د کابل کالنی

۱۳۲۱

د پښتو ټولنی د نشریاتو څخه

مهتمم

گل پاچا «الفت» د پښتو ټولنی عمومی مدیر

او د مساعی د ښاغلی ...

مطبعه

دکابل پوولسمه کالنۍ

داوی څښتن په فضل او مرحمت او د هغې مینې په اثر کښې چه زموږ عرفان پالونکي اعلیحضرت المتوکل علی الله محمدظاهر شاه ئې دوطن له مادي او معنوي ترقیاتو سره لري او دپښتون دنجیب ملت دښه استقبال پهرڼا کښې دپښتو ټولنې (انجمن ادبي) کارکونکي موفق شوه چه دکابل پوولسمه کالنۍ نشر کړي .

اوی خدای ته شکروونه دي چه زموږ عزیز مملکت داغم لړلی کال د امن او اسایش په سیوري کښې تېرکړ او دخپل متبوع حکومت دښو نیتو او د محترمې کابینې دښو اجراآتو په مرسته ئې په دې کال کښې هم لکه تېر کلونه خپل ادبي او عرفاني پیشرفت ته ادامه ورکړه او په دغه لاره کښې ئې متین او مفید قدمونه واخستل لکه چه د مختلفو اثارو له نشر څخه هم زموږ هر راز ملي نهضتونه ښکاره کېږي او دوطن نیکمرغي پکښې له ورا ځلیږي .

ددې موسسې مامورین ددغو ټولو موفقیتو په نسبت خپله شکر په ښکاره کوي او ددغې مقدسې وظیفې په لاره کښې چه ددې موسسې په غاړه پرته ده خپل موفقیت غواړي او دخپل ځلمي پادشاه لهسیوري لاندې دهواد د نورو ترقیاتو او لازیاتي کامیابۍ آرزو لري .

«پښتو ټولنه»

د افغانستان پادشاه

د افغانستان معظم شهریار اوزاعلی مولوك اعلحضرت محمد ظاهر شاه خلد الله ملکه و اطال الله عمره و دولته [illegible]

همایونی ذات د ۱۲۹۳ هجری کال د میزان پر ۲۲ په کابل کښې زیږیدلی دی .

[illegible]

[illegible]

Mohammad Zaher Shah, King of Afghanistan

تشکیلات

صدارت عظمی

صدر اعظم : ج ع ع ج والاشان والاحضرت اشرف محمد هاشم خان

معاون : ع ع ج والاحضرت افخم سردار محمد نعیم خان

دوهم معاون : ع ع ج عبدالرحیم خان

مشاور : ع ع س سید احمد خان

" : " یار محمد خان

د ضبط احوالاتو رئیس : " محمد شاه خان

د تحریراتو امری مدیر : ع ع خلیل الله خان

" دوهم " : " محمد فاروق خان

داوراقو مدیر : " محمد ابراهیم خان

د عرایضو " : " میر عبدالله خان

د اجرائیې " : " میر عبدالکریم خان

داملاکو " : " عبدالستار خان

د ضبط احوالاتو د ریاست د دفتر [illegible] مدیر : " محمد رفیق خان

" د [illegible] : " میر [illegible] خان

" [illegible] : " محمد [illegible] خان

داملاکو د [illegible] د اجرائیې مدیر : " میر عبدالله خان

" [illegible] : " [illegible] خان

د محاسباتو د عمومي تفتیش ریاست :

رئیس : ع ع س [illegible] خان

عضو د [illegible] مدیر [illegible] : " [illegible] محمود خان

د [illegible] : " [illegible] الله خان

" : " [illegible] الله خان

" د [illegible] : " عبدال[illegible] خان

" [illegible] : " [illegible] خان

" : " [illegible] خان

[illegible]

[illegible]

S. A. R. A. A. Sardar Mohammad Hachem Khan
Premier ministre

دحرب د وزارت تشکیلات

وزیر	:	ج ، ج ، ا ، ا ، نښان والا حضرت غازی سپه سالار سردار شاه محمود خان
معاون	:	ج ، ج ، س ، محمد انور خان نائب سالار
قاردو عمومی مفتش	:	ج ، س ، سردار عالی اسدالله خان فرقه مشر
مفتش د ... ار کانو	:	ج ، محمد صفر خان غند مشر
یاور	:	س ، محمد سرور خان کنډک مشر
معاون	:	... عبدالله خان
دفتر مخصوص	:	ج ، محمد ابراهیم خان ... مشر
منشی	:	... محمد خان

ریاستونه

د عمومی ار کان حرب ریاست :

رئیس	:	ج ، س ، محمد ... خان فرقه مشر
معاون ... عمومی ...	:	ج ، ... خان [illegible]
[illegible]	:	س ، ... خان ... مشر
[illegible]	:	... محمد ... خان

[illegible]

[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]		[illegible]

[illegible] ریاست :

[illegible]

روزه‌داران دامن خود را بار گریز آلوده مساز [illegible]

ترجمان : [illegible] عبدالکریم [illegible]

د مقالې د کومې [illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible]

ع ج ا ا نیان والاحضرت غازی سردار شاه‌محمود خان سپه سالار او د حرب وزیر
S. A. R. · A.A. · Sardar Chah Mahmoud Khan ministre de la guerre

اعضاء : ح ، محمد عمر خان غندمشر
: ، سيد محمد حسين خان
: ، محمد يعقوب خان
: ، محمد اکبر خان
: ، محمد اياز خان
: ، حسين علي خان
: ش ، امير محمد خان کنډک مشر
: ، داد محمد خان

د دائمي ديوان حرب رياست :

رئيس : ع ، ش ، عبدالقيوم خان فرقه مشر
معاون : ح ، گلمير خان غندمشر
اعضاء : ، حبيب الله خان
: ، احمد شاه خان
: ، محمد اصغر شاه خان
: ، غلام بهاؤالدين خان
: ، سيد احمد خان ثاني
: ش ، محمد سلطان خان کنډک مشر
: ، عبدالله خان
: ، غلام علي خان

د حربي فابريکو عمومي مديريت :

عمومي مدير : ح ، غلام دستگير خان غندمشر
معاون : ، [illegible] خان
[illegible] مدير : ش ، عبدالمجيد خان کنډک مشر

د قبايلو رياست :

رئيس : ع ، ش ، [illegible] خان فرقه مشر
معاون : [illegible]

د المپياک رياست :

افتخاري رئيس : [illegible]
معاون : [illegible]

د سپورټ مدیر : ښ . ظهیرالدین [illegible]

۲ لورسو : ج . [illegible] خان [illegible]

د استخباراتو عمومي مدیریت :

عمومي مدیر : ج . محمد انور خان [illegible]

معاون : ښ . [illegible]

د [illegible] عمومي مدیریت :

[illegible] : ج . غلام [illegible] خان [illegible]

[illegible] معاون : . نور محمد [illegible]

[illegible] : ښ . محمد [illegible]

[illegible] : . [illegible]

[illegible] مستقل مدیریت :

[illegible]

دتعلیم دقاریبکی اود مکتب مدیر : ج ، غلام دستگیر خان

دښوونې اوروزنې مدیر : ش ، محمد عارف خان کشاف

دلوازمو مدیر : ، ، عبدالفتاح خان

دلمړۍ تولۍ قوماندان او دپیلو ټپانو

دعملیاتو دتولۍ ښوونکی : ش ، شاد محمد خان کشاف

دولایاتو عسکری قوماندانان :

د مرکزی قوا ، قوماندان : ع ، ش ، سردار عالی محمد داؤد خان فرقه مشر

د قندهار عسکری ، : ، ش ، محمد علم خان

، هرات : ، ، ، محمد قاسم خان

مزارشریف ، ، : ، ، ، الله داد خان

، قطغن و بدخشان دعسکری

قوماندان وکیل : ج ، محمد عثمان خان غند مشر

سمت مشرقی د عسکری

قوماندان وکیل : ج ، محمد گل خان غند مشر

د سمت جنوبی د عسکری

قوماندان : ع ، ج ، ش سردار عالی علیشا خان نایب سالار

قوماندان قوای عمومی جنوبی

د سمت جنوبی د لمړۍ فرقې

قوماندان : ع ، ش ، غلام رسول خان فرقه مشر

د سمت جنوبی دوهمې فرقې قوماندان : ، ، ، فیض محمد خان ،

غزنی د عسکری قوماندان : ، ، ، نور محمد خان ،

دخارجي دوزارت تشكيلات

د خارجې وزير : ښاغلی علي محمد خان

امري معين : ښاغلی حبيب الله خان

معين : ښاغلی عبدالحميد خان

د سياسي عمومي مديريت :

عمومي مدير : ښاغلی نجيب الله خان

دلمړي څانگي مدير : ښاغلی عبدالرؤف خان

ددوهمې : ښاغلی فضل احمد خان

ددريمې : ښاغلی عبدالرحمن خان

دڅلورمې : ښاغلی محمد يونس خان

د تشريفاتو رياست :

رئيس : ښاغلی [illegible]

[illegible]

S. Ex. Ali Mohammad Khan ministre des affaires étrangères.

[illegible]

خا ولی شاه سردار والاحضرت ‌انیان ا ا ج ع

نماینده العاده فوق او مختار وزیر اعلیحضرت د

Sardar Chah Vali Khan envoyé extraor-
ministre plénipotentiaire de Se Majesté

پښتني سفیران او نمایندګان په خارج کښي

داعلیحضرت اوی سفیر په انقره کښي : ع ، ج فیض محمد خان

» » » » په طهران » : . . . .

» » » » په ماسکو » : ع ، ج سلطان احمد خان

» » مختار وزیر په ویشی فرانسه » : ع ، ج ، ا ، ا نبان والاحضرت سردار شاه ولیخان

» » په لندن : ع ، ج احمد علیخان

» » » په برلین » : ع ، ج الله نواز خان

» » » په توکیو » : ع ، ج ذوالفقار خان

» » په قاهره : ع ، ج محمد صادق خان مجددی چه د حجاز مختار وزیر هم دی

» » په بغداد : ع ، ج عبدالرحمن خان

» » په امریکا : ع ، ج عبدالحسین خان عزیز

جنرال قونسل په دهلی : ع ، ص محمد شفیع خان

» » په مشهد : ع ، ص میرمحمد صدیقخان

» » قونسل په بمبئی : . . . .

» » په کراچی : . . . .

دپښتون دوتړي مأمور په پېښاور : ص ، محمد قیوم

» » په چمن : ص ، میرغلام فاروق خان

داخله وزارت

ع . ج محمد نوروز خان د داخلی وزیر

S. Ex. Mohammad Naoroz Khan
Ministre de l'interieur.

د داخله وزیر	:	ع . ج محمدنوروزخان
امنیه رئیس	:	ش حضره بازخان قرقمشر
معین	:	س عبدالرحیم خان
د احصائیې رئیس	:	عبدالعزیزخان
تفتیش	:	عبدالله خان
مامورینو مدیر	:	ش . محمدحسین خان
اوراقو	:	عطامحمد خان
کنټرول	:	محمد [illegible] خان
احصائیې [illegible]		
[illegible]	:	[illegible]
[illegible]		
[illegible]	:	[illegible]

[illegible]

د عدلیه وزارت

وزیر : ع ، ج فضل احمد خان مجددی

معین : ع ، س امین الله خان

د میز رئیس : ج ، ف مولوی عبدالرب خان د تمیز او د جمعیت العلماء

معاون : ف ، مولوی صالح محمد خان د جمعیت العلماء

منشی : فاضل عبدالکریم خان کندا

د ابتدائیه او

[illegible] مدیر : س ، محمد عمر خان

[illegible] ریاست او

داوراقو مدیر : عبدالسلام خان

د تمیز د ریاست

مدیر : محمد شریف خان

د نشرواتو مدیر : محمد قاسم خان

د جمعیت العلماء

[illegible]

ع ، ج فضل احمد خان مجددی د عدلیه وزیر

S.EX. Fazl- Ahmad Khan ministre de la Justice.

بزرگترین عیب ها اینست که عیبی که در دیگران بیابی در نفس تو همان عیب موجود بود و درک آن نکنی ۰
« عمر فاروق رض »

[illegible] میرزا محمد خان د مالیې وزیر
S. Ex. Mirza Mohammad Khan
ministre de finances.

د مالیې وزارت

وزیر : ښاغلی میرزا محمد خان

معین : ښاغلی محمد اسلم خان

د کنټرول عمومي مدیریت :

عمومي مدیر : ښاغلی عبدالغفور خان

[illegible] : ښاغلی محمد سرور خان

[illegible] : [illegible] عبدالرحمن خان

[illegible] : [illegible] عبدالکریم خان

د مالیې عمومي مدیریت :

[illegible]

[illegible]

ع ، ج ، والاحضرت سردار محمد نعیم خان د معارف وزیر او د صدارت عظمی لمړی معاون
S. Ex. Sardar Mohammad Naïm Khan ministre de
l'instruction publique

از مؤدت ابله احتراز کنید ، زیرا که بسا اوقات ارادهٔ نفع شما میکند و شما را ضرر می رساند .

« عمر فاروق رض »

دمعارف وزارت

وزیر معارف	:	ع ، ج سردار محمد نعیم خان
مشاور	:	ع ، ص عبدالاحمد خان
معین	:	ع ، ص سید عبدالله خان
مشاور	:	عزتمند اسمعیل حکمت بی
	:	ع ؛ ص هاشم شایق خان
	:	ع ؛ ص عبدالحی خان حبیبی
مدیر قلم مخصوص	:	ص امیرالدینخان

ریاست تعلیم و تربیه :

کفیل ریاست	:	ع، ص داکتر محمد انس خان
عضو	:	ع ، محمد نبی خان
	:	ص ، محمد اسمعیل خان غزنوی
معاون عضو	:	ص ، محمد کریم خان
کفیل عضو	:	ص ، عبدالغفور خان

پښتو ټولنه :

رئیس	:	ع ، ص برهان الدین خان
عضو	:	ص ، حبیب الله خان

ریاست تدریسات :

رئیس	:	ع ، ص عزیز الرحمن خان
معاون	:	ع ، عبدالجبار خان
	:	ص ، محمد یونس خان

ریاست تفتیش :

رئیس	:	ع ، ص ، سید محمد فاروق خان
مفتش	:	ص ، محمد طاهر خان
	:	ص ، عبدالاحمد خان
	:	ص ، میر محمد اسمعیل خان

مفتش : ص ، عزیز محمد خان

" : ص ، سید حبیب خان

" : " ، عبد الله خان

د سپورت او حفظ الصحې ریاست :

رئیس : ع ، ص ، میا فاروق شاه خان

د سپورت د مدیریت کفیل : ص ، محمد محسن خان

د شفاخانې ډاکټر : " ، عبد الرحیم خان

د اجرائیې او مامورینو مدیر : " ، محمد [illegible] خان

د [illegible] او مدیر : " ، غلام سخی خان

د انتظاماتو د مدیریت وکیل : " ، محمد [illegible] خان

د موزیم مدیر : ع ، احمد [illegible] خان

داوراقو : ص ، عبد الله خان

د ملي فاکولتې ریاست :

رئیس : [illegible]

اداري مدیر : [illegible]

د حقوقو او علوم سیاسي د فاکولتې ریاست :

[illegible]

د حکام دښوونځی مدیر : ص ، عبدالغفار خان
دپست اودتلگراف دښوونځیو مدیر : « ، محمدامین خان
دتجارتی دښوونځی مدیریت وکیل : « ، عبدالقدس خان
دمساحت دښوونځی مدیر : « ، عبدالسلام خان
دتحریرو اصول اودمحاسبی دښوونځیومدیر : « ، عبدالقیوم خان
دپرستاری دښوونځی مدیر : « ، فدای احمد خان
دبلدیی دمنطقی دښوونځیو مدیر : « ، محمداکرم خان
دولایت کابل دمعارف مدیریت وکیل : ، غلام حیدر خان

❁ ❁ ❁

دملی اقتصاد وزارت

وزیر : ع ، ج ، اع ، عبدالمجید خان
لمړی معین : « ، ص ، محمداکرم خان
دوهم « : « « ، غلام غوث خان

دگمرکاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : . . . . .
دگریزی : ص ، حبیب الله خان

د تجارتی عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، سید احمد علی شاه خان
دشرکتو او
گریدت مدیر : ص ، محمد صدیق خان
دخارجه تجارتی
مدیر : « ، محمد ... خان
د تجارتی
احصائیی مدیر : . . . .

ع ، ج لمر عالی نښان عبدالمجید خان دملی اقتصاد وزیر
S. Ex. Abdul-Majid Khan ministre de l'économie Nationale

د تجارت داخاق عمومی مدیر : ع ، میر ضیاء الدین خان

د صنائعو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، محمد نعیم خان
د قوانینو : ص ، عبدالغفور خان

دفابریکاتو دتصفیی مدیر	:	ص ، احمدجان خان
دلاسی څانگی	:	. . . .

دانطباعاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	:	ع محمدزمان خان تره کی
داقتصاد دڅانګی «	:	ص ، غلام دستګیر خان

اداری عمومی مدیریت :

دعمومی مدیر کفیل	:	ش ، عبدالشکور خان صدیقی
دماموریتو مدیر	:	س ، محمدهاشم خان
دکنترول «	:	عزیزالله خان
د [illegible]	:	محمدعلیخان
داوراقو	:	عبدالودود خان
[illegible]	:	. . . .

دفوائدعامی وزارت

وزیر	:	ع ، ج ، رحیم الله خان
معین	:	ع ، ص ، عبدالحمیدخان
	:	[illegible]
	:	[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Rahimullah Khan [illegible]
[illegible]
[illegible]

اداری مدیریتونه:

د داشو مدیر	:	ص ، محمد افضل خان
دمصالح دتهیې مدیر	:	« ، امیر محمد خان
دمیخانیکی «	:	« ، غلام محمد خان
دماموریتو «	:	« ، بدرالدین خان
دمتراوژی «	:	« ، نورالحق خان
دتصفیهٔ ماضیه «	:	« ، محمد موسی خان
دپیمایشی «	:	. . . . . .
داوراقو «	:	ص ، محمد ایوبخان

※ ※ ※

دصحیې وزارت

وزیر	:	ع ، ج ، غلام یحیی خان
معین	:	. . . .
دروغتیادساتنی		
عمومی مدیر	:	ع ، جلال الدینخان
د نشریاتو او		
احصائیی مدیر	:	ص ، عبدالغفور خان
دروغتیا د ساتنی		
اوتشکیلاتو مدیر	:	محمد آصف خان
د درملو وا کی		
دمدیریت مامور	:	، محمد ا کبر خان
د ماموریتو او		
اجرائیې مدیر	:	، محمد ابراهیم خان
دکنترول مدیر	:	، عبدالرشید خان
داوراقو مامور	:	، صالح محمد خان
دتفتیش دځانګی		
فنی معاون	:	، عبدالجلیل خان

ع ، ج غلام یحیی خان د صحیې وزیر
S. Ex. Gholam Yahya Khan
ministre del, Hgène publique

دمجادلي او بین المللی ځانګی معاون : ص ، میر آقا خان

بدی هائیرا که دربارهٔ دیگران روامید ارید درواقع بنفس خود تان میکنید و بخو د تان بر میگردد . (پیه‌رساله)

دمرکز مربوطه موسسات :

دمرکزی معاینه‌خانې موظف د کتور	:	س . محمد ایوب‌خان
دا کسریز دموسسې آمر	:	عزتمند احمد تلاشی بیک
دبرقی تداوی او داکسریز		
دموسسې فنی معاون	:	س . عزیز الله خان
دکوچې تیبوی رئیس	:	عزتمند صلاح الدین بیک
دعلی آباد دصحیه موسساتو		
دشفاخانې سرطبیب	:	عزتمند فواد بیک
دمرکز دمحبس دشفاخانې سرطبیب	:	س . غلام فاروق‌خان
دمستوراتو دشفاخانې سرطبیب	:	. عبدالقیوم خان
دمستوراتو دشفاخانې مدیره	:	. زینب بیگم
دمستوراتو دسناتوریم مامورہ	:	. امیر بیگم
دروغتیا دساتنې اودانستیتو باقتریولوژی متخصص	:	عزتمند داکتر زهدی بیک
دروغتیا دساتنې اودانستیتو باقتریولوژی د کتور	:	س . عبدالمجید خان
دروغتیا بو جوړولو دموسسې د کتور	:	. محمد آغوربای
دښځو »	:	محترمه [illegible]

* * *

د پستې او تلګراف او ټیلفون وزارت

[illegible]	:	[illegible]
[illegible]	:	[illegible] محمد حسین خان
د تفتیش رئیس	:	[illegible] غلام صفدر خان
د تفتیش معاون	:	س . [illegible] الدین خان
د تلګراف عمومی مدیر	:	[illegible] علی [illegible] خان
د تلګراف اداري	:	س . [illegible] خان
د پستې او تیلفون عمومی مدیر	:	[illegible] محمد [illegible] خان
[illegible] اداري	:	س . غلام [illegible] خان

دراډیو فنی عمومی مدیر	ع ، عطاؤالله خان
دراډیو تخنیکی او اداری «	ص ، محمد اسلم خان
دخارجه ارتباط «	« ، عبدالقیوم خان
دچك آفس «	« ، محمد عثمانخان
دیکه‌توت دټلگراف خانی منتظم	« ، محمد حسین‌خان
دمهتاب‌قلعه دټلگراف «	« ، غلام سرور خان
دمامورینو او اجرائیي کفیل	« ، محمد ایوبخان
د کنترول مدیر	« ، لعل محمد خان
داوراقو «	« ، محمد اکرم خان

☼ ☼ ☼

دمعادن وزارت

د معادن دوزارت کفیل	ع ، ج ، رحیم‌الله خان
« « معین	« ، ص ، غلام محمد خان
« مخصوص قلم سرکاتب	ص ، میرزا عبدالستار خان
« فنی عمومی مدیر	ع ، سید عبدالاحد خان
« پېرلو او پلورلو «	ص ، محمد صدیق خان
« تفتیش «	« ، محمد احسان خان
« کنترول «	« ، محمدحسن خان
« داجرائیي اومامورینو مامور	« ، عبدالفتاح خان
« اوراقو سرکاتب	« ، عنایت‌الله خان

ج ، میر محمد یوسف خان د کرهنی دمستقل ریاست رئیس
S.Ex. Mimr M. Yossuf Khan chef de département de l'agriculture

د کرهنی دمستقل ریاست

رئیس : ج ، میر محمد یوسف خان

معین : . . . .

د کرهنی عمومی

مدیر : ع ، محمد زمانخان

د تفتیش عمومی

مدیر : « ، نادر علیخان

د کرهنی د آفتو

د دفع مدیر : ص ، محمد کریم خان

دقوانینو او تدوین

مدیر : « ، فقیر محمد خان

داجرائیې او مامورینو

دمدیر کفیل : ص ، نادر علیخان

د کنترول مدیر : « ، عبدالرؤف خان

داورا قو مدیر : ص ، میر محمد هاشم خان

داحصائیې دمدیریت کفیل : (امورات شعبهٔ احصائیهٔ زراعتی را ، ص فقیر محمد خان مدیر تدوین قوانین زراعتی بحیث کفیل ایفامی نماید)

ج ، صلاح الدین خان دمطبوعاتو مستقل رئیس
S. Ex.Salahoddin Khan Chef du département de la presse

دمطبوعاتو دمستقل ریاست

رئیس : ج ، صلاح الدین خان
مشاور : ع ، قاری عبدالله خان
» : » ، سرور خان گویا
» : » ، محمد امین خان خوگیانی
عضو (آرت) : » ، عبدالغفور خان برشنا

د نشریاتو عمومي مدیریت :

عمومي مدیر : ع ، سید قاسم خان رښتیا
دلمړی څانګې مدیر : ص ، عبدالرؤف خان بینوا
ددوهمې » » : » ، عبدالباقی خان لطیفی
د آژانس » : » ، عبدالنبی خان
» » لمړی معاون : » ، محمد محسن خان
» » دوهم » : » ، عبدالحلیم خان (عاطفی)
» راډیو مدیر : » ، محمد عثمان خان صدقی
» » معاون : » ، نجف علی خان
» » » : » ، سید بهاء الحق خان

د پښتو ټولنې عمومي مدیریت :

عمومي مدیر : ع ، عبدالرحمن خان « پژواک »
معاون : » ، امین الله خان « زمریالی »
د تکفیل او دقواعدو مدیر : » ، صدیق الله خان « رښتین »
د پښتو ټولنې عمومي مهتمم
او د صحافت د څانګې مدیر : » ، گل پاچا خان « الفت »
د دائرة المعارف مدیر : ص ، میا حسین خان
د لغاتو د مدیر کفیل : ص ، سید مسعود خان
د تاليف او ترجمې مدیر : » ، محمد گل خان « نوري »

وقت خود را برای اصلاح نفس خود ذریعهٔ مطالعهٔ آثار دیگران صرف کن و علم را بر مال ترجیح بده . (سقراط)

د تاریخ عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، احمدعلی خان کهزاد
اعضاء : « ، سرورخان گویا (د ریاست ادبی مشاور)
« : « ، میر غلام محمد خان غبار
« : ص ، علی احمد خان نعیمی
« : « ، محمد نبی خان کهزاد
« : « ، میر غلام حامد خان
« : « ، محمد ابراهیم خان خلیل

د مطابع عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، احمدالله خان کریمی
اداری معاون : « ، غلام جیلانی خان اعظمی
فنی معاون : ص ، محمد نوری افندی
د تصحیح د شعبې کفیل : « ، شیر احمد خان
د اجرائیې مامور : « ، عبدالوکیل خان
د کنترول « : « ، غلام حیدر خان
د طباعتی « : « ، محمد شریف خان
د تخنیکی « : « ، فضل احمد خان
د پانوځای « : « ، نورالحق خان

اداری څانګې :

د اجرائیې او مامورینو مدیر : ص ، میر امین الدین خان [illegible]
د کنترول مامور : « ، محمد [illegible] خان
د اوراقو : . . . . .
د کتابخانې : « ، غلام [illegible]

د ولاياتو او اعلی حکومتو تشکيلات

د کابل ولايت

د والی وکيل	:	و ، ج محمد اسماعيل خان
مستوفی	:	ع ، ص سيد حبيب خان
د مرافعی د محکمی قاضی	:	ف ، ملا عبد الجليل خان
« کوتوالی قومانداں	:	ح ، خواجه محمد نعيم خان
« گمرک رئيس	:	ع ، ص ، غلام حيدر خان
« تحريراتو مدير	:	س ، عبد الباقيخان
« احصائيې «	:	ص ، فضل محمد خان
« معارف د مدير وکيل	:	« ، غلام حيدر خان
« تعميراتو عمومی مدير	:	ع ، عبد الغياث خان
« معابر او بندواوو لو عمومی مدير	:	« ، احمد شاه خان
د تنگک غارو دانشا آتو مدير	:	ص ، شير احمد خان
« بند خروار «	:	« ، سيد قاسم خان
« بند سراج غزنی «	:	« ، فقير محمد خان
« قرغی د بند «	:	« ، محمد جانخان
« مصالح د نهيې «	:	« ، فضل حق خان
« تفتيش «	:	« ، علی محمد خان

د قندهار ولايت

نايب الحکومه	:	و ، ج محمد قاسم خان
مستوفی	:	ع ، ص عبد الاحد خان
د مرافعې قاضی	:	ف ، ملا صاحبجانخان
د کوتوالی د قومانداں کفيل	:	ش ، عبد القادر خان کشيک کمشر
د معارفو عمومی مدير	:	ع ، غلام جيلانی خان « جلالی »
د گمرک رئيس	:	ع ، ص محمد عزيز خان
د تجارتی منازعاتو د فيصلی رئيس	:	« « غلام فاروق خان

د تجارت د اطاق رئیس	:	ع ، ص حبیب‌الله خان
خارجه مدیر	:	ص ، محمد رفیق خان
د بلدیې رئیس	:	ع ، ص محمد اکبر خان
د تحریراتو مدیر	:	ص ، محمد اسماعیل خان
د کرهنې «	:	« ، عبدالغفور خان
د مخابراتو «	:	« ، گل احمد خان
د صحیې «	:	« ، عطا محمد خان
د مطبوعاتو «	:	« ، محمد یوسف خان
د معدن «	:	« ، عبدالواحد خان
د احصائیې «	:	« ، امین‌الله خان
د فوائدعامې «	:	« ، محمد عمر خان
د حمل ونقل «	:	« ، محمد حسین خان
د استخباراتو «	:	« ، محمد سرور خان
د خزانې «	:	« ، عبدالحمید خان
د ودیو اوبدلو مامور	:	« ، عبداللطیف خان
د بریښنا مامور	:	ص ، سید جعفر خان
د تفتیش «	:	« ، میر فقیر محمد خان
د اجرائیې «	:	« ، محمد علی خان
د تلګراف منتظم	:	« ، غلام نبی خان
د پښتو د کورسو مامور	:	« ، سید حسین خان
د آژانس «	:	« ، محمد نسیم خان

د هرات ولایت

د نائب‌الحکومه وکیل	:	ع ، ج عبدالله خان
مستوفی	:	ع ، ص سید محمد خان
د مرافعې د محکمې قاضی	:	ف ، ملا احمد علی خان
د کوتوالی قوماندان	:	ج ، خدابخش خان
د گمرک رئیس	:	ع ، ص حاجی محمد عظیم خان
د خارجه چارو مدیر	:	ص ، محمد اشرف خان

کتب مقدسه برای شخص لایعقل چه کرده میتواند ؟ آئینه برای کور فائدهٔ رسانده نمیتواند . (کالی داسا)

د تحریراتو مدیر	:	ص ، عبدالقدیرخان
د فوائدعامي دمديريت كفيل	:	« ، محمدسرورخان
د معارف مدیر	:	« ، خواجه گلبدینخان
د احصائيي «	:	« ، عبدالظاهرخان
د صحيي «	:	« ، نظام الدینخان
د مخابراتو «	:	« ، غلام غوث خان
د خزانې «	:	« ، حاجی گل محمدخان
د کرهنې «	:	« ، محمدزمانخان
د مطبوعاتو «	:	« ، محمدهاشم خان « پردیس »
د منازعاتو دفیصلي رئیس	:	ع ، ص عبدالقادرخان
د اطاق تجارت رئیس	:	ع ، ص سیدمحمدخان
د ادبی انجمن مدیر	:	ص ، عبدالعلی خان « شایق »
د تلگراف منتظم	:	« ، عبدالرحیم خان

د مزارشریف ولایت

نائب الحکومه	:	و ، ج گل احمدخان
مستوفی	:	ع ، ص عبدالکریم خان
د کوتوالی قوماندان	:	ح ، سیدکمال خان
د ژاندارمه دلواء کفیل	:	« ، عبدالجلیل خان
د مرافعی دمحکمی قاضی	:	ف ، ملاعبدالرحمن خان
د تحریراتو مدیر	:	ص ، عبدالسمیع خان
د گمرک «	:	« ، حبیب الله خان
د معارفو «	:	« ، محراب الدینخان
د صحيي «	:	« ، صفرعلیخان
د احصائيي «	:	« ، محمد اسلم خان
د مخابراتو «	:	« ، نقیب الله خان
د مطبوعاتو «	:	« ، عبدالصمد خان
د فوائد عامی «	:	« ، . . . .
د حمل ونقل «	:	« ، دوست محمدخان

ماهمیشه کسیرا که بما قیمت میدهد دوست میداشته باشیم ، ولی کسیرا که مابه آن قیمت میدهیم دوست نمیداشته باشیم .
(روشفو کولد)

د زراعت دمدیریت کفیل	: ص ، محمدعلیخان
د بلدیې رئیس	: ع ، ص عبدالکریم خان
د روضې شریف دچارورئیس	: « ، « نور محمد خان
د مناز عاتو د فیصلې «	: « ، « عبدالاحد خان
د تجارتی داطاق «	: . . . .
د خزانی مدیر	: ص ، سید احمدشاه خان
د اجرائیې دمامور کفیل	: « ، غلام داؤد خان
د استخباراتو مامور	: « ، عبدالرشید خان
د موزیم مامور	: « ، حاجی محمد سلیم خان
د آژانس مامور	: « ، عبداللطیف خان
د پښتو د ټولنې مامور	: « ، عبدالرؤف خان
د ځنګلو مامور	: « ، عین الدینخان

د قطغن او بدخشان ولایت

تنظیمیه رئیس	: ش ، ج ، س ، ا غلام فاروق خان
مستوفی	: « ، ص ، نور محمد خان
مرافعې قاضی	: ف ، سیدعبدالرحمن خان
دپولیسو قوماندان کفیل	: ش ، دین محمد خان
دتنظیمیه ریاست دتحریراتو مدیر	: س ، شاه محمد خان
ولایت دتحریراتو	: « ، غلام محمد خان
[illegible]	: « ، جمال الدین خان
[illegible]	: « ، محمد [illegible] خان
[illegible]	: « [illegible] خان
[illegible]	: « ، غلام [illegible] خان
[illegible]	: « [illegible] خان
[illegible]	: « ، غلام [illegible] خان
[illegible]	: « [illegible] خان
[illegible]	: « ، محمد [illegible]
[illegible]	: « [illegible] محمد خان

گاهی ممکن است محبت مردها دربرابر زنهای شان غیر ثابت باشد ، ولی درمقابل دوستان شان تغیر نمیکنند . (کمالی داسا)

دتجارتی منازعاتو دفیصلې رئیس : ع ، ص ، سیدمحمد خان
« قندوز د کرهنې عمومی مدیر : « ، غلام صدیق خان
« حمل و نقل « : ص ، عبدالواحد خان
« تالقانو د مالګې دمعدن مدیر : ص ، عبدالخالق خان
« رستاق دزر شوئی « : « ، محمدصدیق خان
« مساحت دلمړی شق « : « ، عبدالظاهر خان
« « « دوهم « « : « ، محبوب خان
« استخباراتو « : « ، عبدالعلیم خان
« ځنګلو « : « ، غلام حضرت خان
« انطباعاتو « : « ، محمدیوسف خان

د مشرقی ولایت

دنایب الحکومه وکیل : و ، ج عبدالحکیم خان
« مستوفی « : ع ، س ، محمدحسین خان
« کوتوالی قوماندان : ح ، حاجی ضیاءالدینخان
« تحریراتو مدیر : س ، عبدالرزاق خان
« خارجی « : « ، اخترمحمد خان
« استخباراتو : « ، محمدصدیق خان
« ګمرک : محمود خان
« مطبوعاتو « : « ، قیام الدینخان
« فوائدي عامې « : « ، غلام حیدر خان
« معارف : « ، عبدالحمید خان
احصائیې : « ، ضیاءالدینخان
« مخابراتو : « ، غلام دستګیر خان
« صحیې : « ، دکتور محمد شریف خان

د جنوبی ولایت

رئیس تنظیمیه اودقول اردو قوماندان : ع ، ع ، ش ، س ، ع ، علیشا خان نایب سالار
مستوفی : ع ، س سیدکمال خان

در دنیا دنی تر و پست تر از دوستهائی یافت نمی شوند که عقل های شریف را بمقاصد پست سوق میدهند . (شکسپیر)

دکوتوالی قوماندان	: ح ، مدد خان
« مرافعې قاضی	: ف ، محمد یوسف خان
« خارجی مدیر	: ص ، سلطان علیخان
« تحریراتو «	: « ، میرزا احمد خان
« معارف «	: « ، محمداعظم خان ایازی
« مطبوعاتو دمدیریت کفیل	: « ، عبدالقدوس خان پرهیز
« گمرك مدیر	: « ، عبدالمجید خان
« روغتیا «	: « ، محمدسرور خان
« قبائل «	: « ، غلام رسول خان
« فوائد عامې «	: « ، مدد خان
« استخباراتو «	: « ، روشن دلخان
« مخابراتو «	: « ، سیداحمد شاه خان
« بلدیې رئیس	: ع ، ص دوست محمد خان

دميمني اعلی حکومت

اعلی حاکم	: ع ، ع ، ص عبدالوهاب خان
اعلی سرشته دار	: ع ، ص عزیز احمد خان
داندخوی کمیسار او دژاندارمې غندمشر	: ح ، غلام سرور خان
دمرافعې قاضی	: ف ، ملا محمد یوسف خان
داندخوی دمعدن عمومی مدیر	: غ ، سید محمد سرور خان
دکوتوالی قوماندان	: ش ، عبدالقیوم خان
دفوائد عامې مدیر	: ص ، فضل حق خان
دمعارف مامور	: ، قاری غلام محمد خان
دتحریراتو	: ، محمد رحیم خان
دگرهنې	: ، آقا رحیم خان
دمخابراتو	: رجب علیخان
دگمرك	: ، میرا [illegible] خان
دملکی شفاخانې سرطبیب	: ، میر احمد خان
داحصائیې مامور	: ، غلام جانخان

بعضی ازضعفا بحدی ضعف خویشرا مستشعر میشوند که آنرا حسن استعمال کرده وازان نتیجه وثمر میگیرند . (روشفوکولد)

د استخباراتو مامور : « ، محمد عثمانخان

د کنترول « : « ، عبدالعزیز خان

د حمل و نقل « : « ، محمد ابراهیم خان

دبلدیې رئیس : « ، عزت الله خان

دتجارتي منازعاتو دفیصلې رئیس : « ، احمد جانخان

دتلگراف منتظم : « ، عبدالحق خان

د راديو « : « ، حفیظ الله خان

دفراه اعلی حکومت

اعلی حاکم : ع ، ع ، ص عبدالصمد خان

سرشته دار : « ، ص ، محمد عثمانخان

دمرافعې قاضی : . . . .

دکوتوالی قوماندان : ش ، عبدالشکور خان کندکمشر

دصحیې مدیر : ص ، محمود خان

دکرهڼې مدیر : . . . .

دگمرك مدیر : ص ، رحمت الله خان

دتحریراتو مدیر : « ، محمد عمر خان

دفوائد عامې « : « ، شیر محمد خان

دمخابراتو مامور : « ، محمد نوروز خان

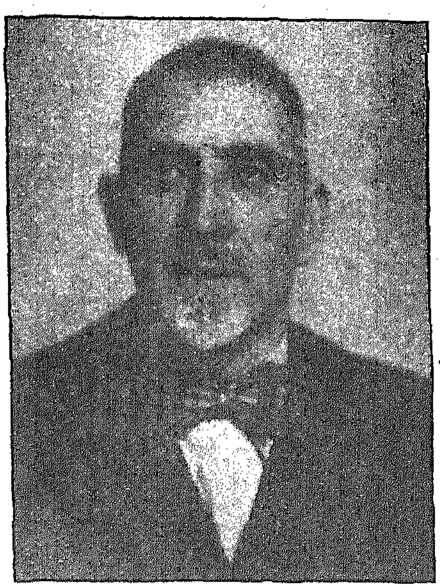
دمعارفو مامور : « ، عبدالعزیز خان

دخزانې مامور : « ، محمد ابراهیم خان

داحصائیې « : « ، عبدالعزیز خان

دپښتو دکورسو اود آژانس مامور : « ، شمس الحق خان

امانت رادر چشم ، ضعف را دراطراف دهن ، وقوت را درزنخ ، ونظافت رادر ناخن های مرد جستجو کن . (جورج هورس اوروز)

ع ، ج عبدالاحدخان دملی شورا رئیس
S.Ex Abdul Ahad Khan président du Conseil National,

د ملی دوائرو تشکیلات

دملی شورا عالی ریاست

رئیس : ع ، ج عبد الاحد خان
لمړی معین : ع ، س محمد الیاس خان
دوهم معین : « ، سلطان محمد خان
منشی : « ، عبدا للطیف خان
معاون : س ، محمد انور خان

د مجلس دخانګی

سر کاتب : « ، محمد داؤد خان
د کنترول مامور : « ، محمد حسین خان

وکیلان :

د کابل د مرکز
وکیل : ع ، سید جلال الدین خان

د شش کروهی
وکیل : ع ، عبد الاحد خان
د پغمان وکیل : « ، محمد علیخان

د لوګر وکیل : ع ، حاجی محمد ابراهیم خان
د وردګ : « ، محمد سرور خان
دمیدان : « ، شاه شیرین خان
دسروبی : « ، میر احمد خان
د چهاریکار : « ، محمد اکبر خان
د جبل السراج : « ، میرزا ملک شاه خان
د کوهدامن : « ، میر حیدر خان
د ریزه کوهستان : « ، عبد الاحد خان
د تګاب : « ، محمد فیروز خان
د نجراب : « ، غلام نقشبند خان
د سیغان و کهمرد : « ، محمد یوسف خان

بهترین قوت‌مرد درعمل عقلی اوظاهر میشود ، طوریکه بهترین قوت‌زن درکار های روزانه واخلاق اودیده میشود . (راسکن)

د پنجشیر وکیل : ع ، محمدابراهیم‌خان
د بامیان » : » ، محمدحسین خان
د سرخ وپارسا » : » ، حبیب‌الله‌خان
د غوربند » : » ، خوشدل‌خان
د مقر » : » ، حاجی‌عبدالقیوم خان
د غزنی » : » ، میرزاعبدالوهابخان
د دهٔ‌شین کتواز » : » ، حاجی‌حیدر خان
د کوچی کتواز » : » ، احمدجانخان
د دایزنگی » : » ، علی‌احمدخان
د بهسود » : » ، محمدنبی‌خان
د یکاولنگ » : » ، سیداکبرشاه‌خان
د جاغوری » : » ، غلام‌علیخان

د قندهار ولایت :

د قندهار دمرکز وکیل : ع ، عبدالرحمن‌خان
د پنجوایی » : » ، نوراحمدخان
د کدنی » : » ، امیرمحمدخان
د تیری » : » ، عبدالعزیزخان
د کشک‌نخود » : » ، محمداسحق خان
د ارغستان » : » ، عبدالرحمن خان
د دهلې » : » ، محمدیعقوبخان
د گرمسیر » : » ، محمداکبرخان
د پشت‌رودو گرشك » : » ، محمدموسی خان
د زمین‌داور » : » ، عبدالحمیدخان
د کیزاب » : » ، حاجی فیض‌الحق خان
د ارزگان » : » ، محمدکبیر خان
د ترناك وجلداك » : » ، محمدحسین‌خان
د پشت‌رود د کوچی » : » ، حبیب‌الله خان
د قندهار دکوچی » : » ، اسمعیل حبیب‌الله خان

د هرات ولایت :

د هرات دمرکز وکیل	: ع ، حاجی غلام‌نبی خان
د بلوکات «	: « ، محمدعثمانخان
دغور وکیل	: « ، احمدجان خان
دشین دند «	: « ، محمدحلیم خان
دغوریان «	: « ، عبدالشکور خان
دقلعه نو «	: « ، حاجی معین‌الدین خان
داوبه «	: « ، نظرمحمد خان
دتولك «	: « ، عبدالرحمن خان
دشهرك «	: « ، آقاجان خان
دچخچران «	: « ، بهادر بیگ خان
دبالامرغاب «	: « ، عبدالقادر خان

دمزار شریف ولایت :

دمزار شریف دمرکز وکیل	: ع ، حاجی عبیدالله خان
د کشنده «	: « ، نازك میر خان
دسنگ چارك «	: « ، محمدلطیف خان
دتاشقرغان «	: « ، محمداسمعیل خان
دایبك «	: « ، میرزا کلان خان
دسرپل «	: « ، قاری محمد عظیم خان
دآقچه «	: « ، رحمن بردی خان
ددولت آباد «	: « ، نورالله خان
ددرهٔ صوف «	: « ، سنگی محمد خان
دبلخ «	: « ، برهان‌الدین خان

دقطغن اوبدخشان ولایت :

دخان آباد دښار وکیل	: ع ، عبدالله خان
دقندوز «	: « ، عبدالستار خان
دنهرین «	: « ، گل علم خان
داندراب «	: « ، محمد[illegible] خان

دتالقان	وکیل	:	ع ، سید مراد خان
دغوری	«	:	« ، محمد عمر خان
دبدخشان	«	:	« ، محمد صفدر خان .
درستاق	«	:	« ، مولوی نجم الدینخان
دینګی قلعه	«	:	« ، محمدنبی خان
دجرم	«	:	« ، مولوی میرزا شاه خان
ددرواز	«	:	« ، سیدایشان خان
دواخان	«	:	« ، سید شمس الدین خان
دکشم	«	:	« ، سعدالله خان

دمشرقي ولایت :

دجلا ل آباد دمرکز	وکیل	:	ع ، عبدالعظیم خان
دسرخ رود	«	:	« ، سیدمحمد صادق خان
دلغمان	«	:	« ، غلام نبی خان
دنورستان لغمان	«	:	« ، مشك عالم خان
دخوګیانی	«	:	« ، شیرینهدل خان
دشنوار	«	:	« ، محمد ظفر خان
دمهمندري	«	:	« ، محمد عالم خان
درودات	«	:	« ، میاه جان خان
دکامې	«	:	« ، عبدالغفور خان
داسمار	«	:	« ، میرعلم خان
ددرهٔ پیچ	«	:	« ، محمد حسین خان
دکنړ خاص وکوز کنړ	«	:	« ، محمد نیاز خان
دبر کنړ درهٔ سین	«	:	« ، محمدافضل خان
دغلجائی حصارك	«	:	« ، ریدیګل خان
دننګرهاری دکوچی	«	:	« ، طوطی شاه خان

دجنوبي ولایت :

دزرمت	وکیل	:	ع ، غلام محمد خان
دتنی خوست	«	:	« ، ګل رنګک شاه خان
دجدران	«	:	« ، ګلمك خان

دمشگل وکیل : ع ، لعل محمد خان
دچاجی « : « ، حسین خان
دچمکنی « : « ، علیجان خان

دفراه اعلی حکومت :

دچخانسور وکیل : ع ، غلام رسول خان
دبکواه وخاشرود « : « ، خیر محمد خان

دمیمني اعلی حکومت :

د میمني د مرکز وکیل : ع ، میرزا نور محمد خان
د تګاب شیرین : « ، سید ابو الخیر خان
د دوزاب او ګرزیوان « : « ، میر محمد اسلم خان
د قیصار : « ، میرزا محمد امین خان

احجار کریمه در اماکن تاریک زمین یافت میشود ، همچنین حقایق جز در اعماق فکرهای دیگری یافت شده نمیتواند . (هوگو)

داعیان مجلس

رئیس : ع ، ج میر عطا محمد خان
لمړی معاون : « ، ص حاجی محمد اکبر خان
دتمیز رئیس : « ، « عبد الغفار خان
عضو : « ، سردار گل محمد خان
« : « ، حاجی خیر محمد خان
« : « ، عطا محمد خان
« : « ، عبد الحکیم خان
« : « ، معاذ الله خان
« : « ، شرف الدین خان
« : « ، جان محمد خان
« : « ، سید یاقوت شاه خان
« : « ، ایشان امان الدین خان
« : « ، ملک رحمدل خان
« : « ، حاجی عبد الرحیم خان
« : « ، اخندزاده محمد رسول خان
« : « ، خان آقا خان

ع ، ج میر عطا محمد خان داعیان رئیس
S.Ex. Mir Ata Mohammad Khan
président du Sénat,

عضو : ع ، عبد الغفور خان
« : « ، حاجی عبد الحکیم خان
« : « ، عبد اللطیف خان
« : « ، امین الله خان
« : « ، عبد الستار خان
« : « ، میر محمد علیخان
« : « ، سید احمد شاه خان
« : « ، علی احمد خان
« : « ، محمد حسن خان میوند
« : « ، میرزا خداداد خان
« : « ، نظر محمد خان

عضو	:	ع ، محمد حسن خان وردك
«	:	« ، مولوی محمد پذیر خان
«	:	« ، نورالدین خان
«	:	« ، حاجی محمد شریف خان
«	:	« ، غلام رسول خان
«	:	« ، محمد اکبر خان
«	:	« ، سید احمد خان
«	:	« ، بشیر احمد خان
«	:	« ، خواجه محمد خان
«	:	« ، محمد یعقوب خان
«	:	« ، محمد حسین خان افندی
«	:	« ، خواجه جانگل خان
«	:	« ، محمد اسحاق خان
«	:	« ، حاجی شاه بیگ خان
«	:	« ، نیك محمد خان
«	:	« ، عبدالحکیم خان
«	:	« ، عبدالجبار خان

ع ، ج والا حضرت سردار احمدشاه خان
ددربار وزیر
S.A. Ahmad Chah Khanministre
de laco ur

دشاهانه حضور مصاحبین :

ع ، ص محمد اکبر خان
« ، « حاجی محمد نوابخان
« ، « محمد سرور خان
« ، « سلطان محمد خان

د دربار وزارت

وزیر : ع ، ج والاحضرت سردار
احمد شاه خان

معین : ع ، ص محمد حیدر خان

دتشریفاتو
عمومی مدیر : ع ، عبدالرشید خان
دتشریفاتو معاون : ص ، محمد اکرم خان
« « « : « عبدالله خان

دکنترول عمومی
مدیر : ع ، عبدالوهاب خان

داجرائیې او
تنظیماتو مدیر : « ، عبدالرحیم خان
دتقلیبي مدیر : ص ، میر اکبر خان
دخزانې مدیر : « ، عبدالباقی خان

فراشباشی : « ، حاجی امین الله خان
دکارخانی ناظر : « حاجی نظر محمد خان
داوراقو مامور : « ، حافظ محمد عظیم خان
مخصوص مامور : « ، میر علی احمد خان

ع ، ج میر محمد حیدر خان دسر منشی وکیل

S.Ex. Mohammad Haïdar Khan
secrétaire par intérim

دشاهی دارالتحریر

دسرمنشی وکیل : ع ، ج میر محمد حیدر خان

مشاور : ع ، سراج الدین خان

داوراقو مدیر : ، غلام قادر خان

دمخصوص قلم

دخازنگی مدیر : ، نور محمد خان

دامری خازنگی

مدیر : ، نور محمد خان

ددوهمی خازنگی

مدیر : ، عبدالقدوس خان

دملوکانه دپښتو

کورس معلم : ، مولوی صالح محمد خان

دشاهانه حضور حربی سرباوری

سرباور	:	ع ، ش عبدالغفور خان فرقه مشر
معاون	:	محمد اطیف خان
حربی یاور	:	ج ، محمد حسین خان غنډ مشر
دسرباوریت خدمتی غنډ مشر	:	ش ، گلبدین خان کنډک مشر
حربی سرباور	:	غ ، درمحمد خان تولی مشر

د افغانستان بانك

رئیس　:　ع ، ج ، س ، ع عبدالمجید خان
دملي اقتصاد وزیر

د رئیس کفیل　:　ع ، ص سردار محمد عمرخان

معاون　:　» » ، محمد علیخان

:　. . . . .

خزانه دار　:　» » ، نظر محمد خان

دمحاسبی عمومی مدیر :　، . . .

دخزانو او ارتباط

عمومی مدیر　:　» » ، حبیب الله خان

د اجرائیې او

دامورو دنو مدیر　:　ص ، محمد حیدر خان «نیسان»

ع ، ص سردار محمد عمرخان کفیل بانك

دخزانی داجرائیی　مدیر　:　س ، صلاح‌الدین خان «طرزی»

دتحریراتو اومخصوص　»　:　» ، سیداسحق خان «بری»

داعتباراتو　»　:　» ، عبدالله خان

دداخلی تفتیش　:　» ، . . . . . .

د کنترول دمدیریت معاون　:　» ، سیداحمد علی شاه خان

دمحاسبی　»　»　:　» ، صالح محمد خان

دافغانستان بانك نماینده په نیویارك کښې　ش ، محمدشعیب خان

» په قندهار　»　:　س ، خواجه ذکرالله خان

د مملکتی دوائرو اجراآت

امور حربیه

امور حربیه سالیان درازیست که‌درتحت ادارهٔ شخص برگزیده وفرزند صالح وفدا کار این‌وطن والاحضرت ع ، ج ، ا ، نشان سردار شاه محمود خان سپه‌سالار غازی وزیر حربیه تدویر می‌شود . در اثر مساعی این مرد جلیل امور حربیهٔ افغانستان مزیت حقیقهٔ خود را حائز وبیکصورت بسیار متین موافق به پلان واساسات مرتبهٔ خود بقضای اردو های جهان نشوونما می کنند .

اساساتیکه راجع به ترقی اردو تعقیب میگردد ثمره بخش وحقیقتاً باعث اطمینان تمام افراد ملت دیده می‌شود ، لهذا گفته می‌توانیم که اجرا آت وزارت جلیلهٔ حربیهٔ ما اطمینان قوی مید هد که اردوی شاهی موافق بمرام حکومت وملت بمقابل ایجابات حال و زمان یك کتلهٔ منظم وموجب استناد ملت است ، حقیقتاً اردوی شاهی برای اظهار موجودیت خود بمقابل همین اطمینان ملت متمادیاً مراحل مساعی حقیقی را می پیماید .

سلسلهٔ اجرا آتیکه درشعب حربیه برای تعالی شئون عسکری درین‌سال تحت اجرا بوده ازهمه سال بهتر است ، وزارت جلیلهٔ حربیه علاوه براجراآت مهمهٔ که درین سال بعمل آورده اند باجراآت امور آتی نیزموفق گردیده اند .

١ :ـ غور درتشکیلات اردو وتعدیلات لازمه در آن .

٢ :ـ ترقی امور تعلیم وتربیه دراردو ووضع اصول جدید تعلیمی .

٣ :ـ اجرای تفتیشات ومراقبتهای امور اداری وتعلیم وتربیه وغیره [illegible] .

٤ :ـ ورود عدهٔ صاحبمنصبان فارغ‌التحصیل افغانی و[illegible] .

٥ :ـ [illegible] نمودن صاحبمنصبان جوان از مکتب حربیه و[illegible] .

٦ :ـ اکمال تحصیل نمودن دورهٔ (٢) [illegible] .

٧ :ـ [illegible] (١) [illegible] .

٨ :ـ اکمال قانغار های قطعات و[illegible] اصول [illegible]
وتربیه [illegible] جدید [illegible] .

٩ :ـ [illegible] دورهٔ دیگر [illegible] .

١٠ :ـ تعدیلات در تشکیلات [illegible]
وضع شدن به [illegible] .

ع ، ش ، والاحضرت سردار محمدداؤدخان دمرکزی قواؤقوماندا

S. A. Jenéral Mohd Daoud khan commandant
des forcees armées de Kaboul

۱۱ :- تقرر یك عده استادان کار اسلحه از تحصیل یافتگان مکتب میخانیکی حربیه به کمبود قطعات .
۱۲ :- اکمال تحصیل وتقرر یك‌عدهٔ دیگر دوکتوران از کورسهای صحیه وبیطاریه .
۱۳ :- تدابیر مجادله باامراض دراردو .
۱۴ :- جلب واستخدام یك تعداد مستخدمین خارجی برای مکاتب وکورسها وامور صحیه وبیطاریه .
۱۵ :- تاسیس یك‌تعلیمگاه برای ستاژ عسکری دوکتوران فارغ‌التحصیل فاکولتهٔ طبی که دراردو آمده اند .
۱۶ :- احضار یافته ها ونقشه های مملکت (ازنقطهٔ نظر عسکری) .
۱۷ :- امور ترفیع وتبدلات دربین صاحبمنصبان اردو .
۱۸ :- تدقیق وغور بودجه های اردو .
۱۹ :- اکمال وتهیهٔ لوازم واحتیاجات ووضع قوانین آن .
۲۰ :- غور در تسلیحات ومسایل اسلحه وجباخانه وآلات وادوات فنیه وهکذا اجرای تدقیقات ومعاینه های فنیهٔ آن .
۲۱ :- ترتیب پروگرام ها و پروژه های مفیده در تمام اردو و تحت اجراء گرفتن وتطبیق شدن آن .

دسمت مشرقی د عسکری قوماندانی

اجراآت

اخیراً دراثر توجه قوماندانی عسکری سمت مشرقی ومامورین مربوطه در امور عمرانی قوماندانی عسکری پیشرفتهای ذیل بعمل آمده‌است :

۱ :- حسب استیذان مقامات عالیه‌جهت رهایش آمران‌وضابطان ودوائر وهیئت قوماندانی عسکری نسبت به‌احتیاجی که‌محسوس گردیده‌بوددرتابستان‌امسال درصیفیهٔوزیری (گنتو کلای) تعمیر یك سلسله بناهای متعدد که‌طبق نقشه بصورت پخته کاری زیر تعمیر گرفته شده بود ازانجمله (۵) کوتی سنگی عصری که‌هر کوتی آن دارای اطاق های متعدد ازقبیل صالون واطاق مطالعه واطاق خواب ومطبخ وتشناب وغیره میباشد ، ساخته شده است وسا ختمان مابقی تعمیر اطاق‌های مزبور درتابستان ۱۳۲۲ ختم خواهدشد .

۲ :- درقرارگاه قشله درمرکز جلال‌آباد بسلسلهٔ بناهای سابقه درباغ جدیدالاحداث قوماندانی‌طبق نقشه یك عمارت عصری خیلی زیبا که‌دارای اطاق های متعدد میباشد بصورت پخته‌تحت‌تعمیر گرفته شده بودکه‌دریکمدت کم کار تعمیر آن خاتمه یافت .

٣ : ــ کار تعمیر دیوار های باغ الحافیة قومندانی قشله که درسال گذشته در مرکز شروع شده بود خاتمه یافته است .

٤ : ــ کار تعمیر دو پلیکه بصورت پخته کاری در باغ الحافیة قومندانی قشله بالای نهر شاهی که از باغ عبور میکند زیر تعمیر گرفته شده بود تمام شده است .

٥ : ــ کار تعمیر یک دیگدان جدید که در مرکز قشله شروع شده قریب الاختتام است .

٦ : ــ کار تعمیر [illegible] خانه که از [illegible] جهت رفع احتیاجات مریضان را [illegible] که درسال گذشته [illegible] شروع شده بود [illegible] وقابل استفاده شده است .

٧ : ــ [illegible]

٨ : ــ [illegible]

٩ : ــ [illegible]

١٠ : ــ [illegible]

١١ : ــ [illegible]

١٢ : ــ [illegible]

١٣ [illegible]

١٤ [illegible]

۱۵ :- دراسمار نظر به‌نقشه برعلاوهٔ تعمیرات‌سابقه ازجملهٔ بارکهای جدیدیکه تحت تعمیر ساختمان است کار دوبارك بصورت پخته‌کاری خاتمه یافته‌است. کار تعمیر بارکهای دیگر آن قریب به‌ختم میباشد .

۱۶ :- کار مصالح و مواد تعمیر مسجدیکه در غنی‌خیل شروع گردیده تهیه شده است وعنقریب بکار آن اقدام خواهدشد .

۱۷ :- کار ترمیم و اصلاح عموم قشله های مربوط عسکری که قبلاً شروع شده بود درخزان امسال تمام شده است .

امور خارجه

درین‌سال نیز سیاست‌خارجی مملکت عزیزما مثل‌سنوات ماضیه براساس بیطرفی‌تام و حفظ وادامهٔ روابط دوستانه باممالك متحابه جریان داشته ـ وزارت امور خارجه این تصمیم نیك ونوع خواهانهٔ پادشاه معظم خویش راکه درجرگهٔ ملی‌نیز تائید یافته قدم بقدم در روابط خویش باتمام ممالك پیروی کرده وبه‌اعانت ایزد توانا تاکنون به‌حفظ بیطرفی وحقوق ملی بدرجهٔ احسن کامیاب‌می‌باشد وآینده نیز ازخداوند قدیر امیدواراست که‌چنین خواهد بود ـ

مقرری های مهمهٔ که درسال ۱۳۲۱ در مربوطات وزارت امور خارجه بعمل آمده حسب ذیل است :

ع، ج عبدالحسین‌خان عزیز وزیرپست وتلگراف وتیلفون به‌حیث وزیرمختار اعلیحضرت همایونی در واشنگتن .

ع، ص میرمحمد صدیق‌خان مدیر عمومی امور بین‌المللی وزارت امور خارجه به جنرال قونسلگری اعلیحضرت همایونی درمشهد .

ع، محمدشعیب‌خان قونسل اعلیحضرت دربمبئی به‌حیث قونسل افغان درنیویارك .

ص، محمد یونس خان سابق معاون ریاست بلدیه کابل به مدیریت‌شعبهٔ (٤ سیاسی) وزارت امور خارجه .

ص ، سید تاج الدین خان معاون ریاست تشریفات بحیث سرکاتب وزارت مختاری اعلیحضرت درواشنگتن.

ص ، محمد اشرف خان سرکاتب جنرال قونسلگری افغانی درمشهد بحیث مدیر امور خارجه ولایت هرات .

ص ، عبدالرزاقخان معاون شعبهٔ حقوق بحیث مدیر مامورین وزارت خارجه .

ص غلام‌محمدخان‌معاون مدیریت‌مامورین به‌سرکاتبی‌سفارت‌کبرای اعلیحضرت درمسکو.

مختصر سوانح جلالتمآب خالد الزهاوی

وزیر مختار و نمایندهٔ فوق‌العاده عراق در دربار شاهی کابل

عالیقدر جلالتمآب آقای ژنرال خالدالزهاوی وزیر مختار و نمایندهٔ فوق العادهٔ دولت پادشاهی عراق در کابل (افغانستان) در سال ۱۸۸۹ در بغداد متولد شده ، در سال ۱۹۰۶ تحصیلات خود را در مکتب حربیهٔ اسلامبول بپایان رسانیده ودر قشون ترك صاحبمنصب بوده است .

آقای ژنرال خالدالزهاوی
وزیر مختار عراق در کابل

در جنگ ۱۹۱٤ ـ ۱۹۱۸ شرکت کرده ودراین موقع درخدمت ارکان حرب ترکیه بوده است .

بعد از جنگ بعراق مراجعت نموده داخل قشون دولت عراق شده وسمت ریاست گارد مخصوص اعلیحضرت فیصل اول پادشاه عراق وبعد از آن ریاست مکتب حربیه را در بغداد دارا بوده اند .

درسال ۱۹۳۳ حکومت عراق وی را برای تکمیل تحصیلات به انگلستان فرستاده و مشارالیه در سال ۱۹۳٤ مکتب ارکان حرب انگلستان را بپایان رسانیده و پس از آن بعراق مراجعت و بسمت مدیریت ارکان حرب و ریاست قوای هوائی و مدیریت عمومی هوا پیمائی ملی عراق منصوب گردید .

پس از آن بدرجهٔ ژنرالی نائل و دراین موقع مدیر عمومی ادارهٔ لشکر عراق بوده و بعد از آن بترتیب سمت فرماندهی قوای شمال شرق و جنوب عراق را نیز دارا بوده اند .

درسال ۱۹۳۹ والی کوةالاماره وبعدازان والی بغداد وپس از آن مدیر عمومی آب وانهار در عراق بوده اند .

اخیراً بسمت وزیرمختار ونماینده فوق العادهٔ اعلیحضرت فیصل دوم پادشاه عراق در دربار اعلیحضرت محمدظاهرشاه پادشاه افغانستان انتخاب واعتبارنامه های خود را در ٤ فوریهٔ ۱۹٤۳ بحضور اعلیحضرت پادشاه افغانستان تقدیم داشته اند .

سوانح آقای وزیر مختار امریکا

در کابل

۳۱ دسامبر ۱۸۸٦ ع متولد وین آستریا ، والدین هالیندی حصول حق تابعیت تعلیمات شخصی داخل مکتب در کالیفورنیا و سویس .

۱۹۰۸ ع حصول درجهٔ بی ، ایل دارالعلوم کالیفورنیا ،

۱۹۰۹ « « « ایم ، ایل « « .

۱۹۰۸ الی ۱۹۱۱ داخل شعبهٔ حقوق دارالعلوم کالیفورنیا.

۱۹۱۱ « ۱۹۱۲ عضو لاکولتی میموریل دارالعلوم هارورد.

۱۹۰۹ « ۱۹۱۱ معلم شعبهٔ تواریخ دارالعلوم کالیفورنیا.

۱۲ مارچ ۱۹۱۲ پس از امتحان بحیث محصل ترجمان در ترکیه.

اول جولائی ۱۹۱٤ ترجمان جنرال قونسلگری امریکا در استانبول .

کارنیو لیورس وان ، اچ ـ انگرت
وزیر مختار امریکا در کابل

نوامبر و دسامبر ۱۹۱٤ مامور ایجانس در در دانیال .

۱۲ فروری ۱۹۱۵ نایب قونسل در استامبول .

۱٤ آگست ۱۹۱۵ نایب قونسل وترجمان در بغداد شریف (معطل گردید) .

ستامبر ۱۹۱۵ الی دسامبر ۱۹۱٦ مربوط بسفارت کبرای امریکا در استامبول .

دسامبر ۱۹۱٦ الی اپریل ۱۹۱۷ در شام وفلسطین .

۱۸ـ ا گست ۱۹۱۷ نایب کاتب وزارت مختاری امریکا درها گ .

۳می ۱۹۱۸ پس ازامتحان کاتب درجه ٤ سفاری کبرا یاوزارت مختاری .

اول جون ۱۹۱۸ کاتب درجه ٤ سفارت امریکا درها گ .

١٤ مارچ ۱۹۱۹ کاتب درجه ۳ در سفارت امریکا مقیم ها گ .

۹ سپتامبر ۱۹۱۹ کاتب درجه ۳ درسفارت امریکا مقیم طهران .

٤ نوامبر ۱۹۱۹ کاتب درجه ۳ در سفارت امریکا مقیم استامبول بطورموقتی

۱۰ مارچ ۱۹۲۰ » » » » » طهران

۱۰ا کتوبر ۱۹۲۲ باداره مربوطه .

٤ دسامبر ۱۹۲۲ کاتب درجه ۲ .

۲٦ سپتامبر ۱۹۲۳ سرکاتب سفارت درهاوانا .

اول جولائی مامور درجه ٤ درشعبهٔ امورسیاسی خارجه .

۱۱ فروری ۱۹۲۵ سر کاتب سفارت درسان سالویدور .

اول می ۱۹۲٦ » درسان تیا گو .

از ۱۸ نوامبر ۱۹۲۷ بیکار .

۲۱ دسامبر ۱۹۲۷ سر کاتب سفارت در کارا کاس .

۱۹ دسامبر ۱۹۲۹ مامور درجه ۳ در شعبهٔ امور سیاسی خارجه .

۱۳ جون ۱۹۳۰ سر کاتب سفارت در (چین) .

۲۹ » ۱۹۳۳ » » قاهره .

۸ جولائی ۱۹۳۵ » » ادیس ابابا .

۲۲ » ۱۹۳۵ ترفیع برتبهٔ جنرال قونسل .

۲٤ » ۱۹۳۵ علاوه بر وظایف سر کاتب بحیث جنرال قونسل در ادیس ابابا .

۷ فروری ۱۹۳٦ وزیر مختار و(ریزیدنت) وجنرال قونسل در ادیس ابابا .

اول اپریل ۱۹۳٦ ماموردرجه ۳ درشعبهٔ امور سیاسی خارجه .

۱۹می ۱۹۳٦ مامور درجه اول در شعبهٔ امور سیاسی خارجه .

۲۹ جنوری ۱۹۳۷ مستشار وزارت مختاری امریکا در [illegible]

۲۳ ـ اگست ۱۹٤۰ جنرال قونسل دربیروت .

سوانح آقای موتو هاروشی چیدا وزیر مختار جاپان در کابل .

آقای موتو هاروشی چیدا وزیر مختار جاپان در کابل

سال ۱۸۹۳ ـ متولد توکیو .

« ۱۹۱۷ ـ فارغ التحصیل دارالفنون شهنشاهی توکیو شعبهٔ حقوق .

« ۱۹۱۸ ـ داخل خدمت وزارت خارجه .

« ۱۹۱۸ ـ الی ۱۹۲۱ دوام ماموریت در وزارت خارجه .

« ۱۹۲۱ ـ الی ۱۹۲۷ بحیث اتاشه و کاتب سوم در وزارت مختاری متعینه چیک سلاویک .

« ۱۹۲۷ الی ۱۹۲۹ کاتب وزارت خارجه .

« ۱۹۲۹ بحیث کاتب دوم سفارت کبرای مقیم المان مقرر گردید .

« ۱۹۳۲ بحیث کاتب اول سفارت کبرای مقیم المان مقرر گردید .

« ۱۹۳۳ کاتب اول وزارت مختاری در اتوپا مقرر وشارژدافیر آنجا بوده .

سال ۱۹۳٤ برتبهٔ جنرال قونسل مقیم همبرگ عز تقرر یافت .

« به کتابت اول سفارت کبرای در اتحاد شوروی .

« ۱۹۳۷ بحیث جنرال قونسل درولادی واستیواک .

درماه می ۱۹۳۹ بحیث مستشار سفارت کبرای در اتحاد شوروی .

درماه اکتوبر ۱۹٤۰ از خدمت مستعفی گردید .

امور داخلی

تغیرات وتبدلاتیکه درین سال بوزارت داخله ومربوطات آن از نقطهٔ نظر اداری وایجابات محیط وغیره بعمل آمده به قسمت ذیل مجزی وتحریر میشود :

اول : ـ تعدیلات در تشکلات اداری وملکی .

دوم : ـ مقرری ها .

(اول) تعدیلات در تشکیلات اداری و ملکی : ـ

(الف) تشکیلات دوایرکه از نقطهٔ نظر اهمیت امور مربوطه واقتضای وقت به اساس دوایر مربوطه و منظوری مقامات رفیعه تعدیل وقبلاً تشکیل شده است .

۱ـ مدیریت عمومی ناقلین از وزارت اقتصاد ملی منفك وبوزارت داخله مربوط شده دوایر مربوطهٔ مدیریت عمومی مذکور قرار ذیل است : ـ

آ ـ مدیریت ناقلین درمرکز وزارت

ب ـ « زراعتی «

ج ـ « ناقلین ولایت قطغن

د ـ « اول مساحتی «

هـ ـ « دوم « «

و ـ ریاست فارم زراعتی بغلان

ز ـ ماموریت بلدیه بغلان

ح ـ « « پل خمری

ط ـ « ناقلین قندهار

ی ـ « « جنوبی

۲ـ دوایر ذیل از نقطهٔ نظر اهمیت امور مربوط بریاست امنیه تشکیل شده : ـ

آ ـ مدیریت سرحدی

ب ـ « صحیه

ج ـ « صناعتی

(ب) تعدیلات وتبدیلات ملکیه که حسب پیشنهاد دوایر مربوطه ومنظوری مقامات [illegible] ملکیه واقع شده قرار آتی است : ـ

۱ـ علاقه داری خوشی از مربوطات حکومت [illegible] [illegible]
مربوط شده .

۲ـ علاقه داری [illegible] بحکومت [illegible]
[illegible] جدیداً تشکیل و به آن مربوط شده

۳ـ حکومت اعلی [illegible]

۴ـ [illegible] جنوبی [illegible]

(دوم) مقرری ها

(الف) [illegible] وزارت :

۱ـ [illegible] [illegible]
مقرر شده اند .

۲ـ [illegible]

رفتار واخلاق خودرا طوری کن که اگر بمقام عالی برسی درنظرخود ودرانظار دیگر ان لیاقت وشایستگی آنرا داشته باشی .   (کولینگ‌وود)

۳ـ ص‌محمد ابراهم خان مدیر وعضو ریاست تفتیش وزارت بمدیریت پاسپورت ریاست امنیه مقرر شده اند .

٤ـ « عبدالسمیع خان مدیر وعضو ریاست تفتیش وزارت بمدیریت سرحدی ریاست امنیه مقرر شده اند .

٥ـ « نصرالله خان دکتور بحیث کفیل مدیریت‌صحیه وزارت .

٦ـ « عبدالوکیل خان مامور تفتیش ولایت هرات ترفیعاً بمدیریت وعضو ریاست تفتیش مقرر شده اند .

۷ـ « میراحمد خان‌سابق مدیر ناحیه پنجم ریاست بلدیه بمدیریت‌تفتیش قندهار مقرر شده اند .

(ب) ولایات : ـ

۱ـ و، ج عبدالحکیم خان حاکم اعلی مشرقی ترفیعاً بوکالت نائب الحکومه‌گی ولایت مشرقی مقرر شده اند .

۲ـ ع ، ع ، ش ، س ، ع علیشاه خان بریاست تنظیمیهٔ ولایت جنوبی .

۳ـ ع، ع گلاب شاه خان حاکم کلان غورات بحکومت کلان دایزنگی تبدیل شده .

٤ـ « پاینده محمد خان بحکومت کلان ارزگان مقرر شده .

٥ـ « محمد رفیق خان حاکم درجه اول‌دند قندهار ترفیعا بحکومت کلان قلات‌مقرر شده .

٦ـ ص عبدالظاهر خان‌مامور تفتیش حکومت‌اعلی میمنه ترفیعاً بکفالت‌مدیر احصائیهٔ ولایت‌هرات .

۷ـ « محمداسلم‌خان‌سر کاتب اجرائیه‌وزارت‌داخله‌ترفیعا بکفالت‌مدیر احصائیهٔ ولایت‌مزار .

اجرا آت ریاست امنیه :

۱ :ـ بمدیریت صنعتی‌محابس ولایات‌ومحبس عمومی که جدید تشکیل یافته ص ، ع عزیز الدین‌خان بحیث مدیر‌مقرر گردیده که امور صنعتی‌محابس را تحت کنترول گرفته ودر پیشرفت آن اقدامات‌نموده امید است که درسال ۱۳۳۲ نتایج خوبی ازان گرفته شود .

۲ :ـ در سال جاری مدیریت صحیه بغرض اتخاذ تدابیر حفظ الصحه و انسداد امراض ساریه کافه منسوبین امنیهٔ مملکت جزو ریاست امنیه منظور گردیده و برای بدست داشتن احصائیه مریضان پولیس وژاندارمه و تهیهٔ ادویه لازمه اقدامات بعمل آمده و علاوه بر آن تاسیس شفاخانها به ژاندارمهٔ سرحدیه نیز دایر گردیده است .

۳ :ـ ازدورهٔ پنجم تعلیمگاه کورس‌ژاندارمه، مداومین‌فارغ التحصیل‌شده وبرتبه های مختلف نائل وبوظائف معینه شان مامور گردیده‌اند .

٤ :ـ برای دورهٔ ششم نفری مداومین تکمیل وتحت تعلیم گرفته شده اند .

شانه خالی کردن از کار ومهلت خواستن برای کار هردو دزد زمان اند .   (یونگ)

۵ـ درقوهٔ ضابطهٔ علاقه داری چرخ نیز ترئید بعمل آمده ، زیرا علاقه داری مذکور بحکومت درجه ۳ تبدیل ومنظور گردیده .

ریاست احصائیه

۱ ـ ریاست احصائیه درسال ۱۳۲۱ اصولنامه جدید مکلفیت عسکری وتعلیماتنامه جزای متخلفین را که درسال گذشته تصویب ونشر شده بود درساحهٔ تطبیق گذاشته راجع به تکمیل تعدادی کارآمد سال جاری قطعات واحضار آن‌ها مطابق اصول‌های مذکور اقدامات کرده.

۲ ـ امور توزیع تذکرهٔ تابعیت را که ازسال گذشته در ولایت کابل و دیگر ولایات جریان داشت درهذاالسنه نیز تعقیب کرده وموضوع مذکور تاهنوز تحت اجرا است .

۳ ـ اجراآت سال ۱۳۲۰ دوایر احصائیه ولایات وحکومات اعلی و حکومات کلان وعلاقه‌داری‌ها ذریعه هیئت‌های تفتیش احصائیه از آغاز سال جاری تحت تفتیش ووارسی قرار داده شده ونتایج آن تاجائیکه تفتیش آن تمام‌شده بوزارت رسیده است .

۴ ـ درولایت مشرقی که تاهنوز بصورت قومی نفر میدهند شاخه احصائیه اقدامات کرده ودر بعضی نقاط ولایت مذکور اصول مکلفیت را تطبیق وصورت بشکل اثر گرفته .

۵ ـ در تشکیلات ریاست احصائیه درسال جاری ع.ع محمد معصوم خان مدیر احصائیه وزارت داخله بحیث معاون ریاست احصائیه منظور شده که علاوه وظیفه معاونت ریاست احصائیه وظایف مدیریت احصائیه ریاست را هم اجرا میکند .

اجراآت مهمهٔ مدیریت محابس [illegible] :

یکی از اجراآت مهمهٔ سال جاری تشکیل [illegible]
[illegible]

کار اقدامات لازمه ازپیش گرفته شده که باثر اقدامات متذکره کار فابریکات محبس نسبت بهسابق خیلیها پیشرفت نموده است چنانچه توضیح پیمانهٔ کار گذشته و کار فابریکات سال جاری محبس را سهقطعه گرافیك کهضمناً تقدیم است بخوبی ارائه داده میتواند .

۵ـ درسال جاری یك فابریکهٔ جدید خیاطی درمحبس تشکیل شده کهدرین مؤسسه (۶۱) نفرکار کرده وسالیانه دههزار دریشی عسکری واکابررا دوخته وتهیه مینماید .

۶ـ همچنین درفابریکهٔ جراب بافی وسعت زیادی داده شده کهفعلا درفابریکهٔ مذکور (۱۳۱) نفرکارمینماید ومحصول جراب سالیانهٔ آنها بههشتاد هزار میرسد .

۷ـ هکذادرسال جاری یك شعبه برای مالیدن نمد درمحبس تاسیس یافته که (۳۸) نفردر آن کار میکند اگرچه مؤسسهٔ مذکور یك مؤسسهٔ محدود وابتدائی بوده اما درثانی امید است وسعت گرفته وتشکیل یك فابریکهٔ درسترا اختیار نماید .

۸ـ همچنین یك سلسله دستگاه جدید برای شعبهٔ بافت تهیه شده کهبکار انداخته میشود بوسیلهٔ دستگاهای مذکور تسرهای رهدار نازك بصورت زیاد ورنگهای مختلف بعمل آمده ومی آید کهبقیمت های مناسب دردسترس عامه گذاشته شده .

۹ـ درسال جاری یکی ازاجراآت مهمه نصب یك پایه آسیاب جدید برقی است که ازطرف مدیریت محبس بکار انداخته شده وگندم خوراکهٔ محبوسین توسط آن آرد میشود وقوهٔ کار روزانهٔ آن در حدود ده خروار میباشد .

۱۰ـ دیگرازاجراآت مهمهوسعتیافتن خبازی محبس وتعمیر جدید داشهای نانپزی بوده کهپخت نان جیرهٔ محبوسین ونان کارآمد شفاخانههای مرکز مربوطهٔ وزارت جلیلهٔ صحیه را نیز تهیه ومهیا ساند .

۱۱ـ هکذاباز شدن یك دکان بحیث نمایندگی فروش مصنوعات محبس درجادهٔ باغبانکوچه میباشد که توسط نمایندگی مذکور هرنوع مصنوعات محبس برای فروش دردسترس عامه گذاشته شده .

۱۲ـ تاسیس یك فابریکهٔ چرم گری درچهار بکار میباشد کهتوسط آن پخت چرم ناب کار آمد مدیریت محبس بعمل می آید .

۱۳ـ تعمیر یك فابریکهٔ جدید نساجی بداخل محبس میباشد کهبهنسبت وسعت یافتن کار ونفر فابریکه های سابقه جدید تعمیر وبکار افتاده .

امور وزارت مالیه

امور مالی کهدرزمرهٔ امور مملکتی مقام بلندی دارد ، باوجود مشکلات جنگ دنیا که ازهرطرف براوضاع اقتصادی ومالی اثر می اندازد ، ازیمن توجهات حکومت متبوعه اطمینان

بخش بوده وبودجهٔ مملکت موازنه لازمه راحفظ کرده است . وعلاوهً نظر بهتدابیر اساسی که اتخاذ شده وجدیت مامورین مربوطه بعضی تزئیدات نیز در عوائد مالی به مشاهده میرسد قرار ذیل :

۱ :ـ مالیهٔ جمعی ازقرار فیصد	۱	اعشاریه ۵۷	پول
۲ :ـ « للمی «	۳	«	۷۷ / ۲ ـ افغانی
۳ :ـ محصول مواشی «	۰	۰	۱۱ / ۵ ـ «
٤ :ـ محصول اصنافی واسیابی «	۷	۰	۷٤ / ۷ ـ «
۵ :ـ فروش عرایض «	۷	۰	٦۲ / ۵ ـ «

امور معارف

جای شکروسپاس است درین روزها که آتش جنگ تمام دنیارا فرا گرفته وبجریانات عرفانی نیز صدمه وارد نموده است افغانستان همیشه بقدمهای [illegible] در امور عرفانی خود پیشرفت وزمینهٔ سعادت ورفاه آیندهٔ مملکت رامهیا میسازد . البته باوجودایکه جنگ خانمانسوز درتمام ممالک محارب وغیرمحارب بحرانهای اقتصادی تولید نموده ، مصارف گزافی که در راه معارف درین اوقات صرف میرسد اهتمام وتوجه حکومت متبوع وترقی خواه مارا در [illegible] وطن نشان میدهد .

معارف افغانستان همه ساله مدارج خودرا [illegible] خود پیموده مقام ومنزلت بزرگ رادر امور عرفانی مملکت [illegible] ، چنانچه ازاحصائیه وراپورهای هرساله پیشرفت وترقی [illegible] آشکار میگردد ، ملت [illegible] تشنهٔ علم ومعرفت بوده [illegible] [illegible] درپیشرفت [illegible] عرفانی خود [illegible] [illegible] را [illegible] میشوند .

امسال [illegible] وزارت معارف [illegible] [illegible] دیده شده چنانچه [illegible] مشاهد آنست .

[illegible]

تایك درجه تعلیمات ثانوی را اصلاح وازآنها فراغت یافت واسباب ووسائل آن فراهم گردید قدم به‌تأسیس مدارج بلندتری نهاد چنانچه افتتاح فاکولته‌ها وپوهنتونها اهمیت این‌موضوع راخوبتر نشان میدهد نظر باینکه حکومت‌معارف خواه‌ما علاقه وعشق مفرطی نسبت بمعارف دارند همه‌وقت تجاویز وپلانهای متعدد و جدیدی برای مسعود ساختن وباتربیه‌وباعلم گردانیدن ابنای وطن برروی کار می آید بنابرین ازمطالعهٔ راپور امساله بخوبی واضح میگردد که وزارت معارف به پیشرفتهای خوبی‌نائل گردیده،ازین‌رو برای ملت‌افغان اطمینان‌ها وامیدهای قوی حاصل‌میشود که آیندهٔ‌معارف‌افغانستان برهنمائی اعلیحضرت همایونی‌محمدظاهر شاه ودیگر اراکین دولت خیلی در خشان‌ومجلل است وزارت معارف اجراآت واثر خودرا مختصراً قرار ذیل عرضه میدارد البته‌مورد دقت‌است که‌پیشرفت های علمی یك مملکت‌و تربیهٔ ابنای‌آن به‌بلند رفتن مدارج روحی‌و تربیوی سائر افراد ملت است که‌قلم ازتصویر آن‌عاجز میماند پس‌تحریرات آتی محض‌چوکات واستخوان بندی خلص اجراآت رابمعرض مشاهده قرار میدهد .

ریاست تعلیم و تربیه :

ریاست تعلیم وتربیه که روح وزارت معارف‌است امسال نظر باینکه درتشکیل و وظائف آن تجدید نظر شده مظهرفعالیت های بیشتری گردیده ونظر به وظائف خود قدمهای بیشتر ومتینی در راه اصلاحات وترقیات پلانهای خود برداشته ونظر به همین ابراز فعالیت خویش توجه آمرین خود را جلب نموده چنانچه یك‌نفر که دارای لقب داکتری است برياست این دائره تعیین‌شده ویکنفر عضو آن به رتبهٔ اعزازی مدیریت عمومی نائل گردید واین ریاست توانست که‌یك‌پروغرام‌عصری موافق روحیات وعنعنات‌ملی متوسطه‌ها ولیسه‌ها ودارالمعلمین ها بوجود آورد ـ کتب‌جدید موافق‌اقتضاء احتیاجات‌امروزه حسب‌پروغرام مرتبه برای صنوف شش‌گانهٔ ابتدائی بمیدان عمل آورده آنرا بمکاتب توزیع‌نموده مکاتب‌را معاینه وهدایت‌نامه ها صادر وتقسیم اوقات های مکاتب را مرتب ساخت باوجود مشکلات امروزه برای پیشبرد امور عرفانی وتربیوی ازهیچگونه مساعی ومجاهدات خود داری ننموده چنانچه اجراآت مهمهٔ خود را به تفصیلات ذیل نشان میدهد .

الف ـ قسمت پروغرام ولوائح .

۱ ـ پروغرام پښتو برای متوسطه ها .

۲ ـ پروغرام تاریخ برای متوسطه ولیسه‌ها

۳ ـ 〃 جغرافیه 〃 〃 〃

٤ ـ پروغرام ریاضی برای متوسطه ولیسه‌ها
٥ ـ « فیزیك « « «
٦ ـ « کیمیا « « «
٧ ـ « بایولوجی « « «
٨ ـ « رسم « « «
٩ ـ « اخلاق ومعلومات مدنیه برای لیسه ها
١٠ ـ « برای دارالمعلمین متوسطه
١١ ـ « « اساسی
١٢ ـ ترتیب پروغرام های سپورت ابتدائیه و متوسطه ولیسه
١٣ ـ « تعلیماتنامهٔ دارالمعلمین
١٤ ـ طبع پروغرامهای متوسطه که فوقاً ذکر شده
١٥ ـ توزیع ونشر « « «
١٦ ترتیب پروغرام انگلیسی برای مکتب اصول تحریر ومحاسبه
١٧ ـ لائحه درباب تطبیق پروغرام های لیسه‌ها ومتوسطه
١٨ ـ لائحه راجع به تنظیم امور تعلیم و [illegible]
١٩ ـ پروغرام وتعلیماتنامهٔ پوهنځی [illegible]
٢٠ ـ « « [illegible] برای معلمین [illegible]
٢١ ـ پروژهٔ تشکیل وتعلیماتنامه وپروغرام [illegible]
٢٢ ـ لائحهٔ تشکیل دارالمعلمین

ب ـ قسمت مجالس :

١ ـ انعقاد کمیسیون‌ها [illegible]
٢ ـ مجالس [illegible] برای [illegible]
٣ ـ « کمیسیون ها برای [illegible]
٤ ـ « مجالس راجع به تشکیل [illegible]

ج ـ قسمت تالیف [illegible]

١ ـ حساب پنجم ابتدائی [illegible]
٢ ـ « ششم ابتدائی .
٣ ـ جغرافیای ششم .
٤ ـ « « پنجم

۵ ـ معلومات طبیعی پنجم .
۶ ـ « عائله صنف پنجم .
۷ ـ « « « ششم .
۸ ـ « طبعی « « .
۹ ـ « وطنی « « .
۱۰ ـ « « « پنجم .
۱۱ ـ هندسه « چهارم .
۱۲ ـ دشمیرلارښووونکی حصهٔ دوم .
۱۳ ـ تطبیقات رهنمای معلم (معلومات حیاتیه) قسمت دوم .
۱۴ ـ کتب مذکور بعد از تالیف به تصویب وتصدیق ریاست تعلیم وتربیه رسیده بغیر ازدوقلم آن تماماً طبع ونشر شده .

د ـ تعدیل و تجدید نظر :

۱ ـ تاریخ صنف هفتم .
۲ ـ معلومات مدنیهٔ صنف هفتم .
۳ ـ تاریخ « سوم .
۴ ـ « « ششم .
۵ ـ « « چهارم .
۶ ـ قرائت پښتوی چهارم .
۷ ـ « « پنجم .
۸ ـ « « ششم .
۹ ـ حساب اول ابتدائی .
۱۰ ـ « دوم . « .
۱۱ ـ قرائت پښتوی اول .
۱۲ ـ « « دوم .
۱۳ ـ « « چهارم .
۱۴ ـ « « پنجم .
۱۵ ـ « « ششم .
۱۶ ـ معلومات مدنیهٔ صنف ششم .

ه ـ قسمت تصویب :

۱ ـ تصویب تعداد کتب مولفهٔ صنوف ابتدائی برای سال آینده .

جبن مرضی است که دماغ را مختل میسازد. (راسین)

۲ ـ تصویب راجع بحق الزحمهٔ مصنفین و مؤلفین ومبیضین .

۳ ـ « « بتدریس مضمون فقه فاکولتهٔ حقوق .

٤ ـ « « بهرخصتی‌های مکاتب : حکام ، اصول تحریر ومحاسبه ، تجارتی ، پست تلگراف وپرستاری .

۵ ـ تصویب راجع به تنظیم وترتیب موسسهٔ پوهنځی .

٦ ـ « « به تدوین وتالیف کتب قرائت پښتوی مکاتب ثانوی .

۷ ـ « « به تقسیم اوقات دروس مسلکی وغیر مسلکی دار المعلمین ها .

۸ ـ « « به توزیع سامان ولایات .

۹ ـ « « به تهیهٔ کتب پښتوی لیسه ها .

۱۰ ـ « « بتقرر کفیل مدیر مکتب استقلال .

۱۱ ـ « « به تعداد صفحات کتب متوسطه .

۱۲ ـ تصویب توزیع ساعات مضمون شپږم ټولګی پوهنځی بلا ند مضامین ساینس ومعلومات طبیعیهٔ صنف مذکور .

۱۳ ـ تصویب عدم لزوم نشر کتاب کورنی پوهنی شپږم ټولګی .

۱٤ ـ « استعمال کتابهای قرائت چهارم وپنجم وششم سابق برای [illegible] وپنجم وشپږم ټولګی موجوده .

۱۵ ـ تصویب تالیف کتاب دریمه پښتو مطابق جدول ارتباط .

۱٦ ـ « تکرار وتوسعهٔ مباحث کتاب هندسهٔ چهارم وپنجم در صنف [illegible] .

۱۷ ـ « تبدیل سنوات میلادی وهجری در تمرینات دور دوم ابتدائیه [illegible] .

۱۸ ـ « راجع بتهیهٔ سوالات تاریخی برای درج [illegible] ابتدائی .

۱۹ ـ « به [illegible] که در طبع ثانی کتاب [illegible] .

وـ قسمت متفرقه :

تنظیم و تشکیل کتابخانه ازروی صنف بندی علوم .

« « [illegible] «

ترتیب وتنظیم آثار [illegible] .

خریداری کتب مخصوص دار المعلمین .

انتخاب وخریداری کتب [illegible] .

قرار داد ها راجع به تالیف کتب [illegible]

متوسطه‌ها ، عقد قرار داد های متعلق [illegible] .

تهیهٔ مواد برای کتب درسی ادبیات پښتو [illegible] .

ایراد کنفرانس های تربیوی .
درست نمودن نمونهٔ شهادت نامه ها .
تبییض پارچه های ادبی برای کتب پښتوی متوسطه ها ولیسه ها .
نگرانی وممیزی امتحانات سالانه درمکاتب مرکز .
انتخاب سوالات امتحان مکاتب مرکز .
ترجمهٔ ۱۰ جلد کتاب ابتدائی .
ترتیب خریطهٔ مکاتب ولایت کابل .
« « « افغانستان .

❀ ❀ ❀

۱ ـ تهیهٔ دستورالعمل توزیع واستعمال کتابهای درسی مکاتب .
۲ ـ « بیلوگرافی کتابهای ابتدائی وترتیب نمونهٔ کتابخانهٔ ابتدائی .
۳ ـ مخاطبه ومفاهمه بامعلمین درخصوص اظهار نظریات‌شان راجع به‌تجدید طبع کتابهای ابتدائی، تهیهٔ نمونهٔ تقسیم اوقات دورهٔ ابتدائیه بامراعات شرائط اصول صنفی .
٤ ـ ملاحظهٔ صورت توزیع کتابهای جدید ابتدائی واستعمال آن دربعضی مکاتب‌مرکز وارسال هدایات متعلقهٔ آن .
٥ ـ ملاحظهٔ صورت اجرای دروس دورهٔ اول ابتدائی مطابق جدول ارتباط ومذاکره بامعلمین بعضی مکاتب مرکز درحسن اجرای آن .
٦ ـ اخذامتحان معلمین که‌تعلیمات خصوصی داشته درخواست معلمی را داشتند .
۷ ـ عقدقرار دادهای متعلق امور لازمه نشر کتابهای ابتدائی .
۸ ـ توزیع کتب بمؤلفین ومعاونین قلمی ریاست تعلیم وتربیه .
۹ ـ معاونت‌دراجرای همه‌امورراداری وترجمه‌ونشریات‌شعبهٔ‌مشاوریت علمی‌وزارت‌معارف .
۱۰ ـ معاونت درتدریسات کورس دارالمعلمین قندهار وایراد کنفرانسهای متعدد راجع بصورت تطبیق اصول صنفی درآن .
۱۱ ـ معاونت درجملهٔ تدریسات کورس تربیوی معلمین مرکز .
۱۲ ـ هدایت درتدریسات کورس تربیوی معلمین مربوطهٔ ولایت کابل .
۱۳ ـ معاونت درترجمهٔ کنفرانس‌های تربیوی برای معلمین مرکز .
۱٤ ـ « درترجمانی کورس خریطه سازی .

پښتو ستر توب :

همه میدانیم که‌حکومت‌ما توجه خصوصی‌شرا بحفظ وارتقای تمام شئون مملکتی با لخاصه زبان ملی معطوف نموده است .

هر چندیکه راجع به ارتقاء واعتلای زبان ملی ازبدو سلطنت نادری نظریه های متینی طرح ـ وقدم های اساسی وضع گردیده است ـ ولی دردورهٔ حکومت اعلیحضرت (محمدظاهرشاه) سلمه‌الله بزبان ملی بیشتر صرف مساعی شده است ـ واولیای این حکومت در ین مورد بیشتر اظهار دلچسپی وعلاقمندی می کنند .

چنانچه بنا برداعیه همین احساسات و جذبات است که درضمن دیگر اعتلا ونشو ونمای که درسائر شعب مملکتداری مرئی است ـ اهمیت ووقعت بارزی بزبان ملی ارزانی گردیده است ومتمادیاً افکار قیمتدار رجال بیدار حکومت ما درفراهم آوری وسائل مزید موفقیت و کامیابی زبان پښتو داخل مجهودات شایان است .

بنابرآنچه ذکرشد خوشبختانه درتابستان امسال (۱۳۲۱) به تاسی از ارادهٔ سنیهٔ ذات شاهانه ـ وبمقصد تقویهٔ شئون ملی ومزید تعمیم وتوسعهٔ آن وزارت معارف ریاست جدیدی را محض برای خدمت به ملت وبه وجود آوردن وسائل و وسائط مزید پیشرفت ووسعت زبان ملی مملکت بنام ـ « پښتوسترتوب » تشکیل وتاسیس نمود !

برای اینکه خوانندگان محترم ازمرام این ریاست استطلاع فرمایند ذیلاً بعضی مضامین مرامنامهٔ پښتوسترتوب که از طرف شورای عالی وزارت معارف تصویب و از محضر مقامات عالیه تصدیق گردیده است مرقوم می گردد .

نصب‌العین ومرام پښتو سترتوب

یا عمدهٔ مطالب واجرا آت آن

پښتو سترتوب در راه مزید بسط وتوسعهٔ زبان ملی میکوشد و[illegible] وسائط پیشرفت آن درمؤسسات معارف بذل مجاهده میورزد .

پښتو سترتوب در طبع ونشر تمام آثار مفید وعصری که درمؤسسات معارف مملکت بخورد میکوشد ودرین راه بانجام خدمات شئون ملی همکاری می نماید .

پښتوسترتوب درانتخاب طلبهٔ پښتوخوان وپښتونویس حتی الامکان [illegible] امتحان آنان وتصدیق امور اشتغال شان در دارالمعلمین [illegible] ونگرانی میورزد تا از دارالمعلمین چنان فارغ التحصیلانی [illegible] پښتو را در عموم مکاتب افغانستان تطبیق [illegible]

بمساعدت ریاست مدیریت در تحصیلات [illegible] صنوف ششم ـ نهم ودوازدهم افغانستان [illegible] ودیگر صفات ممیزهٔ آنها همیشه میکوشد [illegible] وارسی میکند . مراقبت میکند تا درموارد [illegible]

نه شادیها ، نه‌عشق ، نه‌ثروت ، نه‌تندرستی اینهاهیچ یك‌عامل وموجد سعادت نیستند ، اماخوشبختی بدون هریك ازینها هم کامل وتام نیست . (کیبولت)

بمعلمین لحاظ لیاقت علمی وفعالیت تدریسی معلمین ازنقطهٔ‌نظر زبان پښتو هم بشود . به‌ملحوظ پښتو بودن عموم کتب تدریسی مکاتب ابتدائی ومفکورهٔ تعمیم و توسعهٔ مزید پښتو در مکاتب بمساعدت ریاسات وادارات معارف مجاهده ونگرانی میورزد تاعموم معلمین مکاتب پښتو دان پښتوخوان، پښتونگار باشند ویا اقلاً پلان تدریسی - تهیهٔ اسباق - حل معضلات تعلیمی شان‌را از دیگر همکاران پښتو لسان شان بفرمایند .

باتمام فعالیت میکوشد تا کورسهای پښتوی مربوطهٔ وزارت معارف را حتی الامکان کامیاب گرداند .

برای آن معلمین ومربیانی که درتعلیمات پښتو مظهر فعالیت بیشتر گردند - اصولاً ترجیحات‌لازمه میدهد . بمعاینه و تفتیش تعلیمات پښتو وپیشرفت آن درددارالمعلمین‌وعموم‌مکاتب حتی‌الامکان وارسی‌میکند - ضمناً به‌آنانی که‌بازبان ملی خود ابراز علاقه مندی ننموده باشند تنبیهات‌مقتضیه‌را تجویز میکند . امتحانات دارالمعلمین وعموم مکاتب‌افغانستان درآنچه که‌مربوط بزبان ملی باشد یاتوسط یکی از نمایندگان یامنتخبین پښتو ستر‌توب یا طبق هدایت و نظریه و قرارهای متخذهٔ این ریاست گرفته میشود .

از پیشرفت دروس پښتو و علاقمندی عموم متصدیان مؤسسات عرفانی به‌آن ماهوار چنان راپور های را بازیافت میدارد که‌طبق هدایت نامهٔ جداگانه دائماً تهیه میگردد. هرساله ازعموم معلمین راجع به‌مجهودات ومساعی شان نسبت به‌پیشرفت و کامیابی لسان‌ملی کسب آگاهی میکند ودرنتیجه‌مجاهدین را اصولاً مظهر تلطیف ومساهلین‌را اساساًمورد تکدیر قرارمیدهد .

در طبع و نشر تمام کتب تدریسی باشتراك ریاست تعلیم و تربیه مساعده میدارد . باعموم ریاسات وادارات مرکزی وزارت معارف ودیگر ادارات عرفانی حتی معلمین درحل وفصل هرنوع امور راجعه به‌لسان ملیه معاضده میورزد .

طبعاً مقصود از تذکار وانتخاب این‌مواد ازبین‌سائرمواد این‌مرامنامه همانا اشاره‌است باین‌مسئله که این‌ریاست فقط درهمین‌موارد فی‌الجمله‌مصدر اجراآت واقدامات گردیده‌است .

ومعترف است که‌نظر به‌هدایت کار وتصادف تشکیل پښتوستر‌توب به‌تعطیلات متوالی سنوی - وموجودیت بعضی محظورات «طبیعی-موسمی - محلی - اداری - و کولتوری» طوریکه ارادهٔ حکومت وتمنای این ریاست است در این چند ماه مظهر دیگر کدام خدمت و فعالیت قابل تذکری نشده است . درحالیکه از فضل الهی امیدواری کلی دارد که درسال آتی بناظرین گرامی (کابل کلنی) نمونهٔ چند از کار روائیهای خودرا ارمغان کند .

ریاست تدریسات

ریاست تدریسات تطبیق تعلیمات عمومی مسلکی و غیر مسلکی و تربیوی تمام مکاتب افغانستان را نظر به تعمیم واساس پیشرفت‌های امور عرفانی تحت قوانین موضوعه عملی مینماید راجع به تهیه نمودن وبهم‌رسانیدن کتب ولوازم تحصیل ، تقرر و تبدیل معلمین ، جای مکتب ترسیل پروگرام ها وهدایت نامه‌ها ودساتیر لازمهٔ که مربوط به تدریس یومیهٔ عرفانی است وبریاست تدریسات تماس داشته و تمام مکاتب مرکز و ولایات و حکومات زیر نظر ریاست تدریسات بوده و مطابق فوق اجرا میگردد وضمناً درامور تدریسی وتطبیقی هر کدام باخبری و کنترول داشته ، کسانیکه در وظیفهٔ خود جدیت ورزیده اند از طرف ریاست تدریسات مکتوب‌های رضامندی عنوانی هر کدام صادر وکسانیکه کسالت وسکتگی درپیشرفت امور تعلیمی نموده بودند هدایات‌لازمه برای بهبود کار شان داده‌شده تاتمام امورتعلیمی به‌بهترین صورت به‌محور اصلی‌خود دور خورده بتواند . برعلاوهٔ امور فوق اساس جریانات امور عرفانی این ریاست جهت معلومات مفصل‌تر بصورت ذیل تحریر میگردد :ـ

اول ـ تاسیس مکاتب :

۱ـ وزارت برای پیشرفت‌سویهٔ تعلیمی معلمین‌فارغ‌التحصیلان دارالمعلمین‌اساسی ودورهٔ بکلوریا یک‌موسسهٔ جدید بنام پوهنځی منظور و موسسهٔ مذکور بتاریخ ۱۵ جوزا از طرف ریاست‌تدریسات افتتاح ومتعلمین بتدریس شروع کرده اند .

۲ ـ برای بلند بردن سویهٔ علمی فارغ‌التحصیلان‌مستعجل‌یک کورس پوهنځی نیز افتتاح ومعلمین مذکور بعدازساعت ۲ مصروف تعلیم گردیده اند .

۳ ـ بودجهٔ معاشات و مصارفات قا[illegible] [illegible] از طرف ریاست تدریسات ترتیب و بمرجع آن اطلاع شده .

۴ ـ برای بلندبردن سویهٔ علمی یک کورس شبانه [illegible] [illegible] افتتاح واز طرف ریاست تدریسات هدایات لازمه بمرجعش صادر گردیده .

دوم ـ بعضی مکاتب که امسال پروغرام تعلیمی‌شان تمدید شده :

چون دورهٔ تعلیم ابتدائی چهارساله به‌شش‌ساله قرار گرفته و پروغرام [illegible] مکاتب توزیع گردیده ، علاوه بر سال گذشته امسال نیز از [illegible] [illegible] (۵۴) باب مکاتب دیگر منظور گردید که فارغ‌التحصیلان ابتدائیهٔ چهارساله را صنف پنجم ترقی بدهند تا دورهٔ ابتدائیه بدورهٔ ششم خود برسانند چنانچه [illegible] [illegible] احکام صادر ودرباب تهیه وترسیل معلمین و بودجه وسامان و لوازم تحصیل آن از طرف ریاست تدریسات اقدامات لازمه شده است .

سوم ـ معاینه‌وتطبیق تدریسی :

قرار معمول که‌راپور تدریسی تمام مکاتب ماهوار بریاست تدریسات میرسد ، ریاست تدریسات نظر به‌معیار پروغرام راپور مذکور را معاینه وهدایات لازمه نسبت بنواقص آن بمرجعش‌صادر کرده ، علاوه ازمعاینهٔ راپور که ازطرف ریاست تدریسات بعمل آمده ازجانب ریاست‌تفتیش مفتشینی که درمکاتب مرکز وولایات‌رفته وراپورهای خود را بریاست تدریسات فرستاده اند جهت اصلاح ورفع نواقص تعلیمی بمکاتب مربوطه هدایات لازمه صادر گردیده وهمچنین ریاست تدریسات مراقبت تعلیمی مکاتب راوقتاً فوقتاً نموده ، دربهبود وپیشرفت تعلیم هدایات داده است .

چهارم ـ مراقبت‌ونگرانی امتحانات‌وتوزیع‌شهادتنامهاومکافات وغیره :

۱ـ ریاست تدریسات قبل ازایام امتحان سالانه به‌تمام‌مکاتب مرکز وولایات وحکومات اعلی احکام صادر نموده که باید تمام معلمین باساس اصولنامهٔ امتحان رفتار نموده ، نتایج امتحان‌را بریاست تدریسات ارسال‌دارند ، چنانچه اوراق نتایج امتحان‌تمام مکاتب‌افغانستان تحت کنترول ودقت گرفته شده نکات قابل اصلاح آن تصحیح و بمراجع‌آن هدایات لازمه اعطا گردیده .

۲ـ درمکاتب مرکز ومتوسطه‌ها وثانوی‌نظر به‌تقسیم اوقات امتحان‌ممتحن ومميز انتخاب وجهت مميزی آنهارا بمکاتب‌دعوت کرده که‌بروزهای معینه حضور بهم‌رسانند وبعد ازملاحظهٔ امتحانات صورت نظریات خودرا که‌بریاست تدریسات ارائه داده‌اند ریاست‌تدریسات بعد ازملاحظه بمکاتب قرار آن هدایات لازمه اعطا کرده .

۳ـ برای فارغ‌التحصیلان دورهٔ اعدادی، رشدی ،ابتدائی که‌مستحق گرفتن شهادتنامه بوده‌اند ازطرف ریاست تدریسات برای شان شهادتنامه‌تحریر وبعد ازامضاء وثبت ومهر ریاست‌تدریسات برای شان اعطا شده است .

٤ـ دیپلومه‌های فاکولتهٔ طبی ومکتب طبی ودواسازی را ریاست تدریسات حاضر کرده که بتاریخ ۲٦ میزان درقصر صدارت عظمی بحضور والا حضرت افخم صدر اعظم صاحب وکابینهٔ محترم بابات اندازه پول به‌مستحقین آن اعطا گردید .

٥ ـ برای حضرات معلمین‌فخری مکتب‌نجات که‌درپیشرفت امورعرفانیهٔ مملکت‌خود جدیت ورزیده ، قابل تقدیر دیده می‌شدند ازطرف ریاست تدریسات بهر کدام تصدیقنامهٔ که‌بامضای والا حضرت ع ، ج‌وزیر صاحب معارف مزین شده بود بابات اندازه پول اعطا گردید .

٦ـ محصلین افغانی که‌خارج رفته وبعد از دورهٔ تکمیل تحصیلات خویش بوطن عودت

شناسائی نفس ، اعتماد بنفس ، واحترام بنفس سه عامل بزرگی هستند که زندگانی ما را به منبع حقیقت نزدیک میکنند . (تنی سن)

نموده اند ریاست تدریسات از روی دپلومه درجه ومعاش آنهارا تعیین نموده ، مطابق تخصص شان بدوائر رسمی معرفی کرده .

پنجم ــ تقرر وتبدل معلمین وغیره :

۱ـ یک عده فارغ التحصیلان دارالمعلمین ذکوی کابل ودار لمعلمین اساسی که امسال فارغ گردیده اند حسب اصول ونسبت به کمبود معلمین به تمام مکاتب مرکز وولایات حکم تقرر شان صادر وفرستاده شدند .

۲ـ بعضی معلمین خارجی که قرار دادشان ختم گردیده بود باایشان تجدید قرار داد گرده و بعضی که کمبود دیده شد راجع باستخدام شان اقدامات لازمه کرده .

۳ـ تقرر وتبدل معلمین تا کنون بزیر اثر ریاست تدریسات اجرا گردیده وهم متحدالمال به تمام مکاتب مرکز وولایات صادر گردیده که چگونه در وظائف خود باشند ومنهمک باشند .

٤ـ راجع به معلمینیکه نمرهٔ امتحان پښتوی شان از شش نمره کمتر بوده حسب تصویب انجمن معارف بتمام ولایات خبر داده شد که امسال فیصد پنج افغانی ازمعاش شان وضع دارند .

ششم ــ کنفرانس ها :

ریاست تدریسات امسال تمام معلمین مکاتب مرکز را چندین بار بمکتب صنائع دعوت داده بغرض پیشرفت سویهٔ تعلیمی معلمین نسبت بمعرفی ــ معلم ، تربیهٔ اطفال وپیشرفت زبان ملی کنفرانس های مفید توسط مشاور علمی وزارت وداکتر محمد انور خان مدیر دارالمعلمین وبناغلی عبدالحی خان حبیبی مشاور وزارت ایراد کرده .

هفتم ــ نمایشگاه عرفانی :

نظر به پیشرفت وتشویق در امور معارف در [illegible] راجع بنمایش عرفانی بتمام مرکز وولایات اطلاع داده شده بود [illegible] ومرتب کردن کارهای علمی طلبه موفق گردیده [illegible] اقتصاد بمعرض نمایش گذاشته شد ومورد تقدیر وزارت اقتصاد واقع [illegible] محسوب گردید .

ریاست تفتیش

۱ ـ اجراآت وکار روائیهای ریاست تفتیش وزارت معارف [illegible] تربوی ــ اخلاقی وغیره رسیدگی کرده قرار ذیل است :

الف : درمرکز (۳۳) باب مکتب را یکدفعه معاینه وتفتیش نموده .

ب : در ولایت کابل :

(۲۰) باب مکاتب سمت لوگر یکدفعه

(۲۱) باب مکاتب سمت شمالی یکدفعه

(۱۳) باب مکاتب ششکروهی یکدفعه

فقرات تحقیقیه ـ ۳۰ فقره ـ

هدایات ونظریات وزارت ـ راجع بهامور اداری ـ ترتیب سوانح طلبهٔ ابتدائی متوسط وغیره ـ مسائل اخلاقی ـ تهیهٔ شاگردان برای بعضی مؤسسات دیگر : ـ ۴۰ فقره ـ

ج : غزنی ـ

(۲۰) باب مکتب سهدفعه تفتیش ومعاینه شده

معلمین ومعلمین اول مکافات دیده ـ ۸ نفر ـ

د : قندهار ـ

(۵۹) باب مکتب یکدفعه تفتیش شده .

فقرات تحقیقیه ـ ۶ ـ

هدایات و نظریات وزارت ـ راجع به امور اداری ـ ترتیب سوانح صنوف ابتدائی متوسط وثانوی ـ مسائل اخلاقی معلمین ـ متعلمین ومامورین وتهیهٔ شاگرد برای بعضی مؤسسات دیگر .

: هرات ـ

(۳۹) باب مکتب هرات یکدفعه تفتیش شده

معلمین مکافات دیده ـ ۱۷ نفر ـ

فقرات تحقیقیه ـ ۵ ـ

هدایات ونظریاتوزارت ـ راجع بهامور اداری ـ ترتیب سوانح صنوف ابتدائیمتوسط مسائل اخلاقی معلمین ـ ومتعلمین و مامورین وتهیهٔ شاگرد برایبعضی مؤسسات دیگر .
ـ ۱۵ فقره ـ

: ولایت مزارشریف ـ

(۳۴) باب مکاتب مزار یکدفعه معاینه شده

معلمین ومعلمین اول مکافات دیده ـ ۲۰ نفر ـ

فقرات تحقیقیه ـ ۴ ـ

هدایات ونظریاتوزارت ـ راجع بهامور اداری ـ ترتیب سوانح طلبهٔ صنوف ابتدائی

متوسط ـ مسائل اخلاقی معلمین ومتعلمین ومامورین‌وتهیهٔ شاگردان برای مؤسسات دیگر .
ـ۱۵ فقره ـ

ز : ولایت قطغن وبدخشان ـ

(۳۱) باب مکتب دو دفعه معاینه شده

معلمین ومعلمین اول مکافات دیده ـ۳۲ نفر ـ

شاگردان مکافات دیده ـ۳۹۳ نفر ـ

هدایات که مانند دیگر ولایات داده شده ـ۲۰ فقره ـ

ح : ولایت مشرقی ـ

فقرات تحقیقیه ـ۵ فقره ـ

هدایاتی که وقتاً فوقتاً مانند دیگر جاها داده شده ـ۱۳ فقره ـ

ط : ولایت جنوبی

فقرات تحقیقیه ـ۲ـ

هدایاتی که وقتاً فوقتاً مانند دیگر جاها داده شده ـ۱۳ فقره ـ

ی : فراه ـ

فقرات تحقیقیه ـ۳ـ

هدایاتی که به‌اوقات مختلف مانند دیگر جاها داده شده ـ۷ فقره ـ

ك : میمنه ـ

فقرات تحقیقیه ـ۵ـ

هدایاتی که راجع به‌اصلاح امور اداری وغیره داده شده ـ۱۳ فقره ـ

در تفتیش‌ها مراتب ذیل درنظر گرفته شده : ـ

۱ ـ فعالیت معلمین راجع به‌تعلیم وتربیهٔ طلبه .

۲ ـ کارروائی‌های سرمعلمین ومامورین راجع به لوازم وتحصیل [illegible] مکتب .

۳ ـ اوضاع وحرکات معلمین ومامورین وطرز کنترول ورفتار شان باطلبه وغیره .

۴ ـ رعایت حفظ‌الصحه درمکاتب وانتظام صنف‌ها .

۵ ـ امور انضباط دربارهٔ طلاب درداخل وخارج مکتب .

۶ ـ طرز جریان تعلیم وتطبیق آن با تعلیمات‌نامه و [illegible] .

۷ ـ طرز ادخال طلبهٔ جدیدالشمول هرساله وتطبیق آن با اوامر صادره [illegible] .

۸ ـ وارسی به‌نگهداری سامان تدریسی وغیره لوازم مکتب .

۹ ـ وجود سامان ولوازم تدریسی مکتب وغیره آن ـ استفاده صحیح از [illegible] .

۱۰ ـ تطبیق راپورهای تدریسی با [illegible] .

۱۱ ـ ملاحظهٔ وظایف خانگی که‌ازطرف معلم بطلاب داده میشود .
۱۲ ـ معلومات‌راجع به‌امتحان ماهوارطلبه ـ تعدادنا کامها چه وازطرف‌شخص اداره‌چی راجع به‌اصلاح نقیصهٔ نا کامها چه‌ترتیبات گرفته شده .
۱۳ ـ معاینهٔ طرز تیاری درس معلمین وتمیز خوب وبد آن .
۱۴ ـ ملاحظهٔ تقسیم اوقات ومعلوم نمودن نواقص آن .
۱۵ ـ ملاحظهٔ طرز تقسیمات محتویات مضامین معلمین .
۱۶ ـ معاینهٔ پښتو وطرز افادهٔ طلاب ومعلمین بز بان پښتو که بصورت تحریری وشفاهی چطو راست .
۱۷ ـ صورت تطبیق‌وعملی شدن هدایات که‌ازوزارت‌راجع به‌پښتو داده‌شده چطور است .
۱۸ ـ ترتیب جدول مختصر اسمای معلمین بادرجهٔ تحصیل و تطبیق مضمون محوله شان بامقدار خواندگی طلاب .
۱۹ ـ معلومات راجع به‌اینکه ازابتدای تاسیس مکتب چند دوره فارغ التحصیل شده .
۲۰ ـ معلومات راجع به‌توجه‌یاعدم‌توجه حکام وعلاقه‌دارها به مکتب .
۲۱ ـ معلومات راجع به‌پابندی طلاب بو قت معینه .
۲۲ ـ سوانح طلاب جدیدالشمول وملاحظهٔ کتاب سوانح تمام طلاب مکتب .
۲۳ ـ ملاحظهٔ طرز تعمیر و موقعیت مکتب .
۲۴ ـ معلومات نسبت به‌اوضاع معلمین وسرمعلمین باطلبه در داخل و خارج مکتب .
۲۵ ـ معلومات نسبت به‌مریضهای‌مکتب واجراآت اداره .
۲۶ ـ معلومات‌راجع به‌سررشتهٔ آب‌نوشیدنی طلاب .
۲۷ ـ ملاحظهٔ راپورهای‌حاضری طلبه که‌ماهواره ازطرف‌ادارهٔ مکتب‌ترتیب وفرستاده میشود ـ نقل آن که‌دراداره موجوداست ـ دیده میشود .
۲۸ ـ معلومات راجع به‌ملازمین مکتب وطرز حاضری اوشان .
۲۹ ـ معلومات بصورت مصرف پول قرطاسیه ومتفرقه ومحروقات تاجائیکه ممکن شود .
۳۰ ـ صورت جلب واحضار طلاب غیر حاضر یومیه وغیرحاضر دائمی اجراآت مامورین مؤظف تحت مداقه قرار گرفته میشود .
۳۱ ـ ملاحظهٔ کتاب حاضری وارصنف طلاب .
۳۲ ـ ملاحظه کتاب حاضری مامورین بارقعات مریضی ـ ضروری و غیره سال جاری بااسباب موجبهٔ آن .
۳۳ ـ معاینهٔ کتب اداری ازقبیل داخل وخارج و توزیع سامان وغیره .
۳۴ ـ طرز توزیع سامان ولوازم تعلیمی بطلاب .

۳۵ - معلومات راجع بتعداد داخلهٔ مکتب - تعداد صنوف وتعداد معلمین شاملهٔ هر صنف تعداد طلبهٔ جدیدالشمول - تعداد فارغ التحصیلان - تبدیلی وفوتی .

۲ - طور معمول همه ساله امسال در صنوف اول مکاتب ابتدائی در مکاتب مسلکی ودارالمعلمین‌ها درمکاتب متوسط درمدارس ثانوی‌دردارالفنون شاگردان جدید شامل نموده .

۳ - یک دستهٔ شاگردان از فارغ التحصیلان دورهٔ ابتدائی از ولایات وحکومات اعلی جهت شمول مکاتب حربی ومکتب پست وتیلفون وتلگراف ومکتب صحیه - وبیطاریه مربوط مرکز وزارت حربی حاضر مرکز وبمکاتب مذکور شامل ومصروف تحصیل شده وهکذا راجع بیک تعداد فارغ التحصیل دورهٔ متوسط اقدامات لازمه گردیده .

٤ - برای جلو گیری ازسوء اجراآت وقیام انتظام در مکاتب ومؤسسات دیگر دوائر عرفانی ومراقبت درامور اداری (۸۳) فقره تفتیش وتحقیق ودرمجلس انضباط وزارت تقدیم وفیصله گردیده .

وهمچنین موضوعات تفتیش طلب که وقتاً فوقتاً پیش شده - حسب نظر یهٔ مقامات عالی تحت تحقیق گرفته بعداز تصویب مجلس، منظوری حضور جلالتمآبی درمعرض اجرا گذاشته شده .

۵ - درمسائل زیست وحوایج طلبهٔ افغانی درخارج اجراآت نموده از تعین معاش تحصیلی وستاژ وغیرهٔ شان که با دوائر مرکز فیصله وتجویز شده وقتاً فوقتاً بمعاش مفکوره مخابره شده وجواباتیکه واصل آمده به دوائر ذی‌علاقهٔ مرکزی اطلاع شده .

٦ - درپایان‌هرماه راپورهای حاضری وغیرحاضری طلاب موجوده وجدیدالشمول مرکز وکلیهٔ ولایات وحکومت اعلی را دریافت وتحت مشاهده قرار داده - احصائیهٔ هرماه را جدا گانه ترتیب نموده .

۷ - در جلب غیر حاضران - [illegible] وتبدیل طلبهٔ مکاتب مرکز و [illegible] اقدامات بعمل آورده .

ریاست سپورت وحفظ الصحه

الف - شق سپورت :

۱ - این ریاست درسال جاری ... [illegible] ... آنرا توام بابروز سپورتهای انفرادی [illegible] ... بود بحضور والاحضرت غازی وزیر حربیه ... وزیر معارف [illegible] ... وحربیه ودیگر وزارت خانها واهالی موجود [illegible] ...

۱ سپورت های انفرادی اگرچه از چندین سال باین‌طرف در مملکت عزیزما جریان یافته وپیش‌میرود ـ امادوره اعتلاء آن درین زمان گویا سال ۱۳۲۱ بوده ـ چون تورنمنت مذکور خاتمه پذیرفت بعد از چندی توزیع انعامات صورت گرفت . ریاست سپورت برای هرفرد وهرشخصیکه درسپورت گوی سبقترا ربوده بود وعنوان قهرمانیت را حایز گردیده مطابق به لیاقت آن انعام تعیین نموده دران روز حاضر داشت ـ از طرف مقام وزارت معارف انعام هریك‌را به‌مستحقش اعطا وبیرق‌معارف و کپ کلان‌را بمکتب‌استقلال که قهرمان سپورت سال ۱۳۲۱ شناخته شد از مکتب نجات که در سال ۱۳۲۰ قهرمان بود گرفته به‌آن تفویض گردید .

۲ ترمیم میدان مکتب حبیبیه ـ دارالمعلمین نوی کابل .

۳ ـ تعیین اندازهٔ میدانهای سپورت واطلاع آن برتمام مکاتب ومراجع مربوطه .

٤ ـ تهیهٔ اسباب سپورت از خارج .

٥ ـ تفریق سامانهای داغمه ، جدید ، مستعمل ذریعهٔ یك‌هیئت .

٦ ـ توزیع سامان واجناس به مرکز وولایات .

۷ ـ ارسال یکعده معلمین سپورت به مشرقی .

۸ ـ تهیهٔ وسائل مقدماتی آلهٔ سکی .

۹ ـ تعیین نمره برای سپورت .

۱۰ ترویج تورنمنت های خزانی .

۱۱ تاسیس کلوب سپورتی بنام کلوب شاه .

۱۲ ـ تعیین یك‌تیم فت‌بال بنام تیم آریانا .

ب ـ شق حفظ‌الصحه :

۱ ـ تعمیر یك‌شفاخانهٔ عصری معارف .

۲ ـ معاینهٔ صحی تمام طلاب مرکز .

۳ ـ استخدام یکنفر دوکتور متخصص دندان .

٤ ـ معاینهٔ دندان تمام طلاب مرکز .

٥ ـ تصویب صورت معالجهٔ دندان اطفال غریب ومتمول بصورت مجانی وتادیهٔ پول .

٦ ـ تاسیس یك‌موسسهٔ معالجهٔ دندان .

۷ ـ تاسیس یك‌لابراتور برای تجربه .

۸ ـ تعمیر یك‌اطاق مخصوص جراحی .

۹ ـ واکسین ضدتیفوئید به ۱٤۰۰۰ طلبه .

۱۰ ـ واکسین ضد چیچك به مکاتب مرکز .

۱۱ ـ دفع مرض حمای لکه‌دار مکاتب وچارهای اساسی جلوگیری آن .

۱۲ ـ معاینهٔ شاگردان قرار ذیل :

معاینه عمومی ۱٤۰۰۰ ـ

معالجه ـ ۱۰۸۰۹

امراض داخله ٦٤٧۰

امراض جلد ۹۸٦

امراض چشم ۷۲۲

دندان ۲٤٦

گوش وگلو ۹۸۱

جراحی ۱۲۸٤

عقلی وعصبی ۱۰۰

۱۳ ـ ارسال یك هیئت صحی وسپورت برای معاینهٔ اوضاع صحی وسپورتی قندهار و مشرقی

۱٤ ـ تورید ادویه وسامان از خارج .

۱۵ ـ خریداری ادویه از شرکت های ملی ورسمی .

مدیریت عمومی موزه

۱ ـ حفریات ۱۳۲۱ :ـ

هیئت حفریات افغانی وهیئت فرانسه بتاریخ ۳ ثور ۱۳۲۱ به مقصد حفریات در بگرام از کابل حرکت نموده عازم بگرام شدند وبدون روزهای تعطیل تقریباً [illegible] در بگرام حفریات جاری، هیئت جانب الی اخیر سرطان وارد کابل شدند و [illegible] مکشوفه وارد موزه گردید وهمچنین بتاریخ ۲۸ میزان ۱۳۲۱ هیئت افغانی [illegible] دوباره وارد بگرام شده درهمان جای سابقه شروع بحفریات [illegible] ۱۱ روز در بگرام حفریات شده [illegible] ۸ قوس هیئت مذکور وارد کابل گردیده [illegible] مکشوفه [illegible] موزه [illegible] شد .

۲ ـ خریداری ۱٤ جلد کتب قلمی [illegible]

۳ ـ پنج لوحه نوشتهٔ قلمی .

٤ ـ ٦٦ دانه سکهٔ مسی ونقره و طلا .

۵ ـ ٤۱ قلم خریداری آثار تاریخی وعتیقه .

حرص و آزبین شخص وحقیقت ابرمظلمی راتشکیل میدهد .   (لارشفو کولد)

مدیریت تنظیمات.

این دائره نیز مانند سائر دوائر وزارت موصوفه در حصهٔ اجرای امورات محولهٔ خود جدیت لازمه بکار برده وتمام کارهای تهیهٔ کتب درسی ولوازم تحصیل وادوات لازمهٔ مکاتب مرکز وولایات وحکومات اعلی راچه ازداخل مملکت وچه از خارج حسب پروگرام معینه پیش ازپیش تدارك وانتظام نموده ومخصوصاً درقسمت بهمرسانیدن وتوزیع کتب درسی ولوازم تحصیل معارف ولایات وحکومات اعلی قرار احصائیه طلاب معارف مزبور قبل از آغاز سال تعلیمی سعی واهتمام لازمه نموده واین امر را باوجود موجود بودن بعضی مشکلات دروسائل حمل ونقل بخوبصورت اجرا وانجام داده کدام بندش وسکتگی ازناحیهٔ عدم کتب درسی ولوازم تحصیل وغیره در دروس محصلین معارف ولایات وحکومات اعلی رخ نداده وازین جهت مراتب خوشنودی مقام وزارت را حاصل داشته است .

مدیریت مامورین واجرائیه :

همانطوریکه کلیه دوائر وزارت معارف بوظائف محولهٔ خود در سال ۱۳۲۱ رسیدگی کرده اند دائرهٔ مامورین واجرائیه هم امورمتعلقهٔ خود را در دست اجرا گرفته ودراین راه ابراز فعالیت کرده است چه آنکه این دائره حسب وظیفه تمام مامورین ومستخدمین موسسات جدید وسابقه را باید تهیه وتدارك دیده واحتیاج موسسات را ازین ناحیه مرتفع گرداند .

طوریکه ازاجراآت سال ۱۳۲۱ این دائره معلوم میشود دائرهٔ مذکور نه تنها احتیاج موسسات ودوائر عرفانی را از رهگذر تدارك مامورین ومستخدمین رفع کرده بلکه برای انتظام و حسن تداویر امور متعلقه پیشنهاداتی هم بمقامات صلاحیت دار تقدیم وبعد منظوری بمرض تطبیق واجرا گذاشته است بصورت عمومی اجراآت دائرهٔ مامورین درسال ۱۳۲۱ برحسب آتی است :

اول تقرر ع، ص عبدالاحمد خان معین دوم به مشاوری وزارت معارف .

دوم تقرر ع، ص دکتور محمدانس خان بحیث کفیل ریاست تعلیم وتربیه .

سوم تقرر ع، ص برهان الدین خان کشککی بحیث پښتو ستر .

چهارم تقرر ع محمد نبی خان عضو ریاست تعلیموتربیه و ع عبدالجبار خان معاون ریاست تدریسات بدرجه مدیریت عمومی .

پنجم تقرر ع، غلام جیلانی خان ترفیعا بحیث مدیر عمومی معارف قندهار .

ششم تقرر (۷) نفر بحیث مدیر بدوائر عرفانی مملکت .

هفتم : شمولیت (۱۵) نفر بحیث عضو بریاست های مربوطهٔ وزارت معارف .

هشتم : موظف ساختن(۹۱) نفر ازدرجهٔ ماموراالی کاتب چهارم بدوائر مرکز وولایات .

نهم : استخدام (۲۱۹) نفر بصفت مستخدم درموسسات ودوائر عرفانی .
دهم : رسیدگی به امورسجل وسوانح تمام معلمین ومامورین معارف .

یازدهم : اجرای معاش ومصارف مرکز وزارت معارف واصدارهدایات بشعبات اجرائیهٔ مکاتب بحیث اجرائیهٔ مرکزی .

مدیریت کنترول :

طبیعی است که امور مالی در رشتهٔ حیات عمومی مداخلهٔ تامه داشته وهیچ امری بدون کمک و مساعدت مالی انجام پذیرنبوده ونیست پس ازینجاست که حکومت متبوع و معارف خواه ما تنویر افکار اولاد اینخاک را بر طرق وو سایل مختلف جزو مهم پروگرام خویش قرار داده ویک بودجهٔ هنگفت وبزرگی را بنام وزارت معارف اعتبار واعطا نموده که مدیریت کنترول وزارت معارف عهده دارانجام این اموربوده وتوانسته است که برحسب وظیفهٔ امور مرجوعهٔ خویش را با کمال خوبی وحسن صورت انجام بدهد . شعبات مرکز ومربوطات مدیریت کنترول وزارت معارف که بامتجاوز از (سی) شعبهٔ حسابی در تماس است به اجرا آتیکه درظرف سال مالی ۱۳۲۱ به آن موفق شده . قرار ذیل توضیح میشود :

الف ـ شق بودجهٔ دولت .

۱ـ ماموریت بودجه ـ شعبهٔ ترتیب بودجه واحصائیه، شعبهٔ اجرائیه وتخصیص وواردات .

۲ـ ماموریت تادیات نقدی :
۱ ـ شعبهٔ معاشات .
۲ ـ مصارف .
۳ ـ دارائی بودجوی .

۳ـ ماموریت جنسی .

ب ـ شق مدارک که به تحت اثر یک ماموریت اداره میشود :
۱ـ شعبهٔ نقدی .
۲ـ جنسی .

ج ـ کنترول های مربوطه :ـ
۱ـ فاکولتهٔ طب
۲ـ دار المعلمین ابتدائی) مربوطهٔ بودجهٔ دولت

۳ـ مدیریت کنترول مکاتب صنایع که نظر به بعضی [illegible] بودجهٔ مدارک. با توضیحاتیکه درفوق دادیم مدیریت کنترول وزارت معارف را در [illegible]

اداری وزارت قرار داده واینك می رویم باینکه این مدیریت چه کرده وچه اموری را انجام داده اند .

۱ـ ماموریت بودجه ـ مامور ترتیب وتوزیع بودجهٔ معارف درمملکت بوده وتوانسته است که بودجهٔ وزارت معارف رادرموقع آن بوزارت مالیه تقدیم ودرعین حال احتیاجات غیرمترقبه را در حالیکه از چوکات بودجه خارج نشده و در امور مالی و موازنهٔ عمومی فشار عاید نکند تلافی نماید همچنان درجریان سال به تحویل تابلو های موعدی وارداتی بوزارت مالیه وتحصیل پولهای قابل تحصیل موفق ویك مسئلهٔ مهمی که با خط درشت واجرا آت این ماموریت یاد داشت میشود همانا گرفتن (یك ملیون ودوصد هزار افغانی) سهمی است که درشرکت پخته بدست آورده ومی خواهد که از ین پول علاوه بر بودجهٔ معینهٔ دولت خدمت بهتری را در راه معارف انجام دهد .

۲ ـ ماموریت معاش ومصرف :

این ماموریت که عهده‌دار تمام پرداخت های وزارت معارف است باحسن صورت وصرفه جوئی تادیات وزارت معارف را انجام داده و آنچه را که بطور مساعده وتقاوی پرداخته است بازرسی ودرتصفیهٔ پولهای تقاوی با اشخاص طرف معامله اقدامات سریع نموده وضمناً از اصدار متحدالمال های حسابی برشعبات مربوطه خود داری نکرده وتوانسته است تابلوهای موعدی موظفهٔ خودرا درموقعش بوزارت مالیه تقدیم نماید .

۳ـ ماموریت جنسی :

این ماموریت که دراجرا آت سال ۱۳۲۱ خود نظر بملاحظات وضعیت جنگ عالم‌سوز درصرفیات ذخایر وزارت معارف صرفه ومیانه روی رامدنظر گرفته و آنچه بذخایر وزارت معارف افزوده شده است با کمال دقت وارسی و آنچه را که بصرف رسانیده با اهتمام زیادی در گرفتن موجودی ها وتصفیهٔ آن وترتیب تابلوی جنسی وتحویل آن بوزارت مالیه ورهنمائی های حسابی به شعب مربوطه اقدامات جدیانه نموده است .

٤ـ ماموریت مدرك :

این اداره باتمام معنی یك مدیریت کنترول کوچك را نمایندگی کرده آنچه اجرا آتیکه دربودجهٔ دولت به تحت (۳) عنوان جدا گانه بودجهٔ معاش و مصرف و جنسی توشیح شده درین شعبه درتحت یك عنوان ماموریت مدرك انجام یافته وبر علاوه موفق شده است که یك لایحهٔ اجرا آت حسابی را مخصوص برای مکاتب صنایع وزارت معارف ترتیب وبعد از صحه وتصویب وزارت مالیه ذریعهٔ مامورین مربوطه درمعرض اجرا قرار دهد .

۵ ـ کنترول های مربوط :

درطرز اجرا آت با کنترول مرکز تفاوتی نداشته ودر ارسال تابلوهای موعدی خود بوزارت مالیه بسلسلهٔ مدیریت کنترول مرکز موفق شده اند .

ریاست فاکولتهٔ طب :

۱ـ چهارده نفر ازستاژیرهای فارغ التحصیل فاکولتهٔ طبی ستاژ خود را مکمل کرده وبه اخذ دیپلومه نایل شدند همچنان ده نفر ازمکتب طبی و ۷ نفر ازمکتب دواسازی بعد از تکمیل ستاژ دیپلومه گرفتند .

۲ـ از فاکولتهٔ طبی ۱۱ نفر درسال جاری فارغ التحصیل شده وبرای ستاژ بشفاخانه ها فرستاده شده اند همچنان از مکتب طبی ۱۵ نفر واز دواسازی دو نفر فارغ التحصیل شده مشغول ستاژ گردیدند .

۳ـ درصنف اول فاکولته جدیداً ۹ نفر ازفارغ التحصیلان بکلوریا شامل گردیده مصروف تحصیل شده اند همچنان بیست نفر درصنف اول طبی و (۱۲) نفر به صنف اول دواسازی جدیداً شامل شده اند .

٤ـ درفاکولتهٔ طبی یك موزیم امراض ساری ترتیب شده ملازها و تصاویر برای پروپاگاند صحی واستفادهٔ علاقه مندان بموقع استفاده گذاشته شده است .

۵ـ پنج نفر ازفارغ التحصیلان دورهٔ اول فاکولتهٔ طبی تخصص کرده و امتحان تخصص شان ازطرف فاکولتهٔ طبی اخذ و سند تخصص برای شان داده شده است .

٦ـ درلابراتوار کیمیا علاوه ازتجارب وتطبیقات درسی مواد مهمه که تجزیه وتحقیق آن مطلوب بود به فاکولته رجعت داده شده و نتایج تجزیه شان راپورهای [illegible] آن به مقامات مربوطه تقدیم شده است .

۷ـ در راپورتشریح مرضی پارچه های مرضی ازشفاخانه ها غرض تشخیص فرستاده شده است در راپوراتوار تحقیق شده راپورهای آنها تنظیم ونتایج مربوطه تقدیم شده است .

۸ـ درموسسهٔ پاتوبیالوژی هریك موسسه مشترك بین وزارت صحیه و [illegible] عبارت است از شفاخانه ها مواد برای تشخیص امراض [illegible] تحقیق ومعاینه شده است وبرای اساس تداوی لازمه اجرا شده است علاوتاً واکسین های مختلفه ازامراض کولرا، تیفو، چیچك، سگك دیوانه به مقادیر زیاد دراین انستیتوت تهیه شده وبرای استفاده در سایر نقاط مملکت مورد استفاده قرار داده شده است همچنان بالای مرض های لکه دار تدقیقات قرار تحت اجرا گرفته شده است .

ریاست فاکولتهٔ سیانس :

فاکولتهٔ سیانس که بنابرعدم وجود طلاب دارای شهادتنامهٔ بکلوریا ومعلمین ، چند سال درسهای خود را معطل مانده بود دراثر کامیابی تعداد طلاب ازلیسه ها واوامر وزارت معارف دوباره دروس خود را ازتاریخ اول قوس ۱۳۲۱ شروع نمود .

امسال صنوف اول دوشعبهٔ ریاضی ، فزیك و کیمیا، بیولوجی تاسیس شده است .

تعداد طلابی که شامل درس شده اند به شانزده نفربالغ میشود .

معلمین فاکولته قرار ذیل اند :

ریاضیات داکتر محمدانس خان

فزیك پروفیسور داکتر شتز

کیمیا داکتر محمد انورخان

بیولوجی پروفیسور داکترموت

علاوه بران فاکولتهٔ سیانس ترتیب لابراتوار و کتابخانه را نموده بمعرض استفادهٔ طلاب ومعلمین قرار داده است با تاسیس این فاکولته هیئت مجموع فاکولتهٔ طبی، حقوق وسائنس- قسم اهم یونیورستی کابل را تشکیل میدهد .

فاکولتهٔ حقوق :

امسال فاکولتهٔ حقوق زیادتر بهاصلاح وتنظیم مؤسسهٔ خود موفق وبه پیشرفتهای خوب نایل گردیده پروگرام خودرا اصلاح وشاگردهای صنف اول خودرا بهدوم ترفیع‌داد. از متعلمین صنف سوم آن که‌هشت‌نفر فارغ‌التحصیل گردیده ،دو نفر آن از سال‌سابق و۶ نفر آن از امسال موجود بودندرقصرصدارت‌عظما بهاخذ دپلومه نایل گردیدند. چون عمارت سابق برای صنوف ودوائرفاکولته گنجایش نداشت یك عمارت وسیع دیگر برایش تخصیص داده شد .

امور وزارت اقتصاد

دوائر وزارت اقتصادعلی باوجود مسدود بودن راههای تجارتی ومشکلات اوضاع امروزی که‌عالم بشریت‌را دچاربحران گردانیده ، درمرور سال‌جاری موفق باجراآت‌ذیل گردیده اند :

الف ـ امورصنائع :

۱ :ـ مدیریت عمومی صنائع در هذالسنه یك‌مؤسسهٔ جدید پله و سند را بسرمایهٔ ابتدائی (۵۰) لك افغانی وانتهائی یك کرور افغانی درکابل تاسیس نموده .

۲ :ـ درامور دیگر شعبات صنعتی درحدود وظائف وصلاحیت خویش معاونت و مراقبت بعمل آورده است .

۳ :ـ توجه خصوصی وزارت اقتصاد در شعب صنائع درین آوان بسوی صنائع دستی خصوص رخت باب معطوف میباشد که درین راه پیشرفت های محسوسی بمشاهده رسیده و در بندار تون ۱۳۲۲ نتائج آن مشاهده خواهد شد .

ب ـ امور تجارت و شرکتها :

مدیریت شرکتها برعلاوه رسیده گی باجرای امور مربوطهٔ عموم شرکتها خصوص از پوست قره قل ، قند و شکر ، پطرول وموتر و غیره ، واعطای هدایات لازمه بشرکتهای مذکور وملاحظه و تدقیق در اطراف اساسنامهای آنها ، اجرا آتیکه در سال ۱۳۲۱ بتوسط شعبهٔ شرکتها نموده حسب آتی است :

۱ :ـ درهرات شرکتی باسم شرکت اتفاق باشعبات هرات بسرمایهٔ مبلغ (۳۰۰۰۰۰۰۰) افغانی باداشتن امتیاز موازی (۳۲۳۲۸) جلد پوست قره قلی ومقدار (۵۵۲ کراه و ۶۵۳ کیلو و ۳۸۷) تن پشم ازپیداوار ولایت هرات تاسیس وشروع بکار نموده است .

۲ :ـ درمیمنه شرکتی باسم (شرکت مبارک) باداشتن امتیاز (۱۰۰۰۰۰) جلد پوست قره قلی ازپوستهای پیداوار ولایات شمالی افغانستان برای سه سال (۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲) تاسیس نموده است .

۳ :ـ شرکتی باسم (ذوالفقار شرکت) درمرکز کندز بسرمایهٔ مبلغ (۳۰۰۰۰۰۰۰) افغانی بغرض صادرات امتعهٔ پیداوار مملکت از قبیل پنبه ، برنج و پوست گوسفندی وروباه وغیره وتورید امتعهٔ خارجی ازقبیل رخت وغیره احتیاجات برحسب اصول ومقررات دولتی بدون انجام جنبهٔ انحصاری وامتیازی تاسیس وتشکیل گردیده وشروع بکار نموده است .

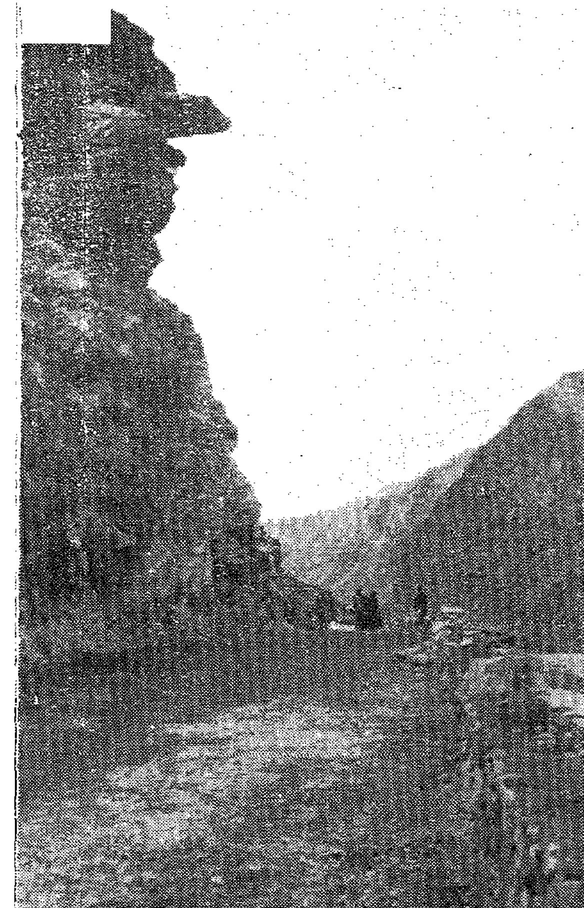
۴ :ـ انحصار [illegible] ال[illegible] ۱۳۱۱ الی ختم سال ۱۳۲۰ [illegible] مبلغ [illegible] افغانی [illegible] سال جاری الی ختم سال ۱۳۲۲ [illegible] مبلغ [illegible] افغانی [illegible] .

امور فوائد عامه

[illegible]

[illegible]

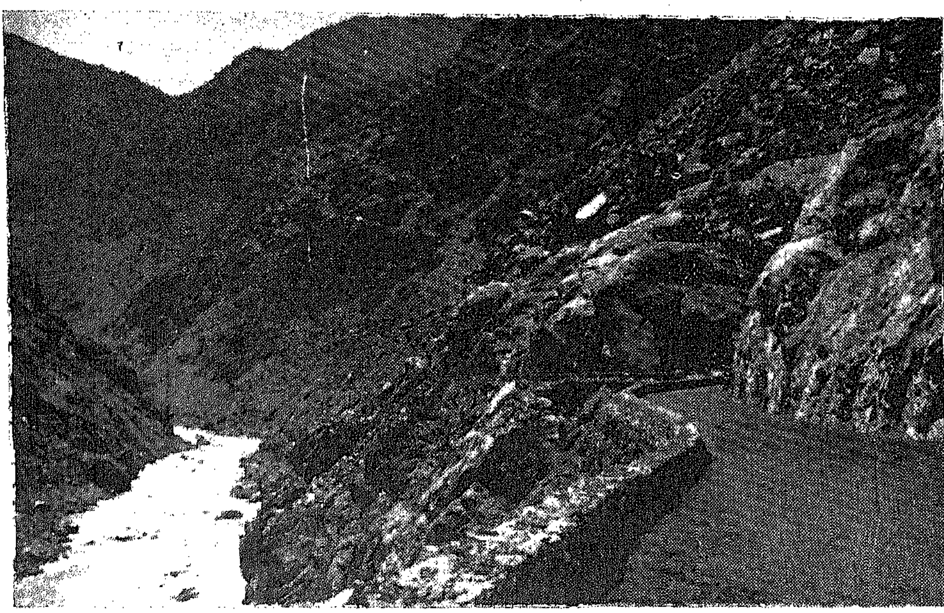
[illegible]

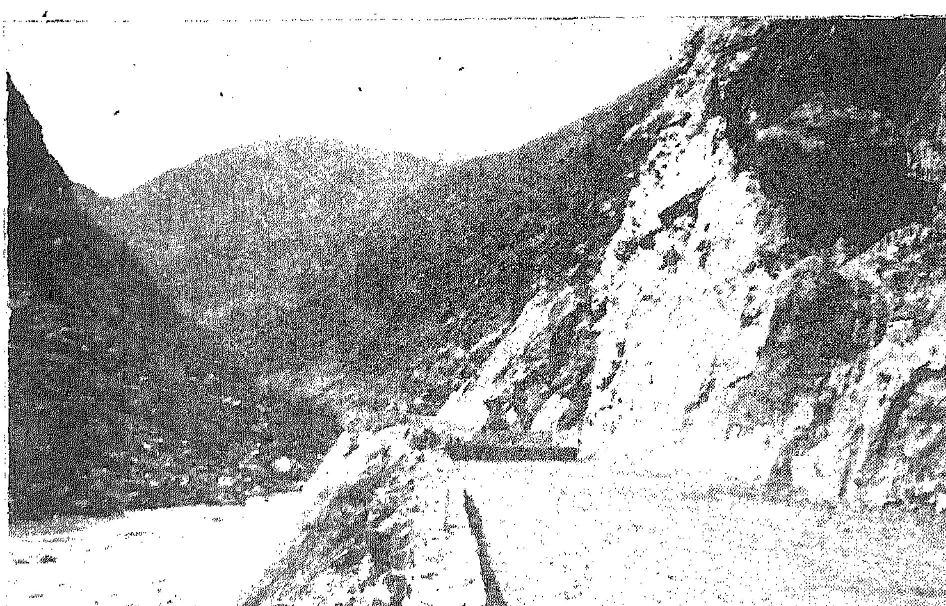
دوریځمین تنګی دسرك یوه برخه

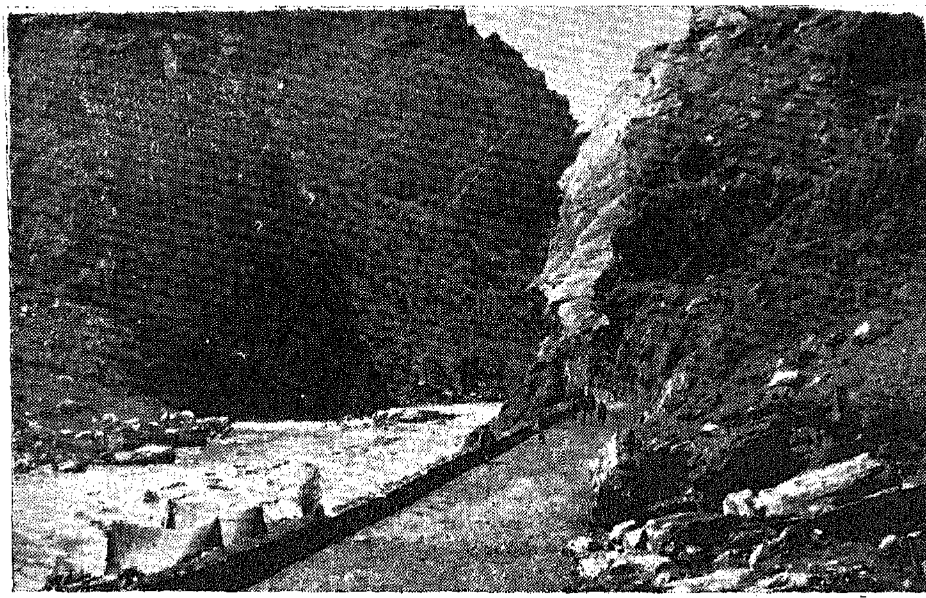
د کابل سیند او دوریځمین تنګی لوی سرك

دوریښمین تنګی دلوی سړک یوه برخه

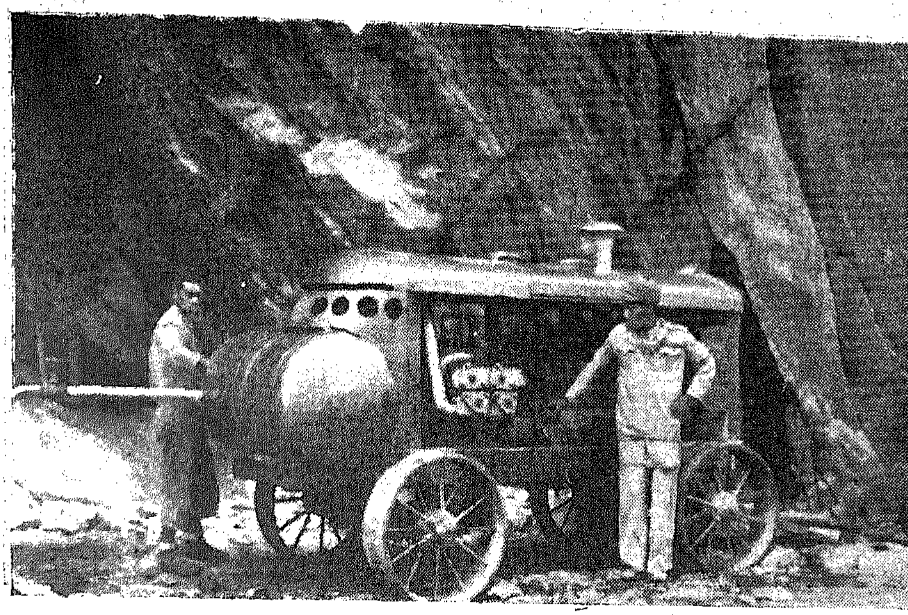
دوریښمین تنګی دلوی سړک یوه برخه

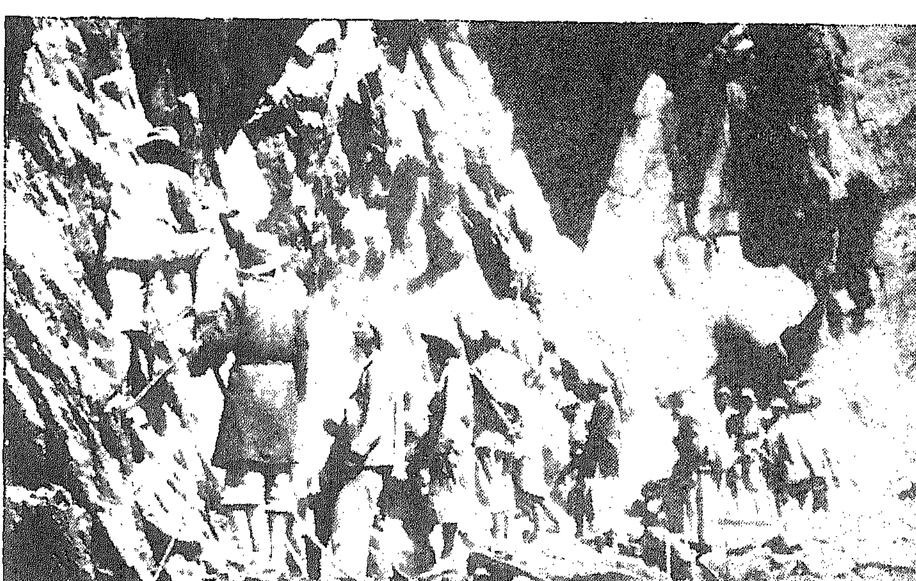
دمشرقی دنوی سرك یوه برخه دکابل دولایت حصه (اوریښمین تنگی)

دوریښمین تنگی دسرك جوړوونکی دکار له لوازمو سره

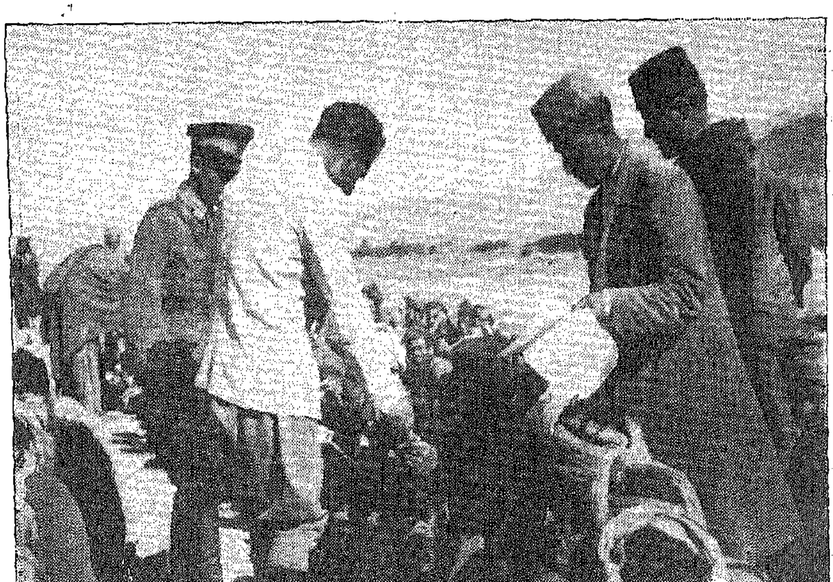
دفشار ماشین چه دهوا دفشار په ذریعه کانهی پریکوی (دمشرقی نوی سرك)

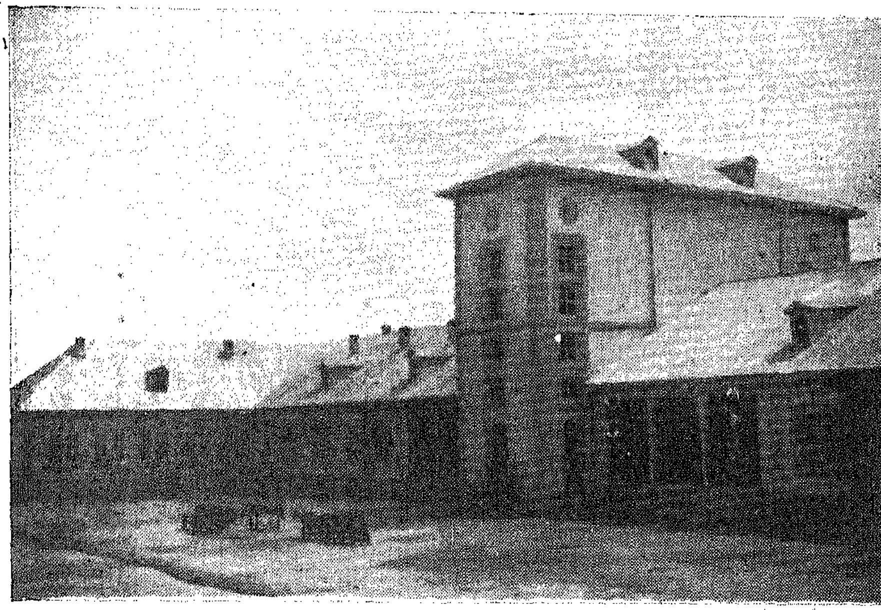
دفشار ماشین دکار په وخت کښې چه غرونه نړوي

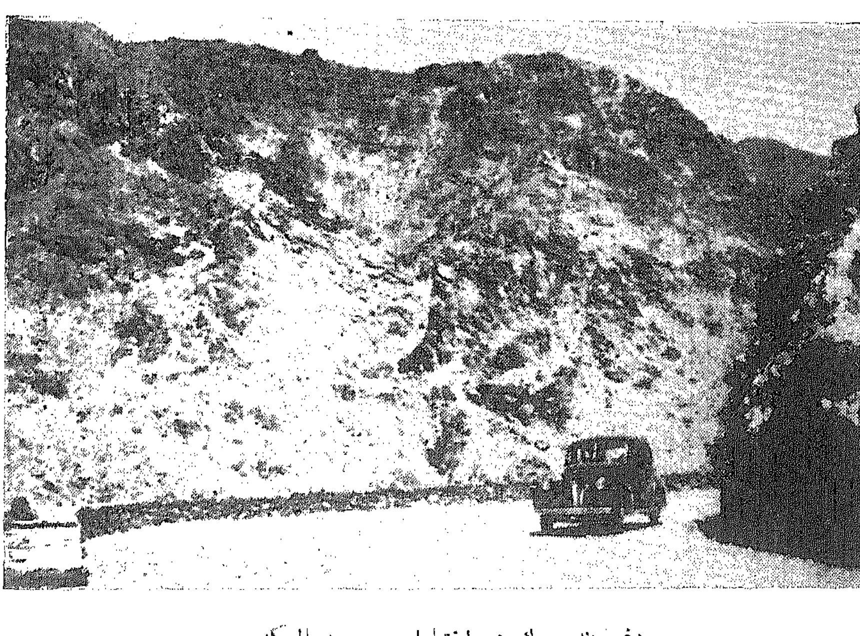
کار کوونکي وروسته د کار تر تمامېدو رخصت غواړي

د کابل دوالي وکيل په خپل لاس کار کوونکو ته اجرت اوپيسې ورکوي

د سمت شمالي‌دنوو ودانيو څخه دچاريکار و منځنۍ ښوونځی

دغوربند سړک ډير اختيا اووسمت پهحال کښې

کار می‌شود ، چنانچه تفصیلات آن در مقالهٔ جدا گانهٔ که در آخر سالنامه مندرج است ملاحظه خواهد شد .

این جاده که اغلبا درپهلوی کوهای سخت امتداد یافته ، عملیات سرنگ‌پرانی و تونل‌سازی وپرکاری و کناره سازی وپل‌سازی وغیره را به‌پیمانهٔ بزرگی ایجاب می‌کند درسال ۱۳۲۱ درهرقسمت آن چه درحصهٔ ولایت مشرقی وچه درحصهٔ ولایت کابل وچه در حصهٔ سخت ترین آن که ماهی پر باشد به‌تفاریق کار زیاد بعمل آمده و سرنگ پرانی بصورت یدی وهم با ماشین‌ها بمقدار کثیری اجرا شده و در شروع سال جاری ۱۵ کیلومتر ازین سرك در حصهٔ تنگی ابریشمی بکلی خاتمه یافته .

باقی درهرحصه امسال نیز کار جاریست ، طول این‌سرك ۱۵۳ ونسبت به سرك لته بند (۳۹) کیلومتر کمتر است .

۲ :ـ سرك پغمان این‌سرك که به طول (هفده و نیم) کیلومتر ازطرف مدیریت معابر ولایت کابل تحت تعمیر است دارای دوخط بوده که یکی برای‌رفت ودیگری برای آمد میباشد وهر کدام آن (٦) متر عرض دارد ، یك‌سرك آن تحت پخته کاری میباشد وسرك دوم تقریباً درتمام طول خام کاری شده است ، پلها و آبروها نیز تحت تعمیر میباشد امسال یك سرك آن تکمیل خواهد شد .

۳ :ـ سرك اساسی دورادور افغانستان که‌درهرولایت کار آن تحت‌نظر شعبات وزارت فوائدعامه جریان‌دارد ، خصوصاً درحصهٔ ولایت قندهار ، حکومت اعلای فراه ، ولایت‌هرات ولایت‌قطغن‌وغیره واین جادهٔ اساسی به‌عرض ۱۰ متر میباشد وپارچه‌پارچه تحت تعمیر واصلاح گرفته شده است .

ب :ـ درشق انهار و بند ها :

۱ :ـ کار بندقرغه بسرعت وشدت بیشتری تحت تعمیر گرفته‌شده وقوهٔ زیادی بایـنطرف مبذول شده است .

۲ :ـ کارنهرهای وطفن وخشك کردن جبه‌زارهای آن که مطابق پلان‌علیحده بهمکاری وزارت اقتصاد وریاست تنظیمهٔ آنولایت‌ادامه دارد .

۳ :ـ در حکومت اعلای فراه نهرها و کاریز های کوچك وبزرك بهمکاری حکومت اعلی واهالی تحت کار است .

٤ :ـ در سمت شمالی کابل‌نهر خواجه‌ونهر(رستم)تحت کار گرفته‌شده است ودر سال ۱۳۲۲ نتیجه خواهد داد .

انتقاد کاری آسان ولی دوری ازخبط وخطا واقدام بکار غیر قابل انتقاد خیلی دشوار است. (یکی ازحکمای عرب)

ج : ـ درقسمت تعمیرات :

عماراتیکه کار آن تمام گردیده :

۱ : ـ تعمیر دیپوی عمومی واقع کارته نمبر ٤ .

۲ : ـ « شفاخانهٔ مستورات واقع قلعهٔ باقر خان .

۳ : ـ « اوراق وزارت خارجه .

٤ : ـ « حصهٔ حریق شدهٔ عمارت وزارت خارجه .

٥ : ـ « تنداراتون .

تعمیراتیکه تحت کار است .

۱ : ـ تعمیر معاینه خانه واقع لب دریا .

۲ : ـ گراجهای سیاه سنگ .

۳ : ـ « « شهر آراء .

٤ : ـ ترمیمات ارگ کابل .

٥ : ـ گدامهای ارزاقی .

٦ : ـ ترمیم زیارت حضرت جبیر انصار .

۷ : ـ تعمیر اطاقهای مهتاب قلعه تعلق وزارت پست .

ولایت هرات

الف : ـ حصهٔ تعمیرات :

۱ : ـ عمارت بزرگ شفاخانهٔ جدید که نیم کاره بود تکمیل وسفیده کاری ورنگ کاری ونصب دروازه و کلکین وآیینه شانی وتمدید سرک پیش روی آن بعمل آمده است .

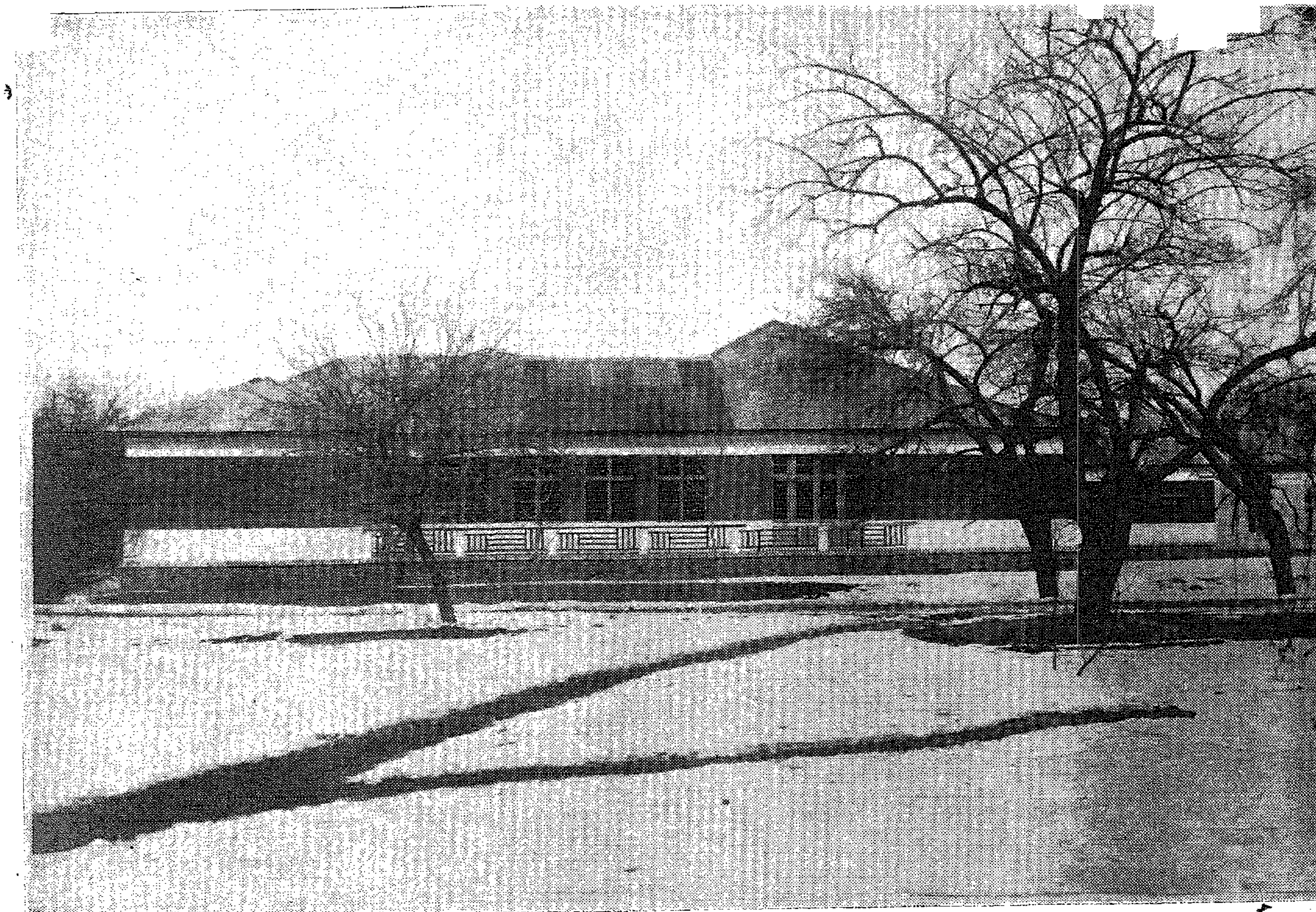
۲ : ـ دیوارهای سمت جنوبی وشرقی مکتب نمبر ۲ واقع پل آب چکان که نیم تیار شده بود تکمیل گردیده است .

۳ : ـ تعمیر استیشن متورلوجی درهمین سال آغاز وعمارت آن تکمیل گردیده ودیوار های احاطهٔ آن از کرسی نیم متر تیار شده .

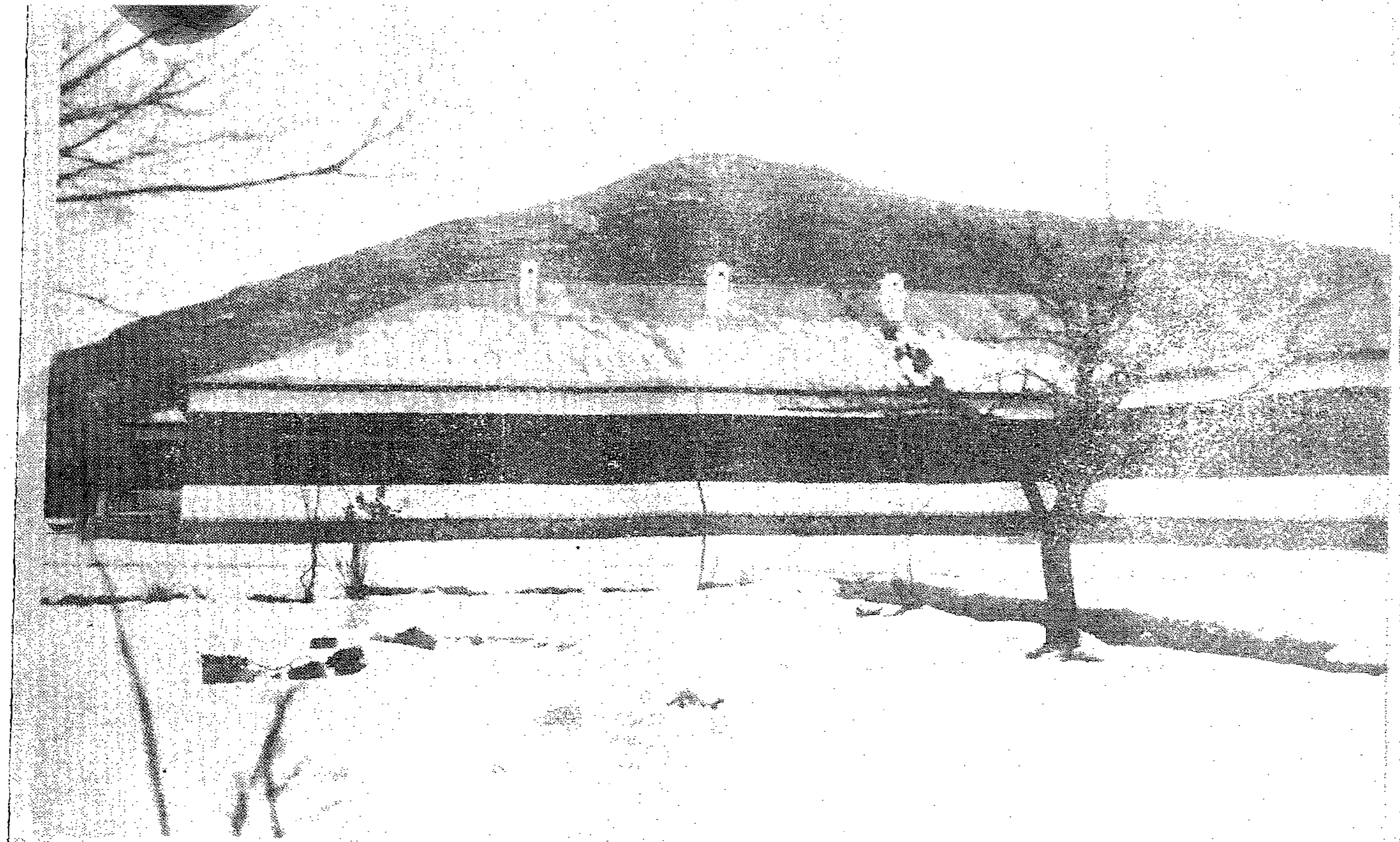
٤ : ـ عمارت هوتل مرکز که نیم کاره بوده عمارت تحتانی آن سفیده کاری ونصب آیینه ها تکمیل گردیده وحصهٔ فوقانی آن هم پوشش ولیسی کاری وسفیده کاری اتاق ها شده است .

٥ : عمارت جدید ادارهٔ جریدهٔ اتفاق اسلام تکمیل وسفیده کاری شده است .

٦ : ـ عمارت جدید مجلس که نیم کاره بود درهمین سال کمرها واتاقها پوشش ولیسی کاری

دکابل دمستوراتو دشفاخانی دنوی‌ودانی یوه‌برخه

د کابل د مستوراتو د شفاخانی د نوی ودانی یوه برخه

وسفیده کاری شده است وعلاوهٔ دروازه و کلکین هایش نصب شده ودیوار برج دار آن بارتفاع دومتر ودونیم متر کارشده است و کتارهٔ پشت بام سه سمت آن تکمیل ویك سمت آن باقیمانده است .

۷ : ـ تعمیر قومانданی کوتوالی که پوشش واستر کاری آن مانده بود استر کاری وپوشش آن تکمیل گردید .

۸ : ـ مکتب زیارتگاه درهذه السنه تکمیل شده است وطرف استفادهٔ طلاب گردیده .

۹ : ـ مکتب ادرسکن بپوشش رسیده وخاك اندازی تحت خانها واستر کاری وسنگ کاری احاطه وغیرهٔ آن تکمیل گردیده است .

۱۰ : ـ تعمیر مکتب زنده جان که نیم کاره بوده در هذه السنه تکمیل وطرف استفادهٔ طلاب قرار داده شده .

ب ـ شق ترمیمات :

۱ : ـ ترمیمات مکتب نمبر ۱

۲ : ـ ترمیمات مکتب نمبر ۲ ازقبیل تجدید دروازه هاوغیره .

۳ : ـ در کلکین های خزانه سیم های آهنی نصب گردید .

حکومت کلان غزنی

۱ ـ یك سرك جدید ازخط سرك عمومی قندهار بحکومت جدیدالتشکیل اندر ساختمان وامتدادیافته است مسافهٔ ۱۲ کروه ـ هکذا بالمثل آن ازسرك کتواز هم سرك جدید کشوده بحکومت اندر دوطرفه وصل کرده شده .

۲ ـ از حصهٔ مرکز حکومت کلان سرك جدید احدر شاد بحکومت جدیدا لتشکیل جغتو ملحق وهم سرك علیحده مسافهٔ (۸) کروه ازخط سرك عمومی بعلاقه داری واغظ مربوط حکومت جغتو برده شده .

۳ ـ از خط سرك حکومت واز خواه سرك جدید که مشهور به تروه سر حد نامیده میشود بمسافهٔ ۲۳ کروه امتداد وساخته شده است . ـ

٤ ـ تعمیر دوائر حکومتی شرن که جدید ساختمان کرده شده تماما تکمیل وازعلاقه داری یوسف خیل مربوط حکومت شرن که آنهم تعمیر جدید کرده شده درشرف اکمال دست .

٥ ـ یك پل جدید بین حصهٔ جانی خیل کتواز وملی زائی که دریاب است جدید ساخته شده .

٦ ـ تعمیرات حکومتی مقر وجاغوری وحکومتی قره باغ باحکومتی جغتو وتعمیرات مکاتب وکدام ملکی مرکز حکومت کلان ومقر تحت ساختمان ودرشرف تکمیل است .

امور صحیه

امور صحیه که مورد توجه مخصوص حکومت متبوعه میباشد ، درین سال پیشرفت های تازهٔ را احراز ووزارت صحیه بتأسی ازنظریات بهی‌خواهانهٔ حکومت متبوعه در مورد مجادله باامراض وتاسیس وتوسعهٔ مؤسسات صحی وپیشبرد حفظ‌الصحهٔ عامه‌داخل اقدامات جدی شده که‌مختصر آن قرار ذیل است :

کالرا

در اوائل سال ۱۳۲۱ باساس اطلاع مدیریت صحیهٔ فراه [illegible] شبه‌مرض کالرارفته‌بود فورا ازطرف‌وزارت‌صحیه هیئتی‌مرکب‌ازدکتوران ومعاونین وسامان لازمه ویک‌مقدار کافی‌واکسین بدانطرف اعزام وبه‌هیئت مربوره امرداده‌شد تادراطراف این مرض تحقیقات نموده واگر ازنقطهٔ نظرپولی کلینکی ادنی ترین شبه‌مرض کولرا میرفت فورا واکسی ناسیون عمومی‌را بالای اهالی تطبیق کرده وبه قرانطین‌های حدودی قیام نمایند دراثر تحقیقات‌پولی کلینکی وباکترلوژی بالاخره بتحقیق پیوست که‌مرض مربوره کولرا نبوده ویکنوع اسهال موسمی است ، گویا درسال ۱۳۲۱ ازلطف‌خداوندپاک در سرتاسر خاک افغانستان ازنقطهٔ نظرکولرا خیریت‌نامه حکمفرمائی داشته است .

تیفوئید :

برای اینکه ازواقعات محرقه جلوگیری بعمل آید وزارت‌صحیه مطابق پروگرام هرساله برای حفظ‌ماتقدم یک‌تعداد زیادی واکسین‌فورا توسط مؤسسهٔ باکترلوژی تهیه‌وبه‌چهاردر مرکز وچه‌درولایات واطراف بپیمانهٔ وسیعی‌واکسین مربوره را جهت استفاده عامه قرار داده وبه‌تمام مراکز صحی امرا کید صادر شده بود تا [illegible] واکسی ناسیون [illegible] مساعی نمایند چنانچه در سال ۱۳۲۱ از روی [illegible] موجود است از مراحم خداوند [illegible] [illegible] گرده است .

حمای لکه دار :

در اوائل سال ۱۳۲۱ مرض حمای لکه‌دار [illegible] سال‌ها زیادتر توسعه [illegible] معطوف ساخته ومجبور گردید تاطور جدی [illegible] نمودن دامرض حمای لکه‌دار مشکلات زیادی [illegible]

تاتوسط مامورین صحی دروسط سال مذکور از انتشار این‌مرض بکاهد ، برعلاوه از طرف موسسهٔ باکتریولوژی برای بدست آوردن یکنوع واکسین ضدحمای لکه‌دار ازخون مریض مبتلابمرض مذکور اقدامی هم‌بعمل آمد ولی‌ازآنجائیکه صورت استحصال این‌واکسین مشکلات زیادی‌باخود همراه‌داشت وزارت‌صحیه موفق‌شده‌نتوانست تابصورت مثبت‌ازآن‌استفاده بکند .

واکسین ضدحمای لکه دار:

چون دامنهٔ مرض حمای‌لکه‌دار وسعت‌اختیار نمود وزارت‌صحیه متشبث‌شد تابهروسیلهٔ ممکنه بایدوسائل وقایه ازین‌مرض رابدست آورد چنانچه مقارن همین‌تشبث اطلاعی بدست آمد که درموسسات باکتریولوژی امریکا به‌تعداد کافی واکسین‌ضد حمای‌لکه‌دار استحصال میگردد به‌تاسی این‌منظور وزارت صحیه فورا نسبت به‌تورید واکسین مذکور داخل اقدامات شده وامیداست به‌تورید این واکسین‌ها موفق آید .

جذام :

هرچندیکه درسال گذشته نسبت بموضوع جذام تفصیلات لازمه داده شده و موضوع ازنظر قارئین گذارش یافته معهذا برای اینکه اجرا آت‌سال گذشته ازهم گسیخته نشود طرز تلخیص ذیلاً دراین‌باره راپوری قیدمیشود : برای‌تاسیس دهکدهٔ‌جذام درحصهٔ سرخ آب لوگر قبلاً یك‌قطعه‌اراضی انتخاب وپلانهای اساسی بانقشه‌های تعمیراتی آن ترتیب گردیده بود وبرای اینکه در اطراف موقعیت این‌دهکده هنوزهم تدقیقات لازمه بعمل آید از طرف وزارت صحیه یکنفرمتخصص که‌عضو موسسهٔ (برتش‌ایمپائر لیپراسی اسوسی ایشن بر طانوی) بود دعوت داده‌شد تابمرکز آمده وازنقطهٔ‌نظرفن دربارهٔ این‌موضوع راپوری را بوزارت صحیه تقدیم نماید چنانچه متخصص‌مذکور بتاریخ ۱۷ سرطان سال ۲۱ وارد کابل گردیده وبعدازیکهفته‌توقف تحقیقات لازمه را بادستهٔ ازدکتوران مربوطهٔ مابعمل آورده وصورت راپور خودرا بمقام وزارت‌صحیه تقدیم‌نمود که‌این‌را بورهم درپیش انداختن منظور اساسی وزارت صحیه کمکی نمود ، درنتیجهٔ تحقیقات وتدقیقات ثانوی وزارت صحیه باساس منظوری مقامات صلاحیت دار چنین تجویز نمود که‌باید علاوه‌ازین دهکدهٔ عمومی ازسائرنقاط افغانستان یعنی درمواضعیکه مرض جذام در آن حصص وسعت‌اختیار کرده باشد جذام خانهای کوچکی احداث گردد چنانچه بهاساس همین منظوربود که‌درحصهٔ هزارهٔ‌بغل برای تمرکزیت جذامی هائیکه ازسائر نقاط افغانستان وارد کابل شده ودر اینجا سکونت دارند یك جذام خانهٔ کوچکی نیز اعمار گردد ، درحصهٔ هزارهٔ بغل تحقیقات فنی جاریست وامید میرود که‌در سال ۲۲ بعملی نمودن این منظور ازطرف وزارت صحیه اقدامی بعمل آید . برعلاوه تازمانیکه

احداث جذام خانهای متفرقه درمواضع معینهٔ آن صورت بگیرد ازطرف مقامات صلاحیت دار بتمام ولایات ومربوطات آن احکامی صادر شده است مبنی براینکه تا زمان احداث جذام خانهٔ مطلوب افراد مبتلای آنرا درمناطق مسکونهٔ خودشان تحت تجرید قرار داده وازمعاشرت ایشان باافراد دیگر جلوگیری بعمل آرند .

حمایهٔ اطفال :

همانطوریکه موسسات حمایهٔ اطفال درسائر ممالك دائر بوده وهردولتی باندازهٔ اقتدار وتوانائی خوددراینراه قدمی برداشته حکومت بهیخواه مانیز تااندازهٔ ممکنه درراه حمایت اطفال ازمساعی لازمه خودداری نکرده است چنانچه بتأسی همین نظریات حکومت بود که وزارت صحیه ، وزارت جلیلهٔ معارف وریاست بلدیه پروژهٔ مقدماتی حمایهٔ اطفال راتدوین نموده وبه پیشگاه حکومت متبوع تقدیم نمود ، هرچندیکه وزارت صحیه ازعرصهٔ چندین سال باینطرف است که درراه حفظ صحت اطفال تدابیر لازمه را اتخاذ کرده ولی باوجود آن چون موسسات حمایهٔ اطفال بدون مساعی وزارت جلیلهٔ معارف و ریاست بلدیه حسب مطلوب عملی شده نمیتوانست ازین حیث بامساعی مراجع دوگانه پروژهٔ مقدماتی راتهیه نموده وبه حاصل کردن منظوری آن از مقامات صلاحیت دار اقدامی نمود ، گویا اکنون وزارت صحیه ، وزارت جلیلهٔ معارف وریاست بلدیه هریك درحصهٔ وظائف خود مطابق بلائحهٔ مرتبه بتاسیس این موسسه در اواخر سال ۲۱ اقداماتی بعمل آورده اند .

واکسین چیچك وآبله کوبی

درسال ۲۱ نیز طبق سالهای گذشته نسبت بعملی نمودن آبله کوبی دربین عموم اطفال مملکت اقداماتی بعمل آمده وبتعداد (۲۰۰۰۰۰) نفر واکسین چیچك ظرف استفاده قرار داده شده است .

صندوقچه های محافظت واکسین چیچك

چون درموسم گرما فرستادن واکسین چیچك درولایات وسائر نقاط افغانستان اشکالاتی داشت وازجهت شدت گرمی بواکسین چیچك آسیب میرسید وزارت صحیه توجه مخصوصی به [illegible] امرتهیه وایجاد یکنوع صندوقچه موفق گردید که بسهولت وبدون ضایع شدن واکسین درفرستادن آن بنقاط مختلفه موفق آید یکی از امتیازات خصوصی صندوقچه های مذکور اینست که برای یکمدت متمادی یخ را محافظه کرده وهمچنان بیك مقدار کافی برای واکسین چیچك گنجایش دارد وبرای اینکه درارسال ومرسول واکسین چیچك تعطیلی رخ ندهد ودرعین زمان درهرمدیریت صحیه واکسین چیچك برای یکمدت متمادی محافظه شده بتواند

وزارت صحیه چنین تجویز نمود که باید بهریك ازشفاخانها «دو» دو «دانه ازین صندوقچه ها موجود باشد ، یك صندوقچهٔ آن بصورت دائمی درخود شفاخانه موجود بوده و یك صندوقچهٔ دیگر آن بقسم سیاردروزارت صحیه موجودمیباشد تادرمواقع لازمه واکسین در خواستی ولایات واطراف بوسیلهٔ همین صندوقچهٔ سیار فرستاده شد هوعندالورود واپس بمرکز مسترد میشود .

تجویز جدید راجع به آبله کوبی در ولایات وسائر نقاط افغانستان :

باوجود آنکه همه ساله امر تطبیق واکسی ناسیون ازطرف وزارت صحیه به تمام موسسات صحیهٔ افغانستان وآبله کوبهای مربوطه صادرو واکسین چیچك هم تازه ورایگان ارسال شده و مراقبت های جدید درین زمینه بعمل می آید اخیراً تجویز دیگری هم از جانب وزارت صحیه اتخاذ شده وضمیمهٔ متحدالمالی برای نائب الحکومه ها وحکام اعلی وکلان صادر گردیده است تا دراطراف تجویز متذکره غوروخوض عمیقی نموده ونظریات خودرا بوزارت صحیه بفرستند ، اجرای این تجویز کمك فوق العادهٔ رادر دوام واکسی ناسیون ضد چیچك بالای عموم اهالی نموده ویك مجادلهٔ عمیقی را بااین مرض وانمود میسازد .

تعدیل اجرت مواد تجزیوی خون و غیره در موسسهٔ باکترلوژی :

قبل ازین نسبت بوضعیت اقتصادی اجرت موادی که جهت تحلیل وتجزیه در موسسهٔ باکترلوژی فرستاده میشد تحت یك پیمانهٔ قرار یافته بود ، اخیراً که در قیمت مواد و ارداتی مورد ضرورت تجزیهٔ متذکره تزئیداتی رخ داده است درقیمت بعضی از این مواد تعدیلات و تزئیداتی بعمل آمده است .

۱ ـ تفتیش ادویه فروشیهای مرکز قرار مقررات موضوعهٔ وزارت صحیه از ابتدای سال گذشته درهر پانزده روز جریان داشته ونواقصی که بملاحظه رسیده است بر اساس مقررات متذکره یاتوضیح داده شده ویامورد اخطار وجزا قرار یافته ، گویا این تفتیش ها در اصلاح ادویه فروشیها چه در زمینهٔ نظم ونظافت ادویه فروشیها وچه در خصوص فروش ادویه و غیرهٔ آنها رول خوبی ایفا کرده است .

۲ ـ بنابر مشکلات تورید ادویه وبلند رفتن قیمت آن تغیرات زیادی درین او اخر در قیمت ادویه رخ داده بود برای جلوگیری ازاحتکار دوافروشیها وقایم نمودن یك معیار معین جهت فروش ادویه مسئله تحت کنترول قرار گرفته وبرای فروش ادویه (ادویه فروشیهای مرکزی واطرافی) معیاراساسی تعیین گردیده .

۳ ـ افتتاح دوافروشیها : دراثر درخواست وارده درسال ۱۳۲۱ دو شرکت دوافروشی دیگر نیز یکی بنام ادویه فروشی رنها ودیگری سینادر دوافروشیهای شهری افزوده شده ونظر

به احتیاجات مناطق شهری ادویه فروشی اولی در چار راهی متصل ریاست مطبوعات ودومی درباغ علیمردان قریب مندوی خربوزه فروشی متمرکز ساخته شده وهمچنان یك دوا فروشی دیگری درمرکز هرات نیز بنام (اصلاح) افتتاح شده وبه مالکین آنها فهمانده شده است تاجزئی اختلافی از مقررات موضوعهٔ ادویه فروشیها ننمایند .

۱ ـ بااینکه درسال ۱۳۲۱ بحران موجوده در توريد ادويه مشکلات زيادی را پيش کرده معهذا نسبت به تجاويزيکه از طرف وزارت صحيه اتخاذ گرديده بود باهمکاری رياست ديپوادويه احتياجات شفاخانها حتی المقدور تهيه گرديده وخصوصا نسبت به کنترول اساسی که دربارهٔ صرفيات ادويهٔ شفاخانها بعمل آمده است بيشتر در صرفه جوئی ادويه کمك کرده است گويا بااينکه طرق تجارتی در اثر مشتعل بودن جنگ موجوده مسدود بود تا کنون درامورات جاريهٔ هيچ شفاخانه بندشی بوقوع نه پيوست .

۲ ـ وزارت صحيه ازمدتی باينطرف تفتيش شفاخانهای ولايات رادرنظر داشته وخصوصا درين وقتيکه توريد ادويه ازخارج مشکلات زيادی دارد ميخواست معلوم کند که در کدام يك ازشفاخانهای متذکره ادويه وجود دارد که بدرد خودش نخورده اما برای شفاخانه يك منطقهٔ ديگری اشدضرورت ميباشد بهاساس اين مفکوره منظوری تعين هيئت تفتيش را ازمقامات صلاحيت دار خواهش وپس از استحصال منظوری مقامات متذکره يك هيئت مکمل را که مرکب ازاشخاص فنی واداری باشد بيك پروگرام مفصلی اعزام نمود وبه اساس خط سير کلی که ازجانب وزارت صحيه مقرر شده است بالعموم شفاخانهای افغانستان را تفتيش نموده و نتايج آنرا بوزارت صحيه تقديم نمايند ـ هيئت مذکوره برطبق پروگرام مرتبه هنوز هم مشغول تفتيش ميباشد .

تعليمات نامهٔ موضوعی [illegible] احتياجات حکومتی [illegible] از منبع خارج [illegible] توزيع شده است .

رهنمای [illegible] از منبع خارج [illegible] استفادهٔ [illegible] گذاشته شده است .

از [illegible] سرويس [illegible] درسالهای ۱۳۲۰ [illegible] احساس [illegible] سرويس های [illegible] درجه اول [illegible] سرويس های درجه دوم [illegible] سرويس های درجه اول [illegible] است .

چون نتیجهٔ واقعات مرضیه در محبس ایجاب تزئید بستره های شفاخانهٔ آنرا می نمود درسال ۱۳۲۱ زیادتی درجملهٔ بستره های موجودهٔ محبس منظور گردیده واین بستره ها محض جهته معالجه وتداوی مریضان مبتلا به حماء لکه دار تخصیص یافته است اما دراوانیکه مریضان بستری درمحبس زیادت حاصل نماید بسترهای افزود شده مورد استفادهٔ سائر مریضان غیراز مریضان مبتلا به حماء لکه دارنیز قرار میگیرد .

پروژهٔ ساختمان وتاسیس یك شفا خانه جهته قطعات ژاندارم مرکز در جوار عمارت محبس عمومی ازطرف وزارت صحیه پیش بینی شده وباوزارت فوائد عامه مفاهمه شده تانقشهٔ ساختمان عمارت مذکور را باپیش بینی‌های لازمهٔ مصارف آن جهت سال ۱۳۲۲ تکمیل نماید از آغاز سال آئنده به تعمیر شفاخانهٔ مزبور مبادرت میشود .

قرار پلان اساسی که جهت اعمار یك شفاخانهٔ عصری مستورات دراحاطهٔ شفاخانهٔ موجودهٔ مستورات کابل طرح شده بودامسال یك قسمتی ازین پلان عملی گردیده ویك عمارت جدیدی که گنجایش چهل تاشصت بستره را دارد توسطه وزارت جلیلهٔ فوائد عامه باشکل موزونی اعمار واخیراً عدهٔ ازمریضان در آن منتقل شده وعمارت مذکوره طرف استفاده قرار گرفته است .

عمارتی که جهت ساخت ادویه ازمواد پیداوار مملکت وذخیره نمودن ادویه وغیره درسال گذشته در کارته ٤ تحت تعمیر قرار داده شده بود به پایهٔ تکمیل رسیده وفعلا دیپوی عمومی واقع جادهٔ شاهی درآنجا منتقل گردیده است که ازینقرار ازیك قسمت عمارت مذکور استفاده بعمل آمده استوعلی التدریج از سائر قسمت های آن نیزطوریکه متذکر شده بودیم استفاده خواهدشد .

مریضان قطعات ژاندارم ولایات‌شمالی‌وزارت‌داخله که سابقاً توسطه شفاخانهاو دوکتوران مربوط وزارت صحیه معاینه ومداوا میشدند اخیراً حسب مفاهمه وموافقهٔ وزارت صحیه ووزارت داخله تاسیس یك یك شفاخانه درحصص خان آباد ، مزارشریف‌ومیمنه جهت قطعات حصص متذکره صورت گرفته ومریضان قطعات ژاندارم این مناطق در شفاخانهای متعلق خودشان معالجه وتداوی میشوند دکتوران این شفاخانهارا وزارت صحیه‌ازفارغ التحصیلان فاکولتهٔ طب تعیین ومقرر کرده است .

برای اینکه یك تعلیماتنامه ودستورعمل کافی‌دردست‌دکتوران ومامورین صحیه ومنسوبین موسسات صحیه جهت اجراآت ایشان وجود داشته باشدپروژهٔ یك تعلیماتنامه وظائفی‌ازطرف وزارت صحیه ترتیب وبه موسسات صحی علی آباد فرستاده شده است تادر آنجا عملاً مورد تطبیق قرار گرفته وبعداً در کافهٔ مراجع صحی مورد تعمیل قرار یابد .

قرار ترتیباتی که از طرف وزارت معارف ووزارت صحیه راجع به تهیهٔ متخصصین

در داخل مملکت اتخاذ شده وموضوع آنرا با احراز تخصص شاغلی دکتور محمد اسماعیل خان (علم) درسال گذشته متذکر شدیم درین سال پنج نفر دیگر ازدوکتوران فارغ التحصیل دورهٔ اول فاکولتهٔ طب موفق به احراز درجهٔ تخصص در شعب ذیل گردیده اند :

۱ـ شاغلی دکتور عبدالغنی خان افضل متخصص امراض داخله .

۲ـ « « فقیر محمد خان « « «

۳ـ « « نوروز علی خان « « گوش ، گلو ، بینی

۴ـ « « غلام حسین خان « « جراحی

۵ـ « « عبدالرحمن خان « جلدیه

درسال جاری امتحانات (۷) نفرمتعلمات کورس قابله گی که دورهٔ معینهٔ تعلیمات شانرا بپایان رسانیده بودند حسب پروغرام مرتبه اخذ ودیپلوم قابله گی برای شان داده شده تا به خدمات آتیهٔ توده باساس شهادتنامه های خویش بپردازند .

درسال ۱۳۲۱ یازده نفر ازطلاب دورهٔ پنجم فاکولتهٔ طب و ۱۵ نفر ازطلاب دورهٔ هشتم مکتب طبی و ۲ نفر ازطلاب دورهٔ پنجم دواسازی فاکولته فارغ التحصیل شده ودرشعبات مختلفه مشغول ستاژ میباشند تابعد ازتکمیل ستاژ به شعبات لازمه مقرر وموظف ساخته شوند اسامی طلاب فارغ التحصیل متذکره برحسب ذیل است :

الف ـ فاکولتهٔ طب :

۱ـ شاغلی میرغلام حیدرخان ، ۲ـ شاغلی سید رضاخان ، ۳ـ شاغلی رحمت الله خان ، ۴ـ شاغلی غلام زکریا خان ، ۵ـ شاغلی محمد آصف خان ، ۶ـ شاغلی محمد رسول خان ، ۷ـ شاغلی محمد نعیم خان ، ۸ـ شاغلی محمد انورخان ، ۹ـ شاغلی علی احمد خان ، ۱۰ـ شاغلی عبدالاحد خان ، ۱۱ـ شاغلی عبدالصمد خان .

ب ـ مکتب طبی :

۱ ـ شاغلی محمد انور خان ، ۲ ـ شاغلی نور محمد خان ، ۳ ـ شاغلی سید حبیب خان ، ۴ ـ شاغلی ناصر علیخان ، ۵ ـ شاغلی خواجه عبدالله خان ، ۶ ـ شاغلی محمد امین خان ، ۷ ـ شاغلی عبدالحق خان ، ۸ ـ شاغلی میر جان خان ، ۹ ـ شاغلی سید محمد انور خان ، ۱۰ ـ شاغلی محمد سرور خان ، ۱۱ ـ شاغلی عبدالاحد خان ، ۱۲ ـ شاغلی محمد انور خان ، ۱۳ ـ شاغلی محمد یونس خان ، ۱۴ ـ شاغلی حفیظ الله خان ، ۱۵ ـ شاغلی شیر محمد خان .

ج ـ دواسازی :

۱ ـ شاغلی محمد علیخان ، ۲ ـ شاغلی میر افضل خان

پنجاه نفر ازطلاب شامل مکتب پرستاری که در سال گذشته شروع بتحصیل کرده بودند

تعلیمات نظری شانرا در دورهٔ شش ماه معین تمام داشته حسب پروغرام مرتبه امتحانات شان اخذ وموفقیت حاصل کردند سپس باداره مؤسسات صحیهٔ علی آباد امر داده شد تا ترتیبات تقسیم طلاب متذکره را در شعب مختلفه جهت فرا گرفتن تدریس عملی پرستاری درشفاخانه‌های مؤسسات صحیه اتخاذ نمایند .

ورود مستخدمین :

۱ ـ عزتمند دکتور محمد آغوزبیگ متخصص دندان در هذه‌السنه استخدام و در موسسهٔ دندانسازی مردانه مصروف خدمت میباشد .

۲ ـ محترمه دکتور بای‌نریمان دکتورهٔ دندان درهذه‌السنه استخدام ودرمؤسسهٔ دندانسازی زنانه مصروف خدمت میباشد .

۳ ـ محترمه مادام شودان شو یستر درهذه‌السنه استخدام و به شفاخانهٔ مستورات اجراء وظیفه میدارد .

درمؤسسات صحی علی آباد

درشعبات فنیه :

ازآنجائیکه افراد مملکت ما روزبروز به‌اهمیت مؤسسات صحیه پی‌برده ومنافع صحی زیادی ازمراجعت خویش درموسسات متذکره حاصل کرده اند سال بسال درتعداد رجوع کنندگان این موسسات می‌افزاید ، و عدهٔ معالجه شدگان هرساله را درشت تر ارائه میکند ، چنانچه درنه‌ماه امسال (ازحمل الی آخر قوس) فی‌صد پانزده درتعداد مراجعین نسبت به‌سال تمام ۱۳۲۰ افزوده و ازطرفی هم چون یوماً فیوماً درطرز تداوی ومعالجات پیهم از اصولات عصری ونوینی دنبال میشود لله‌الحمد در وفیات مراجعین‌نیز تقلیل شایانی نسبت به‌سنوات گذشته بمشاهده میرسد .

درقسمت اداری :

۱ ـ یک تعداد بستر های لوکس دربستر های لوکس سابق افزوده شده است .

۲ ـ یک تعداد کافی ادویه دردیوی موسسات صحیه ذخیره شده تامشکلاتی در آتی ازحیث قلت ادویه رخ نداده و رفاهیت مریضان تامین شده باشد .

۳ ـ پوشاکهٔ مریضان نیز بتعداد خیلی کافی درتحویلخانهٔ موسسات ذخیره شده است .

٤ ـ امسال ازتسخین برقی درشفاخانهٔ ملکی استفاده بعمل آمده وبرای بستر های لوکس یک‌یک بخاری برقی نصب وازآنها استفاده میشود .

۵ ـ در واردات هشت ماههٔ اجرت تداوی مریضان نظر به واردات سال تمام ۱۳۲۰ فی‌صد ۳۳/۵۰ افغانی افزودی بعمل آمده است و اگر مبلغی که در نظر گرفته شده است درچهار ماه بعد نیز افزود شود فی‌صد صد افزودی واردات امساله را ارائه میکند.

اجراآت مدیریت صحیهٔ قندهار :

۱ ـ جلب توجه مریضان وازدیاد مضاعف به‌تعداد (۳۰۹۱) نفر درسال ۱۳۲۱ معاینه شده.

۲ ـ ترمیم وتعمیر شفاخانه باساس توجه دارالحکومگی ذریعهٔ شعبهٔ تعمیر مدیریت فوائدعامه.

۳ ـ تکمیل نواقص سامان برق وضروریات عاجلهٔ شفاخانه.

۴ ـ تبدیل نمودن زمین‌وباغچهٔ شفاخانه به‌باغچه های گل و زمین زراعتی.

۵ ـ معاینهٔ احصائیهٔ عسکری وافراد کار کنان نهر بغرا ومعاینهٔ طلاب مکتب برای تعلیمات عسکری مرکز کابل.

۶ ـ جلب‌توجه مریضان به‌بستری شدن درداخل شفاخانه واعتماد عموم به طبابت.

۷ ـ خدمتگاری بیست‌بستره بطور دوام وقبول کردن وتن دادن درعلاج.

۸ ـ قناعت بخشیدن ووانمود نمودن اینکه‌بیست‌بستره کفایت ننموده مریضان داخلی بسیار ودوکتوران آمادهٔ ده‌بسترهٔ جدید.

۹ ـ اعطای نظریهٔ ده‌بستره برای سال آیندهٔ شفاخانه یعنی بلندبردن چپرکت‌های شفاخانه از تعداد (۲۰) به‌سی بستره.

۱۰ ـ تعین‌وفیصلهٔ سامان نوکری‌شب وحاضر شدن دوکتور بخدمت نوکری‌شب درسنه ۱۳۲۲ که‌اولین اقدام ونظریه است که‌درولایت تطبیق میشود.

۱۱ ـ تبدیل نمودن طرزسنجش وحساب ادویه‌خانه ازسال بسال یعنی سنجش هفته‌وار با درنظر گرفتن وقیمت نسخه وحساب کراء کراء ادویه گویا اولین اقدامی است که مطابق خواهش مرکز کابل در ولایات عملی شده.

۱۲ ـ سنجش محاسبات شعبهٔ اموال شفاخانه یعنی محاسبات دفتر و سنجش آن با [illegible] .

۱۳ ـ برای کنترول اغذیهٔ مریضان تعین یکنفر مدیر و سر [illegible] برای اجرای اغذیهٔ یومیه اعضاء هر یکنفر شدنی است.

۱۴ ـ تعیین اطاق های لکس برای مریضان و مامورین [illegible] .

۱۵ ـ تعین [illegible] دوکتوران برای [illegible] اطاق مدیریت صحیه.

۱۶ ـ فعالیت شفاخانه برای مریضان مدیریت صحیه.

۱۷ ـ تکمیل [illegible] شفاخانه.

۱۸ ـ مجادله باحمای لکه دار محبس .

۱۹ ـ تعین دونفر دوکتور درهفتهٔ دومراتبه برای معالجه وتداوی مریضان ومتعهد شدن ادویهٔ شان ازطرف شفاخانه مرکزی ومقرری سی دواساز تعلیم یافتهٔ عصری .

۲۰ ـ تکمیل کمبودی هـای نفر معاون دوکتور به جهت امراض جراحی بامعاون آن

۲۱ ـ آبله کوب دونفر که تاامسال یکنفر فرستاده شده بود حال دونفر تعین وتکمیل شد .

۲۲ خریداری هوتل فلات وتبدیل نمودن آن بیك شفاخانهٔ اساسی .

۲۳ ـ فرستادن آبله کوبها باطراف بحکومتی ترین ودهراود وارغنداب و پنجوائی .

۲٤ ـ رونق صحیح واعتماد مریضان شفاخانهٔ مستورات وز دیـادت مراجعین یومیه به مستورات که از دیاد مضاعف گفته میشود .

امور پوست، تیلگراف و تیلفون

۱ ـ تقرر یک نفر انجنیر بدرجه دوم شعبهٔ انجنیری مدیریت تلگراف که عبارت ازص،غلام سرورخان منتظم سابقهٔ مهتاب قلعه میباشد .

۲ ـ تاسیس تیلگراف خانهٔ جدید قلعهٔ نو هرات .

۳ ـ یکعده ازطلاب مکتب تیلفون وتیلگراف که جدیداً ازتعلیمات مکتب فارغ وهرکدام بوظیفهٔ معینه اش محول گرده شده وازاول عقرب ۱۳۲۱ وظایف خودرا اشغال نموده اند .

٤ ـ ترتیب یك لایحهٔ صورت ترمیمات واخذ اجراآت وغیره رادیوها در شعبهٔ تخنیک مدیریت عمومی رادیوی وزارت پست .

٥ ـ ترتیب هدایت نامهٔ فروش تکت های پستی افغانی بداخل وخارج واجرای آن ازمقام مربوطه .

٦ ـ بازنمودن غرفهٔ دوم اخذ محصول تیلگراف بهنسبت زیادی کار و ازدحام مردم برای جلوگیری از شکایات وفراهم آوری سهولت تیلگراف دهنده گان .

۷ ـ اخذ تمام خبرهای ۲٤ ساعتهٔ آژانس ریوتر وحصهٔ از آژانس های مشهور دیگر دنیا ازقبیل تاس ، دومی وترانس اوشن .

۸ ـ تاسیس شعبهٔ محاسبات درمرکز مدیریت تیلگراف .

۹ ـ ارسال منتظم سیار تیلگراف برای بازدید جمیع تیلگراف خانه های مملکت وترتیب وتصحیح اجرا آت آنها .

۱۰ ـ چون در مدیریت تیلفون برای طرز رفتار بامشترکین تیلفون وقطع ونصب تیلفون وتمدید لین ها واخذ محصول وغیره ومقرراتی وجود نداشت لهذا مدیریت موصوف مقررات مزبور را از صحهٔ مجلس گذشتانده درمعرض اجرا قرار داد وسواد آنرا به تمام دوایر

مخابراتی ولایات وحکومات اطلاع نمود .

۱۱ - تعیین یکنفر متخصص جدیددر شعبهٔ تیلفون .

۱۲ - تشکیل یك شعبهٔ گستدنر در مرکز وزارت با سامان مربوطه ازقبیل ماشین شبکه و برش وغیره که بکار انداخته شده فعلاً تخمین تمامی قرطاسیهٔ کار آمد مرکز و وزارت و یك قسمت اطراف را طبع وتحت استعمال آورده است .

۱۳ - اتمام امور تعمیر الحاقیهٔ وزارت واستفاده ازان وهم علاوتاً تعمیر یك تحویلخانه برای حفاظت سامان تیلفون ازقبیل سیم های لچ کیبل وغیره از کثرت برف وباران وغیره نظیر آن ترتیبات تحویلخانه های سابقه که تمامی سامان فنی وسامان نازك وغیره که مطابق اصول فنی لازم حفظ بود حفظ کرده شدند .

۱٤ - ترتیب یك لایحهٔ سانسور مرسولات پستی خبرهای تیلفون و تیلگرافی و استحصال منظوری مقامات صلاحیتدار دفاتر بمقامات مربوطه وامر اجرای آن عندالزوم ازطرف حکومت .

۱۵ - ترتیب یك لایحه صورت ترمیمات واخذ اجرت وغیره رادیو ها در شعبه تخنیکی مدیریت رادیوی وزارت پست .

مدیریت عمومی تخنیکی رادیو :

۱ - ترتیب احصائیهٔ رادیوهای آخذهٔ شخصی مرکز و ولایات واذن جواز نامهٔ استعمال واخذ محصول سالانه .

۲ - ترتیب احصائیه ودادن جواز برای رادیوهای تجارتی و تجار .

۳ - معاینهٔ رادیو های واردهٔ گمرکی وتهیهٔ راپور فنی آن .

قسمت تخنیکی :

۱ - ادامه وبکار انداختن دستگاه رادیو موج متوسط از ٤٤۸ متر مساوی ٦۷٤ کیلو سایکل در تمام سال توسط کارگران داخلی .

۲ - ترمیم موتر جنریتر های مولدبرق و رادیو های آخذه ورادیو های داخلی قریه ها ولودسپیکر های ولایات وحکومتی ها وترمیم رادیو های شخصی بحساب دولت .

۳ - تکمیل بعضی لوازم استودیو وارتباط آواز ساعت به برج کابل و تکمیل اطاق انتظار وغیره .

٤ - ریکارد گیری آهنگ های مخصوصهٔ رادیو کابل .

ولایت هرات

۱ - تبدیل پایه های چوبی لین تیلفون وتلگراف سمت اسلام قلعه به پایه های آهنی .

۲ - نقل دادن تلگرافخانهٔ درهٔ مرغاب به مرکز حکومتی الان قلعهٔ نو .

۳ :- تجدید پایه های لین های مربوطه وترمیم عمومی واصلاحات لین های مذکور .

٤ :- ترمیم بعضی تیلفونها که از کثرت استعمال خراب شده بود ، ذریعهٔ مامور فنی .

٥ :- تقرر یکدسته فارغ التحصیلان مکتب تیلفون وتلگراف که ازوزارت پست فرستاده شده بودند به شعبات تیلفون خانها وتلگرافخانهای مربوطه .

٦ :- ترمیمات لازمهٔ تعمیر تلگرافخانه ومدیریت مخابرات واکمال دیوار احاطهٔ تعمیرات مذکور .

۷ :- ترتیب امور دفتر داری وتصفیهٔ محاسبات گذشته وتحصیل با قیات محصول پسته وتیلفون وتلگراف ورادیو .

۸ :- تشکیلات جدید واصلاحات لازمهٔ خطوط سیر وحرکت پوستی حصص مربوطهٔ ولایت .

۹ :- ترتیب نقشه‌های لینهای تیلفون وخطوط پوستی مربوط ولایت توسط مامورین فنی .

۱۰ :- ترتیب کنفرانسهای شق اداری وفنی هیئت مدیره در مدیریت مخابرات واتخاذ دساتیر لازمه برای انجام و بهبود کار امورمربوطه .

۱۱ :- تهیهٔ مبل و مفروشات جدید جهت اطاق ماشین تلگراف بیسیم .

۱۲ :- خریداری یك تعداد تیلفونها وسامان لازمهٔ آنها از خارج .

۱۳ :- در واردات محصول پوسته و تیلفون وتلگراف مدیریت مخابرات در ۹ ماه سال جاری نسبت بگذشته فیصد (۳) افغانی تزئید بعمل آمده .

ولایت جنوبی

۱ :- لین تیلفون ازمرکز جاجی الی علاقه داری حصهٔ اول چمکنی تمدید شده (۷۰۰) پایه

۲ :- از حصهٔ اول چمکنی الی سرحد پطان که لین تیلفون تمدید شده (٥٠٥) «

۳ :- ازحصهٔ چمکنی الی حکومت منگل » » » » (٥٠٠) »

٤ :- از جاجی الی سرحد پیوار » » » » (٦٠٠) »

علاوه برتمدیدلین ونصب پایه ها به مواضع مذکور تیلفون ها هم نصب گردیده و بکار انداخته شده .

امور ریاست مستقل زراعت

ریاست مستقل زراعت درجریان سنه۱۳۲۱ به طبق سنوات گذشته دراصلاحات زراعتی ازقبیل اصلاح نباتات وحیوانات وتنظیم جنگلات واحداث باغها وتشکیل قوریه ها وترمیم وحفر کاریزها ومدافعهٔ حشرات مضره وغیره به تعقیب اجرا آت گذشته‌ادامه داده متناسب به توان ووسایطی که برایش مهیا وممکن بوده است اقدامات نموده است . حاجت به تذکار نیست

که به عصر حاضر ترقیات زراعتی وعملی نمودن پلان های فنی آن مانند دیگر شعب فعالیت های مدنی بالوازم فنی ارتباط کلی داشته ریاست مستقل زراعت از سبب وضعیت مغشوش دنیا مع الاسف به استخدام متخصصین زراعتی وتورید لوازم فنی خویش موفق شده نتوانسته اجراآتی را که درسنه ۱۳۲۱ بعمل آورده است نسبت به مواد پروگرام فنی اش خیلی محدود ومتناسب به مقدور ووسایط ممکنه بوده است ومابعضی از آنها را بطریق اختصار ذیلاً قید تحریر می آوریم وبه چهار شق مختلف ذیل تفریق مینمائیم :-

الف :- اجراآت جهت اصلاح نباتات .

ب :- « « « حیوانات .

ج :- تنظیم وتنسیق جنگلات وتشکیل ماموریت های جدید .

د :- اجراآت متفرقه .

الف : اجراآت جهت اصلاح نباتات . (درفارم قندوز)

۱- پنبه :- اصلاحات پنبهٔ قطغن که از سنه ۱۳۱۷ باینطرف ادامه دارد منتج باین شد که حاصلات سالانهٔ پنبهٔ قطغن از (۱۹۱۵۹۲۷) سیر سنه ۱۳۱۶ به (۳۷۴۹۳۸۹) سیر سنه ۱۳۲۰ بالغ گردیده درجنسیت پنبه نیز ترقی محسوسی بعمل آمد . مرام غائی ریاست در اصلاحات پنبهٔ قطغن بلند بردن حاصلات واصلاح جنسیت پنبهٔ آنولا بوده است که ذریعهٔ فارم قندوز تحت اثر اشخاص فنی بحصول انجامیده است وعملیات آن درسنه ۱۳۲۱ جریان وادامه داشته است ، درسنه ۱۳۲۱ درتقلیل زرع پنبه دانهٔ امریکائی عادی که جنسیت آن نسبت به پنبه دانهٔ امریکائی جدید الورود پست تر است مساعی زیاده تری بعمل آمده زرع آن را به محال حضرت امام وتالقان وخواجه غار محدود گذاشته تحت نگرانی مدیریت فارم به محال قندوز وخان آباد وقلعهٔ زال از پنبه دانهٔ جنس امریکائی جدیدالورود تقسیم شده است که مراد از (۳۶۱۱۱) سیر میباشد ، این تخم برای سنهٔ آینده از پنبه دانه های قندوز وخان آباد وقلعه زال میتوانیم که برای تمامی نقاط قطغن و حتی ولایت مزار شریف نیز از پنبه دانه های امریکائی جدید باهم تا زرع نمایند .

این ترویج تدریجی تخم جدید بعوض تخم عادی در بلند بردن خواص مطلوبه وترقی جنسیت تار پنبه خیلی مهم است . درسنه ۱۳۲۱ تجارب فنی آقای محمد محمود متخصص مصری توسط طلبهٔ زیردستش ادامه یافته ۲۴ نوع پنبه های مختلف امریکائی ومصری باصول های مختلفی تحت تجربه گرفته شده اند ، مطلوب ازین تجارب اینست که معلوم گردد که بهترین انواع پنبه های خارجی با آب وهوای قطغن کدام اند وبه کدام اصول زرع بهترین نتیجه از آنها گرفته میشود تا در آینده بهترین نوع پنبه را ترویج وبهترین اصول زرع صرف مساعی شود .

علاوه بر اصلاح تخم پنبه وانتشار آن دربین زارعین اصلاح اصول زرع پنبه نکته مهم دیگری است که آن نیز باصول فنی مدتیست تحت نگرانی فارم قندوز و نماینده گی هایش درنقاط مختلفه قطغن تحت مراقبت گرفته شده است . چنانچه درسالهای سنه ۱۳۱۸ و ۱۳۱۹ در اثر هدایات متخصصین وپروگرام فارم قندوز برای نماینده گی ها تاکید شده بود که اصول فنی واساسی زرع پنبه را دربین زارعین ترویج وتبلیغ نمایند ونیز انعاماتیکه برای اهالی داده میشد از روی تطبیقات اصول فنی وتعمیل هدایات متخصصین بوده است تا اصول زرع فنی پنبه دربین زارعین قطغن ترویج یابد . لاکن چون برای بلند بردن حاصلات پنبه قطغن تنها تعمیل هدایات فنی کافی نبوده بایست زارع حاصل زمین خود را نیز زیاده نماید لهذا برای این مطلوب در آخر سنه ۱۳۱۹ چنین فیصله شد که درآینده حاصلات فی جریبی پنبه رامقیاس انعامات قرار داده به آن اشخاصی انعام داده شود که حاصل فی جریبی پنبه شان زیاده تر ثابت گردد چنانچه در تقسیم انعامات سنه ۱۳۲۰ که درسنه ۱۳۲۱ بعمل می آید همچنین ترتیبی گرفته شده است . این ترتیب درحینیکه مقدار آب درقطغن حاضر محدود بوده اراضی مزیدی را تحت زرع پنبه آورده نمیتوانیم در ازدیاد حاصلات پنبه رول مهمی را بازی خواهد کرد .

۳ـ پنج نوع تخم برنج هندی تجربتاً درفارم قندوز تحت نگرانی متخصص هندی زرع شده و در نتیجه معلوم گردید که دونوع از آنها موسوم به جونا ولسیمانی که اول آن نوع برنج لك ودوم آن نوع برنج باریك است به آب وهوای قندوز خوبتر موافقت نموده حاصل شان دوچند حاصل برنج وطنی بوده است . یکمقدار از تخم این دونوع برنج در بین زارعین نیز بمطلوب تعمیم زرع تقسیم شده است .

٤ـ سه نوع ماش (ماش سیاه کرم ، ماش کشمیری ، ماش کلان هندی) زرع شده است که نسبت به ماش های وطنی حاصل هم زیاده تر داده اند وهم دانه های شان کلانتر است . علی الخصوص حاصل ماش کلان هندی وماش سیاه کرم زیاده تر بوده نتیجهٔ خیلی خوب داده اند چنانچه از روی وزن حاصل آنها تقریبا سه چند حاصل ماش های وطنی ما است .

٥ـ رشقه و شبدر در قطغن نتیجهٔ خوبی نمیدهد و حصهٔ مغذی و برگی آنها نسبت به حصه های سخت و سلولوزی کمتر است . لهذا یك نوع شبدر خارجی که بنام برسیم یاد می شود تجربتاً درتجربه گاه زراعتی قندوز زرع شده ونتیجهٔ خوبی ازان بدست آمده است . برسیم نسبت به شبدر و رشقه حاصل خوبتر وزیاده تری میدهد .

٦ـ دونوع یولاف (یولاف که به فرانسوی اون Avoine نام دارد ونوعی است از غله جات برای خوراکهٔ حیوانات خصوصاً اسپ بکار برده میشود) نیز تجربتاً در فارم قندوز زرع شده است که یك نوع آن فرانسوی ونوع دیگر آن امریکائی است ونتیجهٔ خوبی حاصل شده است .

پولاف دراخیر فصل حینیکه دیگر علوفهٔ سبز موجود نباشد بقسم نبات خصیلی نیز کار میدهد.

۷ـ زغر که نبات خیلی مفیدی بوده ودرقطغن تنها برای استفاده از تیل آن زرع میشود درساقه های خویش مواد نسجی مهمی دارد که ازان پارچه‌های خیلی قشنگی درخارج می بافند لهذا هفت نوع خارجی آن تجربتاً در فارم قندوز زرع شده است تا از نقطهٔ نظر تار کشی معلومات لازمه حاصل گردد.

۸ـ به مطلوب اصلاح جنس یک تعداد زیاد نهال اشجار مثمر از قبیل شفتالو وسیب وناک وبادام وزردآلو وآلوچه تحت نگرانی وهدایات متخصص زراعت پیوند شده است وپیوندها از مشهورترین وبهترین انواع جمع آوری شده است.

۹ـ یک نوع کنجد جدید زرع شده است که نسبت به کنجد وطنی حاصل آن زیاده است.

۱۰ـ درتکثیر انواع سبزیجات خصوصاً لوبیا، مشنگ، نخود، کلم گلدار وکلم شلغم وغیره مساعی لازمه بعمل آمده وتخم آنها برای اینکه در بین زارعین تقسیم گردد بمقدار کافی جمع شده واز ریاست زراعت هدایت داده شده تاحبوب آن نوع نباتاتی را که در تجربه گاه نتیجهٔ خوبی داده‌اند اعلان نموده برای شائقین تقسیم نمایند.

۱۱ـ غرس نهالهای سفیدار وعرعر درفارم قندوز: بغرض سرسبزی واینکه قلمه های آن درقطغن مورد استفاده قرارداده شود یک تعداد زیاد سفیدار وعرعر بدورادور زمین فارم ودر کنار جاده‌های بزرگ آن دوقطاره وسه قطاره غرس گردیده ودر شروع سنه ۱۳۲۱ به تعداد کافی نهال سفیدار وعرعر درفارم قندوز غرس گردیده است.

۱۲ـ نهالهای متنوعهٔ دیگری نیز ازقبیل بکین، بید، پنجه‌چنار، توت، ارغوان، بیدروسی انگور کشمشی وحسینی وآبجوش بعدهٔ ممکنه غرس شده است.

۱۳ـ بغرض اصلاح جنس یک تعداد نهالهای سیب وناک وسیب پیوندی وبهی وانار وآلوبالو نیز درزمینهای فارم غرس شده تا توسط عملیات فنی اصلاح شوند.

۱۴ـ پستهٔ زمینی که یکی از نباتات صنعتی است ودرفارم قندوز زرع شده بود حاصل خوبی داده وبرای ترویج زرع یک یک اندازه آن در حصص مختلف قندوز و حضرت امام صاحب وقلعهٔ زال وخواجه غار وتالقان باهالی تقسیم شده است، از پستهٔ زمینی در این فارم روغن کشیده میشود که صاف آن درا طعمه وناصاف آن درصابون سازی وغیره بکار برده میشود، از کنجارهٔ آن برای چاق ساختن حیوانات وزیاده ساختن شیر آنها استفاده میشود، علاوه بر تقسیم پستهٔ زمینی بنقاط مختلف قطغن یک مقدار دیگر آن درفارم قندوز نیز زرع شده است.

۱۵ـ علاوه بر انواع پنبه‌های خارجی تخم دیگر نباتات نسجی مثل تخم شاهدانه وتخم سنل (کنفسا) نیز بقسم تجربه دراراضی فارم قندوز زرع شده است که نتیجهٔ خوبی داده اند.

۱۶ـ یک مقدار جو فرانسوی وبعضی انواع گندم خارجی ووطنی ازقبیل گندم مصری

شادمانی حقیقی درقناعت وانکسار مضمراست. نفس خودرا درمقابل خواهشات مادی و شهوانی فریب بده .
(.)

گندم موری ، گندم زردچه و گندم سرخچه و گندم سفیدچه و مندهٔ وطنی و گندم هندی و گندم سیاه به قسم تجربه زرع گردیده است .

۱۷ـ یکعده نهالهای هندی که ازسرمای زمستان سنه ۱۳۲۰ صدمه دیده حصه های بالای شان خشك شده بود ازسطح زمین قطع ونوده های جدیدی ازآنها سرزده است برای حفاظت آنها ازسرمای آینده ترتیبات گرفته شده است .

۱۸ـ یك مقدار تخم پیله درباغ چهاردرهٔ قندوز ذریعهٔ مدیریت فارم تحت تربیه گرفته شده نتیجهٔ که گرفته شده است خوب است .

(۲) اجراآت جهت اصلاح نباتات و تکثیر آنها ذریعهٔ مدیریت ها و ماموریت های زراعت :

درقندهار : ریاست مستقل زراعت درنظر دارد که عندالموقع بعدازانکه وسایط لازمهٔ فنی فراهم گردد درولایت قندهار وهرات و مزارشریف و غیره مثل ولایت قطغن تجربه گاهی برای اصلاحات زراعتی ولایات مذکور تاسیس نماید وهدایات لازمه بمدیریت زراعت قندهار داده شد تاسرازحالا باغ دند قندهار واراضی همجوارش را مخصوص تجربه گاه زراعتی گذاشته فعلاً دران انواع مختلفهٔ نهالهای مثمر و غیر مثمر قندهار را مطابق به نقشه و هدایات ریاست قوریه نماید تا دروقتیکه به نموی لازمه برسند از بهترین انواع اشجار پیوند شده تحت عملیات فنی قرار داده شوند .

علاوه بران یکنفر ازفارغ التحصیلان زراعت که درفارمهٔ قندوزعملیات نموده بود بایکمقدار تخم سبزیجات وهدایات لازمه بقندهار فرستاده شده تا درباغ دند تخم هایمذکور را بذرنموده زراعت آنهارا درقندهار وسعت بدهد. همچنین درجنگل مرنجان وارغنداب قندهار درسنه ۱۳۲۱ یکعدهٔ زیاد سفیدار ، عرعر ، چنار غرس گردیده قطعات جدید زمین به قوریه تبدیل گردیده است . برای مدیریت زراعت قندهار از مرکز هدایت داده شد تادرموقع لازمه بدوطرفهٔ نهر سراج قندهار ازسربند تاحدیکه آب رسیده است نهال توت که به آب وهوای گرم مساعد ودرخت بس مفید است غرس نماید همچنین هدایت داده شده است که بغرض آبادی وسرسبزی اراضی قوریه های نهال های متنوعه را در نقاط لازمهٔ اراضی تحت نهر سراج قندهار تشکیل نماید .

در فراه : چون منطقهٔ فراه نسبتاً کم آب بوده نظر بوسعت اراضی تعداد اشجار نیز دران منطقه قلیل است لهذا درسنه ۱۳۲۰ دراثر پیشنهاد حکومت اعلی فراه مبلغ یك لك افغانی برای حفر کاریزها ومبلغ هشتاد هزار افغانی جهت احداث بیست عدد باغ بدو طرفهٔ سرك

شهر فراه از حضور منظوری حاصل و تخصیصیهٔ آن از بودجهٔ ریاست زراعت به فراه فرستاده شده بود .

قرار اطلاع واصله در سنه ۱۳۲۱ یك تعداد کاریز های قدیمه اصلاح و چند کاریز جدید نیز در اثر توجه و مساعی حکومت اعلی فراه ذریعهٔ ماموریت زراعت آن منطقه حفر گردیده و کارات مذکور ادامه دارد . در خصوص تعین حدود بیست عدد باغ وخریداری زمین وغیرهٔ آن نیز مراتب ابتدائی پیموده شده است .

درسنه ۱۳۲۰ در باغ پل فراه رود ودر کنار جاده های شهر و در قوریه باغ عکاسی وبدور شهر کهنه وقشلهٔ عسکری وغیره نقاط لازمه یکعدهٔ کافی نهالهای مثمر وغیر مثمر غرس گردید . درباغ پل فراه علاوه بران دراثر توجه ع،ع،ص حاکم اعلی فراه یکعده گلها واشجار زینتی ویك مقدار سبز یجات نیز ذریعهٔ ماموریت زراعت زرع شده است . درباغ بکوا ودل آرام وخرمالق ودرباغهای حکومتی چخانسور نیز یك تعداد نهالهای میوه دار جدید غرس گردیده است .

درهرات : درسنه ۱۳۲۱ درباغهای تخت صفر وباغ شاهی ودرجنگلات رباط صدر، تلاس پل مالان یکعده نهالهای مثمر وغیر مثمر غرس گردیده است . لاکن نهالشانی مهمی که بعمل آمده است درباغ پشتون پل هرات است که فعلاً دارای هشت لك قلمهٔ سفیدار ویکهزار وپنجصد نهال شنگ ویکعده ناجو وهفت هزار و هفتصد عدد نهالهای سیب ، آلو، امرت وغیره است که روی هم درسنه ۱۳۲۰ وسنه ۱۳۲۱ غرس گردیده اند .

تعمیر یك حوض به طول وعرض ۳۲ متر وعمق ۳ ونیم متر برای آبیاری باغ تخت صفر وتوسعهٔ آن به اتمام رسیده است . ازطرف مدیریت زراعت هرات یکعده قلمهٔ سفیدار وغیره در کشك وقلعهٔ نو وگلران فرستاده شده است درباغهای جدید الاحداث حکومتی های گلران، قادس ادرسکن ، مرغاب دراثر توجه حکام یکعدهٔ زیادنهالهای اشجار مثمر وغیر مثمر غرس گردیده است .

در ولایت مزارشریف : درباغهای جدید الاحداث خان آباد ، [illegible] ، مرغیلان ، فیض آباد حضرت سلطان ، شور تپه ، شولگره ، دهدادی که درسنه ۱۳۲۰ قرارنقشه طرح انداخته شده بود درسنه ۱۳۲۱ نهال شانی مطابق به هدایات ریاست مستقل زراعت به تعداد کافی بعمل آمده خصوصاً قوریه های بادام ، چهارمغز ، زردآلو ، سیب ، [illegible] مطابق به نقشه و پلان مرتبه بعمل آمده است تادر وقت اروه قرار هدایاتیکه لازم [illegible] شده است نهالهای مذکور ازبهترین انواع میوه ها پیوند شده تحت [illegible]

همچنین درباغهای تاشقرغان ، آقچه ، [illegible] یکعده [illegible] غرس ویکعده نهالهای سابقه پیوند شده اند [illegible] کاری قوریه های بادام وچهارمغز که چوب آن خیلی [illegible] مقدار تخم سبزیجات درباغ حضور زرع شده وتخم بعضی [illegible] وغیره

ازاعمال وخوبیهای خود تعریف مکن. حسودمباش ، زیرانه بخودت ونه به آنهائیکه حسدمی بری سود میدهد . (۱)

درباغ دهدادی زرع شده است درخصوص احیا واصلاح جنگل قلند که تخمیناً مساحه ۴۰۰ جریب زمین رافرا گرفته واشجار آن مدعا ازسفیدار وبیداست که اکثر پیر و کرم خورده است هدایات لازمهٔ بمدیریت زراعت داده شده تا ذریعه هیئت اشجار کرم خورده و کهن آن را طوری قطع کنند که ازبیخ آنهانوده های صالح وجدیدی بر آمده اشجار کرم خورده وحشرات مضره ازبین رفته جنگل دوباره احیا گردد ونیز از چوب اشجار قطع شده قرارلزوم استفاده لازمهٔ بعمل آید .

ب : اجرا آت جهته اصلاح حیوانات :

۱:- یکی ازاجناس مهم حیوانات اهلی وطن عزیزما اسپ است که ازان برای سواری وبار کشی وقلبه درهر نقطهٔ وطن ما استفاده میشود وتکثیر واصلاح آن دارائی مملکت رابلند میبرد . بناءً علیه لایحهٔ درباره تکثیر تعدادواصلاح وتربیه اسپ های مملکت ازطرف ریاست مستقل زراعت ترتیب وبه مجلس عالی وزراء تقدیم گردیده ولایحهٔ مذکور بعدازتصویب مجلس وزراء وامضای حضور مبارک شاهانه ذریعهٔ فرمان علیحدهٔ صدارت عظمی بریاست توصل ورزیده ونیز فرامین علیحده اسمی نائب الحکومگی های هرات ومزار شریف وریاست تنظیمیهٔ قطغن وحکومتی اعلی میمنه که نقاط مهم تربیهٔ اسپ میباشند بریاست وارد گردیده تا بمراجعش فرستاده شوند . فرامین مقام عالی صدارت عظمی باسوادلایحهٔ اصلاح نسل اسپ ها بولایات قطغن وهرات ومزار شریف و حکومتی اعلی میمنه فرستاده شد وتحریرشد که مطابق بمفاد احکام حضور نائب الحکومه گی ها وحکام به تعمیل موادلایحه پرداخته ازاجرا آت خویش بریاست اطلاع نمایند .

برای اینکه این مطلب به موفقیت مکمل تری فائز گردد حکومت برای تشویق اهالی بنام انعام وغیره یکمقدار پولی را نیزدربودجهٔ مملکتی منظور فرموده تا مطابق بمواد لایحه باشخاصیکه به تکثیر ویا اصلاح اسپ های خویش می پردازند یك اندازه انعام نیز اعطا گردد ومتعاقب فرامین ولوائح تخصیصیهٔ انعامات بقطغن وهرات ومیمنه ومزار شریف فرستاده شد .

۲ : علاوه بران برای اصلاح گاوهای شیری نواحی کابل ازریاست زراعت ترتیبات مخصوصی گرفته شده است که باید بریبج وسعت داده خواهد شد . این ترتیبات مراد از خریداری یکعده نرگاو های طرمی است که از دائرهٔ نسلگیری علی آباد بعد از منظوری وصوابدید مقامات صلاحیت دار خریداری شده است تادر وقت مناسب درنقاط مختلفه نواحی کابل تمرکز داده شده اهالی در نسل گیری واصلاح گاو های خویش از آنها استفادهٔ لازمه نمایند ودر مقدار شیر وجنسیت گاوهای شان اصلاحاتی بعمل آید . علاوه برمنظوری محافظ وگاو ران یك مشت پول بغرض تشویق و ترغیب اهالی نیز منظوری حاصل شده است

تابه آن اشخاصیکه گاوهای خود را بطور خوبتری نگاهداشته ودرخورا که وحفظ الصحهٔ آنها سعی وتوجه زیاده تری نموده‌اند وحیواناتشان بهٔنسبت حیوانات دیگران چاق تر ویامقدار شیر شان زیاده تر باشد قرار ممیزی هیئت فنی انعام نیز داده شود .

۳ ، همچنین در خصوص تکثیر واصلاح جنس قاطر که در کشیدن عراده ها وبار ها ی سنگین استفاده های کلی ازان میشود چنین ترتیبی گرفته شده است که یکعده مرکب ها ی طرمی از غزنی خریداری وبه دایبز نگی فرستاده شود تامرکب های مذکور به نقاط معینه تقسیم وبرای تکثیر نسل قاطر واصلاح آن بامادیان های آن منطقه تخلیط گردد .

٤ ، در خصوص گوسفند های مرینوس که قبلاً درولایات با گوسفند های وطنی مخلوط واز آنها نسل گرفته شده است چون اکثر آنها ازپیری قابل استفاده نبوده وباسقط شده بودند ریاست زراعت بابانک ملی ووزارت خارجه داخل مذاکره شده است تایکعده قوچها ی جدید را از روسیه ویاهند خریداری نماید وبرای مدیریت های زراعت در ولایات هدایت داده شد که تاوقت رسیدن قوچهای جدید از قوچهای دورگهٔ مرینوس کار بگیرند .

۵ ، همچنین درقندهار وهرات ومزارشریف ومیمنه دراثر هدایات ریاست زراعت وتوجه نائب‌الحکومگی ها از فیل مرغهائیکه درسنهٔ ۱۳۲۰ فرستاده شده‌بود یکعده چوچه گرفته‌شده ویکعده فیل‌مرغهای کلان به غرض تکثیر جنس بفروش رسیده است . دراثر بروز بعضی امراض دربین فیلمرغهای قندهار ومزار شریف هدایات لازمه از ریاست زراعت داده شد.

٦ ، اگرچه برای اصلاح حیوانات ذریعهٔ فارم قندوز پروگرام فنی آن دراثر نبودن متخصصین ولوازم فنی امسال عملی شده نتوانست بااین هم برای مدیریت فارم هدایت داده شد که یکعده نریان های طرمی را که دارای صفات مطلوبهٔ نسل گیری باشد از قطغن خریداری نموده درفارم ازآنها نسل بگیرند ونیز بقسم اسپ های طرمی برای اصلاح جنس وطنی آنهارا بدسترس اهالی که از مادیان های خود خواهش چوچه گیری را داشته باشند بگذارند .

علاوه براین درفارم قندوز یکعده فیلمرغ نیزتحت‌تربیه وازآنها چوچه گرفته‌شده‌است.

ج - اجراآت به غرض توسعه وتنظیم واستفادهٔ اصولی جنگلات .

جنگلات هرات ومیمنه ومزار شریف وقطغن ودرهٔ شکاری وولایت کابل منبع ثابت سرسبزی مملکت‌اند بلکه قابل توسعه بوده درصورتیکه اشجار آنها از تجاوزات مالدار ها وگذر نده حیوانات شان محافظه شده بصورت صحیحی مورد استعمال قرار یابد عایدات مهمی از جنگلات مذکور گرفته خواهدشد ابتدا ریاست مستقل زراعت درخصوص محافظه واستعمال اصولی اشجار جنگلات ولایت مزارشریف وقطغن وبدخشان وحکومت اعلی میمنه ودرهٔ شکاری تحقیقاتی بعمل آورده نظریات خود را درموضوع تشکیل ماموریت های جدید جنگلات قطغن

ومیمنه ومزار شریف و درهٔ شکاری بحضور تقدیم نموده به منظوری مماشات و مصارفات جدیدی نائل گردید .

در ولایت هرات چون پیشتر مدیریتی بنام مدیریت جنگلات منظوری داشت تبدیلی در تشکیل آن بعمل نیامد ، منظوری تشکیلات ماموریت های جدید (که مدعا از مامور ومعاون مامور ومحافظین جنگلات ونگرانها وپیاده ها است) به قطغن و میمنه ومزارشریف وولایت کابل فرستاده شد در خصوص اینکه چطور جنگلات مذکور حفاظه وتوسعه داده شده وچطور از اشجار وحاصلات آنها استفاده های اصولی بعمل آید لایحهٔ علیحدهٔ ترتیب وبولایت مذکور فرستاده شده علاوه بر آن چون سابق باستثنای جنگلات هرات جمع آوری پستهٔ جنگلات میمنه و مزارشریف و قطغن تحت قیودی نبوده اهالی بدون داشتن کدام جوازنامه وبدون اینکه چیدن پسته وقت معینی داشته باشد ودر حینیکه هنوز پسته ها به پخته گی کاملهٔ خود ها نرسیده بودند بجمع آوری آن میپرداختند و در نتیجه از یکطرف یک حصه پسته های جمع نمودگی شان خام ویاپوچک بوده بخساره تجار وخودشان تمام می شد وازطرف دیگر مراقبت ونگرانی آنها ذریعهٔ مامورین جنگل بطور صحیح بعمل نیامده علاوه بر جمع آوری پسته اشجار جنگل را نیز قطع نموده به جنگل خساره میرسانیدند .

لهذا برای جلوگیری این همه نواقص وبرای اینکه چین پسته تحت اصول ونگرانی آید چنین تصویب شد که اهالی بدون داشتن تکت نمیتوانند از پستهٔ جنگلات استفاده نمایند متعاقب آن یکمده تکت جواز پسته بمرکز طبع وبه قطغن ومیمنه و مزارشریف فرستاده شد تا بعد ازاخذ محصول معینی باهالی تقسیم گردد قراراطلاع واصله یکمده کافی تکت درمحال مذکور بفروش رسیده یکمقدار عایداتی ازین بابت حاصل شده است که قابل توجه بوده امید ازدیاد آن در آینده نیز برده میشود .

علاوه براین مامورهای جدید جنگلات برای معاینه وملاحظهٔ جنگلات منطقهٔ خویش بر آمده دراطراف مساحهٔ جنگل وتعداد وانواع اشجار آن معلوماتی برای خویش فراهم نموده اند دراثر تاکیدات وهدایات ریاست مستقل زراعت درعایدات جنگلات هرات نیز درسنه ۱۳۲۱ زیادتی بعمل آمده یکمدهٔ زیاد تکت چیدن پسته بالای اهالی بفروش رسیده است و در ضبط وربط امور جنگلات از طرف مدیریت زراعت هرات وحکام محلی مساعی زیاده تری بعمل آمده است .

د : ـ اجرآت متفرقه .

۱ : در شروع سنه ۱۳۲۱ مدیر عمومی زراعت جهت معاینهٔ کارات زراعتی وملاحظهٔ باغها وجنگلهای حکومتی قندهار و فراه وهرات و مزارشریف ومیمنه و قطغن عازم صوبهای

مذکور گردیده بعدازدادن هدایات لازمه بماموررین زراعتی واپس بمرکز عودت وراپورت خود را بریاست زراعت تقدیم نمود .

۲ : برای تکمیل آن راپورتیکه موسیو (مت) متخصص نباتات بعد از معاینهٔ بعضی نقاط کتیرا خیزهرات درسنه ۱۳۲۰ بریاست زراعت تقدیم نموده بود ص حبیب‌الله‌خان معاون متخصص مذکور که درسنهٔ گذشته نیز همرایش بود درشروع سنه ۱۳۲۱ به هرات فرستاده شد تا نقاط لازمهٔ باقیمانده را معاینه نموده ازرقبهٔ اراضی بتهٔ کتیرا ومقدارحاصل وغیره خصوصیات آن معلوماتی عملی حاصل نموده راپورت خودرا بریاست زراعت تقدیم دارد .

مشارالیه بعدازتحقیقات ومعاینات لازمهٔ نقاط مطلوبه راپورت خود را بانمونه‌های کتیرا بریاست تقدیم نموده ریاست راپورت مذکور را تحت مطالعه قرارداده است .

۳ : درسنه ۱۳۲۰ شرکت پنبه بغرض ترویج پیله‌وری دربین اهالی قطغن یکمقدار تخم پیله را فراهم نموده بریاست زراعت از نظریهٔ خویش اطلاع نموده طالب‌هدایات شده بود . ریاست‌زراعت یکنفر از مامورین پیله‌را ازریاست زراعت بقندوز فرستاد تاتخم هامذکور را پیشتر ازاینکه باهالی تقسیم گردد از ملاحظهٔ خود گذرانیده در صورتیکه سالم و مناسب پیله‌وری باشند بتوزیع آنها نظریه داده بعد ازان نقاط مختلف پیله‌وری را معاینه کرده برای نماینده‌های شرکت وبرای اهالی هدایات لازمه بدهد .

چون تخم‌های پیله‌را که‌شرکت باهالی تقسیم نموده‌بود ازخود ولایت‌قطغن‌بوده باصول فنی حاصل نشده بود لهذا برای اینکه از توزیع تخم خراب جلوگیری بعمل آمده تخم خوب دربین اهالی توزیع گردد ، از ریاست زراعت برای مامورین شرکت خبر داده‌شد تا برای سال آینده تخم سالم وصحیح تهیه نمایند ویابریاست اطلاع نمایند تادرفراهم آوری تخم پیله صحیح اقدامات لازمه نمایند .

۴ : چون درولایت هرات شرکت پنبه نیز یکمقدار تخم پیله وارده هرات دربین اهالی تقسیم شده‌بود یکنفر مامور پیله‌وری‌را فرستادیم تادرخصوص پیله‌وری اساسی و تربیهٔ صحیح پیله‌ها باهالی هدایات لازمه‌بدهد قرارهدایات ریاست مامور مذکور نقاط لازمهٔ پیله‌وری را معاینه نموده بعد ازدادن هدایات لازمه باهالی راپورت خود را بریاست تقدیم نموده .

۵ : یکمقدار تخم کتان [illegible] از هند بریاست زراعت فرستاده شده بود تخم مذکور دریک قطعه زمین چهاردهی [illegible] زرع و نتیجه با وجودیکه زرع آن بسیار ناوقت‌تر بعمل آمد اطمینان بخش بوده است .

۶ : بیشتر ازین نمونه‌های [illegible] افغانستان را برای تجزیه ومعلوم نمودن مقدار [illegible] [illegible] فرستاده بودیم [illegible] [illegible] [illegible] برای حصول نتیجه [illegible]

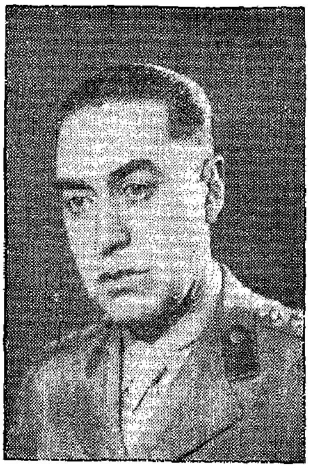
په ۱۳۲۱ کښې ځینې مهمې عسکري مقررۍ

ع، ش فیض محمدخان فرقه مشر
د دوهمې فرقې قوماندان

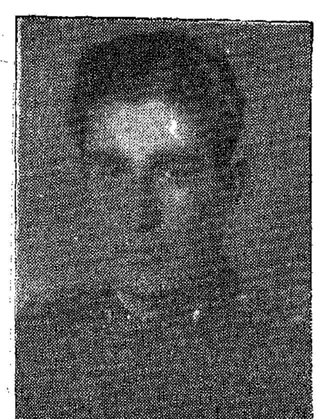
ح ، محمدعثمان خان غندمشر دقطغن
او بدخشان دعسکرۍ قوماندان کفیل

ح ، غلام دستګیر خان غند مشر
د حربی فابریکو عمومی مدیر

ش ، خان محمدخان د ارکان حرب
کندکمشر چه په دې کال کښې
وروسته د تحصیل له فراغه له ترکیې
څخه راغلی دی

غ ، محمدنسیم خان دارکان حرب
تولیمشر ، چه په دې کال کښې
وروسته د تحصیل له فراغه له ترکیې
څخه راغلی دی

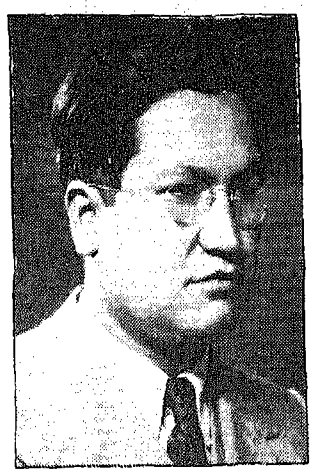

غ ، عبدالخالق خان د ارکان حرب
تولیمشر ، چه په دې کال کښې
وروسته د تحصیل له فراغه
له ترکیې څخه راغلی دی

په ۱۳۲۱ کښې ځینې مهمې مقررې

ع ، ص داکتر محمد انس خان
دمعارف دوزارت دتعلیم او
تربیې رئیس

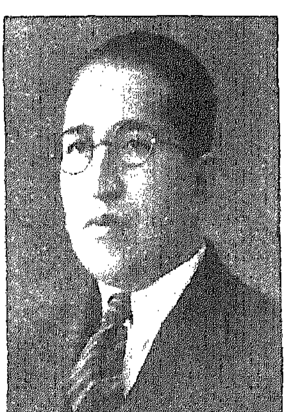
ع ، ص عبدالحی خان « حبیبی »
دمطبوعاتو دمستقل ریاست معاون
او د پښتو ټولنې عمومي مدیر

ع ، ص سید کمال خان دسمت
جنوبي مستوفي

ع احمدالله خان (کریمی) دمطبوعو
عمومي مدیر

ع ، ص عبدالنبي خان د [illegible] مدیر

طالب‌مقدار زیاده‌تری از آنها شده‌بود واز ریاست زراعت نمونهای ترخهای مطلوبه کمپنی بمقدار لازمه با نمونه ترخهای دیگر نقاط افغانستان فرستاده شده بود. کمپنی مذکور دراطراف ترخهای بعضی نقاط معلومات چندی‌را ازریاست زراعت طالب شده وهنوز این مسئله تحت مذاکره میباشد .

۷ : بعضی حصص ولایات مزار شریف وقطغن و هرات وحکومت اعلی میمنه ودر بعضی مربوطات ولایت کابل مثل‌ده‌سبز وبتخاك دراثر کشفیات تیرماه سنه ۱۳۲۰ آثار ملخ وزه گذاری آن بملاحظه‌رسیده بوددراثر فعالیت مامورین مدافعه‌بلخ وهمدستی اهالی تعدادزیاد ازحشرات‌مضره مذکورهلاك‌وازخسارات‌زراعتی‌جلوگیری بعمل آمده‌است‌ونیز برای‌جلوگیری ازبروز آینده ترتیبات لازمه‌ازطرف‌مدیریت‌دفع آفات ریاست‌مستقل‌زراعت گرفته‌شده‌است.

۸ : دراثر اطلاعیکه درخصوص پرواز ملخ ازسمت بلوچستان وایران بطرف ولایت قندهار وحکومت اعلی فراه بریاست زراعت واصل شده بود جهة حفظ ماتقدم وجلوگیری ازخسارات ممکنه یکعده مامورین فنی مدافعه ملخ ازمدیریت دفع آفات ریاست به قندهار وفراه فرستاده شده بود تاسمت حرکت وفرودگاه ملخ‌های‌مذکور را معلوم نموده بریاست اطلاع‌وقرارهدایات واصله‌مرکزداخل اقدامات‌لازمه گردند. یکعده ازمامورین مذکور تاوقتیکه امکان‌ورودملخ‌درنقاط‌مذکورمتصوربود درقندهار وفراه‌بوده‌بعدازانقضای وقت بروز وپرواز ملخ چون اثری ازان بملاحظه نرسید واپس بمرکز مراجعه نموده راپورت اطمینانیه‌خویش رابشعبه‌مربوطه سپردند مراقبت این‌موضوع‌توسط مامورین‌فنی هنوزدرقندهار وفراه‌ادامه‌دارد.

۹ :درمدافعه‌مرض جولاگك وکرم‌پت دار که‌ازسنه ۱۳۲۰ باینطرف درباغات غزنی وقلات وسیغان وکهمرد وچهاردهی غوربند بروز نموده است درسنه ۱۳۲۱ نیز ترتیبات لازمه گرفته شده یکعده مامورین فنی باهدایات لازمه جهة امحای‌حشرات مضره مذکور ودادن هدایات بدهاقین درنقاط مذکور فرستاده شده است ونظر به‌راپورت های واصله از تعداد حشرات مذکور وخسارات شان کاسته شده است .

امور مطبوعات

مدیریت عمومی نشریات :

اجراآت‌قابل تذکر سال۱۳۲۱ مدیریت شعبهٔ اول مدیریت عمومی نشریات علاوه بریك سلسله کارهای معموله وعادی واموریکه بابعضی دوائر بنام معاونت اخلاقی نموده طور اجمال ذیل است .

۱ ـ بغرض تزئید جراید درمملکت وتوسیع وسائل تربیه وعرفان‌وهم‌به مقصد تسهیل امور طباعتی (حکومت‌اعلای میمنه) اقدام‌به‌تاسیس یك‌جریدهٔ‌هفته‌وار درمیمنه ، چنانچه فعلاً تشکیلات

جریده ومطبعه ولوازم طباعتی آن به تعاون مدیریت عمومی مطابع آماده ساخته شده است در سال ۱۳۲۲ مطبعه دائر وجریده به نشریات خود آغاز خواهد کرد .

۲ ـ کنفرانس های پانزده روزه بصورت مرتب واتخاذ ترتیبات جهت نشر برخی از کنفرانس ها در مجلات وطن .

۳ ـ تهیهٔ (۹۳) جلد کتاب برای طبع که اسمای آن علیحده ذکر یافته .

٤ ـ درجه بندی کتب که در ظرف سال از طرف نویسند گان رسیده وبملاحظهٔ هیئت قضاوت رسانده شده .

٥ ـ توزیع پنج دسته جوائز (آریانا ـ خوشحال خان ـ ابن سینا ـ جائزهٔ وزیر اقتصاد ـ جائزهٔ جشن (یاننداز تون) به (۹۰ نفر) مولفین ومترجمین آن).

٦ ـ اجرای یک سلسله نام گذاری ها به معاونت پښتو ټولنه .

۷ ـ توصیه به ترئید در قسمت نشریات پښتوی جراید ومجلات .

۸ ـ احصائیه ودرجه بندی مقالات منتشره در سال ۱۳۲۱ در مطبوعات وطن وتوزیع جوائز آن .

۹ ـ ارسال (۱۰۰) مقاله ومنظومه بغرض نشر به جراید بقسم امداد .

۱۰ ـ اقدام برای پیشرفت جراید ، مجلات ورفع احتیاجات ومشکلات آنها در داخل حدود وظائف شان .

۱۱ ـ ادامه دادن به تحریک اعانهٔ مطبوعاتی در ولایات که باثر آن روی همرفته مبلغ (۲۰۰۰۰۰) افغانی اعانه برای جراید ولایات تهیه شده است .

۱۲ ـ مراقبت جراید ومجلات مطابق مقررات مخصوصه ودادن هدایات لازمه راجع به بهبودی صوری ومعنوی آنها .

۱۳ ـ اظهار نظریه نسبت به آثاریکه برای ملاحظه باین اداره ازمقامات مختلف فرستاده شده است .

١٤ ـ اقدام بتاسیس یک مغازه فروش لوازم طباعتی در مطابع ولایات وتهیهٔ سامان برای سال ۱۳۲۲ .

١٥ ـ تشویق به تاسیس قرائت خانها در ولایات وارسال وتهیهٔ آثار به آنها .

١٦ ـ ترتیب استحقاق نشان معارف طبق لائحهٔ جوائز بمقامات عالیه وپس از منظوری ترتیب توزیع آن .

١٧ ـ ارسال (٤) جلد کتاب که در آن ملی نوشته شده برای طبع به ولایات .

١٨ ـ تقسیم کتب مفیده قابل استفاده از جملهٔ آثار وارده به دوائر فنی مثلاً پښتو ټولنه وشعبهٔ تاریخ وغیره .

١٩ ـ تهیه وارسال (٣٦) جلد کتب جهت ترجمه به پښتو به پښتو ټولنه .

۲۰ ـ ترتیب لایحهٔ تالیف وترجمه برای سال۱۳۲۲ .

۲۱ ـ ترتیب پروژهٔ جوائز مطبوعاتی برای سال ۱۳۲۲ .

۲۲ ـ انتخاب آثار وموضوعات برای تالیف وترجمهٔ سال ۱۳۲۲ .

۲۳ ـ سنجش باهمکاری وزارت عدلیه راجع به توزیع کتب مطبوع .

۲۴ ـ تصمیم برای تکمیل تمام کلکسیون های نشریات وطن از سالهای گذشته .

۲۵ ـ ابتیاع مطبعهٔ برقی هرات برای مدیریت مطبوعات ولایت مذکور ازپولهای اعانه بهمکاری وکیل نائب‌الحکومهٔ ولایت مزبور وتهیهٔ لوازم آن .

۲۶ ـ تهیهٔ لوازم واعطای هدایات برای بکارانداختن مطبعه که از طرف بعض اشخاص مطبوعات دوست بتشویق نائب الحکومهٔ قندهار به مدیریت مطبوعات قندهار اعطا شده .

۲۷ ـ خریداری یك‌لك وپنج هزار وسه‌صد وسی افغانی اسهام از پولهای اعانه ومفاهمه بامراجع مربوطهٔ آن .

۲۸ ـ ترتیب اساسی تقسیمات کاغذ وتحریك به صرفه جوئی از قرطاسیه وکنترول مجلات و جرائد .

۲۹ ـ پیش نهاد وتثبیت دربارهٔ روی کار آوردن بیمهٔ صحی درریاست مطبوعات وغیره تنظیمات آن .

۳۰ ـ اقدام بساختمان یك عمارت جدید برای بعضی دوائر مدیریت عمومی نشریات .

۳۱ ـ تشکیل یك‌هیئت سپورت وساختمان موضع وتهیهٔ لوازم آن .

۳۲ ـ اقدام بروی کار آوردن صحنهٔ تمثیل وفراهم آوردن درامه ها و اقدام بعملی کردن آن وترتیب صحنه بکمك وزارت معارف برای سال ۱۳۲۲ .

۳۳ ـ قرارداد بایك عده مترجمین جهت ترجمهٔ آثار .

۳۴ ـ خریداری یك عده کتب قلمی وچاپی برای ذخیرهٔ کتب خانهٔ مرکز و اطراف .

کتبیکه طبع شده :

۱ : ـ آریانا	اثر بناغلی « کهزاد »
۲ : ـ لنوی شیرزنه	« « « الفت »

کتبیکه بولایات جهت‌طبع فرستاده شده :

۱ : ـ مینو هنداره	اثر بناغلی « رشتین »
۲ : ـ نحان ویپژنه	« « « خوزمن »
۳ : ـ دنحان طبیب‌اوسه	« « سردار محمدخان « زهیر »
٤ : ـ خوش بین‌اوسی	« « محمدیونس « مقیم »

کتبیکه برای ترجمه به پشتوتولنه فرستاده شده :

۱ : ـ معلومات عمومیه	اثر بناغلی « خوزمن »
۲ : ـ حفظ الصحه	« « احمد « ضیاء »
۳ : ـ حیض وعوارض آن	« « محمد یوسف خان
٤ : : فن معانی	« « قاری مرحوم
٥ : ـ سیاست نفوس زراعتی	« « « کریمی »
٦ : ـ دشمنان جوانی	« « دکتور غنی « افضل »
۷ : ـ حاوی الدرر	« « غلام رسول خان
۸ : ـ مقیاسات دنیا	« « محمد ناصر خان
۹ : ـ معقل القهقری	« « عبدالحمید خان
۱۰ : ـ گلهای بهاری	« « « پروانه »
۱۱ : ـ کاروان اشك	« « « غمین
۱۲ : ـ دبستان صنعت	« « « آئینه »
۱۳ : ـ معرفت	« « دکتور امیر محمد « اثیر »
۱٤ : ـ علم مساحه	« « محمد امان خان
۱٥ : ـ فلسفهٔ پرواز	« « عبدالحکیم « طبیبی »
۱٦ : ـ آداب معاشرت	« محمد یوسف خان
۱۷ : ـ دائرهٔ سرخ	« « محمد امین خان
۱۸ : ـ روحیات	« « سردار محمد زهیر
۱۹ : ـ کابوس دریل	سویدا
۲۰ : ـ گرامر انگلیسی بفارسی	رشدی
۲۱ : ـ دندان هری کولینوس کیری	واجد
۲۲ : ـ فلاش	محمد یوسف خان
۲۳ : ـ مونت کریستو	محمود خان
۲٤ : ـ کوئنتین دورورد	میر عبدالواحد خان
۲٥ : ـ شهرهای آریانا	صدقی
۲٦ : ـ عروس ناکام	« شفق

کتبیکه برای طبع موجود است :

۱ : ـ کشاورزی در افغانستان	محمد صدیق خان

۲ : ـ وطن وملت	اثر ښاغلی « کریمی »
۳ : ـ جوان افغان	» » « رښتیا »
٤ : ـ ښه‌لمسون	» » « الفت »
٥ : ـ اوسنی ادبا	» » « بینوا »
٦ : ـ صورت گران هرات	» » « نعیمی »
۷ : ـ حمید مومند	» » « رشتین »
۸ : ـ پښتون وپښتو	» » « زمریالی »
۹ : ـ تاریخ هرات	» » « جلالی »
۱۰ : ـ اقتصادیات افغانستان	» » محمدعتیق خان
۱۱ : ـ پښتومصادر	» » « ایازی »
۱۲ : ـ زن دراسلام	» » « طرازی »
۱۳ : حقوق اداره	» » « رښتیا »
۱٤ : ـ روحیات اطفال	» » عبدالرسول خان
۱٥ : ـ منطق	» » « بیتاب »
۱٦ : ـ بابر	» » « کهزاد »
۱۷ : ـ ملی‌هنداره	» » « نوری »
۱۸ : ـ دپښتو مصادر باغیچه	» » محمدشیر گل خان
۱۹ : ـ تعرفه واوامرپشتو	» » « کشاف »
۲۰ : ـ د سرشاهی پیشه	» » «روشان»
۲۱ : ـ دپشتو فولکلور	» » اورادالدینخان
۲۲ : دپشتو متلونه	» » « نوری
۲۳ : ـ پشتودودونه	» » « جرار »
۲٤ : ـ هندسه	» » نجم‌الدینخان
۲٥ : ـ دوطن په لارشهید	» » « ښادمن »
۲٦ : ـ تهذیب المستورات	» محمدگل خان
۲۷ : ـ دپښتو اوجرمنی‌خودآموز	» » « رشیدی »
۲۸ : ـ دپښتو گلفوتی	» » «مخلص»
۲۹ : ـ دلائل المکاتیب	» آغامحمدخان
۳۰ : ـ علم‌النفس	» « واسعی »

٣١ : ـ ملی ژوند	اثر بناغلی اورادالدینخان
٣٢ : ـ محمودی ادب	» » « پښتون »
٣٣ : ـ گیتان جیلی	» » « بینوا »
٣٤ : ـ دلخان طبیب اوسه	» » محمد ابراهیم خان
٣٥ : ـ طبیب خانهٔ هر شخص	» » « شعاع »
٣٦ : ـ منطق	» » قاری مرحوم
٣٧ : ـ قامیل بك	» » غلام صدیق خان
٣٨ : ـ دبریالی توب دستور	» » نور محمد خان « تره کی »
٣٩ : ـ لحان واکی	» » « اخلاص »
٤٠ : ـ تعلیم وتربیه	» » عبداللطیف خان
٤١ : ـ جوامع الکلام	» » « واسعی »
٤٢ : ـ دژوندون دستور	» » سلطان محمد خان
٤٣ : ـ دارادی قدرت	» » نور محمد خان « تره کی »
٤٤ : ـ دهلکانو لار ښوونکی	» » » »
٤٥ : ـ دخوشبختی لار	» » سلطان محمد خان
٤٦ : ـ معلومات راجع بافغانستان	» » محمد صدیق خان
٤٧ : ـ باغچهٔ میوه	» » عبدالکریم خان
٤٨ : ـ ساختمان زبان پښتو	» » محمد صدیق خان « طرزی »
٤٩ : ـ جغرافیای اقتصادی افغانستان	» » محمد نادرخان معلم
٥٠ : ـ رشحات خلیل	» » « خلیل »
٥١ : ـ غزلیات فرحت	» « فرحت »
٥٢ : ـ حقیقت ایمان	» » « کاموی »
٥٣ : ـ تاریخ آل عثمان	» » حبیب الله خان
٥٤ : ـ دار المظلوم	» » عبدالقیوم خان
٥٥ : ـ دژوندانه دود	» » « [illegible] »
٥٦ : ـ دبری لار	» » « الفت »
٥٧ : ـ مختصر اولنی تاریخ	» » عبدالحمید خان
٥٨ : ـ دجواهرو خول	» » محمد امین خان
٥٩ : ـ خلاصهٔ میراث	» حبیب الله خان
٦٠ : ـ رد تشبیه [illegible]	» » حبیب الله خان باجوړی
٦١ : ـ روح الاجتماع	» » « واسعی »

شعبهٔ دوم :

۱ ـ مضامین ویادداشتهای لازمه وتراجم مهمهٔ اخبار که از منابع مختلفه ازقبیل جرائد ومجلات خارجی ترجمه وبمقامات مربوطه تقدیم شده است (۲۰۳۷) نمره .

۲ـ مراوده بادوایر مهمهٔ کتنگ فروشی‌های خارجه وتجدید اشتراك کتنگ‌های که میعاد اشتراك آن اختتام پذیرفته بودوترجمه عده زیادی از کتنگ های مذکور که بمسائل ومصالح افغانستان ویابه‌مسائل عمومی وآفاقی مربوط بوده ذریعه مترجمین اداره وتقدیم تراجم مذکور بدوایر مربوطهٔ دیگر (بالغ برسه هزار کتنگ جمع شده است .)

۳ ـ مضامین ومقالات که نسبت به‌تمام شئون افغانستان بحث رانده‌درجرائدومجلات مختلفه ترجمه وتراجم آن بدوایر مربوطه ویاجهة نشر واشاعه بجرائد داخلی تقدیم شده است .

٤ ـ ترتیب مقالات مفیده ازشعبه دوم نشریات به‌جهةنشر دراخبار های خارجه وارسال آن به‌دوایر اخبارهای خارجی .

۵ ـ اشتراك جرائدومجلات مختلفه‌برای اداره‌وتجدید اشتراك جرائدیکه میعادواشتراك آن بسر رسیده بود .

٦ ـ اقدامات برای خریداری یکعده کتب مفیده ازالسنه مختلفه برای کتابخانه ریاست ذریعه کتابفروشی‌ها ونمایندگیهای افغانی درخارج وتورید آنها ازخارج به کابل .

۷ ـ اقدامات‌برای خریداری کتب وخریطه‌های لازمهٔ کارآمد دوایر مرکزی ریاست وهکذا اقدامات جهة اشتراك جرائد ومجلات مختلفه خارجی‌برای دوایر جرائدولایات .

۸ ـ مطالعه وتتبع مضامین ومقالات راجع بافغانستان ویاراجع بمسائل عمومیه در متجاوز از۵۰نوع جرائد ومجلات خارجی (که‌بائر اشتراك ویابصورت مجانی و تبادله باداره وارد شده‌است) وانتخاب مضامین ومقالات لازمه ازبین آنها برای ترجمه ونشر .

۹ ـ ارسال یکعده معلومات‌نشریاتی وآثار مطبوعه‌ازقبیل‌روزنامه‌ها، مجلهٔ کابل، سالنامه‌ها ومخصوصاً سالنامه ۱۳۲۰ کابل ـ وآثارتازه‌مطبوعه‌پښتوټولنه وفوتوهای رجال‌ومناظروموسسات وغیره افغانی به‌موسسات علمی ومطبوعاتی خارجی واشخاص متتبع خارجی .

۱۰ ـ دوام دادن‌روابط سابقه‌واقدام برای‌تاسیس‌روابط عرفانی‌ومطبوعاتی جدید باکتب خانه‌ها ومقامات علمی وتاریخی خارجه.

۱۱ ارسال یکعده سالنامه‌ها وسایر نشریات افغانی به‌نمایندگی‌های افغانی درخارجه.

۱۲ ـ تهیه فوتوهای‌لازمه خارجی وداخلی جهة جرائد مرکز وولایات وجهة سالنامه‌کابل.

۱۳ ـ تدوین وترتیب اجمال‌های سیاسی موقوته وتقدیم وارجاع آن بمراجع مربوطه .

نشریات رادیو :

دوسال قبل این دستگاه درشب اول سال ازطرف والاحضرت وزیرمعارف ومعاون صدارت عظمی کشوده شده بود . رادیو کابل درظرف این دوسال درتوان خود خدمتیکه میتوانست انجام داد وکوشید که اسباب خوشنودی شنونده گان رافراهم آرد . درمیان همین کوششها سال دوم نشریاتی پایان یافت واینك ـ بنشریات سال سوم خود آغاز نموده هدفیکه رادیو کابل درظرف سال تعقیب کرد . عبارت ازسه نکتهٔ اساسی ذیل بوده اول ـ خدمت بزبان ملی پښتو که درین راه مانند سائر موسسات خادم زبان ملی پښتو وظیفهٔ خود را بجدیت روز افزون انجام داده است .

دومین هدف اساسی رادیو کابل خدمت بمعلومات وبلند بردن سویهٔ شنونده گان بوده که حتی الوسع با انتشار مقالات متنوع ومفید خواه ازجهت ازدیاد معلومات آفاقی وبین المللی وخواه ازپهلوی کمك بمسائل اجتماعی ـ صحی ـ اقتصادی ـ زراعتی ـ وغیره جنبه های زندگی تا اندازهٔ این وظیفه را درظرف سال انجام داد وازهردر بصورت مقالات مسلسل ویامتفرق ودیالوگ ودرامه وافسانه وغیره برای ازدیاد معلومات شنونده گان خود کار کرد .

هدف سوم رادیو کابل مشغول ساختن شنونده گان بود توسط موسیقی ـ شعبهٔ موسیقی نشریات رادیو که روز وشب آرزو دارد بذوق مردم خدمت کند درظرف سال باشنواندن انواع مختلفهٔ موزیك سرود ها ـ نغمه ها ـ ترانه ها ـ وغیره توانست حتی الامکان اسباب خوشی شنونده گان خود را فراهم آرد .

اینك خلاصه آنچه درظرف سال از اول حمل ۱۳۲۱ تا اول حمل ۱۳۲۲ در رادیو کابل انتشار یافته بعرض رسانده میشود که به سه قسمت ذیل تقسیم شده .

(۱) کنفرانسها ـ (۲) خبرها ـ (۳) موسیقی ـ

اول ـ درقسمت کنفرانسها ادارهٔ نشریات رادیو کابل توانست که بهمکاری فضلا وجوان نویسان پایتخت ـ طبق پروگرام منظم درموضوعات مختلف ۶۹۸ مقاله انتشار بدهد که ازانجمله ۹۸ مقاله تاریخی ۳۵ مقاله جغرافیائی ۳۹ مقاله صحی ۱۲۳ مقاله تربیوی واجتماعی واخلاقی ۸۴ مقاله اقتصادی ۹۹ مقاله زراعتی ۴۵ مقاله ادبی ۴۹ مقاله سیاسی ۶۳ مقاله موعظهٔ دینی و ۴۰ مقاله متفرقه و ۴۰ پارچه نظم که بر روی هم رفته ۸۲۷۶ صفحه و ۳۲ کلمه میگردد علاوه بر این از طرف صبح مقالات کوچکی بنام آموزگار که هر مقاله آن در حدود سه صفحه ۳۵ کلمه میرسد نشر گردیده که روی هم رفته در تمام سال بالغ بر سه صد مقاله میشود که اگر روی مقالات دیگر افزوده شود شمار مقالات را به ۶۹۸ و تعداد صفحات نشر شده را به ۹۲۷۶ صفحه میرساند .

دوم درشق خبرها خصوصاً برای انتشار آخرین اخبار که ...

خبرهای شب علاوه گردیده وروبهمرفته درظرف سال در حدود (۱۶۰۶۰) صفحه خبر انتشار داده شده .

سوم درقسمت موسیقی بانواع مختلف آن فعالیت بخرچ داده شد چه ازیك طرف بانتشار موزیك کلاسیك وازطرفی درنشرموزیك محلی بنام کلیوالی وروستائی‌وسوم باشاعهٔ موزیك مخصوص رادیو کابل سعی بعمل آمدازهرقسمت نظر بگنجایش پروگرام ووقت برودکاست گردید که روی اینها ساختن ونشرنغمه های خوب ونغمه های‌یکه تهیه‌وریکارد های‌مخصوصهٔ رادیو کابل وبرود کاست نغمه های‌غربی‌توسط ارکسترا ازجملهٔ کارهای‌یکسالهٔ رادیوکابل‌حساب میشود . درهمینجا علاوه باید کرد که کورس موسیقی که در نیمهٔ اخیر سال گذشته تاسیس یافته بود امتحان سالانهٔ خود را درین سال بموفقیت به پایان رسانده وفعلا بدروس‌سال دوم خود دوام میکند وهم برای پیشبرد موسیقی ملی وآشناساختن‌شاگردان به آهنگ های‌پښتودرپروگرام کورس‌موزیك یك حصهٔ جدا گانهٔ درنیمهٔ دوم سال‌تخصیص وبکارخود کامیابانه ادامه داده . مجموع ساعات نشریات رادیو کابل‌درظرف سال که در روزهای‌عادی چهارونیم ودر روزهای جمعه ورخصتی و اعیاد پنج ونیم ساعت باشد بالغ بر۳۰دقیقه ـ۱۶۹۴ساعت میگردد که بدینقرار تقسیم یافته .

تلاوت قرآن کریم	۲۵ـ۳۵	ساعت
موعظه	۲۰ـ۴۰	»
امورخانه	۲۵ـ۰۰	»
مضامین	۰۰ ـ ۱۷۵	ساعت
خبرها	۳۹۵ ـ ۲۵	»
درس‌پښتو	۵۵ ـ ۳۰	»
سازوآواز	۷۹۴ ـ ۲۳	»
سازغربی	۴۵ ـ ۶	»
ریکاردشرقی	۱۱۳ ـ۲۴	»
ریکاردغربی	۳۴ ـ ۳۷	»

بهمین‌صورت ادارهٔ‌نشریات رادیو درانتشار مجلهٔ پښتون‌ږغ قدمی دیگر برداشته وآنرا بشکل مجلهٔ ادبی ماهانه درآورد که متضمن پروگرام ماهانهٔ رادیو کابل میباشد که با وجود بحران کاغذ ومشکلات طباعتی امروز بموفقیت درسایهٔ علاقه‌مندی خوانندگان خود در صف مجلات وطن نشسته .

اینست خلاصهٔ کارهای که ادارهٔ نشریات‌رادیودرظرف‌سال انجام داده (فعالیت سالانهٔ شعبهٔ تخنیکی رادیو درذیل اجراآت وزارت پست وتلگراف ملاحظه شود) .

امور متفرقه :

۱ـ تعمیر یک عمارت جدید برای کورس موسیقی که در اواخر سال گذشته شروع و اکنون درجوار مدیریت نشریات رادیو بپایهٔ تکمیل رسیده ودارای تالار های دروس سازو آواز واطاق های اداره وغیره میباشد .

۲ـ تورید یک مقدار ریکارد خام وسامان ریکارد گیری که بواسطهٔ آن اکثر نغمه‌ها وآوازهای خوانندگان ونوازندگان وهمچنین نطق‌های رسمی وغیره ثبت وتهیه شده است .

د باختر آژانس

اول ـ ادارهٔ آژانس باختر مرکب از شعبات ذیل میباشد :

۱ـ شعبهٔ اداری .

۲ـ شعبهٔ تدقیق .

۳ـ شعبهٔ مترجمین .

۴ـ شعبهٔ اطلاعات .

۵ـ شعبهٔ عکاسی وریپورتاژ .

۶ـ نماینده های آژانس ولایات .

دوم ـ اجراآت سال ۱۳۲۱ این موسسه :

۱ـ خبرهائیکه درجراید مملکت بمنصهٔ اشاعه گذاشته شده است. ۲۴۴۵۸ خبر

۲ـ خبرهائیکه برای نشریات رادیو فرستاده شده است . ۱۲۴۸۰

۳ـ خبرهائیکه برای اطلاع دوایر مربوطهٔ مملکتی فرستاده شده . ۳۶۱۲

۴ـ مقالاتیکه در دارالترجمهٔ آژانس ترجمه شده و برای نشریات رادیو فرستاده شده در حدود ۳۰۰ مقاله

۵ـ از آژانس بمدیریت مطبوعات ولایات که اجمال خبرهای خارجه مخابره شده ۳۰۰۰

۶ـ خبرهائیکه ذریعهٔ نمایندگان آژانس و ولایات و حکومات اعلی رسیده و نشر شده در حدود ۸۰۰۰ خبر

۷ـ اعلاناتیکه در آژانس ملاحظه و حکم نشر داده شده ۱۷۲۳

۸ـ عکسهائیکه از مناظر طبیعی وقایع، کنفرانسها وسایر موسسات افغانی گرفته شده ودر جراید داخلی وقتاً فوقتاً نشر گردیده وهم برای بعضی مطبوعات خارجی روانه شده ۱۳۳۶ قطعه

این موسسه در ابتدای کار خود میباشد ودرصدد است که وسایلی را برای تکامل خود تهیه نماید . بنسبت آغاز تا کنون دوره های تکاملی را پیموده است وهم اخیراً بکمک وزارت

پست و تلگراف موفق آمده است تا یکدستگاه مستقل تلگرافی برای خود تدارك نماید چنانچه قسمت زیاد سامان ولوازم آن باوجود مشکلات موجوده درشرف وارد شدن بوده و عنقریب درالحاقیهٔ کلوپ رادیو که از هر حیث مطابق مقتضیات فنی واداری آن میباشد تاسیس ودایر خواهد شد .

مدیریت عمومی پښتو ټولنه

مدیریت دایرة المعارف

نظر به پروگرام موضوعه تدوین دائرة المعارف پښتوی افغانستان وتأسی نظریات معارف خواهانهٔ حکومت متبوعه مدیریت دائرة المعارف در ظرف سال ۱۳۲۱ برعلاوهٔ غور و تدقیق دراطراف مواد ومعلومات مختلفه وحاصلهٔ سال ۱۳۲۰ موفق به جمع آوری وتهیهٔ قریب(۱۵۰۰۰۰) صفحه مواد متنوعهٔ علمی ازماخذ مختلفهٔ شرقی و غربی وهکذا نائل بفراهم آوری یك اندازه معلومات ومواد محلی ذریعهٔ فضلا وادباء وطن جهت دائرة المعارف گردیده است . چنانچه به تطبیق ، تدقیق وتتبع موادحاصله وگردآمده بااصل ماخذها ومقابله باماخذمختلفهٔ دیگر صرف مساعی دارند . وعلاوه برای ترجمه وترتیب موادحاصله بزبان ملی ادبای لایق وفهیم پښتو را موظف وحصهٔ ازمضامین مرتبه وتدقیق شده را ذریعهٔ ادبای موصوف به پښتو آورده وآماده نموده است . رویهمرفته مدیریت مذکور برای تهیه وجمع آوری تمام شقوق علمی وفنی ومعلومات داخلی وخارجی دائرة المعارف که اهمیت آن بهمه ارباب دانش هویداست دائماً با صاحبان تخصص واهل فن وذوات فاضل ودانشمند درتماس بوده و ساعی است تا پروگرام وسیع خویش را دررشته های مختلفه حسب مرام تعقیب وبخواست خداوندوتوجه ونظریات عرفان خواهانهٔ حکومت متبوعهٔ خویش وهمت وکمك ارباب دانش هر چه زود تر باین امر مهم وعالی بیش از پیش موفق آید .	(ومن الله التوفیق)

شعبهٔ نقد وتبصره :

۱ ـ نشر مقالات ومضامین انتقادی وتبصروی بغرض اصلاحات ادبی وصحت پښتو ازطرف ګل پاچا « الفت » مبصر عمومی پښتو ټولنه .

۲ ـ ترتیب یك لایحه وانعقاد یك مجلس بزرگ فضلای مرکز بغرض توحید ادبی وتحریری پښتو

۳ ـ نگرانی ومراقبت پښتوی جراید ازطرف معاون شعبه شاغلی عزیزالرحمن خان (سیفی)

٤ ـ نوشتن جزء دوم جلد پنجم پښتو کلی ـ ازطرف مبصر عمومی .

٥ ـ غور وتدقیق درجزء اول جلد ششم پښتو کلی .

٦ ـ همکاری ومعاونت باجراید .

۷ ـ تصحیح وترجمهٔ اسما واعلام وجداول رسمی دوایر باشتراك وهمکاری مدیریت قواعد .

۸ ـ نظر ثانی ودقت درپښتوی یک حصه از کتاب برلیتس اثر بناغلی (پژ واک) .

۹ ـ همکاری باوزارت جلیلهٔ معارف در انتخاب وتهیه اشعار ومضامین منثور برای کتب قرائتی .

۱۰ ـ نوشتن یک اثر منظوم بنام (زخمی زړه) بصورت یک رسالهٔ ادبی .

۱۱ ـ نوشتن یک رسالهٔ منثور دراطراف رسم الخط پښتو .

شعبهٔ قواعد

الف تألیفات :

۱ ـ جزء اول سمستر ششم پښتو ، تالیف صدیق الله خان رښتین به اصول گرایمر تطبیقی وتدریسی نوشته شده است . ۱۲۰ صفحه

۲ ـ یک گرایمر جدید پښتو بطرز واسلوب نو که جامع کلیه قوانین بوده ازمکمل ترین گرایمرهای پښتو بحساب می رود مؤلفین بناغلی صدیق الله خان رښتین ومولوی محمدشیر گل خان کاموی . ۳۰۰ «

۳ ـ تالیف یک حصه گرایمر جدید بزبان پښتو از بحث مصدر الی آخر بحث فعل مؤلف مولوی محمدشیر گل خان کاموی . ۱۹۶ «

٤ ـ کتاب مصادر پښتو بنام «دپښتو تاج المصادر» درحدود پنجهزار مصادر مؤلف محمدشیر گل خان کاموی .

۵ ـ یک رساله دراطراف املا ورسم الخط پښتو ، مؤلف ، بناغلی عبدالقادر خان ٤٠ «

یک کتاب بنام (پښتو لوستنه) در (۵۰) صفحه « «

۶ ـ جلد دوم پښتانه شعراء شامل «۱۱۰» نفر شاعر بطبع ونشر رسیده است ۳۰۰ «

درتدوین وترتیب جلد سوم پښتانه شعرا نیز کار شده است وتذکرهٔ شعرای حماسی نیز تاجائیکه ممکن بود ترتیب و فراهم شده . یک جلد

ب تراجم :

۱ ـ تراجم اصول نامه‌های شورای ملی . ۱۲۶

۲ ـ وضع لغات جدیده (٤۰۰) لغات .

۳ ـ پښتو نمودن سرلوحه‌ها واسمای دوایر دولتی وغیره (۵۰۰) جمله .

٤ ـ ترجمهٔ گرایمر ترکی «تورکچه» مترجم بناغلی میر ... خان ... وزارت جلیلهٔ معارف که بطور افتخار و رایگان ترجمه نموده است. یک جلد (فریعهٔ تشویق شعبهٔ قواعد به پښتو ټولنه اهدا گردیده است .)

۵ ـ کتب قلمی که فریعهٔ تشویق شعبهٔ قواعد بطور رایگان به پښتو ټولنه اهدا گردیده است .

۶ ـ دیوان میرزا خان یک جلد «

۷ ـ تفسیر والضحی ، یک جلد .

۸ منهاج العابدین ، یك جلد .
۹ رسالهٔ پښتو در اطاعت اولوالامر ـ یك جلد .

شعبهٔ لغات

در شعبهٔ لغت علاوه برلغاتی که درسال ۱۳۲۰ جمع شده یك اندازه لغات دیگری نیز درکتب علمی وادبی قدیم پښتو وازمحاورات قبائل پښتون اتخاذ وبرآن افزوده شده است .

در لغات سال گذشته نیز تاحدی تدقیق وتحقیق بعمل آمده وبمحضر فضلای پښتو زبان گذاشته شده تابعداز تدقیقات کامل جهت تصحیح وتنقیح آن بصورت یك فرهنگ عصری جامع مورد طبع گذاشته شود .

شعبهٔ تالیف وترجمه :

الف :ـ (۱) ترجمهٔ کتاب عربی (کیف تحافظ علی صحتك) بنام روغتیا (۱۸۸) صفحه (۲) تالیف وتدوین کتاب جلددوم خوږ بانډار (۳۲۹) صفحه حاوی یکصد وسیزده حکایت (۳) رسالهٔ دمینوستاینه یعنی تعبیرات عاشق ومعشوق (۵۲) صفحه (٤) تکمیل واختتام ترجمهٔ کتاب اسرار زندگی بنام (دروغتیا عمومی قوانین) درحدود (٤۱۰) صفحه (۵) ضروب الامثال پښتو پنج صفحه (٦) مقابله و تصحیح اوراق دائرة المعارف (۱۲۰۳) صفحه (۷) مضامین متفرقه وترجمهٔ اصولنامه‌ها وغیره (۷۱) صفحه(۸)همکاری ونوبت دادن سرهای ملی بهرادیو(٤۵) صفحه ښاغلی محمد گل خان « نوری » مدیر شعبهٔ تألیف وترجمه .

ب : (۱) ترجمهٔ کتاب سعادة الزوجین در حدود (٤۲۰)صفحه(۲)ترجمهٔ اوراق دائرة المعارف (۱۲۰۳) صفحه (۳) مضامین متفرقه وترجمهٔ اصولنامه ها وغیره (۹۳) صفحه ښاغلی مولانا عزیزالرحمن خان .

ج :ـ ترجمهٔ کتاب حکومت عوام ترکی در حدود (۱۰۰) صفحه که قریب الاختتام است عبدالحمید خان عضو شعبهٔ تالیف وترجمه.

د :ـ (۱) جمع آوری رباعیات وچهار بیتی های قدیمه (۱٦۳) صفحه (۳)نگارش(۱۳٦)صفحه مضامین برای جلد سوم پښتانه شعراء (۳) نیمگړی های ملی (۲۵) صفحه (٤) فراهم کردن اشعار حماسی (۱۵)صفحه (۵) تالیف کتاب وشتی که یك عده لطائف و فکاهیات میباشد (۱۲٦) (٦) کمك ونوبت دادن سرها بهادارهٔ نشریات رادیو ښاغلی غلام رحمن خان « جر ار »

هـ :ـ (۱) شرح حال سید جمال الدین افغان (٤٤) صفحه (۲) تذکرهٔ مشاهیر و علماء مشرقی (٦۲) صفحه (۳) ترجمهٔ کتاب روح التربیه (۲۰۵) صفحه (٤) معرفی (٦۰) نفر شعراء پښتو برای طبع جلد سوم پښتانه شعراء ښاغلی قاضی اورادالدین خان .

مدیریت کورس‌ها

الف : درسال ۱۳۲۰ درمرکز کابل (۱۰٤) کورس ⎫
» » » » ولایات (۱۳۵) » ⎭ جمله ۲۳۹ کورس

❀ ❀ ❀

ب : » » ۱۳۲۱ درمرکز کابل (۱۳۰) کورس ⎫
» » » » ولایات (۱۷۷) » ⎭ جمله ۳۰۷ »

از دومادهٔ (الف) و (ب) فوق واضح میگردد که نسبت بسال ۱۳۲۰ در سال جاری درمرکز ۲٦ ودرولایات ٤۲ کورس اضافه وعلاوه درهرولایت یکیکنفرمامور نیزاعزام گردیده . ودرکورس‌های مستعجله یك تعداد متعلمین تحت تعلیم گرفته شد که پس ازنتیجهٔ امتحان و کامیابی آنها عدهٔ ازنفری مذکور بوزارت جلیلهٔ معارف فرستاده شده وازباقی نفری آن درخود شعبهٔ کورس‌ها کار گرفته می‌شود .

کورس‌های اکابر :

کورس‌های اکابر که درهذه السنه از طرف ریاست مستقل مطبوعات بتأسی نیات عرفان پرورانهٔ حکومت بهی‌خواه ما برای باسواد ساختن اشخاص کلان‌سال بی‌سواد که در مرکز وولایات تاسیس گردیده قرار ذیل است :

	دوائر ملی وغیره :	قشله های عسکری
کابل	۳٤ کورس	۲٤ کورس
قندهار	۹ »	۱۰ »
هرات	٤ »	۱٦ »
مزارشریف	٥ »	۱٥ »
مشرقی	۱ »	۱۳ »
میمنه	۹ »	۰ »
فراه	۳ »	۳
غزنی	۲ »	٤۷
گردیز	- »	٥ »
قطغن وبدخشان	۰ »	۹ »
	٦٦ کورس	۱٤۱ کورس

از تمام کورس های فوق‌الذکر پښتو و اکابر همیشه تفتیش ، و از پروگرام تعلیمی شان وقتاً فوقتاً باخبری بعمل آمده و درختم هر سمستر کتاب پښتو کلی امتحان هرکورس اخذ ودراثر راپورهائیکه رسیده نتائج امتحانها مفصل ترتیب گردیده وعلاوه برای عموم کورسهای فوق‌الذکر کتب تعلیمی ، معلم ، تخته و غیره سامان تدریسی چه در مرکز و چه در ولایات تهیه و فرستاده شده .

مدیریت صحافت :

۱ : ـ تهیهٔ مضامین و کلان کردن قطع وحجم مجلهٔ کابل وترجمهٔ مضامین فارسی که از خارج پښتو ټولنه بغرض نشر رسیده ، وترجمهٔ بعضی مقالات ازعربی وجراید خارجی و مرتباً نشر مجلهٔ مذکور .

۲ : ـ تهیهٔ مضامین د کابل کالنۍ .

۳ : ـ تصحیح ونظر ثانی جلد دوم پښتانه شعراء ونگرانی طبع اوراق بازگشتی آن درمطبعه ازطرف « بینوا » و« نظامی » .

٤ : ـ ترجمهٔ کتاب برلیس به‌پښتو تقریباً (٦٠) صفحه ازطرف « بینوا »

٥ : ـ انتخاب آثارشعراء گذشتهٔ پښتو ونویسندگان عصرحاضروفرستادن آن‌بوزارت جلیلهٔ معارف بطور کمك ومعاونت تقریباً (۲۵۰) صفحه ازطرف « بینوا » و« نظامی » .

٦ : ـ کمك به‌نشریات رادیو .

۷ : ـ تصحیح اصل مضامین ونگرانی‌طبع کتاب کورسهای اکابر درمطبعه ازطرف نظامی.

مدیریت عمومی تاریخ

علاوه براموراداری که‌اجراآت آن‌بتوسط مدیریت عمومی تاریخ‌وموزه درسال ۱۳۲۱ صورت گرفته ، اجراآت ذیل نیز درمدیریت مذکور بعمل آمده است .

الف : مجالس : ـ این مجالس بر دو نوع است یکی مجالس بزرگ‌تاریخی که‌در آن تمام همکاران شعبهٔ تاریخ شرکت ورزیده ودرین سال دومرتبه انعقاد یافت ودوم جلسه های هفتگی که‌بحضور والا حضرت وزیر معارف (معاون صدارت عظمی) ورئیس‌مستقل مطبوعات واعضای مهم کمیسیون تاریخ درتمام سال منعقد شده‌است .

ب تالیفات .

۱ : ـ نگارشات ښاغلی احمدعلیخان کهزاد :

رسالهٔ توکیوها (ترکیها) دولت کاپیسا ، کوشانی‌های خورد یاشاهی های‌کابل ، ترکی شاهی ، برهمن شاهی ، رتبیل شاهان ومقابله بااعراب ، رسالهٔ اشکانی‌ها وپارتها و تجدید نظر

ونگارش رسالهٔ سلطنت مستقل یونانی‌های باختر ـ رسالهٔ رتبیل شاهان برای سالنامهٔ ۱۳۲۱ نگارش یک سلسله مقالات برای مجلهٔ کابل وارسال کنفرانسهای تاریخی برای رادیو کابل وتشکیل جلسه‌های هفته‌وار تاریخی باحضور ع ، ج والاحضرت وزیر معارف (معاون صدارت عظمی) درتمام دورهٔ سال .

۲ : ـ نگارشات شاغلی علی احمد خان «نعیمی»

فصل طاهریان برای تاریخ مسلسل افغانستان ـ تهیه مواد واسناد ویاد داشت ها ومأخذ برای نگارش فصل صفاریها ـ رسالهٔ کوچک «غور» برای سالنامهٔ ۱۳۲۱ ـ یک سلسله مقالات برای مجلهٔ آریانا ـ اهتمام درتصحیح وطبع وروش طباعتی مجلهٔ آریانا ـ یک سلسله مقالات وتراجم برای مطبوعات مرکز .

ج نشریات :

علاوه بربعضی کتب تاریخی که تحت طبع گرفته شده، درین سال یک مجلهٔ جدید بنام آریانا متضمن تحقیقات ومضامین تاریخی وعلمی نیز ازطرف مدیریت عمومی تاریخ تاسیس وچند شمارهٔ آن تا کنون باضافهٔ مقالات بزبان فرانسه نشر وموجب دلچسپی مخصوص علاقه مندان تاریخ وثقافت ملی قرار گرفته است .

مدیریت عمومی مطابع

الف : مطبعهٔ عمومی کابل که موظف به خدمات طباعتی دوایر مملکتی وامور نشریاتی کلیهٔ مطبوعات وطن است درین سنه برعلاوهٔ ایفای خدمات مذکوره که تمام فرمایشات ادارات دولت را ازقبیل طبع وتدارک کتب واوراق کار آمد اداری ومحاسباتی ومکتوب ومنشورات به یک پیمانهٔ وسیع نظر به پیشرفت وتوسیع کارهای دولت تعمیل نموده مجلات وجراید وطن را نیز باقشنگی وتزئینات لازمه دارای فوتوها ونقشه‌ها وتصاویر خوبی وتازه گی حروف جریان را به موقع معینهٔ نشر آن طبع وبمقامات مربوطه سپرده است کذا بطبع تمام کتابچه‌های مسکوک وغیره درسال ۱۳۲۱ با اینکه قلت کاغذ ونرسیدن مواد ومصالح طباعتی ازجملهٔ موانع ومشکلات بزرگ مطبعهٔ عمومی بشمار بوده ولی باوصف آن هیئت اداری این مطبعه بمساعدت وتوجه حکومه ـ به تدارک وتهیه این ضروریات خویش ازداخل وطن وهم بقدر امکان از ممالک خارجه موفق شده وبمقابل احتیاجات بیشتری که دوایر مختلفهٔ نشریاتی وعسکری وموسسات اقتصادی از آن فرمایش کرده است هیچ نوع سکته وتعطیلی واقع نگردیده وفرمایش دهندگان ومشتریان خودرا بهمه حال راضی وکامیاب ساخته است .

ب : مطبعهٔ عمومی کابل درین سنه [illegible] ترقیات امور [illegible] فنی وبیشتر [illegible] امور

ادارەهای دولت مطبوع بطبع وتدارك مواد آتی‌الذکر موفق گردیده است .

اول : طبع کاغذ های قیمتدار صکوك ازقبیل عرایض‌چهاپی ، نکاح‌نامه ، تذکره تابعیت پاسپورت ها اقسام‌صکوك‌کار آمدوزارت‌عدلیه‌ومحاکم شرعیه، تکت‌های تعرفه گمرکی‌وبسته‌چینی تکت‌های مختلف‌پستی، تکت‌های‌سینما، تکت‌های‌نمایشات مختلفهٔ‌جشن استقلال، تکت های‌پهلوانی وغیره کەنسبت بسال‌های قبل فی‌صد پنجاه دریك‌قسمتی وفی‌صد سی درباقی‌قسمت‌ها زیادتر طبع وتزئید دران بعمل آمده است .

دوم : فرمایش طباعتی وزارت‌خانهاودوایردولت‌را ازفرار فی‌صدسی نسبت‌بسالهای ماقبل عموما بیشتر طبع وتهیه نموده است .

سوم : برای وزارت جلیلهٔ معارف ووزارت‌حربیه وریاست مطبوعات وفو ماندانی مکتب حربیه وغیره باندازهٔ (۲۵۹۱۶۱) جلد کتاب‌طبع نموده است .

ج : مطبعهٔ‌عمومی دربن‌سنه باوصف مشکلات موادتنها ازدرك کاغذ که‌جزو اعظم مواد کار آمد طباعتی اوبشمار است بمقدار (۷۳٤٥) گده کاغذ سفید از داخل وخارج تهیه و خریداری و درتحویلخانهٔ مواد خود ذخیره نموده است کذا باندازهٔ پنجاه‌ودو صند و ق بزرگ مواد‌طباعتی ازهرقبیل‌مثل ادویه ومواد زنکوگرافی وادویه کارآمد آفسیت،رنگ های مختلف کار آمد طبع ازخارج تورید نموده است وهم یك‌مقدار لوازم واسباب کارآمد تخنیکی واداری‌خودرا که‌تدارك آن‌درخود کابل ممکن می شد از داخله تهیه‌کردەاست.

د : دربودجه مداخل مطبعه درین سنه رویهمرفته ازقرار فی صد سی تزئید بعمل آمده ودرشق بودجهٔ مصارفات‌ومعاشات بااینکه مقدارکارقرار مندرجات‌فوق زیادشده ولی باآنهم مطبعه بطور همدردی باحکومت متبوع خویش تقریباً درحدود پنجاه هزار افغانی تنقیص نموده و کارگران‌خویش‌را ازنقطهٔ‌نظر اخلاقی واحساسات همدردی باحکومت ووطن به‌آن اندازه متحسس ساخته است که هرفرد زاید ازمقدارکارکردن سابق انهماك وعلاقه بکار های خود پیدا کرده اند واین تنقیص بیشتر به قسمت تهیهٔ کاغذ که درین فرصت خیلی مهم و قیمت آن روبه صعود است افزود شده .

ه : چون امور حفظ‌الصحهٔ کارگران خیلی طرف توجه‌بوده وازرهگذر مریضی وعلالت نفری مشکلاتی واقع می‌شد لذا درین سنه مطبعه بتجویز رئیس مستقل مطبوعات موفق گردیده تایکنفر داکتر صحیه‌را برای‌معالجه ومعاینهٔ امورحفظ‌الصحهٔ کارگران‌خود مستخدم قرارداده ودردواخانهٔ عمومی سالانه یك‌مقدار پول که بطور اعانه وهمدردی ازعموم نفری مستخدمین ریاست مطبوعات ومطابع ذخیره وجمع آوری میشود پرداخته وعندالحاجت بموجب تکت‌های معرفی ونسخه داکتر نفری مذکور دوای کارآمد خودرا اخذنمایند ، لهذا ازآغاز برج

میزان سال ۱۳۲۱ باینطرف امور مذکوره بدرستی تطبیق واجراء میشود .

و : نظر به ایجاب کار درین‌سنه تشکیل جدیدی درامورداخلی مطبعه بعمل آمده ودرین تشکیل برعلاوهٔ مدیریت عمومی ومعاونت اداری مدیریت عمومی وشعبات کنترول و اجرائیه مطبعه ومدیریت‌صکوك یك‌معاونت‌فنی وماموریت‌های‌طباعتی وتخنیکی، دروازه ، زنکوگرافی آفسیت ، صحافی ، حروف‌چینی نیز تعیین وتشکیل گردیده است .

ز : چون امور تصحیح که‌یك شغل بزرگ وبااهمیتی‌درمطبعه بشمار است تاحال ادارهٔ مسئولی نداشته ومصححین‌مطابع درتحت نظر بعضی‌نمایند های دوائر نشریاتی اجرای این‌وظیفه را می نمودند ـ لذا ضرورت تاسیس وتشکیل یك‌دارالتصحیح رامقام ریاست ومدیریت عمومی مطابع احساس کرده ودرنتیجه به‌تشکیل یك‌مدیریت دارالتصحیح موفق گردید عجالتاً درتحت نظر یکنفر مدیرو۱۰ نفر اعضاء اداره مذکور دائر بوده وبامور تصحیح تمام آثار مطبوعه ازقبیل جراید مجلات کتب معارف وسائر فرمایشات طباعتی می پردازند .

برعلاوهٔ‌مواد متذکرهٔ گذشته اصلاحات و اقدامات نوینیکه بمطبعهٔ عمومی کابل از طرف‌مدیریت‌عمومی‌بعمل آمده خلص‌توضیحات آن قرارآتی داده میشود : ـ

اول : سیاهی کاپی که‌یك‌مادهٔ‌مهم طبع‌شعبه‌لیتوگراف مطبعه بوده‌ودرسنوات قبل ازخارج توريد وبمصرف رسانیده می‌شد درین‌سنه نظربعدم ورود غالب‌مواد کار آمد طباعتی آنهم قلت پیدا کرده ومدیریت عمومی مطابع نظربرفع احتیاج فوری خود متشبث گردید تاتدارك آنرا بخود مطبعه بنماید لهذا درجستجوی‌مواد کار آمد آن وتحصیل نسخه ترکیب بر آمده بالاخره موفق گردید که‌بعد ازامتحان وترکیب چندنسخه یکرقم‌موزونتر آنرا که بهیچ وجه باسیاهی خارجه تفاوتی‌نمیکند موردتطبیق وکار گرفتن قرار بدهد .

اینك‌بعد ازاخذ نتیجهٔ‌عملی که‌در آخر این‌سنه کامیاب شده است مقررداشته تادرسال آینده ۱۳۲۲ بواسطهٔ همان کارگر خویش که‌درین‌مطلب‌اعم از موفقیت‌نموده یکمقدار کافی ازسیاهی مذکور ساخته‌وبمصرف کاپی‌نویسی شعبه‌لیتوگرافی خود برساند .

دوم : چون درسنوات‌سابق ازیکطرف صفحه زنك مخصوص کارهای زینکوگرافی کار گرفته وکار از صفحها بعد آن اخذنمیگردید نظر باحتیاجی که شعبه زینکوگرافی بوجود زنك داشته وتورید آن درین سنوات ازخارج دچار مشکلات گردیده لهذابه تشویق مدیریت عمومی‌مطابع کارگران‌فنی‌این‌شعبه آخر اموفق گردیدند که‌بعد ازتحقیقات وتجربیات فنی صفحهٔ دوم‌زنك‌مذکور را بر مثل صفحه اولی مستعدتاثیربعضی نقشها واشکال مخصوصه اشکال هندسی قراربدهند گویااین موفقیت دراقلیل مصرف‌زنك بمطبعه عمومی کمك زیادی مینماید وآخراً بعدازاطمینان مقررشده که‌درسال ۱۳۲۲ در صفحه سابقه کارخارجه صرف برای

فوتوها و آنگونه تصاویر یکه نقطه‌های باریك وقابل توجه دارد کار گرفته ونقوش واشکال معمولی را عموما درین صفحهٔ که جدید مستعد ساخته شده تثبیت نماید .

سوم : چون مطبعه عمومی در سنوات قبل نظر بـه پیدایش مـواد ریخت حروف طباعتی از قبیل جست ، انتیمون ومس وغیره عندالحاجت هرزمانی حروف تـازه بوسیله ماشین های حروف ریزی خود تهیه می‌نمود درین اواخر که مواد مذکور قلت پیدا کرده و مخصوصا تورید آن از خـارج بهسکته دچار گردیده لذا مدیریت عمومی مطـابع درمورد ریخت حروف تـازه نظریات وتجاویز آتی را عملی نموده است :

اول : محفلی ازمتخصصین فنی وکیمیادانان درمدیریت عمومی تشکیل نموده وبه آرأو نظریات شان نسخه‌های گرفته شده که بعوض بعضی ازمواد سابقه که امروز پیدایش ندارد دیگر موادی بکار برده می‌شود که عین همان کیفیت را درسخت ساختن ومستعد شدن فلز برای حروف طبع تولید می‌نماید وهم ازمواد مذکور در داخله بقدر حاجت دستیاب می شود .

دوم : یکمقدار حروف در مطبعه ازسابق موجود بوده وازیکمقدار کافی آن بواسطه نداشتن مصرف طبع کار گرفته نمی‌شد وهمچنین حروف ردی خود مرکز وولایات بعدازردی شدن مدت زیادی بیکار مانده وگداز نمی گردید اکنون چنین تجویز شد که ازعموم این دورقم حروف باایزاد مواد تنقیص شده آن مطابق تجاویز فنی جدید گداز کرده وحروف جدید باقسام متعدد بقدر رفع احتیاج چندوقتهٔ عموم مطابع مملکت تهیه شود تا درسال ۱۳۲۲ مطابع حروف کافی داشته ازتدارك موادخارجی وریختاندن حروف جدید آسوده باشد .

چهارم : دربرج قوس سال ۱۳۲۰ مجلسی مرکب ازنماینده‌های دوایردولت نظر بدرخواست مدیریت عمومی مطابع درمدیریت مذکوره منعقد وراجع بصرفه جوئی کاغذ مذاکراتی شده وبالاخره دومطلب عمدهٔ ذیل درمجلس فیصله شده بود .

اول : تعیین مقدار تخصیصیه کاغذ برای هروزارتخانه ودایره ، دوم ازنقطهٔ صرفه جوئی تغیر شکل وقطع بعضی موادطباعتی. بالاخره درین سنه مدیریت عمومی مطابع موفق گردید که تمام نظریات مجلس را عیناً تطبیق وعملی نموده واجرای تمام فرمایشات دوایر را بقدر تخصیصیه کاغذ آنها اجرا وبرای اجرای فرمایشات مزیده وکارهاییکه درین سنه طبع آن ازنقطه نظر توسیع وپیشرفت امور رسمی دولت یاموسسات علمی واقتصادی اضافه تر نسبت بسالهای گذشته واقع شده یکمقدار کافی کاغذ ازداخله وخارجه تهیه کند چنانچه باساس همین نظریه مطبعه عمومی ازآغاز این سنه ۱۳۲۱ الی آخر موفق شده توانست که ازنوع کاغذ های ۱۶ ـ ۸ ـ ۶ پوند یکمقدار کافی تهیه وبرعلاوهٔ مصرف طبع فرمایشات مذکوره بمقدار ذخیره سابقه خود نیز بیفزاید .

هکذا آنچه درباب خوردشدن یا کمتر مصرف شدن کاغذ نسبت به بعضی ازکارهای طباعتی درمجلس مذکور تصویب شده بود موقع طبع وتطبیق عملی دردوایر دولت آنهم بکامیابی نتیجه

داده ومخصوصاً مطبعه نظر باینکه یکقسمت این فرمایشات را که تقطیع آن خورد شده است بکاغذ های ترپیشه که سابق ازین مصرف نداشت طبع واجرانموده است لهذا درصرفه کاغذ اقتصاداً ومادتاً تحصیل فایدهٔ زیادی نموده است والبته بعضی ازین فرمایشات که اسلوب تقطیع یاکارگرفتن ازهمین طرز نقصی درشکل وزینت طباعت یادر اجرای کار واقع نمیکند درنظر گرفته شده که درسالهای آینده ولو مقدار کاغذ کارآمد زیاد هم شود باز هم بهمین اسلوب طبع ومورد کار قرارداده خواهد شد .

پنجم : اجرای فرمایشات طباعتی درمطبعه عمومی سابق ازینکه ملحوظ فن وسلسله شعبات فنی نشده ازدیگرسو بواسطه عدم ارتباط شعب فنی ودوایر حسابی درقبول واجرای یك فرمایش معایب زیادی داشته تعطیلات وسکته گی های زیادی درکار واقع می گردید . بالآخره درین سنه لایحه بعنوان تقسیم وظائف مامورین طباعتی واجرای فرمایشات طباعتی ازطرف مدیریت عمومی مطابع ترتیب گردید اکنون فرمایشاتیکه ازطرف دوایر ومقامات یااشخاص انفرادی بمطبعه عمومی وارد میشود بدواً بدایره اجرائیه توصل نموده نوع وتاریخ فرمایش قید کتاب آردر وفرمایش شده سپس بدایره فنی سپرده می شود ودایره فنی بلافاصله ازطرف مجلس واعضائیکه ازشعب مختلف فنی ترکیب می یابد در اطراف همان فرمایش غور وتدقیق لازم بعمل آمده سپس بمامور همان شعبهٔ که ابتدا اجرای فرمایش مذکور متعلق آن است سپرده شده تاریخ تسلیم وزمان اتمام طبع آن بکتاب مخصوص این کار بطور تعهد امضا گرفته وبمورد طبع میرسد وهم ترتیباتی درین دایره قرار داده شده که اولاً هیچگونه فرمایشیکه بدوا درمجلس مذکوره اجرای آن قبول میشود مسترد نگردد وعیناً بهمان فورم وشکل وکاغذیکه مقرر شده وهر اندازه فوتوها واشکالی که دارد مطابق آن اجرا وباز بموعدیکه مقرر وتعین گردیده عیناً درهمان مدت باید فرمایش مذکور اجرا وعملی شود وهم اشخاص فرمایش دهنده در اطراف اجرای فرمایش خویش بهرزمانیکه خواسته باشند بادایرهٔ فنی مطبعه مخابره ومفاهمه کرده وهم برای مسایل پولی وحساب اجرت که باجرائیه مطبعه کدام وقتی مجبور شوند دیگر هیئت بصورت آزاد وبسهولت تمام صرف بادایرهٔ فنی سرو کار داشته ازمراجعات بدوایر مختلف مطابع بی نیاز خواهند بود .

ششم : درماشینهای آفست مطبعه عمومی قبل ازین همه فرمایشات صرفاً [illegible] بواسطهٔ فلم مخصوص آفست ولو باشد طباعت معمولی هم می بود اجرا میگردید [illegible] وخصوصاً درین سنوات بواسطهٔ عدم توریه آن ازخارج در مصرف [illegible] زیادی بکار میرفت . آخرا مامورین فنی طبق نظریه مدیریت عمومی مطابع [illegible] کاغذ [illegible] که درمطابع خارجه مصرف برای جداول ازان کار گرفته میشد همان کاغذ را بطور [illegible] مورد استعمال قرار داده وبعداً [illegible]

مذکور رسم ونوشته کرده وبعد بجای فلم در صفحهٔ جستی تثبیت و بماشین مذکور بکار انداخته است که نتیجهٔ آن کامیاب بر آمده وعجالتاً تمام اموریکه طبع آن به آفسیت لازم شود سوای آن قسمت جزئی که مراد از فوتوها ویا کارهای دقیق رسم بوده باشد باقی مطالب عموماً بکاغذ مذکوره قابل اجرا بوده وازین راه صرفه جوئی زیادی در مصرف فلمهای مخصوص آفست کرده می شود .

هفتم : تحویلخانه های موادخام وپخته ومخصوصاً تحویلخانهٔ تخنیکی مطابع که از روی تفریق مواد وتعین مقادیر دارائی آن ونوع ورقم اشیا انتظامی نداشته و مشکلاتی ازین راه در موقع اجرای مصرف یا موجودی تحویلخانه واقع میگردید . بالاخره درین سنه مدیریت عمومی مطابع مجبور گردید تاباوجود مشاغل مبرم تحویلخانه‌های مذکور درجریان اوقات مختلفه اوقاتی راهم برای تنظیم تحویلخانه‌ها تعین وبواسطهٔ یك هیئت بلد و ماهر این کار مواد محتوی تحویلخانه‌ها را تفریق ومواد مذکوره را بصورت درستی تنظیم نماید .

هشتم : برای اینکه ماشین‌ها بصورت صحیح کار کرده بتواند وازباعث کمی مصارف دهنی وغیره نقصی درعمر ماشین نرسد اخیراً مدیریت عمومی مطبعه یك هیئت فنی مرکب از متخصصین خارج مطبعه وداخل مطبعه را دعوت وبرای تدقیق مصرف حقیقی ماشین‌های مذکور تعین ودرنتیجه بر آوردموزون ومحقق ماشین‌های مذکور را بوسیلهٔ هیئت مذکوره تحصیل ودرین سنه مورد تطبیق قرار داده است .

نهم : نرخ های مواد طباعتی واجرت های که ازین راه درمطبعهٔ عمومی سابق ازین اخذ وتحصیل میگردید باساس ثابت ومیعادی نبوده بلکه درمرور روزها وهفته‌ها دچار تغیرات میگردید وبواسطهٔ این تغیرات ناگهانی درسنجش حسابی اشتباهاتی واقع می شد که غالباً سبب شکایت مشتریان گردیده وهم در دوایر حسابی تولید مشکلاتی می نمود آخراً مدیریت عمومی مطابع یك پروژهٔ اساسی باصول مروجهٔ مطابع دیگر ممالك ترتیب داده وبرای تکمیل واجرای عملی شدن آن درنظر گرفته تابمساعدت وزارت مالیه ودوایر مختلف خود مطابع باین زودی با جرای آن موفق گردد وعجالتاً تابوقت تکمیل مواد این پروژه همین اساس را در نظر گرفته وبنرخهای گذشته تجدید نظر وهر مطالبی را که ازاصول مقرره خارج میداند آنرا بطرز موجوده تطبیق ویك اندازهٔ عادلانه اخذ اجرت می نمایند .

دهم : درین سنه ریاست مطبوعات که تاسیس مطبعه وجریدهٔ ورانگه را درولایت جنوبی درنظر گرفته بود لهذا مدیریت عمومی مطابع قبلاً بتدارك مستخدمین فنی مطبعه ازقبیل حروف چین کاپی نویس ماشین‌کار های حروفی ولیتوگرافی، سرمرتب آمادگی دیده بالاخره ماشین‌های طبع حروفی ولیتوگرافی باحروف ودیگر لوازم کارآمد امورطباعتی ویکنفر مامور متخصص خودرا بسمت مذکور فرستاده ومطبعه را تاسیس وبکار انداخته جریدهٔ مذکور را جاری

کیست که یك علودرجه ومکانی بزرگ درمیان مردم بخواهد وتنها به آرزو باشد هر کس میخواهد بایستی کار کند . (پول دومر)

وامورات طباعتی دوایر ودفاتر سمت مذکور که سابقاً درمرکز کابل طبع میگردید ازین تاریخ بیعد درخود آنسمت اجرا می پذیرد .

یاز دهم : کذا در حکومتی اعلی میمنه که ریاست عالی مطبوعات تاسیس یك جریده ومطبعه را درنظر گرفته وممکن است درسال ۱۳۲۲ این منظور خود را عملی نماید لهذا مدیریت عمومی مطابع ازحالا مطبعهٔ حروفی وسنگی وتمام لوازم وسامان یك مطبعه مجهز ولوازم کافی را درنظر گرفته ونفر کار را انتخاب نموده است تادرسال ۱۳۲۲ مطبعهٔ مذکور را در انولا دایر نماید .

دوازدهم : بعدازتاسیس مطبعهٔ جنوبی چندی بعد مدیریت عمومی مطابع بمقصد معلوم کردن حسن اجراآت فنی مطبعه مذکوره و هم تفتیش مطبعهٔ سمت مشرقی که از چند سالی باینطرف امور داخلی آن مورد تفتیش قرارداده نشده بود لهذا یکنفرمامورمتخصص خودرا بغرض تفتیش درین دو سمت اعزام وامورات هردو مطبعهٔ مذکوره را بازرسی نموده آنچه نقائصیکه بنظر میرسید اصلاح ولوازم کمبود آنهارا ارسال نمود .

سیزدهم : مدیریت عمومی مطابع بغرض استخدام نفر تعلیمیافته لایق درشعب زینگوگرافی وآفسیت وحروف چینی خویش سابقاً بوزارت جلیلهٔ معارف مقرر داشته بود که در مکتب صنایع یکعدهٔ ازطلاب آن اموطباعت را درتحت معلمی متخصصین خود مطبعهٔ عمومی کابل تحصیل نمایند چنانچه نفری مذکور تاکنون دران مکتب مصروف تحصیل این فن هم بودند آخراً نظر باحتیاج فوری که مطبعهٔ عمومی باستخدام نفر لایق داشته ومیل دارد که نفری متعلمین این فن را بزودی کامیاب وشامل کار سازد لذا باجازهٔ وزارت جلیلهٔ معارف نفر ابتدائی مذکور را ازمکتب صنایع معارف جلب وکورس طباعتی را درخود مطبعهٔ عمومی در تحت نظر گرفته است تا نفری مذکور بزودی کامیاب شده وشامل کار ساخته شوند .

چهاردهم : کذا آمده نفری طالب العلم صنف طباعتی مکتب صنایع را که دروس نظری را درمکتب صنایع میخوانند بغرض ساز وتمرین درشعب فنی مطبعه جلب وشامل کارهای عملی ساخته است تا بعد از اخذ امتحان شامل کار گردیده شوند .

پانزدهم : غالب دوایر عشیره مرکز بواسطهٔ داشتن ماشین های گستتنر بعضی امورات طباعتی خودشانرا خود اجرا میکردند برای اینکه مطبوعه از یکطرف به مداخلهٔ ازکثیر کار ان فعلی مطبعه کار گرفته شده واز طرف دیگر دوائر ازمصارف گستتنر وتشکیل مامورین صناعتی فراغت حاصل نماید چنین تجویز نمود که تمام فرمایشات جزئی وکلی دوائر بمطبعه انجام شوند .

اجرا آت ریاست تفتیش عمومی محاسبات مملکتی

۱ : ـ تفتیش محاسبات سنه ۱۳۱۸ الی اخر سنبلهٔ ۱۳۲۱ سه سال وشش ماه دافغانستان بانك

۲ : ـ تحقیقات تانکهای پطرول مرکز .

۳ : ـ تفتیش معاملات سنه ۱۳۱۸ الی سنه ۱۳۲۰ مطابع عمومی .

٤ : ـ تفتیش شعبات اجرائیه وکنترول ۲۶ مکتب مربوط وزارت معارف از سنه ۱۳۱۹ الی سنه ۱۳۲۰ .

۵ : ـ تفتیش امور اجرائیه ومحاسبهٔ مکتب صنائع از سنه ۱۳۱۹ الی سنه ۱۳۲۰ .

امور املاك

بدیهی است که توسعهٔ زراعت مهم ترین وسایل حیات بشر بوده ویك قسمت عمدهٔ اقتصادیات یك مملکت منوط به معاملات زراعتی است وحکومت مقدس ترقی خواه ما که همواره عطف نظر مراحم شان در ترقی وتعالی این خاك مقدس است همانا در آبادی املاك موروثه مملکتی بیشتر صرف مساعی وتوجه فرموده جهته پیشرفت امورات مربوطه درصدارت عظمی مستقیماً یك مدیریت عمومی تشکیل وهم برای پیدایش وسائل آبادی املاك که حصهٔ بزرگ آن مربوط به وجود حیوانی است تربیهٔ حیوانات وطیور رانیز دران ضم ساخته است وبرای تهیه شیر وحاصلات مسکه و قیماق وسایل فنی آماده و به سیستم عصری اقدامات وتحت عمل گرفته وبرای ارتقاء و پیشرفت هر یك امور مذکور تدابیر لازمه اتخاذ وبه آبادی دهقان خانه ها وطیور خانه ها وحفر کاریزها واحداث نهرهای جدید ترتیبات اتخاذ و اولتر که حصهٔ مهم آن موجودی وجریبی وقیمت املاك موروثی مملکتی است اقدامات منفعت بخش وسریعی بعمل آورده شده است که صورت اجرا آت آن ذیلاً توضیحات داده میشود :ـ

الف :ـ اقدامات درشق املاك :ـ

چون سابقا دفتر اساسی واصولی احصائیهٔ املاك وواردات متعلقهٔ آن که تابلوی املاکی وارداتی رانشان داده بتواند وجود نداشته برای اکمال احصائیه املاك از مدیریت عمومی املاك هیئتهای جداگانه تعیین ودرمواضعات معینه ترسیل واحصائیه صحیح املاکات از مواضع فیصله شده بذریعهٔ هیئت های مذکور بمدیریت عمومی املاك واصل وبه ترتیب دفتر اساسی واصولی به شعبهٔ املاك عملی گردیده است همچنان معاملات وارداتی به تشریح فوق به دفتر مذکور عملی وتابلوهای مفصل آن ماهوار به وزارت مالیه تقدیم گردیده است .

ب :ـ جز واملاك تکمیل شده :ـ

۱ ـ املاکات سمت جنوبی که سابقاً یك احصائیه املاکی بوضعیتی که طرف اطمینان

واقع شده بتوانند نداشته وبذریعهٔ هیئت مذکور مساحت آن تکمیل گردیده است یك اندازهٔ زیاد اززمینها که نا معلوم بوده نظر به موجودی بدست آورده وبسر جمع املاك افزوده شده که تماماً بالغ به (١٣٧٨٩) جریب بوده وقیمت آن مبلغ (٢٧٩٤٧٧٥) افغانی میشود اوراق مذکور بمدیریت عمومی املاك رسیده وقید سر جمع شده وبوزارت جلیلهٔ مالیه هم نقلاً خبر داده شده است .

٢ـ سمت شمالی تاحصهٔ که رسیده بالغ بر(٧٣٣٨) جریب زمین موجودی وقیمت گردیده مابقیهٔ آن هم درشرف تکمیل است قیمت آن بالغ بر(٩٣٥٣٧٦) افغانی میشود .

٣ـ حکومات شش کروهی نیز بالغ بر(٧٣٢) جریب موجودی ومابقیهٔ آن هم عندالموقع تمام خواهد شد .

٤ـ حکومت کلان لهوگرد بالغ بر (٢٤٢٢) جریب و تاحصهٔ تکمیل شده وقیمت آن (١٦٨٠٩٢) افغانی .

٥ـ سمت مشرقی بالغ بر(٢٦١٧)جریب زمین موجودی ومابقیهٔ آن هم درشرف تکمیل است وآن هم علاوه میشود که نظر بسر جمع سابقه(٢٣٢٠)جریب زمین که بالغ بر(٣٨٣٦١٥) افغانی قیمت آن شده افزود گردیده مجموعاً (٤٢١٠١٥) افغانی میشود .

ج :ـ املا کیکه جدید خریداری ودرمعرض استفاده گذاشته شده است :ـ

چون برای تربیه ونگهداری حیوانات ازنقطهٔ نظر ایجابات فنی وتربیوی لازم است تاقاطیکه تربیه وتکثیر نوع حیوانی وحاصلات منتظرهٔ آن بهتر وصحیح تر شده بتواند زمین های اتخاذ وبرای انتفاع همین مطلب بکار انداخته شود ازهمین نقطهٔ نظر مدیریت عمومی املاك درصدد بوده تا اراضی صالحی تهیه وتدارك کند واز راه نزدیکی نائل مقصد تربیوی بشود بالاخره برای تکمیل این مقصود درنقاط ذیل بقیمت‌های مناسب که ازهرجهت منفعت بخش بوده خریداری نموده وعبارت ازمشروحهٔ ذیل است :

١ ـ املاك بینی حصار

٢ ـ املاك تنگی تو غچی

٣ ـ املاك کاریز میر

تبصره : ١ ـ ازجملهٔ املاك مذکور املاك تنگی توغچی که بالغ بر ٩٧٨٨٨/٥٦ افغانی خریداری شده بود واملاك مذکور تحت اداره وآبادی گرفته شده بالاخره (٣١٩٨٢٧) افغانی قیمت شده که نظر بخریده مذکور (٢٢١٩٣٩) افغانی صرفه مفاد واقع شده است .

٢ ـ یك تعداد جریب زمین بغرض مفاد تجارتی خریداری ووا پس بفروش رسانیده شده که مفاد آن نظر به خریداری اولی بالغ بر پنجاه هزار افغانی شده .

د :ـ املا کیکه بفروش رسانیده شده است :ـ

بعضی زمین های مزروعی حکومتی که در برخی ازنقاط بصورت مشتت وپراگنده وجود داشته وطور خاطر خواه از آن کار گرفته شده نمی توانسته یااینکه برای منافع عمومی یا احتیاجات ضروریهٔ وارده ازآن کار گرفته شده نمی‌توانسته وبهمان وضعیت سالهای درازی باقی بوده است چون منظور نظر حکومت بهی‌خواه ورعیت نواز وملت دوست مان همیشه طرف آسایش ورفاهیت وآسوده حالی اهالی ورفع احتیاجات کافهٔ ملت بوده بهتر دانسته شده که همچه اراضی مذکور برعایای قریهٔ آن طور فروش داده وتعداد جریبی آن از سر جمع املاک حکومتی وضع گردد تا اهالی برای خود آباد وازآن استفاده ومنفعت ببرند . زمین هائیکه تا اینوقت بفروش رسیده ونسبت بقیمت گذشتهٔ آن مبلغ (۲۱۷۱۳۷) افغانی افزودی بعمل آمده است .

ه : ـ اقدامات راجع به تکثیر وافزودی آب برای اراضی مزروعی وباغی :

۱ ـ جهت تکثیر آب وفراهم آوری اسباب موجبهٔ آن حسب ایجابات اصولی زراعتی وتجربوی مدیریت عمومی املاک درتجسس منابع صحیحهٔ آن بوده است اخیراً به حفر کاریز ها وکشیدن جوی‌های قدیمه که آثار شان بوده ولی از آن‌ها کار گرفته نشده بود به تجدید حفر آن اقدامات لازمه شده چنانچه به حفر کاریزهای علی آباد که سابقاً برای باغ سناتوریم غیر مکفی بوده ودر سال گذشته به لای کشی کاریز وحفر سر چاه های جدید اقدام وکار آن تکمیل وحالا برای باغات سناتوریم ونباتات وحتی املاک مربوطاً تربیه خانهٔ علی آباد آبیاری مینماید .

۲ ـ کاریز قلعهٔ جواد نیزدر سابق آب قلیل داشته وتنها باغ سناتوریم آبیاری و حالا به امتداد کاریز و لای کشی آن اقدام ودر امسال تا اندازهٔ بایهٔ تکمیل رسیده وبه آب کاریز علی آباد وبه املاک مربوطهٔ آن معاونت مینماید .

۳ ـ بکاریز پل کوه نیز بمثل کاریزهای مذکوره اقدامات نافعه نموده شده وبه تکثیر آب آن کوشش های مزیدهٔ بعمل آمده است .

۴ ـ کاریز حوض ماهی‌های باغ بالا که سابق در حصهٔ باغی رعیتی وحکومتی غیر مکفی بود بااثر اقدامات مدیریت عمومی املاک بلای کشی وامتداد آن اقدام شده که حصهٔ بزرگ آن تکمیل وکار جزوی آن باقی مانده ودر امسال در حصهٔ املاک مزروعی وباغی آن معاونت شایانی نموده است .

۵ ـ کاریز مهتاب قلعه که حفر و روبه انهدام گذاشته وآب آن خشک گفته می‌شد تحت ترمیم گرفته شده وبار دیگر آباد گردیده ومقدار کافی در آب آن افزودی بعمل آمده است .

۶ ـ در کاریزهای سیه آباد و حسین کوت وحشی بخشیار بحفر سر چاه های جدید وتجدید ولای کشی‌های آن کوشش‌های جدیدی بعمل آمده وبه تکثیر آب آن منتج گردیده است .

۷ ـ کاریز میرزا خلیل لهوگر و کاریز برك باقی وچهار آسیاب نیز مثل مادهٔ ٦ اقدامات شده است .

۸ ـ قنات چمتله جدیداً تحت نظر وبر آورد گرفته شده که عنقریب در موقع بکار آن شروع خواهد شد .

۹ ـ یك جوی بزرگ در حصهٔ نو آباد حکومتی کوهستان حفر واحداث وبه مزروعی ساختن مذکور عرصه ایست که اقدامات جدی بعمل آمده وتا حال (۲۳٤۷) جریب زمین که بالغ بر (۲۳٤۷۵۰) افغانی قیمت شده است که یکمقدار آن تا اکنون طور صحیح تحت زراعت آورده شده ونتیجهٔ مفیدی داده ممکن در آتی بزودی ممکنه مجموعاً آباد و برای زراعت آماده ساخته شود .

و ـ آبادی چمن ها که حصهٔ بزرگ آن در مرکز است تحت اجرا گرفته شده وکارهای آن بسرعت پیش میرود ودرنظر است که برای زراعت مستعد ساخته شود چنانچه یك حصهٔ بزرگ آن مساعد وبرای چرایش وخورا که ایام سبز حیوانی ازان کار گرفته شده است.

ز ـ در بعض نقاطیکه زمین‌های حکومتی دراراضی رعیتی متصل هم واقع بوده ودر اثر مرور زمان حق آبهٔ آن مغشوش وطور صحیح معلوم نبوده وعلی الاکثر نظر بوقوع بعضی اشکالات وارده زمین‌های زراعتی اهالی به اندازهٔ حقوق شان آب نمیرسید ویا اراضی مزروعی حکومت فاقد حق آبهٔ خویش گردیده باعث خسارات زراعتی میشده است که این خود علت بزرگ مانع پیشرفت امور زراعتی دیده میشود ـ این موضوع اولتر جالب نظر واقع گردیده بمقامات عالی مراتب عرض واستیذان شد ـ از نقطهٔ نظر مراحم وشفقت ورعیت نوازی های حکومت بهی خواه وملت نواز مان عنوانی مستوفیت فرمانی مبنی بر رفع تمام همچه مشکلات وتعین وتقسیمات صحیحهٔ حق آبه ها شرف صدور یافته وتمام این مشکلات وارده را رفع ویقین است در آینده اصلاحات زراعتی را باعث ورفاهیت وآسودگی اهالی را سبب خواهد شد .

ح ـ زمینهای حکومتی که در اطراف ونواحی پنجشیر بوده وتا [illegible] بلامزروع وغیر آباد بوده در این اواخر به آبادی آن اقدام وپیشرفت [illegible] گردیده است و برای زراعت مستعد ساخته شده [illegible] ازان [illegible] گرفته شده [illegible] بالغ بر (۱۰۵۷ ـ افغانی و ۵۵ پول) (۳٦ خروار و ۵۵ سیر و ۳ پاو) میشود [illegible] .

ط ـ باغهای مشرقی که مطابق ازین واردات آن بالغ بر (۱۱۰۰۰) افغانی بوده در هذه السنه نظر به اقدامات وتوجه [illegible] واردات آن بالغ بر (۵۵۰۰۰) افغانی گردیده وافزودی [illegible] نموده است .

ی : معاملات سمت جنوبی که‌حسب احکامات جداگانه نموده شده است .

۱ـ یك‌حصهٔ املاك تکه‌وپارچهٔ گردیز که‌قابل‌استفاده نبوده ونسبت عایدات آن از حیث تشتت وپراگنده‌گی آن واینکه اگرتحت اداره گرفته‌شود نسبت‌تقرر صاحب‌کار وسرپرست وغیره مصارف آن بلند میرفت جهت‌استفادهٔ عامه قرار داده شده بعد تعیین قیمت فروش آن درنظر گرفته شده است .

۲ـ از آنجائیکه توسعهٔ اشجار و احداث باغهای باصفا سبب اعتدال هوا بوده اخصاً درخوست که‌بیشتر هوا حرارت‌داشته وجالب نظر بوده است به‌اثرمصوبهٔ ریاست تنظیمیهٔ جنوبی واقدامات مدیریت‌عمومی املاك درنظر گرفته شده است تادرموضع مذکوره یك باغ تفریحی که دارای هرنوع اشجار بوده و درانجا غرس شود ترتیباتی اتخاذ و اقدامات اجرای آن عجالتاً گرفته شده است .

۳ـ همچنان درحصهٔ گردیز یك‌باغ تفریحی تحت‌نقشه وپروژه آمده وتحت اجراء است .

٤ـ علاوه براحداث باغهای تفریحی حسب‌منظوری مقامات صالحه ترتیبات فورم‌زراعتی درموضع خوست درنظر وتحت اجراء گرفته شده است .

۵ـ لست‌مفصل املاك مملکتی‌واقع‌خوست ترتیباتی اتخاذولست املاك‌قابل‌اداره ویاصورت اجاره وی آن و اینکه قابل فروش است حسب منظوری مقامات رفیعه بمراجعش هدایات لازمه صادر شده است .

ك : تشکیل ماموریت املاك جنوبی .

چون امور املاك وباخبری‌ها ووارسی بمعاملات اراضی مزروعی و باغی جنوبی ترتیبات صحیحی نداشته از هر کدام محال‌تحت ادارهٔ مامورین آن نقطه اجراآت‌می‌شده ولی طوریکه لازم بوده وارسی در ستی اندران باره دیده نمی‌شد وهم یك‌دفتر مکملیکه تمام امورات آن‌را نشان‌داده بتواند وجودنداشته ازهمین‌نقطهٔ‌نظرمدیریت‌عمومی املاك‌اشکالات عایده را احساس نموده لازم وضرور دانست که مامورین جداگانه برای تدویر این وظیفه در سمت جنوبی داشته وامور املاك مملکتی‌را ذریعهٔ آنها تحت اجراء بگیرد مراتب را بمقام رفیعه تقدیم وبرهمدالسنه به تشکیل یك‌ماموریت باعملهٔ اداری وفنی موفقیت حاصل ومامورین آن مقرر وبکار گماشته شدند که فعلاً امور آن حسب خاطرخواه تحت اجراء است .

ل : تربیهٔ حیوانات واصلاح نسل آن :ـ

۱ـ تربیهٔ حیوانات بدوحصهٔ بزرگ منقسم شده که شق اول آن تجارتی بوده به تهیهٔ شیر ومسکه وقیماق وغیره متعلق‌بوده وحصهٔ دیگر آن برای اصلاح نسل‌حیوانی مملکت است که ازهردوشق آن تااینوقت نتائج صحیح ومعتنائی گرفته‌شده‌است حیوانات‌مذکوره در ابتداء

تشکیل مدیریت عمومی املاک احصائیهٔ آن به‌تعداد (یکصدوهشتادوهفت فردگاو وگوساله) وحالا چهارخریداری وچهارنسل خودتربیه‌خانه درمرکز تربیه‌خانه به‌تعداد(۶۲۶) فرد گاو شیری وگوساله های نسلی وغیره موجود است .

۲ـ برای حیات حیوانی وتداوی لازمهٔ آن یك شفاخانه اصولی تشکیل و درراس آن یکنفر سربیطار که‌بصورت عصری تربیه وبدارالفنون ترکیه اخذ تعلیم نموده است مستخدم وجهت‌استفادهٔ عامه قرار داده شده است .

۳ـ املاکیکه درحوالی کابل برای‌تهیهٔ خوراکهٔ حیوانی تخصیص داده‌شده و بهمرفته ۷۹۹۵ جریب میباشد .

م ـ تعمیرات عصری رهایش حیوانی علاوه بتربیه خانهٔ علی‌آباد :

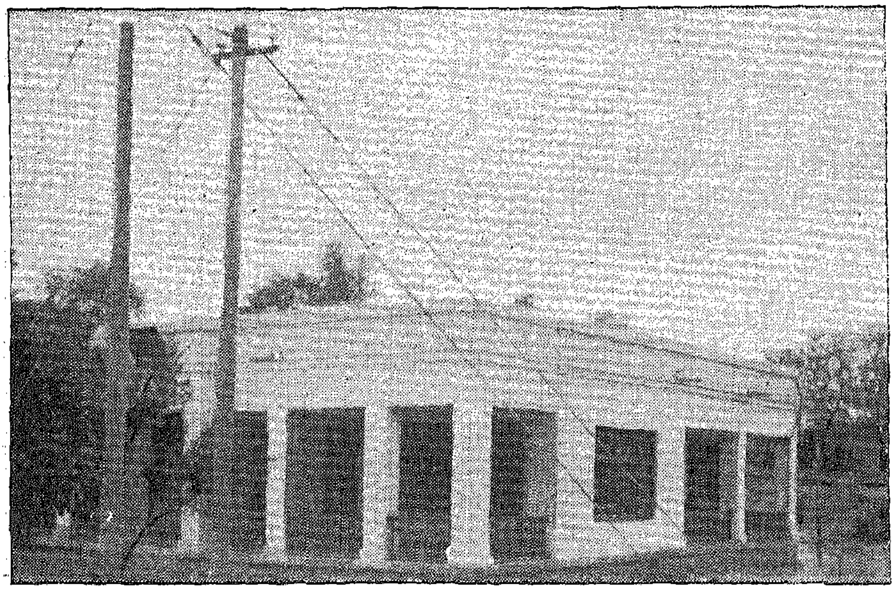
۱ـ تربیه خانهٔ چهاراسیاب برای رهایش (۴۰۰) فرد حیوان درسنهٔ گذشته ابتداء و درامسال کار بزرگ آن بپایهٔ تکمیل رسیده مابقی آنهم درشرف تکمیل است .

۲ـ تربیه‌خانهٔ چهل‌ستون برای سبز(۱۰۰فرد) حیوان درنظر وکار بزرگ آن بپایهٔ تکمیل رسیده که‌وجود حیوانات مذکور وایام سبزوموسم سرما بعلاوه باغ چهلستون وغیره زمین های قریب آن تمام می‌شود .

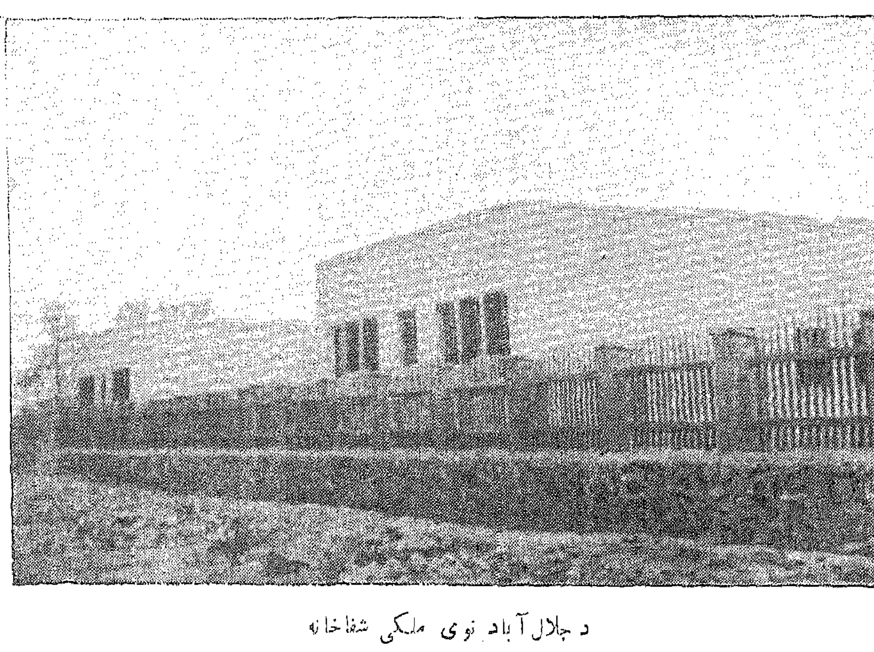
۳ـ تربیه‌خانهٔ موقتی دارالفنون بصورت طویله تحت ترمیم و فعلاً در انجا [illegible] بتعداد (۷۰۰) حیوان برای [illegible] مذکور حمایه شده‌اند .

۴ـ تربیه خانهٔ [illegible]

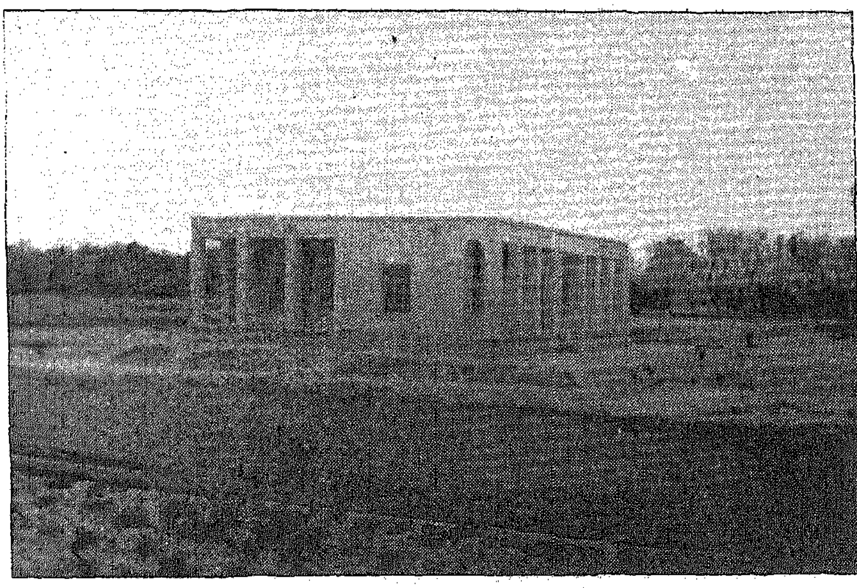
[illegible]

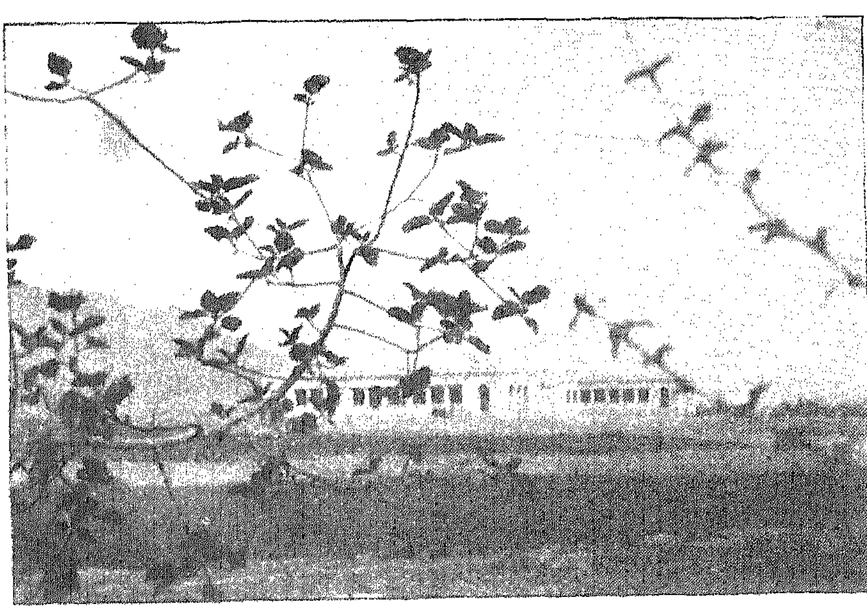
دمخابراتو دمدیریت نوی ودانۍ په جلال آباد کښې

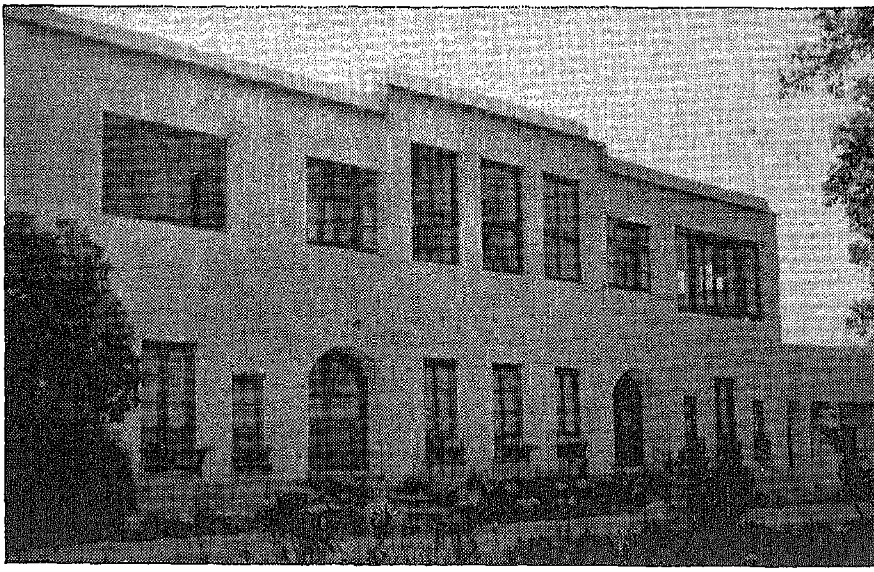
د جلال آباد نوی ملکی شفاخانه

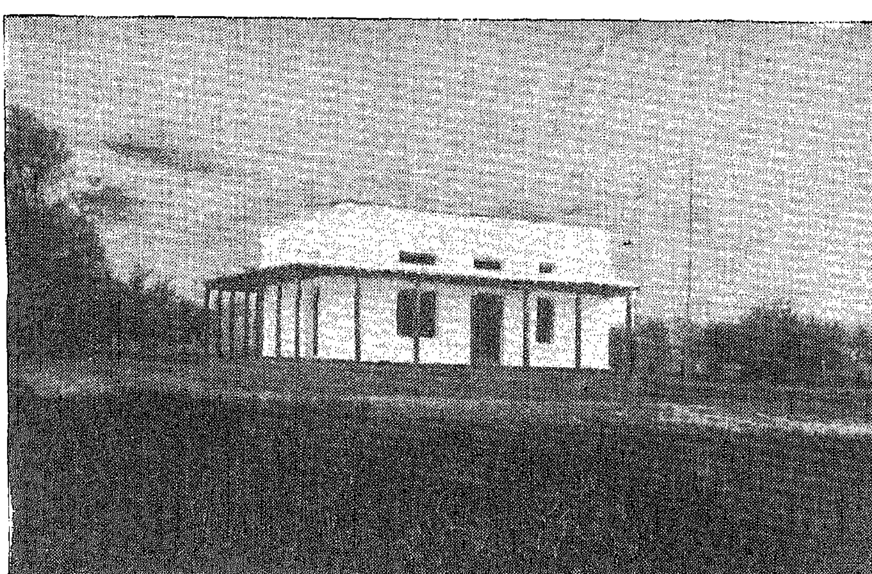
دمعارف داداری نوی ودانی په جلال آباد کښي

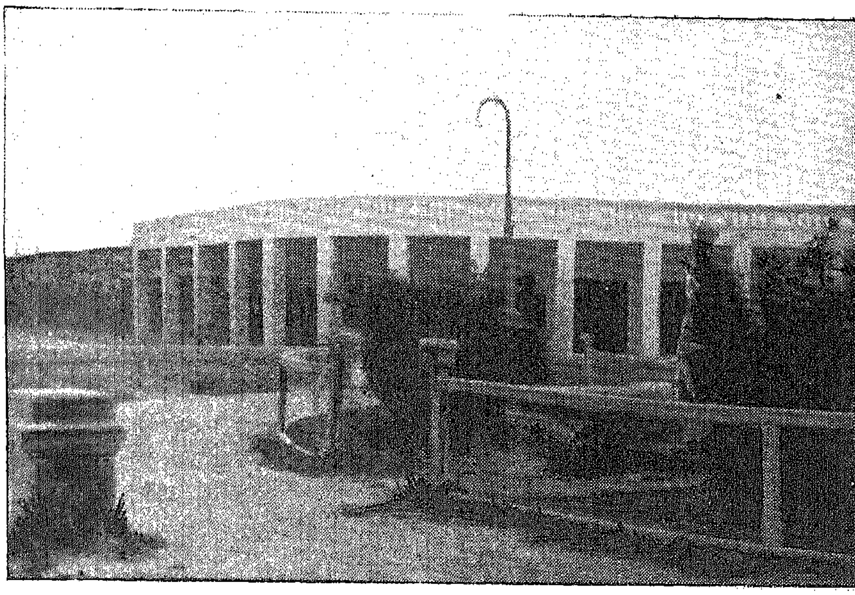
په ننګاهار کښي دسلطانپور منظری ښوونځی

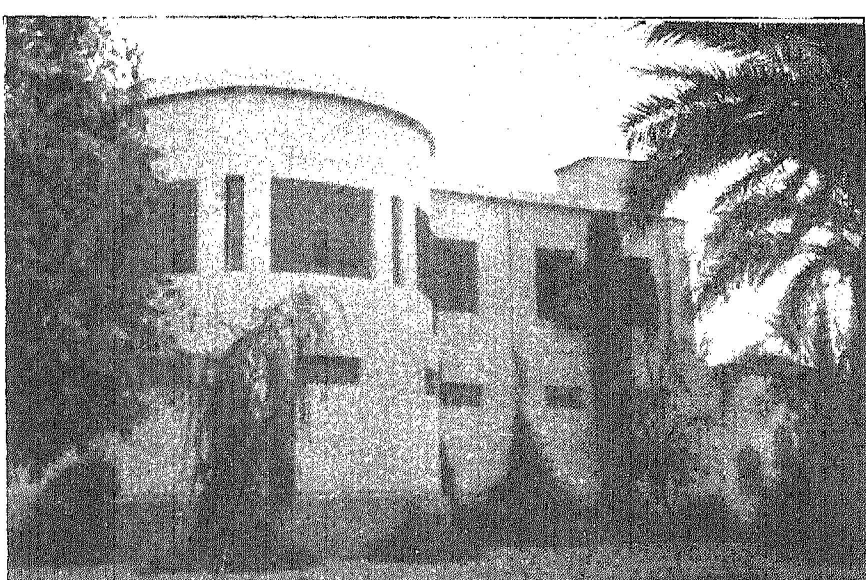
د جلال آباد د باغ کوکب په خوا کښې یوه نوې ودانۍ

د مترولوژی د موسسې ودانۍ په جلال آباد کښې

دجلال آباد دنوی ښار منځنی بازار

دحکومت یوه نوی ودانۍ په جلال آباد کښې

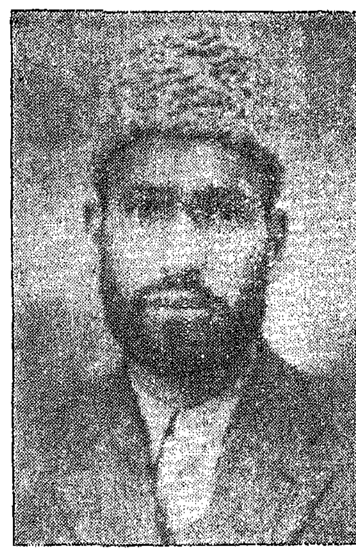
هیڅ خوشبختي بقدر راحت دل بزرگ نیست . (سنت فرانسوا دو سال)

د پښتو لیک

لیکونکی ښاغلی ګل پاچا خان « الفت »

له څه وخته چه انسان پدې ځمکه میشت شوی او په غرېدلو سترګو ئې خپل شاوخوا کتلی دی د دنیا هر څه ورته د تغیر او تحول قبلوونکی ښکاره شویدی .

د همدغه تغیر په رڼا کښې انسان د عالم په حدوث اقرار کړی او تغیر و تحول ئې د حدوث منطقی برهان ګڼلی دی ـ نو دا خبره چه د دنیا هر څه د زمان او مکان په امن کښې او ده ی رااوړی یا په بل عبارت تغیر او تحول قبلوی څه نوې خبره نه ده چه سړی ئې د استدلال په قوت اثبات وکړی او د براهینو په زور ئې په خلقو باندې و منې ـ لکه څنګه چه زمونږ نور صفات تغیر مومی او مونږ پخپله هر سل رنګونه قبلوو ، زمونږ ژبې هم له خانه څه داوسپنی کلا نه ده ګر زولې او لکه د صحرالاله هر پسرلی په یوه رنګ نه وی ـ د یوې ژبې لغات او تراکیب ، املا او انشاء ، لیک او تحریر هر څه د تغیر لا یتغیر قانون ته تابع او غاړه ایښودونکی دی .

ښاغلی ګل پاچا خان « الفت »

که څوک دا نه منی ، نو د یوه قرن پخوا کتابونه دې را واخلی او ودې ګوری چه څومره لغات هلته شته چه اوس نشته او څومره تصریفات په هغه وخت کښې شویدی چه اوس نه کېږی .

که سړی خپل ځینی پخوانی پښتو آثار او قلمی کتابونه مخې ته ونیسی ښاغلی چه یا ئې پیغنی وته لولی او یا ئې وروسته تر هغې دقت څخه په مطلب پوه شی ځکه چه د هغه وخت زړی املا او انشا اوس خپله په تقریبا بدله کړیده او نور څه ورځنی جوړ شویدی .

زمونږ د ملی ژبې لیکلی آثار چه زمونږ په لاس کښې دی او مونږ ته خپل پخوانی لیک یا د پښتو زړه املا او انشا راښئی له (۶۰۰ هـ) را پدې خوا دی مګر دا ددې دلیل نشی کېدی چه

مونږ به پخواشه نه وی لیکلی او زمونږ لیك به وارد واره دسلیمان ما کوله تذکري څخه چه په (۶۱۲ه) کښې لیکل شوېده شروع شوی وی ـ داخبره ثابته ده چه په پوه ژبه کښې یو کتاب لیکل له خپل ځانه مخکښې دهغه لیك ډېر عمر ثابتوی ځکه چه دیوه لیك دپاره ډېر مراحل په کاردی ترڅو چه دیوه کتاب دلیکلو استعداد پیدا کړی ، نوداخبره چه دولت [illegible] کړېده او دپښتانه شعرا په اتړی جلد کښې هم دحکایت په ډول راغلې ده چه دپښتو د پاره پیرروښان رسم الخط وضع کړ او دپښتو مخصوص توری ئې وټاکل خومره غلطه او بې اساسه معلومېږی ځکه چه دپیرروښان له خیرالبیان څخه څوسوه کاله دمخه دسلیمان ما کو په تذکره کښې چه څو ځای دپښتانه شعرا په اتړی جلد کښې ژنګو ګراف شویدی د پښتو مخصوص توری شته او داخبره ثابتوی چه داتوری په (۶۱۲)ه کښې هم لیکل کېده تو پیرروښان چه په(۹۳۲) ه کښې زوکړېدی څنګه ئې دپښتو دمخصوصو تورو مخترع اودلیك موجد ګڼلی شو .

مونږ اوس دپښتو دلیك دمیلاد کال یاقرن نشو ټینولی مګر دومره ویلی شو چه دپښتو لیکلی آثارله (۶۰۰) ه څخه را یدې خوالنږ ډېرپیدا کېږی اوباید چه د پښتولیك ضبط له دغو آثارو څخه ډېرمخکښې پیداشوی وی .

راغلو اوس دې نورو خبروته چه دپښتولیك پخوا څنګه و، اواوس څنګه دی؟ څه څه تحولات پکښې راغلی دی اوڅه اصلاحات ئې قبول کړیدی ؟ ـ دائکی زمونږ په بحث کښې ډېره لویه برخه لری اودموضوع زړه بالله کېږی .

کوم زاړه اوقلمی کتابونه چه زمالاس ته راغلی دی او دپخوانی ضبط [illegible] اوویاته ورڅخه معلومېږی یادتیروخت دلیك ډول څرګندوی دوه رازه تیر مو [illegible] یوهغه [illegible] دی چه دتورو اوحروفو دتبدیل یاتړلو اوتقیص په سبب په پخوانی لیك او اوسنی لیك کښې لیدل کېږی لکه چه ـ اوسېږ، اواوسېدل ـ [illegible] کښې (هوسېږ) او (هوسېدل) لیکل شویدی یاکښې(هواد) (ابواد) او(هیواد) لیکلی دی . [illegible] دی چه دیوه توری دلیکلو په ډول کښې ئې راغلی (کوت) چه پخوا (کوټ) او (زیږ) (اراپا) لیکل کېده . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

فی دوسم الخط اصلی [illegible] دی چه دااوس [illegible] [illegible] ئې لیدل کېږی .

[illegible]

نظر کړو .

[illegible]

سدي راپیدي خواپیداشویدي ـ ځینې لغتونه اواصطلاحات چه په پخوانیو کتابو کښې شته په ننني لیك کښې نشته ، هغه تصریفات او اشتقاقات چه (۷) قرنه پخوا کېدل اوس نه کېږي ، کوم لغات چه پخوا په یوه معنی استعمال واوس ئې هغه معنی پاته نه ده یا بیخي بدله کړېده یا ئې عمومیت اوخصوصیت موندلی دی دځینې کلماتو توري او حروف هم یا زیات شویدي یا ئې لږوالی پیدا کړېدي ، بعضې تورو خپل ځای نورو تورو ته پرې ایښی دی ، په ځینې الفاظو کښې توري د حرکاتو په ځای لیکل شویدي اوپه ځینو کښې توري لکه حرکات له لیکلو لوېدلی دی ـ دغه ټول تغیرات مونږ په دري برخو (لفظي تغیر ، معنوي تغیر ، دلیك تغیر) بېلولی شو .

(۱) لفظي تغیر ـ کوم تغیر چه دتلفظ له کبله زمونږ په لیکلو آثارو کښې لیدل کېږي هغه په دوه ډوله دی یوهغه تغیر دی چه دلهجې داختلاف په سبب پیداشوی لکه (څښتن) چه پخوا په ځینو کتابو کښې (تښتن) لیکل شویدي او اوس هم ځینې کسان تښتن وائي مگر لیکی ئې نه اوپوازې همدغه امري شکل په ننني لیك کښې غوره شویدی، یا لکه(کانړی ،) چه د (کوی ،) په عوض لیکل کېده اواوس ئې څوك نه لیکي .

بل هغه تغیردی چه دتېروخت اودنن ورځي په تصریفي اختلاف پوري اړه لري لکه (ومړ) چه زمونږ په زړو آثارو کښې لیدلی کېږي اواوس هرڅوك(مړشو) لیکي ـ دغه رازنور تصریفات هم شته چه اوس عملاً متروك دی اوپه ځینو زړونسخو کښې پیدا کېږي لکه (وهړي) چه دمیرزا خان انصاري په دیوان کښې ئې گورو او اوس هرڅوك (هړ کړي) لیکي .

په دغه جمله کښې ځینې مصادرهم پخواوه چه اشتقاقات ورځني شویدي اوپه زړو کتابو کښې شته مگر اوس ئې څوك نه پېژني لکه : (نغوزل) او (پریمل) چه دمیرزا په دیوان کښې ورځني (نغوزي ـ پر یملی) او داسي نور تصریفات شو یدي ، دآخوند درو یزه په کتاب اوداحمد شاه بابا په دیوان کښې هم (دنغوزي) کلمه څوځو ځایه راغلې ده اومعلومېږي چه دا کلمه په هغه وخت کښې عمومي محاوره وه او زیاته استعمالېده مگر اوس نه په محاوره کښې شته اونه ئې په لیك کښې وینو ـ اودغه راز لغات چه پخوا مستعمل و ، او اوس متروك شو یدي نور هم ډېر دي .

ځینې محاورات هم پخواوچه اوس نشته لکه (غوزایستل) چه درحمان بابا په دیوان کښې (غوز باسی) (مه غوز باسه) لیدل کېږي اوننني لیکوال ئې په عوض کښې(غوز نیول ، غوز اېښودل) استعمالوي .

دغه لفظي تغیر کله دتورو دتبدیل په سبب ، کله دتزئید او تنقیص په اثر کښې او کله دتقدیم وتاخیرله کبله پېښېږي لکه : لمر ، نمر ـ اوښکې ، اوښې ـ څمکه ، مځکه . . .

(۲) معنوي تغیر ـ مونږ پخپلو پخوانیو اواوسنیو کتابو کښې ځینې لغات گورو چه پخوا

په یوه معنی اواوس په بله معنی استعمالیږی لکه : (هساك) چه دبیت نیکه په مثا جا ت کښې داسمان په معنی استعمال شویدي اواوس ئې لیکونکی په دغه معنی نه پیژني، یا لکه (خړه) چه د میرزا خان انصاری په دیوان کښې دخالص په معنی را غلی دی او دخړه ر حمت باران لیکل شویدی مگر په دې وخت کښې دخالص په معنی لږاو بې واده اومجرد سړی ته زیات استعمالیږی نو لکه څنگه چه زمونږ ځینی لغاتو دزماني په اغیزه خپله ظاهری بڼه بدله کړي یا تغیر کړ یده ځینی لغاتو معنوی تحول کړی او په مفهوم کښې ئې تغیر راغلی مگر ددې لا مله چه دا بر خه زمونږ دمقالي له عنوان سره څه ډیر ربط نه لری نو په دې ځای کښې په همدغه اجمالی التفات اولنډ اشارت اکتفا کوو اودموضوع مهم ټکی ته را ځو .

(۳) دلیك تغیر- دلته زمونږ مقصد دانه دی چه دلیك په شاوخوا کښې عمومی بحث و کړو یاد عمومی لیك تاریخچه ولیکو ځکه چه زمونږ عنوان دپښتو لیك دی نو هغه تغیر چه له(۶۰۰ ه) را پدې خوا دپښتو په لیك کښې لیدل کیږی دبحث وړدی - کوم تغیر چه مونږ پکښې بحث کوو هغه څه ډیر زیات عمرنلری ځکه چه له دغه وخت ځنی پخوا کوم لیکلی اثر زمونږ په لاس کښې نشته اودپښتو دلیك هغه پخوانی دوري زمونږ له نظره تراوسه پټی دی نوشو ویلی چه په هغو وختو کښې زمونږ خط څنگه و ؟ اوتر شپږم هجری قرن پوری ئې څه تحولات پیدا کړه ؟ - وزوسته ردغه قرنه چه دپښتو دکوم لیکلی شوی اثر څه نمونه مونږ سره شته هغه دسلیمان ماکو تذکرة الاولیاده چه دپښتانه شعرا په لمړی جلد کښې ئې گورو ، اوزمونږ دادب تاریخ ترڅاوره اوددیم هجری قرن پوری دځینو پخوانیو اشعارو په استناد لکه : (دبیټ بابا دعا ، د ملکیار غرشین د غزا [illegible]) چه په دغو څو صفحو کښې راغلی دی رسوی .

په دغه موده کښې چه مونږ دخپلې ژبې لیك ته گورو نو هغه [illegible] خصوص توری اوحروف چه په دوو کښې [illegible] زمونږ په لمړی لیکلی اثر کښې هم شته اوزمونږ دنن ورځې رسم الخط څخه (دتوری [illegible]) [illegible] ډیر لږ اختلاف موجود دی چه دلته په دوو ماده کښې لیکل کیږی :

(الف) توری - کوم تغیر [illegible] [illegible]

(۱) [illegible] توری پخوا [illegible] لیکل [illegible]

[illegible]

خو بیهای زمین مال اشخاص کار کن وفعال است . (مثل آلمانی)

شکل لرڅه اشکال پېښوی ، نو عملاً داشکل (ڼ) غوره او هغه بل ترك شو چه اوس نو هغه ټول کلمات چه دا حرف پکښې راځی لکه :

روڼ ـ بوڼ ـ ښېګڼه ـ بڼ ـ ګڼ ـ اوداسی نور . . . . په دوهم شکل لیکل کېږی .

(۲) څ ـ دا توری پخوا ډېر ځله او په ډېرو کتابو کښې داراز (ځ) لیکل شو یدی یعنی د(ځان) په عوض (څان) اود(ځنی) په ځای (څنی) لیدل کېږی مګر اوس هیڅوك د(څ) په ځای (ځ) نه لیکی اودغه دوه شکلونه دوه توری پېژندل شو یدی چه یو دبل په ځای کښې هیڅکله نه لیکل کېږی یعنی د(ځار) اود(څار) فرق په لیکلو کښې کېږی اوالتباس نه پېښوی .

داتوری دمیرزا خان انصاری اودولت په دیوانو کښې پدی شکل (ډ) هم لیکل شو یدی چه صورت ئې د(د) دی مګر یو ټکی ورلاندی ایښودل شو یدی لکه چه ددولت په دیوان کښې دا کلمې : (ځای ـ ځکه ـ ځیر ـ وینځه ـ ځی ـ ځنی) پدې راز لیکل شو یدی (ډای ـ ډك ـ ډیر ـ وینډه ـ ډی ـ ډنی) اودمیرزاخان انصاری په دیوان کښې هم یو غزل چه ردیف ئې (ځې) دی په همدغه شکل لیدل کېږی چه یوه مصرع ئې داده : چه داهسی شان په ناز په کرشمه ډ دغه راز نور اشعارهم شته چه داتوری پکښې همدغه راز لیکلی دی .

داحمدشاه بابا په دیوان کښې داتوری په دری شعرو کښې پدې راز (ډ) لیکل شو یدی یعنی ددال په شکل چه یو ټکی لاندی اویو دپاسه لری چه یو بیت ئې دادی :

چه داشان په لاله زار ډ ـ   دریوهېږم په آزار ډ ـ

په ځینی پخوانیو کتابو کښې ځینی کلمات چه داتوری پکښې راځی داراز (ز) هم لیکل شو یدی لکه (ځمکه) چه په ډېرو دیوانو کښې (زمکه) لیدل کېږی .

زمونږ ددې وخت لیکونکی هر یو ددې دواړو شکلونو یعنی د(ځ ـ ز) په فرق قایل او ټینګ دی مګر په ځای پېژندلو کښې ئې یو یوه ثابت اومعین اساس نه دی روان ، ځینی کسان پدې باب کښې له خپل قرائتی او تلفظی تدقیق څخه کار اخلی په ځینو کلماتو کښې (ځ) لیکی او په ځینو کښې (ز) غوره کوی مګر ددې لامله چه دادواړه توری دهرچا په تلفظ کښې څه ډېر بارز او ښکاره فرق نلری نو بر سېره پردې چه نور خونشی قانع کولی بلکه هم په ځینو کلماتو کښې متردد وی نو دا کلمات : (ځوی ـ ځلمی ـ ګرزی ـ زری) څوك یوراز او څوك ئې په بل راز لیکی او هغه کسان چه (ځوی) په (ځ) لیکی جمع ئې (زامن) په (ز) لیکی بر سېره پردغو شکلو دی توری یو بل شکل هم پیدا کړی و ، چه هغه دا(ځ) دی مګر اوس ئې څوك نه لیکی .

(۳) ږ ـ داتوری ددولت په دیوان کښې پدی ډول هم (ذ) لیکل شو یدی یعنی دا کلمات (غوږونه ـ لږ ـ کېږی ـ ښېږ ـ و نغوږی) داسی لیکل شو یدی (غوذون ـ لذ ـ کېذی ـ ښېذ ـ ونغوذی) .

(٤) ژ - د اتوری ددولت په دیوان کښې پدې کلماتو کښې (ژوندون - و ژلی - ژر ژبه - پېژنی) پدې راز لیکل شویدی (ژوندون - وژلی - ژر - ژبه - پېژنی)

(٥) ی - داتوری په زړو آثارو کښې پدوه ډوله لیکل شویدی چه معروفه او مجهوله ئي بولی ، معروفه په همدغه ډول یعنی گرده او مجهوله اوږده لیکل کېده چه اوس ئي مونږ فرق په ټکو باندی پدې ډول (ی - ې) کوو چه لمړی شکل دمعروفی دپاره اودوهم دمجهولی دپاره تخصیص مونږلی دی - پدی اوسنی نهضت کښې دې توری دیوه بل مخصوص آهنگ په لحاظ دوه نور شکلونه هم پیدا کړه چه هغه دادی (ئ - ی) چه لمړی شکل ته ثقیله او دوهم شکل ته تانیثی (ی) ویل کېږی چه دلفظ په لحاظ دادواړه شکلونه هیڅ فرق نلری مگر په گرامری لحاظ فرق پیدا کوی یعنی لمړی (ی) په افعالو کښې راځی اودوهمه په اسماء کښې نوز مونږ په اوسنی لیك او تحریر کښې داتوری څلور ډوله لیدل کېږی سره له دې چه پوره (ی) چه ملینه ئي بولی بې علامې پاتېده .

(ب) کلمات : دپښتو ځینو کلماتو هم په لیکلو کښې نسبت پخوا ته لږ اوډېر فرق پیدا کړیدی او دا فرق یا د حروفو اوتورو د اتصال او انفصال له کبله یادتزئید اوتنقیص په سبب پیدا شویدی چه حرکاتی توری یعنی هغه حروف چه د حرکاتو په عوض لیکل کېږی ډېر تاثیر پکښې لری چه داته لهدوه مادو لاندی ښودل کېږی :

(الف) د تورو تزئید او تنقیص :

(١) مونږ - دا کلمه دسلیمان ماکو په تذکره کښې پدې ډول (مږ) لیکلی شویده چه دوه حرفی کلمه ښایه ورته وواېوه وروسته ترڅو په تورو څلور شوې یعنی (و) پکښې زیات شوی او دا صورت (مونږ) ئي پیدا [illegible] دې [illegible] دخینو پښتنو د تلفظ په لحاظ [illegible] (مونږ) [illegible]

[illegible]

(٢) ([illegible]) [illegible]

[illegible]

(یی) بەئي تەلیکلە چەدکسرېداظهار دیارەئي مونږ لیکو هغه (ی) چه دکلمې جزدە هم نه لیکل کېده دا راز کلمات زشت ډېر دی چه مونږ دلته دټولو لیکل ضرور نه ګڼو اوپه همدغومره نمونه اکتفا کووءمګرداباید ووایو چەپەدغه پخوانی رسمخط کښې ځینې اشکالات و چەاوسني لیاك هغه رفع کړیدی .

(۳) (به ـ په ـ لکه ـ نه) داراز کلمات هم پخوا یدې ډول (ب ـ پ ـ الك ـ ت) لیکل شویدی اودغه (ه) چه اوس دفتحې داظهارد پاره دځینو کلماتو په آخر کښې لیکل کېږی او ډېر التباسات رفع کوی په پخوانی رسمخط کښې ډېرو کلمو په آخر کښې نشته ، دهمدې لامله (راته ـ زړونه ـ که ـ زمکه) یدې ډول (رات ـ زړ ون ـ ك ـ زمك) لیکل شویدی اوپه ځینو ځایو کښې (لو یه) هم(لو ی) لیدل کېږی یعنی دغه راز غلطی چه ګرامری اساس تەئي زیان رساوه هم پدزاړه رسم خط کښې شته چەپه نوی رسم خط کښې ئې اصلاح شویده .

(٤) (لری ـ کوی) پەپخوانیو کتابو کښې ددغسې کلماتو پەآخر کښې (ن) هم په ځینو ځایو کښې زیات شویدی یعنی (لر ی) (لرین) او کوی (کوین) لیکل شویدی .

(٥) ځینې کلمات چەپه اوسنی لیاك کښې دمغیره حروفو پەاثر کښې په آخر کښې (و) پیدا کوی لکه : (دځوانانو ـ دیارانو ـ دمومنانو) پەپخوانیو کتا بو کښې بې واوه لیکل شویدی یعنی دغه واوچه اوس دکلماتو پەاخر کښې زیاتېږی اودخپل ماقبل ضمه ښکاره کوی پەځینو پخوانیو آثارو کښې نشته .

(٦) چه ـ دا کلمه دسلیمان ماکو په تذکره ددولت په دیوان اودملامست په کتاب سلوك الغزات اوځینې نورو کښې پدې راز (چې) لیکلې ده .

(٧) کښې ـ دا کلمه پەپخوانیو کتابو کښې پدې ډول (کښ) زیاته لیدل کېږی مګر په ځینو کتابو کښې لکه دملا جمعه اودولت اواحمد شاه بابا قلمي دیوانونەپەدغه بل صورت یعنی پدې ډول (کښې) هم شته اوهمدغه شکل دپښتو ټولنی په یوه لوی مجلس کښې چه ځکښې ګې ذکروشو تصویب اوغوره شوځکه چەدا کلمه اوس هم پەتر کیبی صورت کښې لکه ئښېنا ست ـ کښېوتل سره له (یې) لیکل کېږی کەځههم پەتر کیبی صورت کښې بې (ی) هم لیدل کېږی لکه چەدمیرزا خان انصاری اواحمد شادبابا پەدیوان کښې کښېوت لیکل شویدی او(کښېښو) پدی راز (کښېښو) همدمیرزا په دیوان کښې لیکلی دی دې کلمې دپښتو ټولنی له تصویب څخه ځکښې داوسنیو لیکوالو پەتحریر کښې‌یوبل صورتهم پیدا کړی و ، چەهغه‌داده‌ ؛ (کې)

(ب) دتورو اتصال او انفصال :

دپښتو ځینې کلماتو دتورود اتصال‌او انفصال‌له لپاره نسبت پخوا ته‌تغیر مونډلی‌چەهغه نوداده‌ :

(۱) له ـ دا کلمه چه دمغیره حروفو له جملې څخه ده پخوا به اکثراً په لیکلو کښې له نور و کلمو سره یو ځای لیکل کېده لکه چه داخوند درویزه په کتاب او دمیرزا خان انصاري په دیوا نکښې له څېنو کلماتو سره یدې راز لیکل شوېده (لذات ـ لچا ـ لهغو ـ لدېه ـ لکور ـ لنورچا ـ لیار ـ لخله) او اوس دا کلمات یدې راز (له ذاته ـ له چا ـ له هغو ـ له دې ـ له کوره ـ له نورچا له یاره ـ له خولې) لیکو .

(۲) به ـ په : ـ دا کلمې چه اوس ئې له بلې کلمې سره یو ځای نه لیکو پخوا له نورو کلماتو سره یو ځای لیکل شوېدی چه مثالونه ئې دادی (بم ـ بوا ور ـ بی ـ بکله ـ بویل ـ بخله ـ بڅه ـ پمین)ـ اوس که مونږ دا کلمې لیکو نو یدې ډول به وی (به مې ـ به واوری ـ به ئې ـ به کله ـ په ویل ـ په خوله ـ په څه ـ په مینه)

(۳) نه ـ دا حرف چه دنفی توری دی او اوس ئې له څېنو کلمو څخه جلا لیکو پخوا به و رسره یو ځای لیکل کېده لکه یدې کلماتو کښې (نهیڅوك ـ نبی ـ نکه) چه اوس دا راز لیکل کېږی (نه هیڅوك ـ نه به ئې ـ نه کا) دا حرف اوس هم له څېنو الفاظو سره یو ځای لیکل کېږی او له څېنو جلا وی یعنی به (نکړی) کښې ئې متصل او به (نه کوی) کښې منفصل لیکو ـ که وو ایو چه ددې حرف په اتصال او انفصال کښې روستی توری تاثیر لری خو یدې دواړو کلمو کښې روستی توری هم دغه یو کاف دی چه هیڅ تغیر ئې نه دی کړی داهم څوك نشی ویلی چه د روستی کلمې کلمو ی کیفیت ځه اغیزه پکښې کوی ځکه چه (کړی) او (کوی) دواړه یو راز فعل گڼل کېږی همدی نه چه یوه کلمه فعلی او بله اسمی کیف لری .

همدغه راز (مه) چه دنهی او منع کولو حرف دی په (مه کوه) او (مکړه) کلمه [ه] متصل او منفصل لیکل کېږی .

دغه ډول والړه واوړه ښیان نور هم پیدا کېږی چه زمونږ [illegible]
[illegible]

په یوه زاز لیدل کېږي او سړی گمان کوي چه دادواړه دیوانونه په یوه سړي لیکلي وي یعنې (بخره، نمر، وياله، اوښی، وکړ، زمکه، ورځ، وېره، اوده، زېړ، موندل) په دغو دواړو دیوانو کښې په یوه راز لیکل شوي دي او که همدغسې پسې لځو دسلیمان ماکو په تذکره کښې ئې هم موږ مگر دبې اطلاعی له کبله دپښتو دنهضت په روستنۍ دوره کښې دغه ادبي وحدت او دلیك یووالی وروورو په لته وهل شوي دی او دغه یوه اویه لاره په ډېرو کوڅو او کږووږو لارو بدله شوې ده او په کور کښې کور کی جوړ شوي دي .

په دغه راز کلماتو کښې که سړی وغواړي چه یو صورت غوره کړي او په لیك کښې په عمومي ډول قبول شي دلته دوه اشکاله پېښېږي: یو دا چه هر لیکونکی ته طبعاً هماغه صورت مقبول او ښایسته ښکاري چه دده په ژبه اوزده کښې ځای لري او خپل ورته ښکاري . بل دا چه ددغه راز کلماتو د یوه صورت په انتخاب کښې صحیح فیصله چه په علمي اساس بناوي په ځینو ځایو کښې گرانه معلومېږي ، مونږ کولی شو چه په بعضی الفاظو کښې دگرامر په لار ښوونه یا د پښتو ادبي لهجې په قبلولو یو صورت غوره کړو ، مگر کله کله له داسې اختلافي صورتونو سره هم مخامخ کېږو چه هلته د ترجیح وجه سړی سمدلاسه نه مومي او دې ته احتیاج پیدا کېږي چه د ژبې په ریشه کښې ښه تحقیقات وشي او اصلي صورت له نورو صورتو څخه دفیلولوجی او علم الاشتقاق په اساس وپېژندل شي .

نو مونږ باید دخپل لیك اصلاحات له هغه ځایه شروع کړو چه هلته دفیصلې اساس شته یعنې هغه اختلافي صورتونه چه زمونږ په پښتو ادبي لهجه کښې نشته او اوس پیدا شوي دي او صحیح مقنع دلائل ئې هم ایجاب نه کوي یا هغه لهجوي تغیرات چه قواعد او گرامر ئې نه مني او دلیك یوراز والی خرابوي باید له خپل لیك څخه وباسو او ورو ورو په ژبه کښې یوه لهجه چه هر څوك ئې په لیك او تحریر کښې مراعات وکړي پیدا کړو .

زمونږ د تحریري لهجې په کمزورو کښې دخپل او مغلق کلمات هم ډېر تاثیر لري او د لیکونکو داختلاف موجب گرځي یعنې ځینې کسان (خلق) او ځینې (خلك) لیکي ، مگر د قلم په لیکلو کښې هیڅوك د (کلم) طرفدار نه دی او باید چه نه وي ځکه چه دخپل لغت باید پخپل اصلي صورت ولیکل شي او له مغلقاتو ځنې ئې فرق وشي همی نه چه (کلم) ، مغلق وبولو او په تحریر کښې حق ورکړو نو هر کله چه قلم په قاف لیکو خلق به څه دلیل خلك لیکو مگر دلته یوه خبره شته چه خلك او کلم سره له دې چه په دواړو کلمو کښې عام پښتانه قاف په کاف بدلوي او دنوعیت په لحاظ هیڅ فرق نلري بیا هم فرق لري ځکه یو سړی (کلم) ولیکي بیائی چه هر څوك وربانډې هاها جوړه کړي مگر هغه لیکونکی چه خلك لیکي هغه ته څوك څه نشي ویلی بلکه دی لا په (خلق) لیکونکو اعتراض کوي ، دا ځکه چه یوه کلمه په تحریر کښې په بل څېر دا خلول هرچاته بدایسي مگر هغه الفاظ چه پخوا په لیك کښې راغلي دي که څه هم څه منطقي دلیل ونلري خوك ئې دومره ډېر مخالفت نه کوي نو ددې دپاره چه زمونږ په لیك کښې یوراز والی پیدا شي دا راز شیان هم د بحث وړ دي .

رتبیل شاهان

کابلی

جناغلی احمدعلیخان « کهزاد »

پرده های تاریکی که مرور قرون متمادی روی صفحات درخشان تاریخ افغانستان گسترانیده بود درین چند سال در اثر زحمات وتتبع مشتی از جوانان کم کم بر داشته شده وامروز بصورت غیر محسوس روشنی خفیفی بنظر میخورد که باوجود کمی نور قدم های لرزان ما را بطرف حقایق مسلمه رهنمونی میکند .

آنهائیکه در تاریکی محض قدم برداشته ورفتند تااین چراغ کوچك وکم نور را بدست آوردند امروز بااطمینان قلب وقدمهای متین وسنجیده پیشتر میروند ویقین است که فردا اولادان متتبع وخردمند افغانستان بافکار تازه ووسایل مکمل تر علمی شروع بکار نموده حیثیت مقام ورول تاریخی افغانستان راانرخود کشور در صحنهٔ آسیا و در تاریخ عمومی دنیا تعیین خواهند کرد .

جناغلی احمد علی خان « کهزاد »

یکی از دوره های که در تاریخ کشور ما [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

تاریک مانده و جز قوئی که درین تاریکی بنظر میخورد [illegible]
که حتی معلومات [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

مختلط گردیده ومنابعی‌هم که‌در دست است چه‌چینی چه‌ترکی ، چه‌کشمیری وهندی و چه عربی وفارسی هر کدام شهان وسلاله های سلطنتی رابه اسم ونام ونشان علیحده یاد میکنند . اگر قضایافقط از یکطرف یعنی به‌استناد یکی ازمأخذ سنجیده شود شاید راهی بدست آید ولی اگر قرار باشد که موضوع در روشنائی همه مدارك دیده شود وباید هم‌دیده شود وبهم تطبیق گردد کارخیلی مشکل میشود ولی‌چون یگانه راه تحقیق همین‌است بدان اقدام میکنیم امید است درین دورهٔ خیلی مهم تاریخ کشور ماهم روشنی بیفتد و روزنهٔ کوچکی برای تحقیقات آینده باز شود .

* * *

دراطراف نام « رتبیل »

خاطرات ملی بعد ازهزار سال اسمائی ازقبیل رتبیل ، زنتبیل ، زنبورك وبعضی و اقعات بزرگ مربوطهٔ آنها مانند ساختن دیوارهای بالای کوهای کابل وعجلهٔی که‌در آبادی، واتمام آن درکار بود بیاد دارد . این خاطره های کوچك و پراگنده یادی از همان دورهٔ تاریخ ماست که‌میخواهیم حتی‌الامکان دراطراف آن‌روشنی بیندازیم . داستان‌های‌عوام‌رتبیل، زنتبیل زنبورك همه را (شاه) وقلهٔ بلند دنبالهٔ کوه شیردروازه را که فراز (جبه‌کهنه)یعنی بالای یکی ازموقعیت‌های قدیم شهر کابل واقع‌است‌بنام «تخت زنبورك» یادمیکنند وازخود کلمهٔ «تخت» هم معلوم میشود که «زنبورك» شاه بوده وچون شاهان ما یادگار های زیادی در کهستانات مملکت ازخودباقی گذاشته‌اند بدون چون‌وچرا میتوان‌گفت که‌قلهٔ مذکوریکی از تماشا گاهای زنبورك شاه بود وچون مقصد درینجا صحبت دراطراف خودنام است بدان عمیق میشویم : در خاطرات عامیانهٔ مردم کابل نسبت به رتبیل وزنتبیل ، اسم زنبورك بیشتر عمومیت دارد . درآثار وکتب‌چاپی مخصوصاً منابع‌عربی ازقبیل فتوح‌البلدان بلاذری ، کامل ابن‌اثیر وطبری وغیره این اسم بصورت (رتبیل) ضبط شده بعضی مآخذ وآثار فارسی که‌ازین عصر وازین شاه ودودمان او صحبت مینمایند این اسم را به صورت های مختلف قید کرده اند ابو سعیدعبدالحی بن‌الضحاك بن‌محمود گردیزی درزین‌الاخبار که‌تاریخ تالیف آن‌را به۴۴۰ هجری نسبت میدهند اورابه‌اسم «رتبیل» خوانده چنانچه بطورمثال گوید (۱) : . . . . پس از سیستان به‌بست آمد وبست‌را بگرفت وازانجا به‌پنجوای تکین‌آباد آمد وبارتبیل حرب‌کرد وحیله‌ساخت ورتبیل را بکشت وپنجوای برخود بگرفت . . . .

تاریخ سیستان که‌به‌تصحیح ملك‌الشعراء بهار درطهران به‌سال ۱۳۱٤ شمسی بطبع رسیده

---

(۱) صفحهٔ ۱۱ ، کتاب زین‌الاخبار تالیف ابوسعید عبدالحی بن‌الضحاك بن‌محمود گردیزی بسعی واهتمام وتصحیح محمد ناظم طبع برلین سنه ۱۳٤۷ هجری مطابق ۱۹۲۸ .

ودرحدود بین ٤٤٥ـ٧٢٥ هجری تالیف‌شده این‌نام‌را گاهی بصورت (زنبیل) گاهی (زنبیل) ضبط کرده وحتی در دوسطر پشت‌هم ، هم این کلمه باملای متفرق نوشته شده مثلاً را جع به آمدن ربیع‌الحارثی به سیستان ضمناً چنین مینگارد ، (۲) " . . . . . واندر سنه سبع واربعین به بست واخدوان ناحیت‌شد وآن‌زنبیل که رفته بود بااوحرب کرد وزنبیل ازپیش او برفت وبزمین هند روان شد . . . . . "

دورهٔ که دراین مقاله میخواهیم مطالعه کنیم دوره ایست که درمیان دو دین و دومذهب واقع شده . می‌شد که این دوره را میان دو چیز دیگر هم قرار داد ولی چون تاریکی ها وخالیگاهای تاریخ چهار گردمارافرا گرفته عجالتاً چوکات را وسیع‌تر گرفتیم تاباسیرمطالعات ونزدیك ساختن وقایع حدود محدودتری برای آن تعین‌کنیم . علاوه برین این دوره‌را ازین جهت‌هم درچوکات بزرگ‌میان دومذهب قرارداديم که‌قسمت بزرگ‌حوادث آن قسمت حوادثی را که شاید بواسطهٔ ضیقی جای درین مقاله گرفته نتوانیم ، واقعات جنگ های مذهبی تشکیل داده زیرا رتبیل‌ها همان شاهانی هستند که ازسال‌های ۳۲ هجرت تا فتح کابل بدست یعقوب بن‌لیث صفاری در۲۵۸ هجری مدت ۲۲۸ سال بالشکرهای عرب مقابله کرده اند در حقیقت این دوره دوصفحه از تاریخ کشور وورقی از زندگانی ملی مارا تشکیل داده است ، یکی بدیگری‌مربوط است ، یکی بدیگری پیوسته است ویکی بدون‌دیگری فهمیده و نوشته نمیشود .

* * *

معمولاً چنین تصور میشود که بعد از کوشش های بزرگ [illegible] (ازاوائل عهد مسیح‌تاربع اول‌قرن‌سوم) رول مهمی درین گوشهٔ آسیا بازی کرده اند روح [illegible] نظام سلطنتی ، تشکیلات اداری ومقاومت نیروهای [illegible] دردوره های صدر اسلام [illegible] دیگری باقی نمانده است [illegible] اسلامیت رواج می‌یابد و درمقابل [illegible] سامانیان ، صفاریان روحیات ملی را بیدار می‌سازند [illegible]

(۲) صفحهٔ [illegible]

که مرکز اداری سلطنتی وقوای محتشم بزرگ ملی همیشه درعقب دیوارهای سنگی این سرزمین وجود داشت ودرمقابل هرپیش آمدی اثبات وجود میتوانست .

۞ ۞ ۞

چیزیکه درباب تاریخ سیستان قابل ملاحظه است این است که این اسم را به ضبط معروف آن رتبیل یك دفعه هم ذکر نکرده است .

۞ ۞ ۞

درنسخهٔ مجمل‌التاریخ پاریس صفحهٔ ۲٤۷ (۱) این اسم بصورت رتبیل قید شده و گوید : « . . . پادشاهان زمین کابل وسندرا رتبیل گویند . »

۞ ۞ ۞

قراریکه آقای ملك‌الشعرا بهار درپاورقی (۲) صفحهٔ ۹۱ تاریخ سیستان مینگارند چنین معلوم می‌شود که دریك‌نسخه ترجمهٔ طبری که دراواخر یااوائل قرن ششم هجری نوشته شده همه‌جا این اسم (زنتبیل) ضبط‌شده ویکجا هم (زنده پیل) آمده . دراین پاورقی آقای بهار باین نتیجه میرسد « که اصل این کلمه زنتبیل بوده وزنتبیل همان زنده‌پیل‌است که درادبیات فارسی هم مکرر درتعریف پهلوانان استعمال شده . . . »

۞ ۞ ۞

دریك نسخهٔ دیگر ترجمهٔ طبری که آقای‌بهار دیده ومتعلق به کتابخانهٔ معارف مشهد است این‌اسم را زنبیل قید کرده اند .

۞ ۞ ۞

قراریکه ازروی پاورقی های صفحهٔ ٤۱۷ جلد دوم تاریخ هند تالیف هلیو بر می آید واصل آنها متاسفانه نزد نگارنده نیست این اسم را مولفین غربی هنوز هم بصورت های مختلف تر دیگری قید کرده اند .

۞ ۞ ۞

اوکلی Ockley درتاریخ سراسن‌ها (۲) صفحهٔ ٤۹۰ شاه مذکور را « زنتیل Zentil » خوانده . ویل Weil درتاریخ خلفا (۳) بزبان جرمنی صفحهٔ ٤٤۹ـ٤٦۱ او را به نام « زنبیل Zenbil » یاد کرده .

۞ ۞ ۞

رینو Reinaud درخاطرات هند (٤) صفحه ۱۷۱ـ۱۷۲ـ۱۷۸ (رتبیل Rathil) و « زنبیل Zenbyl » خوانده .

---

(۱) صفحه ٤۱۷ جلد دوم تاریخ هند تالیف سر ه اچ ه هلیو .

(۲) Hiotory of the Saraccus Bohis Edit.

(۳) Cejeschichte de Chalifen.

(٤) Memoire sur l'inde.

توماس E.Thomas درژورنال انجمن شاهی آسیائی جلد ۱۲ صفحه ۳۴۴ (۱) شاه موصوف را « رتپیل Ratpil » یاد نموده .

❀ ❀ ❀

پرایس Price در تاریخ قدیم مسلمانان (۲) صفحه ۵ـ۴۵۴ اسم شاه را بصورت های (رتیل Reteil) ، (راتیل Ratteil) تذکار داده .

❀ ❀ ❀

ابن‌خرداد به (Oxford Ms) صفحه ۲۶ می‌نویسد : « ملك سمر قند طرخان سکستان رتبل) املای اسم شاه باوجود یکه سه دندانه دارد فقط دونقطه ت بالای خانهٔ وسطی گذاشته شده وموسیو میتارد Meytard درژورنال ازیاتیك سال ۱۸۶۵ صفحه ۲۵۱ از فقرهٔ فوق « پادشاه سیستان رتبیل » استخراج وترجمه کرده است .

❀ ❀ ❀

ازروی صفحه ۴۱۶ جلددوم تاریخ هند تالیف هلیو چنین برمی آید که تاریخ (الفی) که ازان درپاورقی اسم برده شده اسم شاه کابل را بنام « رنبل Ranbal » یاد کرده .

❀ ❀ ❀

مولانا نورالدین محمدعوفی درجامع الحکایات خود قسمت اول باب سیزدهم ، حکایت ۲۱ (۳) تحت عنوان یعقوب‌لیث وروحیلهٔ جالب وجهی ازملاقات موسی ملاقه صفاری و پادشاه کابل نقل می‌کند که شاید از روی متن انگلیسی ترجمهٔ آن را بجوی ند [illegible] حکایت پادشاه کابل که مصروف مطالعهٔ اسم او [illegible] بصورت (روحیل) [illegible] شده .

❀ ❀ ❀

تاریخ هندوستان یا فتحنامهٔ سند که بچچنامه معروف شده و در سنه ۶۱۳ هجری از طرف علی بن حامد بن ابی‌بکر الکوفی از روی نسخهٔ اصل عربی [illegible] ترجمه شده است در موارد مختلف از یکی [illegible] (رتبیل) [illegible] نسخه‌های خطی این کتاب بصورت (رتبیل) [illegible] خوانده (۴) [illegible]

---

(۱) صفحه ۳۴۴ Journal of the Royal Asiatic Society Vol. XII

(۲) ۴۵۴ Retrospect of the Mohammedan History Vol. I.

(۳) صفحه ۲۷۶ [illegible]

(۴) صفحه ۲۲۶ [illegible]

هندوسند تابع او بودند (۱) ودرین وقت هنوز مسلمان نشده بود وکشورش بدست مسلمانان نه افتاده بود .

❀ ❀ ❀

پرفیسر «ولسن» در «آریانا انتیکوا» صفحه ۱۳۳ درباب این پادشاه می نویسد : « . . . دراخیر قرن ۷ م مسلمانان در کابل حتی درشمال کوها به بت پرستانی مقابل شدند که پادشاه آنها (رتنه پاله Retna-pala) نام هندی داشت وابن حوقل که نگارشات او تحمیلاً مربوط به قرن ۱۰ م است می نویسد که مسلمانان زمانیکه حصار شهر را متصرف شده بودند خود شهر هنوز بدست بت پرستان یعنی اهل هنود بود . . . »

درپاورقی نمره یك همین صفحه نام شاه کابل را شرح داده مینویسد : « که مولفین اسلامی این اسم را بصورت رتبیل ، رتپیل، رتبل، رنتل، زنتیل وغیره قید کرده اندواین اختلافات املائی خاصیت حروف رسم الخط فارسی است . «پرایس» میگوید که این نام یاتاتاری ویاهندوئی است ودرهندوبودن آن شبهه نیست واصل آن رتون پال Rutun-pâll یا «رتنه پاله Retna-pâla» بوده وقراریکه پرایس بملاحظه میرساند خانوادهٔ این شاه «دربخاریا Bokharia » املا کی داشتند . . . . »

❀ ❀ ❀

از روی پارهٔ ماخذی که فعلاً دردست نگارنده میباشد ازین بیشتر نمیشود دراطراف نام « رتبیل » چیزی نوشت البته این هم بجای خود کافی وتا اندازهٔ زیاد نظر یات مارا راجع به نام « کابل شاهان » این وقت وسعت می بخشد . تاجائیکه عجالتاً قضاوت میتوان کرد این نام اسم خاص کدام شاه کابلی نبوده بلکه عنوان یك دودمان بزرگ است که ماخذ عربی پیش ازدوصد سال ازان ها صحبت میکنند وبدون اینکه اینجا دقیق شویم گفته میتوانیم که از سال های اول هجرت تازمان سلطنت یعقوب بن لیث صفاری درسیستان درتمام این مدت طولانی رتبیل شاهان بین هامون سیستان وسند حکومت نموده اند واین خود دلیلی است واضح که این اسم اسم خاص یك شخص نبوده بلکه اسم یالقب دودمانی بوده که پادشاهان کابل وزابل ورخد وسیستان وزمین داور بدان یاد میشدند . شاید اسم اولین پادشاهی هم باشد که سرداران عرب درسیستان ودلتای هیرمند بار اول باحکمرانان یاشخص خود اومصادف شده وپسان ها اولادهٔ اورا تازمان آخرین فتح کابل بدست یعقوب لیث همان یك نام یاد کرده رفته اند . بعد ازینکه جنوب هندوکش به تدریج از سواحل هامون سیستان دراثر پیشرفت مسلمین ازدست ایشان برآمده بطرف شرق پسپا شده رفته در کشمیر وسند واراضی ماورای آن درقلمروهای نسبتاً کوچك

---

(۱) صفحه ۱۲۶ چچنامه

ومحدودی بنام «ملك سند» سلطنت خود را ادامه دادند. چون ازروی الهندالبیرونی ومسکوکات وازروی اشارات مورخین عرب راجع به دین آنها میدانیم که درین وقت سلسلهٔ برهمنی یا هندو در کابل به سلطنت رسیده بود احتمالات زیاد به این دلالت میکند که این اسم اصلاً هندوئی بوده باشد .

قلمرو سلطنت : اگرچه معمولاً خاطره های ملی ومخصوصاً داستان های عامیانهٔ اهالی کابل رتبیل زنتبیل وزنبورك شاه را که مقصد ازان دودمان رتبیل شاهان کابل باشد، شاهان کابل میدانند ولی در حقیقت دامنهٔ حکم فرمائی آنها از کابل حتی به معنی جامع آن هم خیلی ها وسیع تر بود قراریکه ازمنابع مختلف عربی معلوم میشود شاهانیکه به لقب رتبیل یا یکی از صور مختلف آن یادشده اند درمقابل سرداران عرب وسپاه ایشان ازیك منطقهٔ بسیار وسیعی دفاع میکردند که ازهامون سیستان تا کوهای کابل وحتی تاسواحل سند انبساط داشت ، قراریکه درصفحات پیش ذکرشد مجمل التواریخ رتبیل را پادشاه «زمین کابل وسند» خوانده و چچنامهٔ راسل را بصفت «ملك سند» یاد نموده . ملك الشعراء بهارایشان راپادشاهان کابل وسجستان ورخج (۱) میداند .

همین قسم که کابل غیرازشهر مفهوم جغرافیائی مختلفی داشته و «زمین کابل» یا «کابل زمین» علاقهٔ وسیعی را دربر میگرفت رخج یا رخد یعنی زمین داور وقندهار فعلی وسجستان یعنی حوزهٔ سفلی هیرمند وسیستان هم رقبه های مختلفی را احراز کرده و وقتی هم بوده که تمام اراضی جنوب هندوکش از حدود کرمان گرفته تا کشمیر ولب دریای سند و«زمین داور» گرفته تاسرحد مکران حتی [illegible] اوقیانوس بنام سیستان یادمیشد چنانچه تاریخ سیستان عین این حدود را درصفحهٔ ۲۵ چنین قید کرده [illegible] غرب [illegible] (۲) [illegible] (۳) : [illegible]

[illegible]

[illegible]

---

(۱) [illegible]

(۲) [illegible]

(۳) [illegible]

جغرافیائی خاص داشت عبارت از سیستان ودیگر مفهوم عام به معنی جامع تر که حدود آن شرح یافت وشامل بست ، رخد ، کابل ، زابل ، نو زاد ، زمین داور ، اسفزار و حاشیهٔ باریکی ازجنوب غور وگردیز وغزنی وقسمتی ازبلوچستان تاحدود مکران بود « لو ستر انج » درنقشهٔ سوم کتاب اراضی خلافت شرقیه حدشمالی این قطعه‌را که بطول بین هامون و رود سند انبساط دارد باخطی معین کرده که از جنوب اسفزار وحدود جنوبی غور به رود خانهٔ پنجشیر تماس نموده وخود رودخانهٔ کابل بقیهٔ آنرا تارود خانهٔ سند معین نموده است . به این ترتیب اگراراضی مذکور باتشکیلات ونامهای جغرافیائی امروز تطبیق‌شود چنین برمی آید که رتبیل بهسیستان‌افغانی وسیستان‌فارس ، ولایت قندهار ، زمین‌داوروپشت‌رودوگرشك وفراه وارزگان ، دیراوت ، فلات غلزائی ، مقر ، غزنی ، کابل ، سمت‌جنوبی وننگرهار وحصهٔ ازبلوچستان تاحدود مکران سلطنت وحکم فرمائی داشت .

پایتخت دودمان‌رتبیل بورهمعلوم نیست . درجنگ هاباعراب چه‌دربست چه‌درزرنج چه دررخد و کابل وگردیز درهمه‌جاشخصاً خود شاه‌حضور داشته‌وازاو اسم برده‌شده است اکثر احتمالات به‌این‌دلالت میکند که کابل‌مرکز ویاپایتخت آنهابوده‌باشد زیرابخصوصاً بنام‌پادشاهان (کابل‌زمین) یادشده اند والبیرونی درین وقتها در جنوب هندوکش محض‌از (کابلشاهان) اسم می‌برد ویادداشت های‌هیوان ـ تسنگ هم‌درسال های که‌مشرف بهظهوراعراب درسر حدات غربی خراسان میباشدودولت کاپیسارا چنان‌مقتدرتصویر میکند که « ممالك همسایه‌ازبیم آن بجان می‌ارزیدند »

* * *

مقام رتبیل شاهان در سلسلهٔ تاریخ افغانستان :

موضوع‌بسیارمهم‌ومشکل که‌تاحال‌مطالعه وحل‌نشده‌وحل آنهم‌باوضعیت موجودهٔ معلومات ما مشکل است این‌است که‌رتبیل شاهان درسلسلهٔ خانواده های سلطنتی ، آریانا ، خراسان ، افغانستان عبارت ازکی‌بوده وبکدام‌سلسله تعلق‌میگیرند ؟ منابع‌غیرعربی راجع‌به آنها چه میگویند وتاکدام اندازه میتوان این‌مدارك را بانگارشات مورخین عرب سرداد .

درین شبهه‌ئی نیست که‌اگر مطالعهٔ موضوع بصورت منفردومستقل مدنظر می بود شهادت مورخین عرب آنهم ازچندین زبان کفایت میکرد ولی چون ربط موضوع بهسلاله های سابق وقدیم کشور در کرونولوژی تاریخ عمومی افغانستان‌اهمیت زیاددارد ومورخین‌عرب‌ازسلاله هائی که‌پیش ازنشر دین مقدس اسلام در کابل زمین سلطنت نموده اند اسم نمیگیرند ناگزیریم به‌منابع دیگر هم‌رجوع کنیم تاسررشته بدست آید ومطلب خوبتر فهمیده شود .

پیشتر اشاره نمودیم که‌بعد ازسقوط کوشانی های بزرگ درربع اول قرن سوم مسیحی

دودمان دیگری در کابل واراضی متصلهٔ آن بسلطنت رسید که بنام (کوشانی های خورد) یا (کیداری) یادمیشوند این خاندان احفادمستقیم همان کوشانی های بزرگ اند که در شروع دورهٔ فترت شاخهٔ باختری و کابلی بهم متحد شده وتقریبا یك ونیم صد سال در تاریك ترین دورهٔ تاریخ افغانستان تاربع اخیر قرن چهارم مسیحی سلطنت نمودند .

چون ساسانی ها بیش ازبیش جسارت می نمودند هیاطله درین وقت از کهستانات بدخشان فرود آمده فارسی ها و گوپتاهای هندی را درخاك های خودشان عقب نشانیده و تااواسط قرن ٦ مسیحی ادارهٔ مملکت بدست ایشان بود .

مقارن بااین وقت درمنگولیا و آسیای مرکزی اقوام زردپوست ژوان ژوان ها وتیو کیوها سر اشغال اراضی درزدوخورد شده وبدون اینکه اینجا تفصیل داده شود تیو کیوها بطرف غرب تغییر محل داده رفتند ودو امپراطوری بنام ترکان شرقی وغربی در صحنهٔ پهناور آسیا تشکیل دادند وایستامی خاقان ترکان غربی با خسروانوشیروان ساسانی اتحادی بسته و دولت هیاطله را درحوالی ٥٦٦ مسیحی مضمحل نمودند ودیری نگذشته بود که دراثر تمایل ایستامی به دولت رم شرقی (بیزانس) اتحاد ترك وساسانی بر خورده و (تیو کیوها) یعنی ترك ها در تخارستان وباختر واز آنجا بجنوب هندوکش نفوذ یافتند وساسانی ها بحواشی غربی پس پا گشتند ومقارن بااین وقت چینائی ها هم در تخارستان ظهور کردند به این ترتیب بعد از هیاطله عناصر ترکی هم پیدا شد واین عناصر کم وبیش باقبایل زابلی هیاطله ویکی شاخه ها وعناصر آخری کوشانی ها که به نام [illegible] در دره های جنوب هندو [illegible] سکنی داشتند و مخصوصا بعد از سقوط هیاطله از نقاط مرتفعه وقلل جبال شرقی آریانا فرود آمده بودند مخلوط شده واز اختلاط آنها عنصری بمیان آمده است که عرق کوشانی ونژادی در آنها بیشتر است ومعاز ٥٦٦ یعنی بعد از تاریخ سقوط هیاطله زمام حکمفرمائی [illegible] است ودودمان سلطنتی رتبیل شاهان کابل [illegible] از [illegible] شرقی [illegible] بهمین عنصر [illegible] جنوب هندوکش [illegible] گردیده است [illegible] و [illegible] چه قرار [illegible] البیرونی [illegible] دانسته ونسب [illegible] ...

[illegible] افغانستان [illegible] از ٦٣٠ مسیحی [illegible] است [illegible] مرحلهٔ [illegible] ٦٣٠ [illegible]

حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم رحلت فرمودند و حضرت ابوبکر صدیق (رض) به خلافت مسلمین انتخاب می شدند بدین قرار سال هائی که زایر مذکور از افغانستان بطرف هند میرود و باز از آنجا مراجعت نموده و بطرف مملکت خود عازم چین میشود آخرین سال های زندگانی افغانستان قدیم است دین مقدس اسلام تازه از شبه جزیرهٔ عرب بطرف شرق منتشر شده وهنوز به مملکت ما نرسیده است یعنی تقریباً ۱۰-۱۵ سال دیگر در کار بود زیرا به بعضی نظریه ها قشون عرب در زمان خلافت حضرت عمر رضی الله تعالی عنه (سال ۲۲ یا ۲۳ هجرت) به سرحدات غربی سیستان ظهور نمودند و قرار برخی شواهد دیگر سیستان در زمان خلافت حضرت سیدنا عثمان رضی الله تعالی عنه بدست ربیع بن زیاد الحارثی فتح شد بهر حال برای مطالعه دورهٔ که مصروف آن هستیم، همان دورهٔ که گفتیم میان دو دین واقع شده است واینک حالا از نزدیک تر آن را نگاه میکنیم معلومات زایر چینی هیوان-تسنگ و آنهائیکه بعد از او آمده اند برای حصه پیش از اسلام وشهادت مورخین عرب برای حصهٔ اسلامی فوق العاده مهم است. این دو منبع یکی متمم دیگر است و برای فهمیدن روح قضایای دورهٔ که دران عرف، عادات آئین اخلاق و سیاست وهزار چیز دیگر یکدفعه تغیر میکند و انقلاب فکری در اذهان باشندگان کشور بعمل می آید مطالعه ومقایسهٔ هر دو حتمی ولازمی است وعجالتا این کاررا درمورد رتبیل شاهان کابل بعمل می آریم .

هیوان - تسنگ در ۶۳۲ یعنی ۱۰ یا ۱۵ سال قبل از تماس قشون عرب به سرحدات کشورما وسال قبل از فتح اول کابل بدست اعراب در کاپیسا که کابل در اینجا جزء آن است از سلطنت مقتدری صحبت میکند که تقریبا از بامیان تا شهر تا کنریلا کنار اندوس انبساط داشت وچهارهزار (لی) احاطهٔ آن بود که به حساب امروز مساحهٔ قلمرو این سلطنت تقریبا ۲۳۰۴ کیلومتر مربع میشود (۱) هیوان- تسنگ راجع به دین ومذهب وپیروان بودائی وبرهمنی وتعداد روحانیون فریقین وعدهٔ معابد وحاصلات زراعتی و آب وهوا وغیره معلومات مفصل میدهد که اینجا بدان کاری نداریم ومطلوب ماشخص خود شاه است. زایر چینی درین باب می نویسد : "شاه از نژاد تسالی Tsa-li (کشتاتری یا طبقهٔ جنگجو) است. مرد بامعلومات واحتیاط کار است دلاوری وتندی مزاج عین فطرت اواست از اقتدار ونیروی او ممالك مجاور چون بیدمیل زند وبرده ایالات حکمفرمائی دارد . رعیت خودرا دوست میدارد واز آنها حمایت میکند ، پابند دیانت بودائی است ، هرساله مجسمهٔ طلائی بودارا به ارتفاع ۱۸ فت ساخته ودر حفلهٔ نجات که بنام (موکشامها پاریشاد) تشکیل میشود مردمرا دعوت میکند وبه محتاجین وغربا وبیوه زنان ومردان زن مرده صدقه وخیرات میدهد (۲)

ازین بیانات واضح معلوم میشود که درسال های مقارن انتشار اسلام وورود قشون عرب

---

(۱) صفحهٔ ۱۰۱ افغانستان تالیف (اندره دولو) (۲) صفحهٔ ۱۰۱ افغانستان تالیف (اندره دولو) صفحه ۱۶ جلد اول خاطرات هیوان -تسنگ ترجمه استانسلاس ژولین .

درحواشی غربی افغانستان ورسیدن آنها به سیستان درجنوب هندوکش در کابل وزابل دولت مقتدری وجود داشت که پایتخت آن شهر کاپیسی (بگرام) بود قلمرو این سلطنت بطرف شرق (لان پو) لغمان، (نا کی هولو) نگاراهاراجلال آباد وننگرهار، (کان تولو) پشاورحالیه وچار صده واندو (تاچاشیلو) تا کزیلا وضلع راولپندی حالیه‌را دربر میگرفت وباسلطنت کشمیر که بدست « کار کوتا درلاب ها وردهانا Karkota Durlabhavardhana (بین ۶۳۱ـ۶۳۳) اداره می‌شد تماس داشت وحتی درقلمرو این‌راجاهم تا کوهای نمک « سانگ‌هوپولا Sang-ho-po-la » پیش‌رفته بود بطرف غرب شاه کاپیسا براراضی « تسو ـ کو ـ چا Tsu-ku-cha » که آن‌را (تسو کو تا) هم‌خوانده اند وعبارت از اراکوزی یونانی ویاقلمرو زابلستان می‌باشد حکم فرمائی داشت . تنها این خطه هفت هزار (لی) احاطه داشت وازان معلوم می‌شود که بطرف غرب نفوذ دولت کاپیسا خیلی ممتد بود(۱) وروی‌هم‌رفته از تا کزیلا تا کناره های هیرمند نفوذ و آمریت داشت .

این سلطنت مقتدر که هیوان ـ تسنگ باجزئیات از آن صحبت میکند قرار شهادت زائرینی که بعد ازاو آمده ورفته‌اند به‌نیرو واقتدار کامل درجنوب هندوکش دوام داشت چنانچه در حوالی ۷۲۰ـ۷۳۷ مسیحی که تقریباً ۹۰ سال بعد ازمسافرت زایر اول‌الذکر شود زایر دیگر چین موسوم به هوی تچا او Houei-Tcheao از پادشاه خیلی مقتدری درامیان صحبت می کند که تحت اثر وسلطهٔ کدام پادشاه دیگر نبود . پیاده نظام ورساله خیلی قوی ومتعدد داشت وممالک دیگر جرئت نداشتند که به او حمله کنند . . . علاوه برین این را هم تصریح میکند که پادشاه یکنفر (هان Han) یعنی آریائی بود . در ۷۵۳ تقریباً ۲۳ سال بعد زایر دیگر چین ورن کانگ Won-Kang حین عبور از گندهارا درمدتی اقامت داشت موسوم به [illegible] (جو ـ لوشه) پادشاه که موسیو سیلون لوی بزرگترین مستشرق فرانسه او را لاشه یکی از شاهان دودمان شاهی حساب می کند(۲) قرار [illegible] زایر [illegible] از احفاد کنیشکا میدانستند درشوکت درگندهارا حکمفرمائی داشتند [illegible] سال های مقارن ظهور سرداران عرب درحواشی سیستان (۳۰ هجری [illegible] مسیحی) [illegible] تاریکترین بعدتر (۷۵۳ مسیحی) به وجود حکومت های مقتدر در جنوب هندوکش [illegible] که قرار ادعای خود شان وشهادت [illegible] [illegible] [illegible]

* * *

حالا [illegible]

---

(۱) صفحه ۸ فصل [illegible]

(۲) [illegible]

ازکدام پادشاهان صحبت میکنند وقرار تذکار آنها قشون عرب از سرحدات سیستان گرفته تا کابل باکی وکدام قوه مواجهه شده اند .

قشون عرب باتفاوت نظریاتیکه موجود است باراول یا در سال ۱۸ هجری یا ۲۲ و یا ۲۳ هجری درسرحدات غربی کشورما تماس حاصل نموده‌اند آنچه مسلم است این‌است که بعد از سال ۳۰ هجرت که مصادف به (۶۵۰) مسیحی می‌باشد تماس لاینقطع بین خاك ما وسرداران عرب پیداشده وازین تاریخ به بعد تازمان فتح کابل بدست یعقوب‌بن‌لیث‌صفاری در(۲۵۸ هجری مساوی ۸۷۹م) سرداران عرب از سرحدات غربی سیستان گرفته تا کابل به یاد شاهانی مصادف شده‌اند که آنها را بنام های رتبیل ـ رانتبیل ـ زنبیل ـ زنتبیل یاد کرده اند .

اولین سردار عرب ربیع‌بن‌زیاد به امر عبدالله بن‌عامر در سال ۳۰ هجرت داخل‌سیستان شده زرنج مرکز آن را فتح کرد . بهاساس تاریخ سیستان ژرال‌عرب با (ایران‌بن‌رستم‌شاه) شاه سیستان مقابل شد بلاذری این‌شخص را(ابرویز مرزبان سیستان)خوانده‌وبعضی‌ماخذ دیگر ازشاه نام‌نمیگیرند‌لیکن قراریکه ازوقایع مابعد یعنی‌ازتصادمات‌سرداران‌عرب باحکمفرامایان‌محلی معلوم می‌شود این شخص یا «ایران شاه» یا«ابرویز» مرزبان یانایب‌الحکومه ئی بیش نبوده که ازطرف پادشاهان نیمروز وزابل وکابل یعنی رتبیل شاهان مقرر می‌شدند .

* * *

درسنه سی‌وسوم هجرت عبدالله بن‌عامر ، سردار دیگری را که عبدالرحمن بن‌سمره نام داشت به سیستان فرستاد . مشارالیه زرنج والرخج وبلادالداور را مطیع ساخت ودرجبل الزور زمین داور که در آنجا معبد معروف «زور» وقوع داشت بامدافعین وقشون رتبیل مقابل شد .

* * *

تاریخ سیستان (صفحه ۹۱) مینگارد ربیع‌الحارثی در سنه ٤۷ هجرت در بست ورخد با(زنبیل) یا(زبیل) مصادف شد وازین‌تاریخ به بعدهمیشه نام رتبیل بحیث‌شاه ومدافع‌ازسیستان گرفته تا کابل برده می شود .

* * *

عبدالله بن‌ابی بکره‌درسنه۵۱ هجری به‌سیستان آمده‌ودربست ورخد و کابل با(زنبیل) محاربه نمود واخر بادوهزار درم بااو صلح کرد .

* * *

درسال ٦٤ هجری (٦٨۳ مسیحی) عبدالعزیز بن عبدالله بن عامر والی سیستان شد و وقتیکه‌ازبست‌سوی کابل میرفت دربیابان با «زنبیل» مصادف شد. تاریخ سیستان‌لشکر او را ترکی خوانده در نتیجه رتبیل شاه کابلی شکست خورده و کشته میشود قرار تذکار بلاذری رتبیل

درین جنگ ازدست ابوعفراء عمیر المازی بقتل رسیدوعبدالله کهدرغیاب عبد العزیز حکمران سیستان مقرر شد با رتبیل یاصحیح تربگوئیم با پسرو جانشینش داخل جنگ شده و کار رتبیل شاه به صلح خواهی کشید .

* * *

درعهد خلافت عبدالملک مروان . چون عبدالله امیه ازطرف حجاج یوسف والی خراسان وسیستان به سیستان آمد درقلعهبست بازتبیل محاربه نمود وباز طرفین صلح نمودند.

* * *

هکذا درعهد حجاج ، سردار دیگر عرب عبدالله بن ابی بکره یادرسیستان یاطوریکه ازبعض منابع دیگر استنباط میشود درمملکت رتبیل درحوالی کابل جنگ سختی میان قشون عرب ورتبیل شاه واقع شده ومسلمانان شکست خوردند . این واقعه در۷۸ هجری(۶۹۷ مسیحی) واقع شد.

* * *

حجاج برای پوشانیدن شکست خود در ۸۱ هجری (۷۰۰) مسیحی عبد الرحمن بن محمد بن اشعث رابا چهار هزار نفر بهقصد کابل به سیستان فرستاد تا قشون ولایت اخیر الذکر راهم باخود گرفتهوجانب کابل حرکت کند. جنگهای میان او و (رتبیل)یا (زتبیل) درزابل و کابل واقع شد وبا مخالفتی کهمابین حجاج وعبدالرحمن محمدالاشعث واقع شد و شرح آن اینجا مورد ندارد سردار مذکور نزد رتبیل شاه پناه برد .

* * *

درعصر ولیدبن عبدالملک ازطرف حجاج کهوالی عراقین وخراسان وسیستان بود قتیبه بن مسلم در سنه۹۷ درحوالی کابل بارتبیل دچار محاربه گردید .

* * *

درعصر خلافت هشام (۱۰۶ هجری) از طرف خالد بن عبدالله [illegible] به اسم [illegible] بن [illegible] به جنگ آمد و بارتبیل مقابل گردید [illegible]

[illegible]

[illegible] آمده [illegible] آموختن رتبیل شکست خورد .

* * *

[illegible]

* * *

[illegible]

صحبت میشود زیرا درجمله اسرا اوراهم گرفته بودند .

❀ ❀ ❀

دردوره عباسی ازرتبیل شاه چندان اسمی برده نشده وچنین مینماید که دراثر جنگ های طولانی خسته وضعیف شده وعموماً درکابل مستقر گردیده وقهراً تن به اطاعت داده تا اینکه سلطنت صفاری تشکیل وروابط میان بغداد وشاهان صفاری تیره وبالاخره قطع میشود در عصر زمامداری یعقوب لیث مجدداً رتبیل روی صحنه می آید وازبست گرفته تارخد وکابل جنگ های سختی میان ایشان واقع میشود وچون مرکزثقل رتبیل شاه درین وقت بیشتر زابل یعنی حوالی غزنی وکابل میباشد آخرین جنگ‌ها در سال ۲۵۸ ه (۸۷۹ مسیحی) درکابل واقع میشود چنانچه زین الاخبار وتاریخ سیستان این قصه راتذکار داده اند ومحمدعوفی درجامع الحکایات خود مفصل صورت جنگ رتبیل شاه وموسس سلاله صفاری را درکابل شرح میدهد .

❀ ❀ ❀

باتذکار اسمای یکدسته سرداران عرب که منابع عربی وفارسی مفصل ازانها صحبت میکنند معلوم میشود که اقلاً ازسال ۳۰ هجری (۶۵۰ میلادی) تا ۲۵۸ هجری (۸۷۹ میلادی) هرسر داری که ازطرف مقام خلافت ونایب الحکومه های خراسان به سیستان اعزام شده همگی بلااستثنادر یکی ازنقاط سیستان یانیمروز خواه دربست خواه درزرنج خواه دررخد خواه درزابل وکابل وگردیز درسنه وتاریخ معین به پادشاه مملکت که رتبیل باشد وبرادران وخویشاوندان وقشون اومقابل شده‌اند که شرح وتفصیل فتح وشکست طرفین وغلبه وضعف یکی ازآنها وصورت مذاکرات صلح ودیگر چیز های مربوطه مبحثی است طویل که صفحات سالنامه حتی اختصار آن را هم اجازه نمیدهد .

❀ ❀ ❀

قراریکه ازمطالعه مسکوکات برمی آید والبیرونی مورخ معروف دربارغزنی در کتاب الهند خود شرح میدهد آخرین سلسله های معروف شاهی جنوب هندوکش که مرکز آن ها عموما کابل بوده بدون دخل درجزئیات به اسم ولقب (شاهی) یا (کابل شاهی) یا (کابل‌شاهیان) معروف اند که آن راهم بازبه دوسلاله مجزی تقسیم میکنند که یکی را معمولا (ترکی شاهی) ودیگری را (برهمن شاهی) میخوانند موسس سلاله اول الذکر برهاتکین Barhatakin وآخرین پادشاه آنها (لگه تورمان) نام داشت که تا ۸۷۵ مسیحی در کابل سلطنت نموده اند وقرار تذکار البیرونی ۶۰ نفر ازآنها به سلطنت رسیده است . مشارالیه یکی از پادشاهان آنهارا بنام (کنیك) خوانده وبنای یك استوپه بزرگ پشاور رابه اونسبت میدهد ازروی لفظ « کنیك » وازتاسیس بنای استوپه مذکور وتعداد ۶۰ نفری که به این خاندان نسبت میدهد بدون شبهه معلوم میشود که مقصود او ازین خاندان همان دودمان کوشانی است که سلاله

خورد وبزرگ وحتی اسلاف اخیر آنها را که از روی عرق باهیاطله وزابلی وتیو کیو هم کمی مخلوط شده اند در برمیگیرد و گاهی بشهادت مسکوکات به اسم (دودمان تجین) هم یاد میشوند وهیچ موردندارد که آنهارا ترك خوانند. البیرونی هم سلالهاجداد آنهارا به کنیشکای بزرگ کوشانی نسبت میدهد .

سرسلسله دودمان (برهمن شاهی) یا (هندوشاهی) کابل (کلار) نام شخصی است که در دربار (لگه تورمان) آخرین شاه دودمان فوق الذکر سمت وزیری داشته واز حوالی ۸۷۵ تا اوائل قرن ۱۱ یکعده شاهانی مانند (اسپالاتی) (سامانتا Samanta) (کمالو Kamalu) (بهیما Bhima) (جیپال Jayapala) (انندپال Anandapala) ، (تاروجانا پال Tarojanapala) از میان آنها سلطنت نموده اند که جنگ های سبکتگین وسلطان محمود کبیر غزنوی زابلی ازمیان آنها جیپال را بیشتر درزبان های ما معروف ساخته است وسلطنت برهمن شاهیان کابل بطرف شرق تاچترال وباسین وگلگت وسیلاس و کشمیر انبساط داشت . بطرف شمال حدود آنها درماورای هندوکش واضح تصریح نشده ولی بطرف غرب تا کناره های هیرمند و سیستان حکم فرمائی داشتند . پس قراریکه اشاره شد از روی ماخذ عربی وفارسی وماخذی که از عربی ترجمه شده چنین برمی آید که ازسال های ۳۰ هجری تا ۲۵۸ (از ۶۵۰ تا ۸۷۹ مسیحی) درمدت بیش ازدوصد سال که سرداران عرب به کشورما دست وپنجه نرم کردند همیشه درجنوب هندوکش باشاهانی مقابل شده اند که آنهارا به نامهای رتبیل ، رتنبیل ، زنبیل وزنبل ورتبیل وغیره خوانده اند .

* * *

حالا که یك موضوع ویك عصر را ازنقطه نظر اعراب [illegible] به این نتیجه رسیده ایم که میان دو سلسله فوق [illegible] رااز این حیث ومنابع کشمیری ومسکوکات از شاهان ودودمان های [illegible] ازهمان یك سلسله شاهان ودودمان های شاهی [illegible] تاجائیکه ضرورت داشت تفصیلات هرموضوع را [illegible]

در دوره هائیکه مورخین عرب از زنبیل [illegible] والبیرونی ([illegible]) مورخ [illegible] دودمان وکلمه [illegible] میکنند وباش [illegible]

[illegible]

[illegible]

دودمان های سلطنتی [illegible]

که آخرین شاهان کابل چه برهمن وچه ترك وچه کوشان به صفت (شاهی) یاد شده اند ازقبیل : برهمن شاهی کابل ، هندوشاهی کابل ، ترکی شاهی کابل یا کابلشاهیان وغیره . البیرونی درتاریخ (الهند) خود حینیکه ازدودمان شاهی کابل درمناصفهٔ اول قرن ۱۱ مسیحی صحبت میکند هم آنهارا به صفت (شاهیا) یاد میکند . ازطرف دیگر «رتبیل» باصور دیگری که ضبط شده مانند زبیل ، زنبیل ، رنبل ، رتبیل ، زابورك در عرف وداستان های عوام همه به صفت « شاه » ملحق بوده وازروی توافق سنه وتاریخ وزمان محل حکم میتوان کرد که ایشان حتماً جزء همین دودمان (شاهی) کابل اند .

برای ارتباط موضوع متذکر میشویم که کلمهٔ (شاه) ازعصر کوشانی‌های بزرگ یعنی ازقرن اول مسیحی باینطرف روی مسکوکات کوشانی های بزرگ وخوردو خاندان کیدارا ودودمان (تجن) کاپیسا وگندهارا وغیره دیده شده . وبارسم الخط یونان وکوشانی وخروشتی تحریر گردیده . (شااو نانوشااو) یکی از القاب کنیشکا است که در مسکوکات اوضبط است (وشهنشاه) معنی دارد . موسس سلالهٔ کوشانی های خورد (کیدارا) در مسکوکات خود را (کیدا را کوشان شاه) خوانده همین قسم درچندین سلسله مسکوکات معاصر این وقت صفت شاه وشاهی دیده میشود ازآن جمله یکی مسکوکات است که به دودمان (تجن شاهی) نسبت میشود ونمونه های آن اززمین داور ورودبارو سواحل هیرمند وزابلستان وفرزان وسکاوند وازنقاط بین غزنی وکابل بدست آمده وبلاذری هم یك دفعه بدون اینکه اسم شاه کابل راتذکار کند اورا بصفت (کابلشاه) خوانده ودر جاهای دیگر از (رتبیل) نام میبرد . همین قسم صاحب تاریخ سیستان در صفحه ۸۷ از پادشاه کابل محض بصورت (شاه کابل) یاد میکند این همه قرائن یکجا شده وقرار نظریه (ری H.C.Ray) معلم تاریخ وسانسکریت یونیورستیه کلکته نشان میدهد که یحتملاً (رتبیل های) ماخذ عرب که آنهم بجای خود لقب است نه اسم خاص، جزء (شاهی های) کابل بودند که ازاواسط قرن ۵ ببعد سلطنت کرده اند. آیا این رتبیل ها همان شاهان کاپیسا میباشند که هیوان تسنگ زایر چین ازآنها ذکرمیکند ؟ جواب این سوال عجالتاً مشکل است ویك طرفه چیزی نمیتوان گفت. قرارنظریهٔ مستر ری چیز مسلمی که اینجا ذکر میتوان کرد این است که رتبیل ها در وسط قرن ۹ مسیحی یعنی عصری دردرهٔ کابل سلطنت داشتند که قرارنظریهٔ البیرونی و(کلهنه) مورخ کشمیر سلالهٔ ترکی شاهی از بین رفت ودودمان برهمن شاهی کابل عرض وجود کرد . درین صورت مدققمذکور رتبیل هارا شاهان کاپیسا قیاس میکند وعلاوه مینماید که درین وقت شاهی بنام کارکوتاس Karkotas در کشمیر به سلطنت رسیده وشهرتا کربلا را اشغال کرد ودامنهٔ نفوذ شاهان کاپیسارا بطرف شرق محدود ساخت وآنها هم بطرف جنوب غرب نفوذ خودرا وسعه بخشیده وقلمرو خودرا تا کنار هیرمند ودریاچهٔ سیستان انبساط دادند و از همین جهت بار اول درین حصص باسر داران وفئرین عرب مقابل شدند (۱) بااین ترتیب وضعیت (شاهی ها) میان دوقوهٔ بارپات

(۱) صفحه ۷۱ The Dynastic Hiotory of Northern Iidiavol.I by Ray.

وخطرناك شده وانقلابی رخداد. (کلار) وزیر برهمنی آخرین شاه ودودمان ترکی شاهی یعنی «لگه تورمان» رامجبورسنموده وسلالهٔ هندوشاهی رابمیان آورد وپادشاهان آن دودمان قراریکه بیشتر هم ذکر شد تا زمان سلطنت الپتگین وسلطان محمود کبیر زابلی در حوالی سمت مشرقی دوام داشت ودراثر فشار لاینقطع خاندان آل ناصر غزنه درربع اول قرن ۱۱ مسیحی مضمحل شدند واحفاد آنها بخاك هندی عقب نشستند ودر آنجا درقلمرو محدودتری بهحکمفرمائی ادامه دادند و تعقیب آنهامطالعات عمیق تری بکاردارد .

رتبیل شاهان وقشون عرب :

فصل مهمی که رتبیل شاهان در تاریخ کشور مااشغال کرده اند عبارت ازمقابله های آنها با سرداران وقشون عرب ومحافظهٔ خاك مملکت استوهمین دفاع ومقابله ها ومفاهمه های دو صد ساله است کهرول تاریخی آنهارا معین کردهومتن نگارشات خود مورخین عرب اسباب معرفی وشهرت آنها گشته . در اوائل این مطالعات متذکر شدیم که کشور کهسار ماهیچ وقت فاقد قوای نیرومند ملی وقائدین توانا ومدبر نبوده واین وضعیت را هر مرتبه حملات بیگانه خودش ثابت وآشکارا ساخته قشون نیر ومندعرب کهیکدسته از سرداران آن رامختصراًنام گرفتیم همان قشون بزرگ ومحتشمی است کهدولت ساسانی رادر یکی دومیدان مضمحل ساخته وبعد ازدوقرن هم بوره کهستانات بلند کشورمارامتصرف شده نتوانست ورتبیل شاهان کابل وامرای دست نشاندهٔ آنها از هامون سیستان گرفته تاسند درهر نقطهئی سخت جنگیدند، گاهی قشون عرب غالب شد گاهی نیروی رتبیل ، گاهی اینباج پرداخت وگاهی آن حیات خودرا بهزر سرخ خرید چندین دفعه مفاهمه بمیان آمد ، چندین مرتبه عهد بسته شد هر تیری چندین مرتبه از دستی بهدستی افتاد ولی رتبیل شاهان ونیروی ملی تا زمانی بوره مضمحل نشد [illegible] بیت صفاری با دستهٔ نیرومندی از فرزندان خود این کشور به مقابلهٔ آنها بر [illegible] مهمی که از خلال جنگهای اعراب ونیروی ملی معلوم میشود این است که رتبیل شاهان عموماً خود شان درهر نقطهئی که جنگ بود به قیادت نیروی خود حاضر بوده و جنگ [illegible] از روی مطالعهٔ جنگ ها وحرکت وسیاست نظامی رتبیل شاهان واضح معلوم میشود [illegible] جغرافیائی وتوپوگرافی خاك دران مداخلت زیاد داشته [illegible] کشور [illegible] زمین عموماً دوشکل داشت یکی هموار وجلگهئی مانند سیستان وحوزهٔ [illegible] کهستانی دشوار گذار مانند اراضی بین قندهار و کابل [illegible] رتبیل شاهان [illegible] خود همیشه سعی داشتند [illegible] کشور [illegible] [illegible] اگر در مقابله اول غالب میشدند [illegible] [illegible] قشون عرب [illegible] ۲۹ هجری [illegible] [illegible] جنگ [illegible] ۱۱ فرسخی [illegible] [illegible]

وشریح بن‌هانی الحارثی باجمعی ازنظامیان عرب بقتل رسید و آوازهٔ این‌شکست بزرگ حجاج و خلیفه عبدالملك مروان‌را بیقرار ساخت،مجدداً خلیفه وامیرخراسان بمشوره وتهیه نقشه مصروف شدند تاهنگامهٔ این شکست فاحش را خاموش سازند . کامل وطبری میگویند که۲۰ هزار از بهترین جوانان بصره و ۲۰ هزار هم از میان اهل کوفه انتخاب کردند که جمله چهل‌هزارنفر شود . صاحب تاریخ سیستان اظهار میکند که از یکصدو بیست هزار نفر چهل هزار نفر مرد جنگی وکارآزموده انتخاب کرده وبابهترین اسلحه وادوات واسپهای تازی مجهز گردانیدند واز زیبائی وحشمت‌زیادنام آنرا (جیش‌الطواویس) یعنی(قشون طائوسان) ماندند وبه‌سرکردگی آن‌عمربن‌عطا(۱) یاعطاردبن‌عمیر التمیمی‌را معین کردند وعبدالرحمن‌بن‌محمدالاشعث الکندی‌والی سیستان هم بر آنها سرپرستی داشت . رتبیل شاهان بااین قشون نیرومند وزیبا پنجه داده و به مقابله های سختی ادامه دادند . قسمتی از حصص غربی کشور رتبیل بدست اعراب افتاد ولی فتوحات خود را ادامه داده نتوانسته ومتوقف شدند وباقی اقدامات را به سال آینده موکول کردند واگرنگارشات ابن‌اثیر دربن زمینه تصدیق شود شکستی‌که بالاذکر نمودیم دربن جنگ نصیب اعراب گردید .

بهرحال از روی این دوتمثال واضح معلوم می‌شود که بهترین ومجهزترین قوای عرب هم درمقابل نیروی کابل شاهان کاری به‌آسانی ساخته نتوانسته وبه ناتوانی خود اعتراف کرده است . جنگ هائی که تنهابرسر کابل شده نشان میدهند که باوجود سقوط شهر وخرابی حصار وبروج آن باز درهفت مرحله حملات عرب شهر بکلی بدست آنها نه افتاد ورتبیل شاه تازمان ملك الدنیا یعقوب لیث صفاری دراینجا حکومت میکرد . جنگ های دوصد سالهٔ قشون عرب بارتبیل شاهان موضوعی است بس‌طویل وپیچیده که اینجا متاسفانه بواسطه ضیق صفحات معینه مقاله نمی‌توان داخل جزئیات شد حتی عمومیات راهم پوره نمی‌توان تذکار داد لذا بهمین سیر عمومی اکتفا گردید .

* * *

درباب جنگ یعقوب لیث بارتبیل شاه کابل، گردیزی یك اشارهٔ مختصر اکتفا میکند ولی این‌قضیه درجامع الحکایات محمدعوفی که کتابیست نادرتحت‌عنوان یعقوب‌لیث وروسل (Rusal) مفصل‌تر آمده روح مطالب را ازروی متن انگلیسی مذکور از صفحه ۱۷۶ جلددوم تاریخ هند تالیف هلیوذکر میکنم .

بعدازینکه یعقوب‌لیث به مراتب بلند شکوه وجلال رسید بنای کشورکشائی را گذاشت . صالح نصر که یعقوب دردورهٔ گمنامی دربان او بود فرار نموده بهروسل Rusal پیوست واورا تحریك نمود که به یعقوب لیث حمله کند . روسل قشون خود را جمع نموده وصالح نصر را

(۱) صفحه ۱۱۲ تاریخ سیستان .

سرعسکر دستهٔ پیش قراول مقرر کرد . یعقوب لیث وقتیکه از قضیه مطلع شد اشخاص با تجربه را جمع نموده واز آنها راجع به حمله روسل نظریه خواست . آنها مشوره دادند که بر دشمن حمله کنند . اگرچه قوهٔ او کم است به مدد خداوند غالب خواهد شد ولی حتی المقدور از جنگ خندق وسنگر خود داری نماید وقتیکه یعقوب قشون خود را سان دید از سه هزار سوار بیش نبود معهذالک بقصد مقابلهٔ روسل برامد وچون به بست رسید مردم میگفتند که چطور با چنین قوه کم وعده قلیل سوار با روسل جنگیده می‌تواند ؟ یعقوب چون میدانست که با این قوه به روسل مقابل شده نمی‌تواند از درفریب پیش آمده یکی از نوکران معتمد خود را با پیامی نزد روسل فرستاد که می‌خواهم به ملاقات مشرف شوم وقبول اطاعت نمایم . همین قسم به قشون خود گفت که به ملاقات روسل میروم ولی ملتفت باشید که نزد او هرچه که من کردم شما هم بنمائید . وقتیکه ایلچی یعقوب نزد روسل رسید وپیام رابه او رسانید خیلی خوش شد زیرا از او درهراس بود وپیوسته به نقاط مختلف کشور او حمله میکرد واطاعت او خاطرش را آسوده می‌ساخت . لذا از ایلچی او بخوشی وگرمجوشی استقبال کرد وبه یعقوب پیغام فرستاده وبه او وعده ها داد . یعقوب قاصد های خودرا یکی پشت دیگر فرستاده میرفت وبه عساکر خود میگفت که بهاین ذریعه قوه دشمن رامعلوم میکنم .

وقتیکه هردوعسکر بیکدیگر مقابل شدند روسل صالح نصر را خواسته وگفت چون دشمن برای تسلیم واطاعت آمده جنگ مورد ندارد . پس طرفین روزی را برای مذاکره معین کردند چون روسل بهسواری اسپ عادت نداشت بهتخت روان نشست و[illegible] روی تخت او را بهمیدان ملاقات بردند . روی تخت خود نشست وبه عساکر خود امر کرد که دو طرف تخت اوصف بکشند . یعقوب باسه هزار سواران رشید خود میان صف [illegible] وارد شد [illegible] زره پوشیده بودند ونیزه های خودرا عقب اسپها مخفی داشتند . وقتیکه یعقوب نزدیک روسل رسید سر خودرا بصورت اتقیا تعظیم کرد ولی نیزه را [illegible] واورا بیک ضربه هلاک ساختند . سواران او [illegible]

[illegible]

ظفر متعلق بکسا نیست که بیش ازدیگران استقامت دارند . (ناپلیون)

نگاهی بغور

بناغلی علی احمد « نعیمی »

مقدمه ـ موقعیت جغرافیائی غور ـ نظری بتاریخ غور ـ مقامات واماکن تاریخی غور

مقدمه :

درتشکیلات مملکت حکومت کلانی موجود است که بنام غور یادمیشود . اگرچه منطقهٔ که امروز بدین نام یادمیشود درقسمت جنوب شرق ولایت هرات بیش ازیك ناحیه نسبتاً کوچکی را دربر نمیگیرد ولی کسانیکه به تاریخ باستانی و کار نامه های کشورکشائی وجهانداری مردان نامی سر زمین با افتخار آریانای قدیم یعنی افغانستان عزیز امروزی سرو کاری دارند درخلال این اسم زیبا یك جهان و سیعی را تما شا میکنند که بر علاوه خاك کشور ، سند و بلوچستان و قسمتی ازفارس را نیز در بر میگرفت اگر بعبارت هولدچ انگلیس بگوئیم از شنیدن نام غور سر زمینی بنظر انسان تجسم میکند که ازاقصای هندوستان تافارس واز آمو تا هرموز امتداد داشت . (١)

بناغلی علی احمد خان « نعیمی »

چون مجله وسالنامهٔ کابل که درطی شمر چندین سالهٔ خود پیوسته خدمات شایان وآبرومند درراه احیای افتخارات اسمای تاریخی وجغرافیائی مملکت ازخودنشان داده ومیخواهد این اقدام نیك را پیوسته ادامه بدهد اینست که امسال اینجانب را افتخاربخشید که مقالهٔ تحت عنوان غور تهیه نمایم . تاحتی المقدور برین ناحیهٔ کهستانی که چون قلب آهنین ونیرومند کشور است ازهر جهت روشنی وپرتوی بیفتد ونام آن برای دفعهٔ دیگر ازازاویهٔ فراموشی ونسیان برون آید .

---

(١) THE GATAS-OFANDIA مؤلفه هولدچ .

البته خوانندگان محترم میدانند که چیز نوشتن درباب غور که یکی ازمناطق سخت کوهستانی آسیا بشمار میرود . کار مشکل است زیرا این سرزمین سنگی که بگفتهٔ فریه قلعه عظیم ومستحکمی است درمرکز ومرتفع ترین نقاط بلند وبزرگ آسیا تاامروز بکس اجازه نداده است که ازبیرون آمده اطراف وزوایای اسرار آمیز آنرا بنظر غور ودقت مشاهده نماید وازهمین جهت است که سیاحین جغرافیه نگاران ومستشرقین کمتر سخنی درباب غور گفته‌اند . معهذا باوجود قلت مدارك واسناد تاجائیکه ماخذ کمك میکرد وتااندازهٔ که ازتوان این عاجز ساخته بود معلوماتی فراهم گردید که تقدیم خوانندگان عزیز میگردد . امید است در آینده نسل جوان ما در پی موضوع افتاده آنرا روشن تر بسازند تا اگر خدا خواسته باشد روزی بهر سنگ و چوب آن آشنا باشیم .

موقعیت جغرافیائی غور .

اگر نظری بنقشه جغرافیائی کشور بیفگنیم یك سلسله جبال عظیم رامی بینیم که از شرق بطرف غرب صف کشیده واز مرکز گذشته تقریباً تا منتهاالیه سمت غربی مملکت میرود . واراضی نسبتاً پست تررا بدو حصه ازهم جدا میسازد . هرگاه یکی ازاین سلسله کوههارا که ازمنتهاالیه شرقی مملکت یعنی از واخان شروع گردیده وبطرف غرب بحدود بامیان ختم میشود وآنرا بنام سلسلهٔ هندوکش یادمیکنند ازسلسله کوههای مرکزی جدا سازیم یك سلسله جبال دیگری درمرکز کشور بجامیماند که بنامهای کوه بابا و کوه سفید و کوه سیاه وغیره یاد میشوند . تمام سرزمین کوهستانی که بطرف جنوب این کوهها وقوع داشته میرود بطرف شرق وجنوب آن افتاده است درقدیم بنام غوریات میشد . وادی غوریك سلسله جبال سمت ویلات دیگری هم ازخود دارد که بعضاً شرقاً غرباً وبرخی شمالاً جنوباً امتداد دارند .

غور یا همان سرزمین کوهستانی مملکت [illegible] تشکیلات سیاسی وولایتی امروزهٔ افغانستان مفهوم [illegible] ذیل میباشد :

[illegible]

[illegible] مربوط میباشد . (۱)

(۱) [illegible]

جغرافیه نگاران قرون وسطی این منطقه رامنبع دریاهای بزرگ ومتعدد ازقبیل هریرود هلمند ، خاش رود ، دریاهای فراه ، انگاشته وسر چشمهٔ دریای مرغاب راهم درحصهٔ سر حدی ناحیهٔ غوروغرجستان قرار داده اند . (۱) لوسترانج صاحب کتاب خلافت ارضی شرقیه میگوید که در قرن ٤ هجری بقرار قول ابن حوقل غور باداشتن جلگه ها ووادیهای پر جمعیت وحاصل خیز خود بداشتن معادن طلا ونقره معروف بوده است .

در زمانه های پیش ازاسلام یعنی در اوقاتیکه غور وجبال فیروزه بدست اجداد سلطان غیاث الدین شهنشاه معروف غور بود افغانهای همین کوهستانات مرکزی همواره درمقابل کشا کش وتهاجمات پی درپی موجودیت مستقلانهٔ خودرا حفظ کرده است. دراواسط قرن ٦ هجری یعنی درهمان موقعیکه سلطان نیرومند وشهنشاه مقتدرغور سلطان غیاث الدین برار یکهٔ سلطنت غور جلوس نمود ، نام با افتخار غور از نقطهٔ نظر سیاست جهان کشائی وفتوحات مفهوم وسیع وبسیار وسیع را اتخاذ کرده غرباً شامل تمام ولایت خراسان حالیه وسیستان وجنوباً بلوچستان وشرقاً تماماً ممالك سندوپنجاب الی دهلی ونواحی آن گردید . وازجهت شمال ولایات مرو وبلخ وطخارستان را الی کوه های پامیر وچترال دربر گرفت .

موسیو فریه سیاح معروف فرانسوی که دراواسط قرن نزده عیسوی درفارس و افغانستان مسافرتی نموده وازراه سیاحت بغور آمد (۱۸٤٥ـ۱۸٤٦) درسیاحت نامهٔ خود میگوید که ایالت غور واقع بجانب جنوب شرق هرات مملکت آن شهزاده گان وشاهان بود که برروی خرابه های قلمرو سلطنت سبکتگین وپسرش سلطان محمود غزنوی سلطنت تازهٔ برپا ساختند . این قسمت پاروپامیزاد درآن اوقات مسکن قبیلهٔ بودٔ موسوم بهسور که هنوزهم سه یا چهارهزار خانوادهٔ آن درشمال غرب ایالت غور باقیمانده وامرار معیشت میکنند . بهمان اندازهٔ که جنگ داخلی کشور سبب انحطاط وتنزل قبیلهٔ سوری گردید برعکس بهمان اندازه قبیلهٔ تیمنی روبه ترقی وانبساط گذاشته ولایت غور را که ازسوریها خالی گشته بود اشغال وآنرا مسکن ومقر اساسی خود ساختند (۲) . (ص ٤٥۰ ج اول فریه) .

---

(۱) صاحب طبقات ناصری نیز در ضمن یك سلسله حکایات غور را به نسبت کثرت چشمه سارها هزار چشمه میخوانند .

(۲) تیمنی ها از قدیم ترین مردمان آریانا هستند چنانچه مور خین قدیم یونانی و غیره ازین قوم باسمای مختلفی یاد کرده اند وقرار نگارشات ایشان از همان ازمنهٔ بسیار قدیم غور ناحیهٔ مسکونی این قوم بوده است . بناغلی کهزاد درکتاب آریانای خود که معرفی کنندهٔ اسمای تاریخی وجغرافیائی قدیم افغانستان است درضمن دیگر قبائل باستانی کشور شرحی در باب تیمنی ها نوشته است که ازنقطهٔ نظر تحقیقات وتتبعات تاریخی فوق العاده مهم و جالب نظر
(مابقی در صفحهٔ ۱٦۰)

چون موقعیت کهستانی ناحیهٔ غور صعب المرور ودارای دره های سهمگین می باشد وازطرف دیگر وسایلی هم دردست نیست که درنقاط مختلفهٔ آن رفت وآمدشده مشروحاً معلوماتی درباب جغرافیای آن تهیه میگردید اینست که تماماً نقاط این ناحیه مجهول مانده ونمی توان باسناد تاریك و ناقصی که دردست است داخل جزئیات شد .

فضای وادی غور باز ووسیع بوده دریای شفاف وخروشانی دربین آن جریان دارد که بعدازطی فاصلهٔ کمی بافراه رود یکجامی شود . تیواره که امروز مرکز حکومت کلانی غوراست تقریباً دروسط کوهستانات ایالت واقع است . درجنوب تیواره درعقب یکسلسله کوهای گره خورده وادی وسیع وپر ازاشجاری وجود دارد که در آن دوموضع مهم بنام نیلی وزرنی واقع است. این دوموضع از زمانه های بسیار قدیم مسکونی بوده وازجملهٔ مناطق مهمهٔ غور باستان بشمار میروند . چنانچه دراطراف وجوانب آنها بقایاوخرابه های تاریخی بسیار بنظر میرسد . جام قلعه نیز درهمین وادی وسیع بنزدیکی زرنی به بلندی کوهی آباد است .

یکی ازمقامات مهم ومسکونی امروزه منطقهٔ غور قلعه یمان است که درشرق تیواره در مصب دریای هلمند واقع گردیده ومرکز مهم قبیلهٔ تیمنی می باشد . درینجا نیز آثار وابنیهٔ تاریخی موجود است چنانچه هولدچ هم در کتاب خود بدان اشاره نموده است . نیلی وزرنی بواسطهٔ یکراه قافله رو ازیکطرف وبذریعهٔ راه دیگر باتیواره که بتوبهٔ خود باراه دیگری بهرات رابطه دارد ، از طرف دیگر مرتبط می باشند . ازهرات بزرنی ازراه پرچمن که موقعیت خوبی دربین این دو موضع دارد نیز می توان رفت . فرسی دربین هرات وتیواره افتاده وخواجه چشت تقریباً می توان آنرا منتهاالیه سرحد غربی ایالت غور گفت بقول ادریسی هفت روزه راه از هرات فاصله دارد . ولایت بطرف شمال غرب مرکز غور واقع وباوادیهای او بهمجاوراست .

(بقیه صفحهٔ گذشته)

می باشد . [illegible] موصوف میگوید تیمنی های امروزه را [illegible] و همچنان [illegible]
حقیقت گفته های هرودت را [illegible] Thamani [illegible]
هرودت [illegible] Tiians [illegible]
[illegible] Ares [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Dhatanai [illegible]
[illegible] Tyhana [illegible]
(ص ۱۰۸ [illegible] آریانا مؤلفهٔ [illegible])
[illegible] صفحه ۲۱۷ و ۲۲۳ [illegible]

نظری بتاریخ‌غور :

همان‌طورکه منطقهٔ کوهستانی غور ازنقطهٔ نظر جغرافیا مجهول مانده وبجزئیات داخل جزئیات آن شده نمی‌توانیم تاریخ باستانی وقرون قبل‌از اسلام آن‌نیز خیلی تاریك بوده ودرباب آن مدارك واسناد موثوقی تاحال بدست نیامده است . اگر چه در بعضی کتب ومآخذاسلامی درخصوص ملك‌های غور معلوماتی موجود است ولی بیشتراساس این‌معلومات چنانچه‌دراکثر نگارشات شرقی معمول است بیشتر جنبهٔ افسانوی دارد . که‌ازهیچ نقطهٔ‌نظر مورد اعتماد نویسنده گان امروزی قرار گرفته نمی تواند . اینکه آئین منطقهٔ غور قبل ازاسلام چه بوده بهیچ صورت چیزی نمی‌توان گفت زیرا تاهنوز تدقیقات ، تفحصات ، وحفریات فنی درزمینهٔ تاریخ باستان این‌سرزمین بعمل نیامده اگرچه آئین بودیسم منا صفهٔ شرقی افغانستان را ازبلخ وکابل الی قندهار استیلا نموده بود واز طرف دیگر در همان آوانیکه دین مقدس اسلام به‌تدریج تاحوزهٔ هیرمند وزابل وکابل یعنی درمنا صفهٔ جنوبی هندوکش پیش‌آمده وانتشار یافت ودرسال ۳۳ هجری عبدالرحمن بن‌سموره حکمران ولایت سیستان مقرر گردید بلاذری درقسمت کوهستانی بلادداور یازمین‌داور که‌درآن اوقات شامل منطقهٔ ایالت غوربود به‌نزدیك کوهی که‌اعراب آنرا جبل‌الزور خوانده‌اند ازمعبد با شکوه وآئین دیگری صحبت کرد که‌به آئین بودیسم هیچ مناسبتی ندارد . مگر معهذا نمی توان گفت کدام‌یك ازین دوآئین توانسته‌بود تاقلب‌غورانتشار یابد . مگر به‌نسبت‌اینکه تا اواسط قرن اول هجری معبدمعروف وباشکوهی‌مانند معبد زوراز آفتاب پرستی که شعبهٔ از آئین برهمانیسم بشمار میرود ، دریکی از حواشی جنوبی غور برپا بود وبت مشهور طلائی آن که‌دارای چشمان یاقوتی‌بود بدست‌عبدالرحمن والی‌سیستان ازهم‌شکست ، وهمچنان بنابر آنکه درمسکوکات دوسلسله شاهان‌جنوب هندوکش که‌به‌تجن شاهی ونیپکی ملکا معروف اند مجسمهٔ شونا رب النوع آفتاب دیده می‌شود (۱) بصورت احتمال میتوان گفت که باید مردمان وباشنده گان حصهٔ مرکزی غور هم پیروآئین شونا یعنی آفتاب پرست بوده باشد. راجع به‌زبان غوریها تاجائیکه مأخذ شهادت میدهند کدام لهجهٔ مخصوصی ازلهجه های زبان‌باختری بوده است که بافارسی ودیگر زبانهائیکه در اوائل قرن پنجم هجری معمول بودند، شباهتی نداشت . چنانچه صاحب تاریخ بیهقی میگوید که بسال ۴۱۱ هجری هنگامیکه سلطان مسعود در زمان حیات پدر خود سلطان محمود از هرات بعزم تسخیر غور حرکت کرده قلاع کوهی «برتر» و«رزان» را تسخیر نمود درعلاقهٔ «تب» پیشرفت ورسولی به نزد حکمران « تب »

---

(۱) شمارهٔ ۱۹۰ سال ۱۳۲۱ روز نامهٔ ملی انیس مقالهٔ جبل الزور بناغلی کهزاد .

فرستاد واورا به قبول انقیاد خود دعوت کرد ابوالحسن(١)و« شیروان» (٢) خوانین غور را که قبلاً باوی پیوسته بودند . بارسول خود جهت ترجمانی فرستاد . و همچنان هو لدچ در کتاب معروف خود راجع بزبان مردمان غور میگوید : «اهالی آن بالسان مخصوص تکلم میکنند که مشابه به لسان اهالی خراسان نمی‌باشد .» (٣) تحقیقا تی تاحال در باب لغات این ناحیه بعمل نیامده ولی درین هیچ‌شبهه نخواهد بود که مردمان کهسار غور بایکی از لهجه‌های السنه اوستائی تکلم می‌نمودند . چنانچه خود کلمه غور هم قرار معلوم باید ازکلمه « گر» اوستائی گرفته شده باشد که عیناً مرادف آن درپښتو کلمه «غر» یعنی کوه موجوداست .

خاندان معروف سلاطین غور که در دورهٔ فترت سلالهٔ غزنوی بروی کار آمده زمام ادارهٔ کشور کهستانی آریانارا بدست گرفتند ، از طایفهٔ سوری افغان است که در بین دگر قبائل باشهامت افغان خیلی عزیز ومحترم می‌باشد .

اجداد سلاطین غوری از زمانه های قبل از اسلام ریاست اقوام افغانی غور وجبال فیروزهٔ را دارا بودند وباپادشاهان مقتدر کشوردرهرموقع معاونت های شایانی نموده اند . مؤرخین میگویند که « سجا » نام یکی از اجداد سلاطین غوری از مشاهیر و اشراف غور ومعاصر فریدون بود . همچنان‌شنسب جدا علای این خاندان بزعم مورخین با حضرت خلیفهٔ چهارم کرم‌الله‌وجه معاصر بوده است . امیرفولادی نیز که از اجداد سلالهٔ غوری است در زمانهٔ استیلای عرب ، موقعیکه در خراسان علم های حریت خواهی بلند گردید ، جهت از پادر آوردن حکومت بنی‌امیه لشکری ازمردمان غور غور ترتیب داده با ابومسلم خراسانی کمک ومعاونت نمود ودرآن کارنامه بنوبهٔ خود سهم گرفت . (٤) [illegible] معاصر هارون رشید وسوری جد غور یا معاصر خانوادهٔ شاهی صفاری بوده واز قائدین حربی آن زمان بشمار میرفته است .

محمدسام معاصر سلطان محمود غزنوی بوده وبا آن پادشاه بزرگ در [illegible] شاهداری کرده که از آن به بعد این خانواده واولادش در [illegible] حاصل می‌نمایند .

شاهان غوری ازسال ٥٤٥ هجری در زمان [illegible] علاءالدین جهانسوز [illegible] وسیع‌تری را گذاشته اند که [illegible]

---

(١) دوکتور ناظم ازقول بیهقی میگوید که [illegible] ابوالحسن [illegible] بوده . (صفحه ٧٧ ترجمه کتاب سلطان محمود) (٢) [illegible] میباشد (دوکتور ناظم) (٣) صفحه ٢١١ [illegible] Races of India [illegible]
(٤) طبقات ناصری .

سلطنت های بزرگ وکوچك تشکیل دادند مانند خلجی‌ها، سوریها ،وغیره . محمدسام سوری شخصاً در اوایل حکومت سلطان محمود غزنوی گاهی به تجارت بین افغانستان وهند مشغول بوده وتمایلی به خانی وریاست نداشت ولی حینیکه لشکرکشی های سلطان کبیر غزنه در هند شروع گردید وی باقوم خود بمعیت سلطان پیوسته برای جهاد قیام کرد وخانوادهٔ اش مورد عزت واحترام دربار غزنین واقع گردید . سپس در یك مسافرت بحری غرق وا سیر پنجهٔ امواج شد . درعهد سلطان ابراهیم غزنوی حسین بن‌محمدسام بریاست قراولان شاهی تقرر داشت . ودختری ازخانوادهٔ شاهی سلاطین غزنوی‌را سلطان‌ابراهیم بحباله نکاح‌او درآورد. حسین‌را از آن‌شهزاده‌خانم هفت‌پسر بود : اول‌ملك فخرالدین که‌ازطرف پدروالی بامیان‌بود واولاداورا ملوك شنسبانیهٔ بامیان گویند. دوم قطب‌الدین‌محمد که آخراً بهرامشاه غزنوی دختر خودرا بدوداد . سوم شجاع‌الدین چهارم ناصرالدین محمد که‌ولایت‌زمین داور بوی متعلق بود . پنجم‌سیف‌الدین‌سوری که‌بعد از انقراض خاندان‌غزنوی پادشاه غزنی‌شد ششم بهاءالدین‌سام پدرغیاث الدین‌پادشاه غورهفتم علاء الدین جهانسوز .

مسعود بن ابراهیم غزنوی شاه‌حسین را بفرمان روائی غور اعزام نمود . چون ضعف درامور ادارهٔ غزنویان واقع شده بود حسین باستقلال تمام بحکومت پرداخته واولاد های خودرا دربلاد بامیان که‌حاوی‌قسمت‌های‌افغانستان مرکزی‌وشمال شرقی‌بودو هم‌بحصهٔ‌زمینداور که بعضی از حصص قندهار وسیستان را دربرمیگرفت، تعین نمود . بعدازشاه‌حسین قطب‌الدین پسرش پادشاه غور گردید . قطب‌الدین محمد که‌اورا ملك الجبال هم‌میگویند یك‌ذات‌لایق، قابل‌ودر بین‌اولاد شاه‌حسین غوری ممتاز بود . هوای عظمت وبزرگی درسر داشت شهر فیروزکوه‌را بنانهاده محل ادارهٔ غورقرار داد . بهرامشاه غزنوی از شهرتش هراسیده‌وی رابه‌بهانه ازغور به‌غزنین خواست . اولاً محبوس وبالاخره مسمومش کرد . دراثر این‌واقعه سلسلهٔ اتحاد غوریها وغزنویها ازهم گسسته اولاد شاه حسین برسر انتقام آمدند . نخست ملك سیف الدین برادر ملك قطب‌الدین که بغزنین اقامت داشت از قتل برادر متألم شده بغور آمدوبه تشکیل سپاه پرداخته متوجه غزنین شد. بهرامشاه راخلع‌وفرار هندساخت وخودش برتخت شاهی غزنی جلوس نمود . درآخر همان‌سال مردم‌غزنین باوی‌مخالفت کرده‌بهرامشاه‌را دوبار به سلطنت دعوت نمودند وملك سیف الدین بدست بهرام شاه بقتل رسید . قتل سیف‌الدین بعلاوه انتقام گذشته سرداران ونامواران غور را مشتعل ساخت . این است که سلطان علاؤالدین که بتوصیهٔ برادر خود ملك قطب الدین برتخت غور جلوس نموده بود با دوازده هزار سپاه بجانب غزنی روان شد وملك شهاب الدین را به نیابت خود بغور گماشت چون یمین‌الدوله بهرامشاه از آن حال واقف گشت باسپاه‌عظیمی ازراه بلاد گرمسیرورخج

وتکین آباد روی بطرف زمین داور آورد . ولی سلطان علاءالدین قبلاً بالشکر های خود بزمین داور رسیده بود . بهرامشاه رسولانی بجانب او فرستاده امر کرد که مجدداً به جانب غورباز گردد . علاؤالدین برسر ستیز آمده جنگهای سختی در گرفت . عساکر بهرامشاه متواری گردیده علاءالدین چنانچه معروف است به انتقام خون برادران خودشهر زیبای غزنین را بسوخت وملقب بجهانسوز شد . بعدازین واقعهٔ جهانسوز دوباره بغورمراجعت کرده بر خلاف اسلاف خود مناسبات را باسلطان سنجر سلجوقی قطع کرده بنای جنگ جوئی را گذاشت تاآنکه بالاخره درسنهٔ ۵۵۱ وفات یافت .

بعداز اوپسرش سیف الدین محمد برتخت فیروز کوه جلوس نمود، پادشاه عادل و کریم النفس بود . ملك غزنین بهپسر عم خود سلطان غیاث الدین محمد داد . درزمان او چون حکومت سلجوقیان اوبضعف نهاده بود بعد از سلطان سنجر سلجوقی (۱) بلخ رامسخر نمود . غزان بجنگ اوآمدند درین جنگ مجروح گردیده بالاخره پدر ودحیات گفت سنه ۵۵۸ هجری سلطان غیاث الدین ابوالفتح محمد بن سام برادر زادهٔ جهانسوز که در زمان سلطنت عم خویش درقلعهٔ حیرستان غور محبوس بو دوسیف الدین پسر عمش اورا درعهد خویش ازحبس رهانیده به حکومت غور گماشت ، بکرسی تخت سلطنت فیروز کوه جلوس نمود . این سلطان از شاهنشهان نامور افغانستان است . در ابتدا بامور داخلی کشور پرداخته سپس بفکر توسعهٔ قلمرو خویش وقائم نمودن امپراطوری بزرگی در وسط آسیا گماشت . در سال ۵۷۲ هجری شهاب الدین برادر خود را رسماً به سپه سالاری کل قشون بهتسخیر ولایات متصرفی سلطان محمود غزنوی درهند اعزام داشت . درین جنگ شهاب الدین ملتان و بعضی نواحی دیگر را در حوزهٔ تصرف در آورد . بعداً در سال ۵۷۵ مجدداً شهاب الدین بامر برادر خود غیاث الدین بعضی فتوحات بیشتری در هند حاصل کرده در سال ۵۷۶ به پنجاب حمله برد و خسروملک آخرین سلطان دودمان محمودی را مغلوب ساخته [illegible] و لاهور را متصرف شد . بسال دیگر سند را فتح نموده مظفرانه بغور مراجعت کرد . در سال [illegible] خسروملک [illegible] بعضی ولایات متفرقهٔ هند را متصرف ساخته بود بدست شهاب الدین اسیر و در یکی از قلاع فیروزکوه محبوس شد . (۲)

در سال ۵۸۸ هجری [illegible] سلطان غیاث الدین [illegible]

---

(۱) صفحه ۱۹۳ لب التواریخ .

(۲) مقالهٔ [illegible] صفحهٔ ۳۲ [illegible]

بعزم فتوحات بیشتری بطرف هند حرکت کرده ازضمیمه نمودن بعضی اراضی دیگر به قلمرو بزرگ فیروزکوه قطب الدین ایبك را که ازکارمندان وفادار بود ، به نائب الحکومگی هند گماشته خود دوباره به پایتخت غور مراجعه نمود .

چون درزمان سلطان غیاث الدین بزرگ قلمرو سلطنت غور خیلی وسعت یافته بود سلطان موصوف نظر به کارفهمی وقوۀ ادارۀ که داشت تشکیلات منظمی جهت حفاظۀ خاك های مفتوحه وغیرمفتوحه ترتیب داد . بدین معنی که قسمت مرکزی قلمرو خود را که عبارت از ولایت غور ، خراسان غزنی ، قندهار و بلخ بود مستقیماً تحت ادارۀ خود گرفت . قسمت ولایات بلوچستان و صوبه سرحد وسند و پنجاب را به ادارۀ برادر خود شهاب الدین وا گذاشت . وحصۀ شمال شرقی کشور را که شامل خان آباد و بدخشان و بامیان و دره های سمت شمالی کابل بود ، به ملوك بامیان که از اعمام خود سلطان بودند ، سپرد . بالاخره درسال ۵۹۹ بعمر ۶۳ سالگی پدرود حیات گفته در مسجد جامع هرات در جهت شمال غربی آن مدفون گردید . بموجب وصایای آن شهنشاه مغفور شهاب الدین از خراسان که در آن جا مشغول برقرار کردن نظم ونسق بود بفیروزکوه آمده رسماً به تخت امپراطوری جلوس کرد .

شهاب الدین ابوالمظفر بن سام مدت چهار سال با کمال اقتدار بر سریر شهنشاهی غور فرمان روائی کرده آخرالامر درسوم شعبان سال ۶۰۳ هجری درحال ادای نماز موقعیکه ازهند مسافرت می نمود درکنار نهر نیلاب بدست چندنفر ازهندیان شهید شد (۱) چنانچه در تاریخ وفات اوسروده اند :

شهادت ملك بحر و بر شهاب الدین	کز ابتدای جهان مثل او نیامد یك
سوم زغرۀ شعبان سال ششصد و دو	فتاد در رۀ غزنین به منزل دم یك

بعد ازسلطان شهاب الدین برادرزادۀ او محمود بن سلطان غیاث الدین محمد بن سام که درزمان سلطنت سلطان شهاب الدین حاکم سیستان واسفزار بود مالك تخت شهنشاهی فیروزکوه گردید مدت هفت سال سلطنت نمود تا آنکه درسنه ۶۰۹ روزی اورا دریکی ازاطاقهای قصر سلطنتی کشته یافتند . با مرگ این سلطان تهاجمات خوارزمشاهان وسپس تاخت وتاز چنگیز خانی بر غور وولایات مربوطۀ آن شروع گردیده بکلی سلطنت مقتدر محلی غور منقرض میگردد . اگرچه با این تهاجمات بربرانه مغلها حکومت مرکزی غور منحل گردید ولی شعبات مهم دیگری ازآن درهند مانند خلجی ها و سوریها وهمچنان درخود کشور مانند ملوك کرت بجا ماند که سالهای دیگر دارای اقتدار ونفوذ زیاد بودند . اگر ما خواسته باشیم ازآن دودمانهای غوری که درهند یادرخود افغانستان بعد ازانقراض غوریهای فیروزکوه بمیان آمدند بصورت بسیار مختصر

(۱) بمقالۀ بناغلی غبار به صفحۀ ۶۷ شمارۀ اول سال دوم مجلۀ کابل مراجعه شود .

حرف بزنیم اولاً خارج از موضوع ماست وثانیاً مقاله طویل خواهد شد و صفحات سالنامه گنجایش آنرا نخواهد داشت .

مقامات واماکن تاریخی غور :

درغور قرن ششم هجری که مرکز سلطنت پهناور ودودمان غوری بود چنان شهرها وقلاع بزرگ ، مستحکم ومجللی برپابود که آوازهٔ شکوه وعظمت آنها درطی چندین قرن ازبین نرفته واسمای محونا شدنی آنها تاابد در صفحات تاریخ پرافتخار ماثبت خواهد ماند . درمآخذ و مدارک اسمای زیادی ازین شهرها واماکن باستانی درضمن تذکار واقعات جهانکشائی ورزم جوئی شاهان مظفر غور ذکر شده ولی بازهم چون مسئله عدم تدقیقات در باب سرزمین تاریخی غور بمیان می‌آید نمی‌توان موقعیت اصلی ایـن شهرها وقلاع را بصورت قطع در کوهستان های صعب المرور غور امروزی تعین نمود. با آن تاجائیکه توانستیم تفصیلات و چگونگی آنهارا ازمدارک وکتب مختلفه بدست آوردیم که ذیلاً نگاشته می شود :

فیروز کوه :

فیروز کوه حصار کهستانی بود در سرزمین غور یا سطوح مرتفع هزاره جات امروزی که ازطرف قطب‌الدین معروف بملک الجبال درناحیه موسوم به [illegible] ورساوه [illegible] یافته بود . (۱) ومدتها در زمان دودمان غوری مقام پای‌تخت ومرکزیت راداشت . یاقوت را جع به این شهرتاریخی بحث نموده امامتا سفانه تفصیلات نداده است .

بهاءالدین سام که درسال ۵۴۴ هجری جانشین برادر گردید [illegible] ترتیب فیروز کوه در دورهٔ حکومت معزالدین محمدسام [illegible] گردید. [illegible] سال ۶۰۸ [illegible] حمله خوارزم شاهان [illegible] گرفت . ودرسال ۶۱۹ و ۶۲۰ [illegible] چنگیز [illegible] او کتای پسر چنگیز بکلی خراب شد .

[illegible]

[illegible]

(۱) شهرهای افغانستان [illegible]

بركنار معاون فراه رودواقع وتا كنون درنزد اهالی محل بنام غور معروف است . (١)
اگرچه قبيلهٔ كه به اسم فيروز كوهی مشهور اند امروز در وادی مرغاب سكونت دارند و لی قبيله مذكور غژدی نشين بوده وضرور نيست كه تصور كنيم فيروز كوه همدرهمان وادی وقوع داشته است تيواره درخاك قبيله تيمنی واقع وباهرات وفراه ووادی بالای هريرود بآسانی می‌تواند مراوده نمايد بنابر آن آنرا بااطمينان كافی می‌توان موضع اصلی فيروز كوه دانست .

قصر بزكوشك :

اين قصر معروف ازكاخ های عالی وباشكوه شهرفيروز كوه است كه درزمان سلاطين غوری تعمير يافته بود. اين كاخ عظيم مانند ديگر آثار وبناهای زيبای فيروز كوه در اثر تهاجم بربرانه چنگيزی بكلی ازبين رفته واثری از آن بجانمانده است . محمود پسرسلطان غياث الدين ابوالفتح محمدبن سام ملك علاوالدين علی شاه بن سلطان تكش خوارزمشاه راكه از دربار برادر خود سلطان محمد خوارزمشاه فرار كرده به فيروز كوه پناه آورده دراثر عهد نامهٔ كه ميان اووسلطان خوارزمشاه بسته شده بود بهمين قصر بزكوشك محبوس كرد . ازجمله مآخذيكه دردست است طبقات ناصری نسبتاً تفصيلات بيشتری درباب اين كاخ معروف غور ميدهد چنانچه ميگويد : « آن قصر عمارتی است كه درهيچ ملك وحضرت مثل آن قصری بارتفاع وتدوير واركان ومنظرها ورواقات وشرفات هيچ مهندسی نشان نداده است . بربالای آن قصر پنج كنگرهٔ زرين مرصع نهاده اند هريك در ارتفاع سه گروچيزی، ورد عرض دو گز ودو همای زرين هريك بمقدار شتر بزرگ نهاده ، آن شرفات زرين وهمارا سلطان غازی معزالدين ازفتح اجمير بوجه خدمتی وتحفه بحضرت سلطان غياث الدين محمدسام فرستاده بود باسيار تحف ديگر چنانچه حلقهٔ زرين بازنجير زرين وجريرهٔ كه دايرهٔ اوپنج گز درپنج گز بود. ودو كوس زرين كه در گردونه آوردند و سلطان غياث الدين آن حلقه وزنجير وجريرهٔ درپيش طاق مسجد جامع فيروز كوه بفرمود تابياويختند وچون مسجد جامع را سيل خراب كرد آن كوس وحلقه وزنجير رابشهر هرات فرستاد تامسجد جامع رابعد ازآنچه بسوخته بود ازآن وجوه عمارت كردند . » -

زرنی :

ازنقاط تاريخی غور است كه بطرف جنوب كهستانات غور دروادی وسيع و شادابی

(١) به صفحه ٢٠٥ الی ٢٢٥ كتاب دروازهٔ های‌هند مؤلفه هولدچ مراجعه شود .

افتاده است . تاحال مسکونی می باشد وازروی خرابه‌هاوبقایای تاریخی که‌درهر گوشه وکنار آن یافت می‌شود معلوم است که‌دراز منه قدیم یعنی درعهد شکوه وجلال دود مان غو ر ی ازمراکز مهم ، آباد ، وپرنفوس بوده است. درماخذ کمترنامی از آن ذکر شده منهاج السراج که‌خیلی نزدیک به عهد سلاطین غور میزیسته و کتاب خودرا درهند به دربار شعبه سلاطین شمسیه‌غورنوشته است سنه (٦٥٨) بنام‌زرنی ازکدام شهر، علاقه ، یاکوهی نام نبرد ه است ولی درجزء اول طبقات خود درضمن وقایع عصر امیر سوری از پنج پار ه کوه غو ر سخن رانده وکوهی رابنام «وزنی» چنین تعریف میکند «: چهارم کوه وزنی است که بلاد دا ور والشت وقصر کجو ران درشعاب واطراف اواست .» اگر نظری بجغرافیای غوربیاندازیم شهر وناحیه موجوده زرنی راکه هولدچ وفریه از آن مفصلاً حر ف میزنند عیناً در همان موقعیت می‌یابیم که‌منهاج السراج ازموقعیت وزنی تعریف میکند مگر باوجود آ ن نمی‌توانیم حکم کنیم که‌وزرنی عبارت ازوزنی صاحب طبقات ناصری است .

فریه درسیاحت نامه خود زرنی راپای تخت قدیم غورنوشته ومیگوید که‌از آن امروز جز بقایائی باقی نمانده است . زرنی‌یک‌شهر قدیمی وفرسوده‌ایست که‌تماماً آنرا خرابه های عمارات سنگی وخشت پخته پوشانیده است . این شهر دریک درهٔ سنگی و لی حا صل خیز وشاداب واقع بوده وفضای آن نشاط آور است . کوه بچه هائیکه دراطراف آن و قوع دارند همه بادرختان عظیم وتاکها پوشیده شده‌وبنظر چون تکهٔ زمردی می آیند . آبهای فراوان درهر گوشه وکنار این‌درهٔ که‌در هرقدم آن‌یک خرابه افتاده ، جریان‌دارند . شهر زرنی تقریباً چهل فرسنگ ازهرات فاصله داشته ودر آن تقریباً بیش از ۵ هزار از مردمان سوری وتیمنی سکونت دارند .

قلعهٔ خیسار :

از قلاع مشهور ومستحکم غور است که در زمان علاءالدین ابوالفتح سلطان معروف تعمیر گردیده ، درکتب ومآخذ از آن تذکار زیاد شده اگرچه [illegible] [illegible] وکلیه قلاع وشهر های آن مستحکم ومتین بوده ، ولی خیسار از همه [illegible] داست ، درموقع حملهٔ چنگیزی علاوه بر آنکه سپاه تاتار [illegible] آن [illegible] ازقلعه وتعمیر آن در شگفت ماند . این قلعه مانند دیگر مقامات تاریخی غور [illegible] ومنهدم گردیده وبقول فریه بفاصلهٔ کمی بطرف شرق [illegible] از [illegible] فیروزکوه است ، واقع می‌باشد فریه میگوید(۱) : [illegible] افتاده است . اطراف آنرا کوه بچه‌های [illegible]

(۱) صفحه ۹ جلد ۲ فریه .

کوچکی وجود دارد که‌دارای یك‌فرسنگ وسعت‌بوده ودربین آن جزیرهٔ کوچکی بادرختان کاج وصنوبر وگز دیده می‌شود . ودر بین درختان جزیرهٔ مذکور یك عده خرابه هائی دیده می‌شود که مردمان بومی آنرا بنام بتکاه می‌خوانند. درباب‌خود قلعهٔ خیسار میگوید: « قلعه جنگی خیسار به بلندی یك‌کوهی که بسهولت نمی‌توان بد انجا رسید واقع بوده وباخشت پخته تعمیر گردیده است . این قلعه از طرف جنوب راه دشوار گذاری دارد وبسمت جنوب آن یك‌قنات مخروبه دیده می‌شود که از آن‌آب «چالاپ‌دالان» بشهرمی آمد. طاقها و رواق های بسیار در خرابه های این شهر هنوز هم بپا ایستاده است که خشت وگل آنها زمین را پوشانیده است . » رفعت و شکوه این قلعه را در زمان آبادی آن ، سیفی هروی در تاریخ مشهور خود چنین تعریف میکند : « چون چنگیز خان قلعه های جبال وحصار های امصار خراسان را فتح کرد و چون کار بمحاصرهٔ قلعهٔ خیسار رسید عزیمت آن کرد که ازابنای خود یکی‌را باسپاهیان بولایت غور بفرستد تاقلعهٔ محروسه خیسار را بگیرد . سپاه او عرضه داشتند قلعه درغایت محکمی و بلندی است . دست‌هیچ متصرفی بدان نرسیده ونخواهد رسید الا ملوك اسلام غور را . لشکر بمحاصرهٔ آن فرستادن وولایت غور را خراب کردن ازمصلحت بعید می‌نماید. چنگیز خان فرمود که نقاشان مانی دست که آن قلعه را دیده باشند وطول وعرض وبلندی وپستی اورا مشاهده کرده حاضر گردانند تاهیاکل اماکن وصور مواضع غور را باقلعهٔ محروسهٔ خیسار بر کاغذی بر کشند . چون نقش بندان ماهر و چهره کشایان حاذق بخامهٔ قدرت و پرکار همت واقلام بدایع وارقام صنایع ورنگ‌آمیزی دل انگیز مثال قلعهٔ خیسار برکاغذی منقش کرده پیش چنگیزخان آوردند چنگیزخان یك‌زمانی اثر تعجب بدیدهٔ بینش نهاده در آن صورت دلپذیر ونقش بی نظیر نگه کرد وبر مداخل ومخارج عقبات جبال غور واقف گشت وصعوبت مناهیج وضیق طرق اطراف یمین ویسار واوج وحضیض قلعهٔ محروسهٔ خیسار بدید روی به‌امرای‌سپاه ومقربان درگاه کرد وگفت مثل این‌جای واین‌مکان شاید کس‌ندیده است وکس‌نخواهددید. » بالاخره مجبوراً فرمان‌حکومت‌غور به‌نام ملك رکن‌الدین کرت فرستاد. (۱)

قلعهٔ سنگی:

قلعه وشهر تاریخی غوراست که هنوز هم درنزدیکی قلعهٔ خیسار یاقیسار خرابه های آن وجود دارد . بنای آنرا سلطان‌حسین‌غازی نهاده(۲)این‌قلعه هم‌مانند قلاع دیگر غور مورد

(۱) تاریخ ملوك کرت مؤلفهٔ سیفی هروی یا اعتمادی که هنوز به طبع نرسیده و در مدیریت عمومی تاریخ محفوظ است .
(۲) صفحه ۹ جلد ۲ فریه .

تاخت وتاز وحشیانهٔ مغلان قرار گرفته وبکلی خراب شده است . چون مواد عمرانی آن ازسنگ است ازاین جهت به قلعهٔ سنگی معروف شده است . قریه که آنرا تقریباً دریك قرن پیش بچشم سر مشاهده کرده میگوید که قسمت بالائی آن بکلی هموار است، ودیوارهای دورادور آن باسنگهای بزرگی که بصورت خشن تراشیده ویکی بروی دیگر بدون واسطهٔ کدام سمنت قرار گرفته اند ، آباد گردیده است . مگر باوجود آن این دیوار ها باندازهٔ مستحکم واستوار هستند که تاحال تهاجمات ومرور زمانه نتوانسته است آنهارا بکلی ا ز بین ببر د .

درپای این دیوارهاوهمچنان درسینهٔ آنها گیاهان خود رو روئیده وآنهارا مستور نموده است. دربین شهر جز حیوانات وحشی کسی سکونت ندارد . آب این قلعه از قنات های منشا به به قنات قلعهٔ خیسار می آمده ودرحوض وسیعی که در مرکز قلعه واقع است جمع وذخیره میشده است . در کناره های این حوض بعضی ستون پارچها افتاده که معلوم میشود در قدیم اطراف آن باستونها محاط بوده است. بسمت شمال شرق قلعه یك دروازه نسبتاً بزرگ موجود است که بازینه های سنگ فرش شده و گوئی بطرف خزانه میرفته است .

فخر آباد .

فخر آباد نیز ازقلاع وشهرهای مستحکم غور است که در از منهٔ سابق اهمیت بسزائی داشته این قلعه بفاصلهٔ دو ساعت راه بطرف جنوب قلعهٔ خیسار وبدرهٔ سنگی واقع بوده و هنوز هم مسکونی می باشد . ولی شهر بکلی خراب گردیده واکنون شکل قریهٔ کوچکی را بخود گرفته است . دراطراف ونواحی آن خرابه های زیادی موجوداست . بگفتهٔ قریه داران آنجا مسکوکات طلا ونقره بتعداد زیاد مکشوف میگردد .

معبد زورباران :

در زمان سلاطین غوری غور [illegible] ایالت غور بشمار میرفت [illegible] خصوصاً در اوائل اسلام اهمیت زیادی را دارا بوده [illegible] وفاتحین اسلامی [illegible]

یازور یادمی شد . وسیاح بزرگ چینی نیز بزبان خود از آن شرحی نوشته است .بناغلی کهزاد در مقالهٔ جبل الزور خود منتشره درشمارهٔ ۱۹۰ سال ۱۳۲۱ روزنامهٔ ملی انیس با تفصیلات مفصل وتحقیقات تازهٔ ازین معبد وموقعیت آن تذکار نموده وما نکات مهم آنرا درینجانقل می‌نمائیم : « بعد ازینکه عبدالرحمن بن سمره شهر زرنج وبست را اشغال کرده بطرف حوزهٔ علیای هیرمند بعلاقه الرخج وبلاد الداور متوجه شده ودر علاقهٔ کهستانی زمین‌داور نزدیك کوهی که‌اعراب آنرا جبل الزور خوانده اند به معبدی برخورد که‌در آن مجسمهٔ بزرگ طلائی باچشمان یاقوتی وجود داشت موسوم به‌زوریازون .

عبدالرحمن دست های هیکل مذکور را شکستانده وچشمان آنرا برون کشید و بمردم فهماند که از دست این بت کاری ساخته نیست که‌بشما امداد نماید ، معبدی که این بت‌در آن وجود داشت‌وکوهیکه معبد مذکور دردامنهٔ آن‌بناشده بود بنام‌همین مجسمه به‌معبد زور وجبل الزور شهرت یافته‌بود . نا گفته نماند که‌این معبد واین بت‌در دوره های‌پیش ازاسلام خیلی ها شهرت داشت هوان تسنگ زایر چینی که‌در سال۶۳۰ مسیحی وارد مملکت ماشد بعداز مراجعت ازهند وقتیکه رهسپار چین‌می شد ازراه‌سمت جنوبی وغزنی گذشته‌و باراول ازین هیکل صحبت میکند وازمعلوماتی که میدهدروشنی خوبی به‌این معبد وبت‌معروف آن می‌افتد. مشارالیه‌این‌مجسمه‌را بنام‌شونایاد کرده ومیگوید که‌معبد آن درجنوب‌علاقه «تساوکوتا» برفراز کوهی آباداست.علاقهٔ تساو کوتا که‌زایرچینی تذکارداده‌غزنی‌وقندهارودرهٔ هیرمندرا در برمیگیردومی‌توان آنرامرادف‌زابل خواند.به‌این‌ترتیب‌دیده‌می‌شود که‌ازروی‌معلومات هیوان تسنگ‌سرراست بجائی میرسیم که عبدالرحمن بن سمره بت‌زوریازون را دیده است .

اوسترانج معبدمعروف زور را درنزدیکی شهر «ورتل» قرار میدهدواصطخری آنرا بنام تل و مقدسی داور یاد میکند . وازشهر بست سه روزه راه دورتر دردامنه های کهسار زمین داور وحوزهٔ علیای هیرمند وقوع داشت . »

خلج :

خلج هم یکی ازبلاد کوهستانی ومستحکم غور است که درتاریخ افتخارات کشور ما مقام ارجمندی را دارا می‌باشد . موقعیت آن قراریکه نامه‌نگاران عرب‌می نگارند بایددر جنوب یاجنوب غرب مرکز کوهستانات غور بوده باشد . این شهر تاریخی ازبس شهرت فوق العاده داشت ، تا کنون نام آن ازناحیهٔ‌غور بکلی محو نشده وهنوزهم درست بجانب‌غرب غور کوهی ووادی‌ئی بنام کوه‌پیرخلج اشتهاردارد. خلج از آن‌نقاط کشوراست که‌تاابداسم‌آن ازصفحات تاریخ محو نخواهدشد زیراسلالهٔ معروف خلجی‌های افغان درهند ازمردمان باشهامت و غیور

همین نقطهٔ کوچك بودند . اگرچه‌تاهمین تازه گیها این حقیقت تاریخی ازنظرها پوشیده مانده بود ولی دربن اواخر بناغلی کهزاد در مقالهٔ کوچك خود بنام خلج زمینه را روشن ساخته است (۱) . چون موضوع آن‌سراسر به مرام مقالهٔما مطابقت میکند البته بی‌مورد نخواهد بود که بعضی نکات برجستهٔ آنرا دربنجا نقل نمائیم .

میگوید : «درهند یك‌خانوادهٔ دیگر افغان‌هم بعدازیك‌سلسلهٔ موالی‌غور به سلطنت رسید وازسال ۶۸۷ تا ۷۲۱ هجری ۵ نفر از ایشان برتخت دهلی نشسته اند که به سلسلهٔ دودمان خلجی معروف اند . و موسس آنهم ملك جلال‌الدین فیروز شاه خلجی است . بعض مورخین که از خارج قلم برداشته ودراطراف تاریخ ملی ما نگارشاتی بعمل آورده اند بدون تأمل محض بملاحظهٔ اینکه یکی ازطوایف ترکی‌ما وراءالنهر بهاسم خلجی یاد شده سلاطین خلجی افغانستان‌را دودمان ترکی خوانده ، بعضی مورخین خودما هم درتحقیقات خود راه افراط‌را پیموده‌وازدلسوزی زیاد از خلجی ، غلجی ساخته اند که معرف کتلهٔ معروف غلزائی است حال آنکه حقیقت بخیال‌من غیرازین هردواست . غلجی‌ها نه ازطایفهٔ ترکان ماوراء النهر اند ونه‌باغلجی‌یاغلزائی‌ها ارتباط دارند . بلکه‌اهل وباشندهٔ‌خلج‌اندوخلج ازنقاط آبادان و معروف افغانستان مرکزی است که‌بصورت دقیق‌تر می‌توان آنرا به‌اصطلاح امروزی درغورو قرار تعبیرات جغرافیون‌عرب درجمله تخوم زمین‌داور قرار داد . واصطخری زمانیکه از بلاد داور صحبت‌میکند مواضع‌غور وبغنین‌وخلج وبشلنگ‌را اسم می‌برد پس‌خلج یکی ازشهرهای آبادان ومانند بغنین وبشلنگ ازقلعه های مستحکم وحصین غور بوده .

این نقاط هر کدامش درتاریخ افغانستان رول مهمی بازی کرده . این جبههٔ آهنین‌سنگی مردمانی‌است که‌نگاه شان ازعقاب گرسنه تیزتر است‌وازقلل شامخ [illegible] خود را ازنقاط دور افتاده ماورای افق تجسس می نمودند . خلاصه همان غور یکه از غور مردمانی برخاسته دردهلی بنام سلاطین غوری یاموالی غور سلطنت کردند [illegible] قد بلند کرده وبه‌نوبت وطن‌داران سلسلهٔ دیگری [illegible] نموده اند .

پشلنگ :

[illegible]

---

(۱) شمارهٔ ۱۹۱ [illegible] ۱۳۲۱ [illegible]

سلطا ن محمودشهنشاه کبیر غزنه درسنه ۴۰۱ هجری شخصاً بنفس خویش آنجارفت و باغوریها بکوه فشلنگ حرب صعب کرد وبسیاری از مسلمین کشته شدند چنانچه فرخی سیستانی این محاربهٔ سلطان را چنین توصیف میکند :

آنکه برکند بیك حمله درقلعهٔ طاق
آنکه بگشاد بیك تیردر ارگ زرنگ

آنکه زیرسم اسپان سپه خورد بسود
بزمانی در و دیوار حصار پشلنگ

ولی ابن اثیر وحتی دوکتور نا ظم صاحب کتاب سلطان محمود درین جنگ از حصار بشلنگ که‌تاریخ سیستان (۱) وشعر فرخی شاهد آن است نامی نبرده وبعوض آن از قلعه آهنگران که‌آنهم بذات خود ازقلاع معروف غور بشمار میرفت ذکر می‌نمایند .

قلعهٔ آهنگران :

درکتب ومآخذ ازآن مکرراً تذکارشده حمداله مستوفی آنرا چنین تعریف میکند:
« غور ولایتی‌است وشهر ستان آنجا را رو دآهنگران خوانند . شهری بزرگ است وگرمسیر وآب وهوایش‌درسازگاری‌وسلامت،ازمیوه‌هایش‌انگوروخربوزه‌نیکو است(۲) » موقعیت این قلعه پوره معلوم نیست و لی قرار نظریه بارتولد روسی (۳) شاید همان دهی باشد که امروز به همین اسم در قسمت علیای هریرود واقع است ولی راورتی ازین آهنگران همان ده آهنگران را خیال کرده که‌در حواشی‌غزنه کاین بود (۴) ابن سوری که‌ازملوك معروف غور است درسنه ۴۰۱ هجری باسلطان محمود غزنوی که شخصاً درین جنگ حضورداشت درین‌قلعه مقابله‌ها نمود تاآنکه اسیر گردیده بغزنه‌فرستاده شد ولی ابن سوری مرگ را براسارت ترجیح داده زهری را که در زیرنگین انگشتر داشت مکیده درعرض راه بمقام « کدن » Kidan ترك زندگی گفت .

قلعهٔ مندیش :

مندیش در ازمنهٔ ملوك وسلاطین غور شهرت واهمیت بزرگی داشته اگرچه در مآخذ ازآن مکرراً ذکرشده ولی موقعیت اصلی آن ازروی نگارشات قدیم چندان پوره معلوم

---

(۱) صفحه ۳۹۰ تاریخ سیستان .
(۲) صفحه ۱۸۸ نزهت القلوب مستوفی .
(۳) جغرافیای تاریخی ایران .
(۴) تبصره صفحه ۳۲۱ ترجمهٔ انگلیسی طبقات ناصری

نمی‌شود . از گفتهٔ منهاج السراج صاحب طبقات ناصری چنین برمی‌آید که باید شهر و قلعهٔ مندیش در حواشی شمال شرقی ایالت غور کائن بوده باشد چنانچه در ضمن تذکار پنج پارهٔ کوه عظیم ومعروف غور میگوید : « یکی از آن (زارمرغ مندیش) است که قصر ودارالملك شنسبانیان دردامان آن کوه است وچنین تقریر کنند که سیمرغ ، زال زرا که پدر رستم بود درآن کوه پرورا نیده است.» چون دار الملك ملوك شنسبا نیه غور با میان بوده می‌توان گفت کـه قلعه وشهر وایالت مندیش درقسمت شمال شرقی غور واقع بوده است درزمان عباس بن شیش که یکی ازملوك محلی غور است مندیش رونق واعتبار شایان نظر داشته ودر آن آبادیها وعمرا نات زیبا وباشکوه موجود بوده است ، در طبقات ناصری مذکور است که « عباس بن شیش درولایت مندیش بخط سنگه آن قلعهٔ اصل را که بسطاء ضحاك بنا کرده بود به تجدید آن عمارت فرمان داد واستا دان کامل از اطراف حاصل کرده دیوارها برسم باره ازآن قلعه بردوطرف شیخ کوه « زارمرغ » بر کشید و در پا ی آن کوه ، بالا ی تلی قصری بلندبنا فرموده بدوازده برج ودرهر برج بصورت برجی از فلك سی دریچه نهاده شش برج شرقی وشمالی وشش برج غربی وجنوبی وهر برج بر صورت برجی ازفلك بنگاشت ووضع آن چنان کرد که هرروز خورشید از دریچه که مطلع آ ن بودی درتافتی چنانچه اورا معلوم گشتی که درآن روز آفتاب در کدام درجه از کدام برج است وآن وضع دلیل است بر حذاقت واوستادی امیرعباس درعلم نجوم (۱) و درعهد او قصرهای غور مبنی شد و کثرت پذیرفت . »

موقعیت مندیش را دو کتور ناظم نیز درحدود بامیان بشمال شرق غور قرار میدهد چنانچه در ضمن اسیر شدن ملك سوری بدست سلطان محمود [illegible]

[illegible]

---

(۱) میگویند ملك عباس بن شیش [illegible]

[illegible]

(۲) ص ۷۶ کتاب سلطان محمود [illegible]

میرفتم تا پای قلعت. قلعهٔ دیدم سخت بلند ونردبان پایهای بیحد و اندازهٔ چنانکه بسیار رنج رسیدی تا کسی برتوانستی شد . (۱) »

خوا بین :

ایالتی بوده درقسمت جنوب غور که سلطان محمود کبیر در حدود سال ۴۰۵ هجری از راه بست وزمین داور بدان جا لشکر کشیده چند ین قلاع مستحکم آنرا فتح نمود . موقعیت آنرا دربین سرحدات شمالی کوهستانات زمین‌داور وحصهٔ جنوبی غورقرار میدهند . بیهقی میگوید : « خوابین ناحیتی است ازغور پیوسته بهزمین داور وآنجا کافران پلیدتر وقوی‌تر بودند ومضایق بسیار وحصار های قوی داشتند . (۲) » در زمان سلطان محمود ولشکر کشی های او ، حکومت این ناحیه متعلق بهابوالحسن خلف بود که در لشکر کشی شهزاده مسعود برغور درسنه ۴۱۱ هجری شرکت داشت .

حصار سیفرود :

ازمحکم ترین قلاع کوهستانی غور است که بنای آنرا سلطان بهاؤ الدین محمد سام بن عزالدین حسین نهاده وازمقابله‌های سختی که‌در زمان حملهٔ چنگیز خانی درین قلعه بوقوع پیوسته شهرت واهمیت آنرا دوبالا شده است . صاحب‌طبقات ناصری یکی ازجنگهای این قلعه رادر مقابل عساکر مغل چنین ذکر میکند : « چون سلطان محمد خوارزم شاه از طرف بلخ بطرف مازندران رفت فرمان داد تاملك قطب الدین آنا قلعه‌را عمارت کرد وفرصت اندك بود بربالای قلعه یك حوضی بیش عمارت نتوانست کرد . بعد ازآن فرمان بدو ماه لشکر مغل درآمد وبیش مجال عمارت نماند . درآن حوض بقدرچهل روزه آب به‌جهت‌اهل قلعه جمع کرد لشکرگاه مغل باطراف غور درتاخت وجمله مواشی‌غور ازهمه اجناس بدست کفار افتاد واهل غور ازدرمی چهار درنگ شهادت‌یافت‌ملك قطب الدین بالشکرخود درآن قلعه پناه جست . «منکوته نوین » و«قراچه نوین» و«البر نوین» بالشکر انبوه بپای آن قلعه آمدند وچون ایشانرا معلوم‌شد که‌اهل قلعه‌را آب اندك است درپای سیفرود لشکر گاه نصب گردانیدند وجنگ در آغازیدند ومدت ۵۰روز برآن‌قلعه‌جنگهای‌سخت کردند (۳). » قلعه سیفرود بالاخره ازین محاصره خلاص گردید ومجدداً بسال ۶۱۷ هجری سپاه مغل به‌آن حمله وحشیانه آورده محو وفنایش ساختند .

---

(۱) ص ۶۸ بیهقی .

(۲) ص ۱۰۹ بیهقی .

(۳) صفحه ۲۵۵ منتخبات ادبیات فارسی ازطبقات ناصری .

قندهار

ښاغلی عثمان خان « صدقی »

اوضاع جغرافیائی :

بعد از کابل بزرگترین شهر افغانستان قندهار است که مرکز ولایت قدیم اراکوزی ویا اراچوسیه و یا فرارنوشته های مورخین وجغرافیه نگاران عرب الرخج والرخذ میباشد .

ښاغلی عثمان خان « صدقی »

شهر قندهار بعرض ۳۱ درجه و۳۷ دقیقهٔ شمالی وطول ۶۵ درجه و ۴۲ دقیقهٔ شرقی از گرینوچ واقع وازسطح بحر ۳۴۶۲ فت بلند می باشد . قندهاردرمیان اراضی حاصلخیزی دریای وادی ترناك افتاده که از دریای ... بواسطهٔ سلسله کوه کوتاهی جدا میشود. این کوهها حصهٔ سفلی وادی رابدوحصه منقسم نموده وموازی با کوهها تا بیست میل میرود . این کوهها را تورکانی می نامند که ... بمعنی سنگ سیاه بوده وازسطح زمین ... فت بلند ... قندهار را ... کوههای دارای قله های بلند و ... گرده ، وادی قندهار ... [illegible]

[illegible]

قندهار در جائی واقع است که فاصلهٔ آن از کابل (۳۱۵) میل ، از هرات که بطرف شمال غرب آنست (۳۷۰) میل و فاصلهٔ آن از چمن جدید که نزدیك ترین نقطهٔ سرحدی میباشد (۳۸۰) میل است.

شهر قندهار فعلی بشکل مستطیلی است که عرض وطول آن دوهزار گز در هزار و ششصد گز و محیط آن قریب چهار میل است . بلندی دیوار از (۲۵) تا (۳۰) فت بوده وعرض آن (۱۵) فت می باشد - خارج دیوار خندقی است ده فت عمیق . دیوار شهر چار بازار بزرگ دارد که در مرکز یکی دیگر را تقریبا بزاویهٔ قائمه قطع می کنند و مرکز آن سابقاً گنبدی داشت ، بازار های قندهار عریض وبشکل خیابان مشجر است دکانهای آن برنده دار ودلباز است . عمارات شهر قندهار رویهمرفته همه بصورت گنبدی آباد شده . مهمترین عمارتی که ذوق معماری را نمایندگی میکند مقبرهٔ پادشاه بزرگ اعلیحضرت احمد شاه بابا است این مقبره با گنبد بزرگ ومقبول ومنارهای قشنگ حاوی نمونه های خوب خطوط و نقاشی است . چار بازار شهر را بچهار محلهٔ بزرگ تقسیم نموده که اهالی در آن سکونت دارند .

درچار سمت شهر چار دروازهٔ بزرگ وجود داشت که موسوم به کابل ، شکار پور ، هرات ، وعیدگاه بود . واین دروازه ها بمقابل بازار های بزرگ واقع اند . علاوه بر آن شهر دو دروازهٔ خورد نیز دارد که در نصف حصهٔ غربی آن بوده وموسوم به توپخانه وبردرانی میباشد . دروازهٔ عیدگاه ازین شهرستان (ارگ) می گذرد که محوطهٔ مربع شکلی بوده وهر ضلع آن (۲۶۰) گز طول دارد .

قریب چارمیل دورتر از شهر موجودهٔ قندهار در دامنهٔ کوهی که بالاخره بزمین های هموار می انجامد . خرابه های شهر قدیم قندهار دیده میشود که در سال ۱۷۳۸ میلادی ازطرف نادرافشار غارت وخراب کرده شد . از بالای کوه یك شهرستان کوچکی ناظر خرابه های نیمه مدفون است . درسمت جنوب غرب شهر وشمال شرق کوه ، چل زینه است که درسنگ آهك ساخته شده ویك محوطهٔ کوچك گنبدی داری رهبری میکند . در ینجا بعض خطوط فارسی نقر شده که متضمن پارهٔ از تاریخ قندهار وشرح وسعت سلطنت امپراطور بابر است .

قندهار بزرگترین مرکز تجارت افغانستان است . در بازارهای آن مال التجارهٔ ممالك مختلفه بمشاهده میرسد . اهل قندهار استعداد خوبی در تجارت دارند . واردات عمدهٔ قندهار رخت ، چرم ، قند ، فلزات ، رنگ از خارج وقالین ، برك ، پوستین ، ابریشم وغیره از ولایات داخلی مانند کابل ، هرات ، غزنی است . صادرات آن پشم ، پنبه ، میوه ، ابریشم ، انگوزه وغیره است .

امروز مهمترین تجارت قندهار پشم ومیوه است . فابریکهٔ میوهٔ قندهار اقسام کانسرو و شیرینی تهیه کرده بداخل وخارج صادر می کند .

اگرچه جنوب وغرب وادی قندهارشاداب وخیلی حاصل خیزاست مگروادی ارغنداب حاصلخیز ترین قسمت منطقه می باشد باغهای پرثمر وتاکستان های بیشمار دارد . زمینهای اطراف قندهار بواسطهٔ نهرهای که‌ازرود ارغنداب ازنزدیك باباولی کشیده شده آبیاری می گردد . آبیاری بواسطهٔ کاریز نیزبکثرت وجود دارد . درقندهار گندم ، جو ، باقلی شبدر،رشقه ، تنباکو ، ترکاری وغیره کشت میشود . قندهار از نقطهٔ نظر حاصلات میوه مهمترین منطقهٔ افغانستان شمرده میشود .

نام قند هار :

نام قندهار درتاریخ های قدیم وجود ندارد وچنین معلوم میشود که‌یك‌نام جدیدی است که درین اواخر کسب شهرت کرده . دراسناد تاریخی قبل ازاسلام عجالة این نام بکلی درتاریکی است . درعصر اسلام که‌یك تعداد زیاد جغرافیه نگاران وتاریخ نویسان وجود دارند از وجود شهر ، قصبه ، ده وقریهٔ باین نام درین منطقه تذکری نمی کنند . بعض ازجغرافیه نویسان عرب همچون بلاذری ، مسعودی یعقوبی‌ازین نام یاد می کنند امامقصدایشان ازین نام شهریست در مصب دریای کابل . در تاریخ سیستان وحدود العالم من المشرق الی المغرب نیزچنین بوده ، اصطخری وبعضیهای دیگر درهنگام صحبت از الرخج والی خذ شهرهای عمدهٔ این منطقه را پنجوائی وتکین آباد می‌نویسند .

ولایتی که امروز بنام قندهار موسوم است وعین‌همین نام روی [illegible] آن نیز گذارده شده درقدیم اراکوزیه نامیده میشد . هرودوتس آنرا هراوائی و دیگر [illegible] آنرا آراخوزنامیده‌اند .

ولسن‌در کتاب آریانا انتیکوای خودراجع بقندهار گوید که‌در بین شهرهائی [illegible] درین ولایت ذکر می کند یکی الکزاندریه است که عموماً آنرا قندهار [illegible] می کنند . اینکه شهر مذکور [illegible] لیکن اینام یعنی‌قندهار یا کندهار را بیشتر ازالکزاندریه [illegible]

[illegible]

[illegible] ۳۲۹ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

گندهاره وارد شده باستناد یاد داشت های او درین عصر ایفتالیت ها به گندهاره هجوم آوردند . يك‌حصهٔ از مردم گندهاره برای حفاظهٔ کشکول بودا از دستبرد یفتل مهاجرت نموده به آراکهوزی آمدند که‌غالباً درجای شهرقدیم قندهار بوده ونام گندهارا را نیز باخود آورده بهمان منطقه که آباد شدند گذاشتند واین‌مسئله درمشرق زمین امثال‌زیادی دارد . همان گندهارا بود که قندهارشد اماچون شهرت نداشت مخفی‌ماند وازنظر جغرافیه نگاران عرب واسلام گریخت زیرا درین اوقات شهرمهم منطقه پنجوائی وتکین آباد بود امادرین هیچ‌شبهه نیست که‌قندهار بحال ده ، قصبه ویاشهر کوچك کم اهمیتی وجود داشته وفردوسی‌نیزازان‌ذکرمی کند که کورنگ‌شاه‌پادشاه زابلستان کنیز کی‌قندهاری‌داشت وگوید .

بدش قند هاری بت قند لب   که ماه ازرخش خیره گشتی بشب

منوچهری دا مغانی‌هم میگوید (یاقندلب نگاری کزقندهار باشد)

زا بلستان عبارت از غزنین ومنطقه های‌پیوسته به‌آن وغالباً تاقند هار باشد وگندهار یاقندهار شهر کی در مملکتش که‌بحسن شهرت داشته بوده . پس‌میتوان گفت که‌نام قندهار خیلی تازه است (۱) .

تاریخ قندهار :

صحبت مادر زمینهٔ نام قندهار طوریکه دیده شد هنوز مکمل نیست لذ اد نبالهٔ آ نرا گذاشته قندهارراحتی‌الامکان درتاریخ می‌جوئیم‌ومی‌نگریم که‌سیل حوادث درسر نوشت این شهر چه تأثیرنموده است ا گرچه مقصدمااز تعقیب تاریخ قندهارشرح تاریخ‌مفصل آنست ولی از آنجا که صفحات محدود ومعین اجازه نمی‌دهد باپاك نگاه تند ومجمل ازآن میگذریم وتکمیل مقصد اصلی رابه‌آینده می گذاریم :

ولایت قندهار که نام قدیم آن هرخواتیش است که هرودوتس آنرا هراواتی و سائر یونانیان آراخزیا ساختند تاریخ پرآشوبی دارد . سرگذشت قدیم آن هنوز درپس پردهٔ مجهولات است . بعد از سقوط سلطنت های قدیم آریانا وانقراض سلسله های پیشد ادیان و کیانیان بلخی دولت ماد درمدیا و در فارس دولت هخامنشی تاسیس گردید. کوروش کبیر فارسی هشت‌سال برای تسخیر ولایات آریانا سعی کرد اما نتیجهٔ حاصل نموده نتوانست و بالاخره درجنگ باقبائل ولایات غربی افغانستان درسال ۵۲۹ ق‌م کشته شد . امابعد ازوی ولایات آریانی بنام ملحق بدولت هخامنشی‌شدند ودرهرکجا حکمداران محلی مستقلانه بسرمی‌بردند . درهنگامیکه کمبوجیه پسر کوروش مصروف جنگها وحوادث مصرشد

۱ ـ نام قندهار درشماره اول سال اول مجله آریانا دیده شود .

ازکار خیر دست باز داشتن شر بزرگی را مرتکب شدن است . (ژان ژاك روسو)

شخصی بردیا نام خروج وبر ضداو شورش کرده سرداران را طرفدار خود ساخته بنام بردیا پسر کوروش کبیر پادشاه فارس گردید . درینوقت اوضاع کشوری فارس خراب شده بود مخصوصاً ولایات مفتوحهٔ آریانا تماماً ارتباط خودرا ازمرکز فارس قطع کرده بودند . بردیا برای مطیع ساختن هرخواتیش یعنی اراکوزیه لشکری فرستاد ولی حکمران محلی آن که قوت زیاد داشت اورا شکست داد . داریوش کبیر بردیارا بکشت ، وبر آریانا لشکر کشید وتاحوالی رودسند بدست آورد که درین جمله اراکوزی نیز شامل بود . اما همینکه اقتدار دولت هخامنشی کم شده رفت مخصوصاً در عصر داریوش سوم ولایات آریانا یکیکی مستقل گردیدند . حکمرانان ولایات آریانی که دولت روبزوال هخامنشی را میدیدند در صدد چارهٔ کار خود برآمدند . بسوس حکمران باختر ازیکسو وبارسانتس Barsantes والی درنگیانا واراکوز یا ازطرف دیگر در خیال سلطنت افتاده بودند ، و در همینکه جنگ (گوگاملا) سبب شکست پادشاه هخامنشی شد بسوس تاج شاهی آریانارا [illegible] بارسانتس نیز که هم خیال جدی بسوس بود بطرف درانگیانا واراکوزیا آمده تا سررشتهٔ دولت خود را بنماید . اما تمام این پلانها دراثر قشون کشی اسکندر مقدونی [illegible] .

درین وقت ولایت اراکوزی ودرانگیانا متحداً تابع یک حکمران بود که بارسانتس نامداشت . این شخص در استخلاص وطن خود بسیار کوشید و [illegible] قطع رابطه بادولت فارسی هخامنشی بود . ازهمین جهت درسال (۳۳۰) ق . م داریوش سوم [illegible] هخامنشی را باتفاق بسوس حکمران بلخ ازبین برداشت [illegible] اسکندر باقشون قوی او انعکاسات [illegible] کرده ودر آن وقت [illegible] واراکوزیه را بکلی دست وپاچه ساخت [illegible] فارس بدست او خبر داشت [illegible] مطیع بود درخود [illegible] ولایات درانگیانا واراکوزیا را [illegible] اسکندر درافتاد [illegible] درنگیانا [illegible]

[illegible]

ما نند همه کارها درازدواج هم محبت بالا تر از ثروت شناخته میشود . (موير)

بیوتBiüt، فرسا گکPharsag، کوروشاد Chorochad ، دمتریاس ، والکزاندر وپولس که پایتخت ولایت وبر کنار رود اراکوتس یعنی ارغنداب واقع بود . بیوت را عبارت از بیجس Bigis یا بست میدانند .

از ملاحظهٔ تاریخ می برآید که بعد از آنچه گفتیم اسکندر مردمان دیگری را که بنام اراکوتی یادمیشدند تابع ساخت . این مردم یعنی اراکوتی Arachoti مردمانی بودند که باطراف قندهار ورود ارغنداب میزیستند . از جملهٔ شهر های که مورخین یونانی ذکر کرده اند بطور صحت نمی توان گفت که کدام آن بر جای قندهار قدیم آباد بوده ، امامیتوان گفت که شهر اراکوتس که متعلق بمردمان اراکوتی وبر کنار دریای اراکوتس واقع بود ممکن است شهرقدیم قندهار (در صورتیکه رود ارغنداب در مسیر اولی خود فرض کرده شود) ویا غالبا پنجوائی باشد . بهرحال اراکوتس قندهار قدیم و یاپنجوائی باشدیانباشد یقیناشهری بوده که بر کنار دریای ارغنداب ونزدیکی های قندهار وجود داشته . اسکندر طوری که عادت داشت برای رهایش عساکر یونانی خودقلعهٔ نظامی اساس گذاشت وآنرا اسکندریهٔ اراکوزی خواند . مورخین یونانی این قلعه را طبق عادت خود شهرخوانده اند واین اشتباه سبب گردید که تاامروز بعضی مورخین اروپائی وشرقی رابخطا برده ومیگویند که بانی قندهار اسکندر است درتابستان سال ۳۲۹ ق م دیوار های این شهر بقدر کافی بلندشده بود که اسکندر (ممنن) راوالی آن مقرر داشته وعدهٔ ازعساکر خودرا درآنجامقیم ساخت و بطرف کابل حرکت نمود . بعدازمرگ اسکندر برسرتقسیم دولت وسیع او هرج ومرجی در بین سرداران عسکر او روی دادوهریک از ایشان ادعای جا نشینی اسکندر رانمودند . سلیوکس درمناطق مشرق زمین اعتبار قایم کرد و کارش رونقی گرفت . در آریانا حکمرانان محلی موقع را مغتنم شمرده درصدد آن شدند که نفوذ یونانی را براندازند . یونانیانی که در افغانستان مانده بودند نیزدر زیر اثر این محیط درفکر قطع روابط خود بامرکز بابل شدند . از جملهٔ حکمرانان بومی که درین وقت در ولایات مهم آریانا حکمرانی داشتند یکیقرارند : سیبرتیوس Sibyrtios حکمران اراکوزی وگدروشیا (ولایت قندهار و بلوچستان) ستاساندروس Stasandros حاکم آریاودرانگیانا ، ستازانور (Stasanor) حکمران باختر وسغدیانه بود . اینهاهمه درپی استرداد قوت ازدست رفته شدند وتاانداز هٔ هم موفق آمدند . درین اثنا درهند دولت موریا تاسیس یافت وسلطنت وسیع آن از بنگال تااندس وسعت گرفت . سلیوکس ملتفت این امربود وهمینکه موقع مناسبی یافت بشرق آمد اما شکست خورد ومجبور گردید که ولایات پاروپانیزادی ، آریا واراکوزیه و گدروشیارا به چندراگپتا واگذارد . ازان بعد چندی اراکوزی وبعض ولایات آریانا بنام مطیع دولت موریا گردید .

درین اثنا دیودوتس حکمران باختر با انتی اوکس سوم پادشاه یونانی بابل قطع رابطه کرده خودرا مستقل دانست ۲۵٦ ق م دیودوتس دوم در سال ۲۳۵ ق م بسلطنت رسید . انتی اوکس سوم که با پارتها درحال مجادله بود صلح کرده ودرسال ۲۰۸ ق م بباختر حمله آورد درین وقت درباختر یوتیدیموس ، دیودوتس دوم را بقتل رسانده پادشاه باختر شده بود . انتی اوکس سوم باختررا محاصره واین محاصره تاسال ۲۰٦ ق م طول کشید و بالاخره بین طرفین صلح شد وانتی اوکس سوم ازراه کابل بطرف اراکوزیه آمد وسیستان را طی کرده بطرف بابل برگشت .

درین وقت ازیکطرف دولت موریا روبضعف میرفت وازطرفی هم انتی اوکس مراجعه کرد لذا وقت برای ترقی وپیشرفت دولت باختر درزیر ادارهٔ یوتیدموس مساعد گردید . چندی نگذشت که یوتیدموس پادشاه باختر برعلاقهٔ جنوب هندوکش که درزیر ادارهٔ پادشاه کابل موسوم به سوفاگزینوس Sofhagesenus بود حمله نموده وآنرا بدست آورد ، و پس ضمیمهٔ دولت باختر ساخت . بعد ازیوتیدموس پسرش دمتریوس پادشاه شد وحصهٔ بزرگ هند را فتح کرد وسیالکوت را مرکز متصرفات هندی دولت یونان وباختری ساخت . [illegible] از غیاب دمتریوس درهند استفاده نموده درباختر اعلان شاهی نمود وبعد ازاو پسرش [illegible] به سلطنت رسید ودراثر ظهور اسکائی ها نفوذ دولت باختر ازشمال هندوکش به جنوب آن منتقل گردید .

درحدود سالهای (۱۵۰ـ۱۵۵ ق م) اسکائی ها ازرود آمو گذشته سلطنت یونانی باختررا برانداختند وپادشاه یونانی باختر بوادی کابل [illegible] گرفت . اسکائی ها بطرف هرات رفتند وچون درمغرب سلطنت [illegible] وقندهار فرود آمدند ، ودر بین اسکائی های [illegible]
(۸٥ ـ ۱۲۳ ق م) میرداد [illegible] اسکائی ها [illegible]
نمود ، اما بعدازمرگ میرداد [illegible] وقندهار [illegible]
[illegible]
[illegible] Vonones [illegible]
پادشاهی اورا [illegible] درسال ۲۰ ق م [illegible] Spalirises [illegible]
پادشاه گردید [illegible]
[illegible] Gondophernes [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

درین زمان دولت بزرگ کوشانی تاسیس می یابد وکجوله کدفیزس یا کدفیزس اول بعد از انتظام دولت خود درباختر بطرف کابل آمده آنرا متصرف وسپس بطرف ولایت قندهار لشکر کشیده همه را داخل قلمرو خود میسازد . قندهار تاپایان دورهٔ کوشانی های بزرگ مانند سائر ولایات آریانا درامنیت و پیشرفت معنوی بسر می‌برد . مخصوصاً دورهٔ کنشکای بزرگ یکدورهٔ مجدد اعتلای دولت آریانا است که از آن فیض این ولایت‌را نیز بهره می‌رسید . اما بعد ازسقوط کوشانی‌های بزرگ مخصوصاً بعد ازوفات هو یشکا پنجمین جانشین کنشکاولایات افغانستان ازدوطرف‌تحت تهدید قراریافت یکی ازطرف شمال وهجوم هیاطله‌ودیگر ازطرف‌غرب وظهور دولت‌جوان ساسانی. بعد ازمرگ (واسودوا) درحوالی سال ۲۲۰ م عظمت کوشانی‌ها ازبین رفت . میگویند که‌بهرام دوم ساسانی درحوالی سالهای ۲۷۷ ـ ۲۹۴ میلادی ویا در اواخر قرن سوم مسیحی سیستان را فتح کرده وباشاه کابل داخل مجادله شده ازسیستان بطرف وادی هلمند و ارغنداب آمد . اما دروقت انوشیروان که‌هجوم هیاطله زیاد واقتداردولت ساسانی‌هم بمعراج خود می‌رسد ودرمقابل دولت کیداری وکابل شاهان بکلی ضعیف می گردند رخج وزابلستان نیزمانندباختر وتخارستان داخل حوزهٔ ساسانی میشود. چه انوشیروان درسال ۵۶۲م بادولت بیزانس صلح پنجاه ساله کرده وازموقع استفاده نموده برای جنگ با هیاطله آمادگی می کند و برای اطمینان از پیشرفت خود قبلاً با ترکها برضد آنها متحد می گردد . کیفیت این جنگ در دست نیست اما پادشاه هیاطله معدوم می‌گردد . در نتیجه رود جیحون سرحد قرار یافته وشاه ساسانی باختر ، تخارستان ورخج را بدست می آرد . اما عکس‌العمل آن دربعضی ولایات افغانستان مشاهده می گردد ، باینمعنی که وادی کابل وزابل وبلوچستان وحوزهٔ پشاور وسوات و غیره درتحت امرای محلی مستقل می‌شوند که مهمترین شان رتبیل های کابل هستند که قندهار نیز در دست شان بود .

ظهور دین مقدس اسلام وانتشار آن باعث فتوحات اعراب در مشرق زمین گردید ؛ مسلمانان عرب بعد از فتح فارس وانقراض دولت ساسانی به خراسان این زمان یا افغانستان نیز لشکر کشیدند سیستان در سال ۳۳ هجری وقندهار درسنه ٤٤ هجری فتح گردید . قندهار درمقابل مسلمانان بسی مقاومت کرد موسیو فریه Ferrier که از جملهٔ سیاحین قرن ۱۹ است نظریه هر بلو Her Belot را که بهاساس جمله های اخوان الملك (*) می باشد چنین نقل کرده جملات اخوان الملك اینست : درسال ۳۰٤ هجری (۹۱٦م) در عهد خلافت

(*) شاید اخوان‌الصفا باشد واین سلسله مجلاتی که در قرن ٤ هجری نشرمی شده .

[illegible] آن یکهزار سر
[illegible] حقوق [illegible] بود . زیرا
[illegible] که در گوش
[illegible] بودند.(۱)
[illegible] موفقیت [illegible] کرده
[illegible] اخلاقی که [illegible] باشد چنین
[illegible] از میان هزار سر آدمی ظاهر شده
[illegible] آنکس بر آن
[illegible] و آن وقتها

[illegible] زیر نفوذ کلی
[illegible] این وضع خواهداشت
[illegible] آمد و بنجوای
[illegible] و [illegible] را

[illegible] هجری
[illegible]

حمله آورد واورا بکلی مستأصل ساخت .

بعد از انکه تاثیرات روان سوز چنگیزی از بین رفت سلسلهٔ کرت‌ها باقتدار آمد و ملك شمس‌الدین (دوم) کرت درسال ٦٧٦ هجری قندهار را محاصره نمود و قندهار در حوزهٔ دولت ملوك کرت در آمد . درعهد آخرین پادشاه سلالهٔ کرت یعنی ملك غیاث‌الدین پیرعلی تیمور هرات را فتح کرد وآل کرت را خاتمه داد وبعد ازان قندهار را فتح نموده بهنواسهٔ خود پیرمحمد تسلیم داد ٧٩١ هجری مطابق ١٣٨٩ م .

دراواخر قرن پانزده‌عیسوی قندهار در جملهٔ سلطنت هرات شامل بود ونخستین بارنام قندهار بحیث ضرابخانه در مسکوکات سلطان حسین بایقرا ظاهر گردید . دروقت سلطان حسین سردار ارغون ذوالنون بیگ حکمرانی زمین داور وسائر مناطق را بدست آورده قندهار را پایتخت خود بساخت . اقتدار او درقندهار خیلی زیاد گردید . در آخر دورهٔ سلطان حسین مرزا که شیبانی‌موقع راغنیمت شمرده‌به‌بلخ حمله نمود درقندهارپسر ذوالنون‌بیگ موسوم به‌شاه‌بیگ ارغون حکمرانی داشت . همینکه شیبانی هرات را از اولادسلطان حسین بایقرا بدست آورده مشغول زد وخورد بود بابر که در کابل اقتدار حاصل کرده بود بطرف قندهار حمله نموده وشاه بیگ راازقندهار راند وآنرا بدست آورد مورخهٔ ٩١٣ هجری (١٥٠٧م) . اما شاه بیگ بزودی بعد ازآمدن شیبانی شهررا بدست آورد و چندین سال مستقلانه زندگی کرد .

درین وقت اوضاع عمومی افغانستان خیلی بحران آمیز ودچار حوادث مهمه بود چه‌ازیکطرف دولت بزرگ هرات روبزوال رفت وشیبانی ها آمده بلخ ، هرات وقندهار را بدست آوردند ازطرف دیگرصفویها روبعروج گذاشته‌بدین اطراف چشم دوخته بودند و در کابل بابرشاه اقتداری بهم رسانده درصدد جهانگیری برآمده بود . شاه‌بیگ ارغون موقع رامغتنم شمرده به‌آرامی ومستقلانه درقندهار بسربرد تااینکه باز بابرشاه آنرا درسال ٩٢٨ هجری ١٥٢٢ م بدست آورد . درین هنگام دولت بابری در هندوستان هم‌قائم شده‌بود اما حالت قندهار خیلی پرهیجان بود هردودولت‌جوان ونوتاسیس که‌درصدد بسط دادن خاك بودند برین منطقه سر نزاع افتادند وقندهار مصدر جنگهابین این‌دو دولت گردید . لذا صفویها بقندهار لشکر کشیدند درسال ٩٤١ هجری (١٥٣٥م) سام میرزایکی ازشاهزادگان باغی‌صفوی آنرابدست آورده روابط را بامرکز فارس قطع کردواما طهماسب‌شاه آنرابازمسخر نمود وازطرف خود حکمرانی موسوم به بوداق خان قاجار مقرر داشت که این شخص سال بعدازطرف‌شهزاده کامران پسر بابر شاه برطرف گردید . چه کامران بعد از شکست برادر خود همایون از دست شیر شاه سوری بافاتح مشهورهند خواجه کلان بیگ مغل بکابل وازآنجا بقندهار آمده آنرا از دست

صفویان رهائی داد هنگامیکه همایون پادشاه مغولی هند از هند بطرف افغانستان رانده شد قندهار بدست کامران میرزا بود . همایون در ضمن درخواست مساعدت ازشاه صفوی وعده کرد که قندهار راتحفهٔ صفویان می کند . اما بوعده وفانکرد وصفویان خیال بدست آوردن آنرا کردند، ولی ناکام شدند . درزمان اکبرشاه مغلی هند درسال ۹۶۵ هجری (۱۵۵٦م) طهماسپ شاه قندهار رابدست آورد واکبر آنراتاسال ۱۰۰۳ هجری (۱۵۹٤م) بدست آورده نتوانست ازان ببعد تاسال ۱۰۳۱ هجری ۱٦۲۱م که عصر جهانگیرباشد قندهار داخل قلمرو مغلهای هندوستان بود. امادر سال مذکورفارسی‌ها باز آنرابدست آوردند. شاهجهان درسنه ۱۰٤۷ هجری یعنی ۱٦۳۷ میلادی باز آنرا تسخیر نمود وآخرین بارشاه عباس صفوی درسال ۱۰۵۸ هجری ۱٦٤۸م بر آن بطوری دست یافت که مغلهای هند دیگر رهائی داده نتوانستند. چنانچه یکبار اورنگ‌زیب امپراطور مغلی باقوت پنجهزار آدم بران حمله آورد وناکام شد ودرسال ۱٦۵۲م کوشش دیگر اورنگ‌زیب باز ناکام گردید . همچنان تاسال ۱۷۰۹ بدست صفویها بماند تا اینکه سردار بزرگ غلجائی حاجی میرویس خان هوتکی درصدد رهائی قندهار وافغانستان برآمد وکامیاب گردید وپسرش محمود دولت فارسی راضمیمهٔ افغانستان نموده وسلسلهٔ صفوی راخاتمه داد . دولت فارس تاظهور دولت نادرافشار ضمیمهٔ مملکت افغانی بود.

درسال ۱۱٤۹ هجری (۱۷۳۷م) نادر افشار اصفهان راترک وبطرف قندهار لشکر کشید وآنرا محاصره نمود وبالاخره بعداز دوسال محاصره آنرا فتح کرد . دربن ضمن در بیرون قندهار در موضع قرارگاه خود درسرخه شیرفعهٔ عسکری بساخت و آنرا نادر آباد نام کرد ازینجاست که بعضها باشتباه درافتاده اورا بانی قندهار میخوانند نادرافشار درسال ۱۷٤۹ مقتول شد ونوبت سلطنت به بزرگترین شاهان درانی اعلیحضرت احمدشاه رسید . اعلیحضرت احمدشاه رشتهٔ گسیختهٔ سلطنت را بازبهم پیوند و دولت جدید افغانی را بنا کرد . اعلیحضرت موصوف بعداز تحکیم دولت خود مرکز شهررا تبدیل کرده بجائی که امروز شهر قندهار بریاست آورد . [illegible] بنیاد شهر قندهار فعلی را از کتاب سراج التواریخ که استناد تاریخ سلطانی وغیره نوشته‌اند باین اختصار نقل می کنیم. مؤلف سراج التواریخ بعد از ذکر محاربات اعلیحضرت احمدشاه در سال ۱۱۷۲ و [illegible] بخشی [illegible] چنین می‌نویسد :

پس از نزول اجلال از آنجا اعلیحضرت احمدشاه را [illegible] خاطر بود که [illegible] آباد [illegible] خراب فرموده درجای [illegible] خوش آب و هوائی [illegible] عریض

وعمیقی درساحل غربی رودارغنداب حفر نموده جانب دشت کشیدن فرمود که تعمیر شهر نماید، وازین معنی طائفهٔ الکوزائی که مالک آن اراضی بودند مانع آمدند واین امر باعث فسخ عزیمت وی گردیده فعلادست ازکار کشید تا که بعد ازچندی والدهٔ ماجده اش بجوار رحمت حق پیوسته درآنجا دفنش فرموده موسوم بروضه اش نمود وعزم کرد که درحدود غربی قریهٔ مرد قلعهٔ احداث شهر نماید طائفهٔ بار کزائی مانع آمدند واعلیحضرت احمدشاه ازحلمیکه داشت هردو طائفه را ردو بدی نفرمود اماقوم فوفلزائی ایثار نموده املاك خود را عرضه کردند. اعلیحضرت موصوف پذیرفته درجائیکه حالا شهر موجوداست موازی دوازده قلبه وارزمین که ازروی تخمین معادل ششصد جریب باشد مهندسی فرموده اساس شهری نهاد و در شهور سال ۱۱۷٤ دست بکار برده برعهدهٔ همت تمام طوائف درانی چنان نهاده قرارداد که بقرار تقسیم برادرانه هرقبیله سکه و کوچهٔ بنام خود عمارت نماید. . . . دروسط شهر که محل ومرکز اسواق است گنبدی بزرگ وبقعهٔ سترگ بنیادنهادوپس ازاتمام باره وبروج وکندن خندق همه علماء ومشایخ وسادات وفقراوایتام را صلای عام در داده دعوت طعام فرمود وبعداز بذل انعام وصرف طعام همگنان بدعای اختتام پرداخته وشهرا حمد شاهیش نام نهادند، مورخین دیگر گویند که اعلیحضرت موصوف شهر را اشرف البلاد نامید. اماعوام نام قندهار را به آن دادندوبرای تفریق ازقندهار قدیم قندهار احمدشاهی گفتند. امروز ازعمر این شهر یکصدو نود سال سپری میشود. شهر قندهار که پایتخت اعلیحضرت احمد شاه بودبعد از وفاتش بحال مرکز ولایت درآمد وپسرش اعلیحضرت تیمور شاه کابل رامرکز دولت خودساختند. اما دراینعصر که آبادی وعمران ممالکت میرود باساس حفظ الصحه صورت بگیرد خارج ازقندهاراحمد شاهی دامنهٔ شهر وسعت داده شده امروز قندهار ازبهترین وبزرگترین شهرهای افغانستان است.

اینبود مختصر تذکری از قندهار. انشاالله بزودی ممکنه یادداشت های مفصل خود را سروصورت داده کتابی مفصل دراین موضوع تقدیم خواهم کرد.

مأخذ

تاریخ سلطانی
سراج التواریخ
حدودالعالم
بلاذری
تاریخ سیستان
جغرافیای تاریخی ایران

هر که لب ژاژخواهی بتو کشود بدان که از تو چشم داشتی دارد . «اس،وی»

تذکرهٔ تاریخی وجغرافیائی شهر های آریانا (صدقی)
اسکندر و آریانا (صدقی)
تاریخ افغانستان (نلسن)
آریانا انتیکوا (ولسن)
نگاهی بتاریخ قدیم افغانستان (یعقوب حسن خان)
زین الاخبار گردیزی
سیاحتنامهٔ فریه (ترجمهٔ انگلیسی)
انسائیکلو پیدیای بریتانیکا
» » » اسلام
اراضی خلافت شرقی (او سترنج)
رهنمای افغانستان (محمد علی)
تحفة الکرام
بعضی سالنامه‌های کابل وغیره

گلهای کوهی

(۲)

بناغلی پژواك

پارسال‌تحت این‌عنوان سطر وصفحه ئی چند نگاشته‌وبخوانندگان تقدیم کردیم ودر پایان نبشتهٔ خویش نوشتیم: «چون‌متأسفانه امسال دراثر قلت کاغذ صفحات سالنامه برای‌مضامین طویل گنجایش نداشت وازطرف دیگر نمی توانستیم ازمطالب خود صرف نظر نمائیم لذابامید سال نیکوتر آینده بقیهٔ مطالب را به سالنامهٔ دیگر حواله میدهیم ومن الله التوفیق»

امسال خدا را شکر گذاریم که تا حدی میتوانیم آرزوی خودرابرآریم وهرچند مشکلات پارسالهٔ مارفع‌نشده است باز هم‌میکوشیم که پارهٔ ازمطالب ماولوخیلی مختصر باشد بخوانندگان محترم رسانیده شود .

بناغلی عبدالرحمن‌خان «پژواك»

دسته بندی: صاف باید گفت که‌از طرف برخی ذوات دردسته بندی حقیقی اشعار ملی تصرفاتی شده است که این کمترین آن‌را لازم نشمرده واز ذوات محترم عفو می خواهد . البته واضح است که دسته‌بندی این اشعار دووجه دارد: وجه‌ساختمان وو جه معنی. اما در وجه ساختمان که نمی توان تصرفی نمود بنا بر ارتکاب یك سهو اجتهادی که سر چشمهٔ آن احساسات تند نویسندگان همچه مطالب در مورد زبان ملی‌شان است واز طرف دیگر فکر مقابلهٔ زبان‌ملی بازبان های دیگر ایشان رابه چنین تصرفات‌واداشته‌است اشعار ملی پښتو رامعناً بااشعار عشقی، رزمی، اعتذاری، تصوفی، فلسفی وغیره‌وغیره‌تقسیم فرموده اند وهم به مهارت زیادی برای اثبات مطلب خود امثلهٔ تهیه نموده اند که شایان آفرین‌است ولی‌از نقطهٔ‌نظر حقیقت جوئی پیدا کردن یك‌یادو حتی ده‌مثال (آنهم درحالیکه من

در آوردی نباشد) در تمام ادب یك قوم بزرگ کفایت نمیکند که یك نام جدید در فهرست انواع زیاد کند .

بهر کیف این عاجز نظریهٔ شخصی خود را عرض نموده وبه معرفی نامهای اشعار ملی می پردازد .

از نقطهٔ نظر ساختمان: ازلحاظ اوزان ، تعداد مصرع ها ، تفریق شکل ساختمان و نامگذاری های ملی بطور اشعار ملی بچند دستهٔ ذیل تقسیم می شود :

(برای آنکه ضمناً کار دیگری هم کرده وبخوانند گانیکه از فهمیدن معنی اشعار یکه مثال می آوریم محروم اند ترجمهٔ امثله را هر چند خارج موضوع باشد نیز تقدیم می نمائیم)

۱ ـ لنډی : که دارای دو مصرع اولی کوتاه و همواره دارای نه سیلابه و دومی دراز تر وهمیشه شامل سیزده سیلابه است . بنام لنډی ، ټپه ، ټکی مصره وبدله دربین پښتو زبانها شناخته می شود . ازلحاظ کثرت دربین تمام انواع اشعار ملی پښتو مقام اول را اشغال کرده است ، هیچ افغانی پیدا نمیشود که چندی ازان را به حافظه نسپرده باشد . اکثر آبجای ضرب المثل در بین صحبت ها شنیده می شود . همگی بلا استثنی سهل ممتنع است . اکثر حصهٔ سرود های عامه را تشکیل میدهد . در موقع سرودن در دیگر اقسام اشعار ملی نیز ازان کار میگیرند که در موقع آن فهمیده خواهد شد . تعداد لنډی آنقدر زیاد است که بهر فرد افغان متجاوز از صد لنډی میرسد .

مثال :

سبا به بیا [illegible] سا [illegible]
د دښت گلان به [illegible]

فردا باز [illegible] خواهد شد ، گلهای دشت دامن را پر خواهند کرد .

۲ ـ غزل : چیزیکه پښتو زبانها آن را غزل نام میدهند از غزل فارسی فرق دارد ، شیوهٔ غزل فارسی نیز اشعاری در زبان پښتو موجود است ولی در بین اشعار ملی [illegible] آن را [illegible] بلکه در دیوان های شعرا [illegible] آنچه بصورت غزل فارسی است آنرا باصطلاح [illegible] پښتو [illegible] اصطلاح پښتو [illegible] فارسی فرق دارد [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible] ادب پښتو) [illegible] مصرع [illegible]

چون اکثراً دوفرد انتخاب می‌نمایند باین‌مناسبت بقیهٔ غزل (باصطلاح ادب فارسی) بحساب نیست درآمده وبه‌همان دوفرد منتخب که اکثراً چارمصرع گزیده است اهمیت داده می‌شود .

آنچه‌را در ادب‌پشتو غزل می‌گویند درآثار شعرای صاحب‌دیوان دو دومصرع دارد که در بعضی غزلها سیلابه‌های دومصرع باهم‌مساوی نه‌می‌باشد یعنی‌می‌شود که‌یکی کوتاه و دیگری دراز باشد . ولی درغزلهای ملی دارای دو،سه، وحتی چارمصرع،می‌باشند .

آن قسمتیکه دارای چار مصرع است بدونوع تقسیم می‌شود :

یکی آنکه درهر بند همه مصرعها مانند بیت نخستین درازمی‌باشد ودیگری آنکه درهر بند سه‌مصرع دارای یك وزن وقافیه وکوتاه ومصرع‌چارم مساوی مطلع و درقافیه نیزتابع قافیه مطلع می‌باشد .

هرغزل دارای یك مطلع‌است که درمصرع سوم ویاچارم هربند قافیه وردیف آن تکرار می‌شود   مثال :

شین رنگین ئی واغوست   دوپټه‌ئی کړه په سر صنم

راغله برابر صنم

شین رنګین‌ئی واغوست   محبوبه ګل‌خندانه شوه   رو رو رارو انه شوه

داد ګل غنچه وه   رابیرونه له بوستانه شوه   ښه راته عیانه شوه

مخ ئی له حجابه را څرګند کړ په‌هنر صنم

راغله برابر صنم

ترجمه :

لباس سبزورنگین بر کرد   شال را بر سر انداخت

محبوبه به آرایش تمام آمد

لباس او سبز و رنگین است   محبوبهٔ من گل خندانی شده است

آهسته آهسته بسوی من می‌خرامد. غنچهٔ بود که‌از باغ بیرون آمد   پیش‌روی‌من‌ظاهر شد

رویش را ازنقاب به صنعت وهنر بمن جلوه داد

محبوبه به آرایش تمام آمد

۳ــچهاربیته: موضوع چاربیته عشق وحماسه است ولی علاوه برین دوبرخی مضامین طویل و افسانه ها را در قالب چاربیته می‌توان یافت . این نوع درسرود وساز وآواز یك قسمت بسیار مهم شمرده می‌شود وچون افسانه های رزمی ویا برخی افسانه ها ومضامینیکه که منبع الهام تخیلات وتفکرات مذهبی است بیشتراز طرف شعرا بوسیلهٔ

[illegible] که تمام اشعهٔ آن با حیات و توانائی توام انتشار می‌یابد [illegible] دایال و پیستر

[illegible] وسعت و آواز باید رسانیده می‌شد آن را در چار بیته گنجانیده اند علاوتاً چون تعداد مصرع‌ها [illegible] زیاد است و هر چار بیته شامل چندین بند است برای مضامین مسلسل زمینه را خیلی مساعد می‌سازد.

بیت آخر هر بند در چار بیته هم قافیه می‌باشد و در وسط دیگر بیت‌ها در بین خود وحدت [illegible] مصرع در چار بیته که عبارت از دو مصرع می‌باشد دارای اهمیت زیاد است و [illegible] معنی مطلب‌های خود شناخته می‌شوند که آن را باصطلاح ادبی [illegible] می‌گویند.

[illegible] دو نوع است یکی آنکه هر بند آن دارای ۵ مصرع می‌باشد و دیگر آنکه هر [illegible]

[illegible]

از طعنهٔ مرد ما ن باك مدار واز پیغور شان شرم مکن . وقتی پدرم ازخانه برون رود روی این پالنگ (۱) سرخ باهم می نشینیم و آرام می شویم .
محبوب نما ز دیگر بشتاب من برای گرفتن آب بگودر می روم تا با هم همراه باشیم .
مضمون این چار بیتها یاعشقی و یارزمی است افسانه ها وحقایق تاریخی عشقی ورزمی عموما درهمین نوع شعر گفته شده اند .

<u>مثال دیگر</u>: دښائست آواز دلاړه په عالم کښې اور په اور
زه د سوی یم په اور تیاك د ګوز ګه له جینه
دښائست آواز دی لاړه په کابل په هندوستان
څکه ناست یمه حیران را رسیږی یاصیبه
عاشقی ده ډېره ګرانه څی دا وښکومی باران
پری می لوند شولو ګریبان پویه نشوم په ترتیب
په هرچا باندی تیریږی د فانی دور دوران
څوك راځی څوك ترې روان که شم یاروته قریب
باری خپل دی که پردی را ګوی راته پېغور
سترګی نشمه نیولی ګوره ډوب یم ستا په مینه
دښایست آواز دلاړه په عالم کښې اور په اور
زه دسوی یم په اورتیاك دګوز که له جینه
د نری زنې د پاسه د خالونه دی قطاره
توری زلفی د تار تار دی پرتی لکه اوریځی
په سینه کښې دیخ شویدی د مینی دوه اناره
درته پروت یمه بیماره دا رومی د مرض ټی
رب دنکه څوك په رنځ باندی د مینی ګرفتاره
نن د ځان ګړاو سنګا ریګا می په اورسوزی
ګله زیرشی ګله یم شی سره ګنګرو دګوی شور
قدم آخلی په تکور ښایيری را شالی له چینه
دښایست اواز دلاړه په عالم کښې اور په اور
زه دسوی یم په اورتیاك دګوز که له جینه

---

(۱)تخت خوابیست بصورت چار پائی باپایهای رنگین وبا فت زیبا که درموقع عروسی ساخته می شود ودرهرخانه موجود است .

ترجمه

هنگامهٔ حسن و آوازهٔ بناگست تو در آفاق عالم پراگنده شده است ... مرا در آتش سوختی تیکه را ازجبینت فرود آر. آوازهٔ حسن توتا کابل وهند رسیده ، من در حیرت نشسته ام . ای نصیب وقسمت من تو بمن می رسی. عشق بازی کار مشکل وسنگینی است باران اشک های من فرود می آید گریبان من ترشده است نمی دانم به چه ترتیبی ـ دورفانی دوران بر هر کسی میگذرد کاروان زمان جاریست کسی می آید و کسی میرود . هر کس خودرا به محبوبش نزدیک میخواهد آشنا و بیگانه بمن طعنه میزنند وبمن پیغور میدهند چشمهایم را نمیتوانم بالا کنم بمن نظر کن وبنگر دربحر عشق تو غرق شده ام ـ هنگامهٔ حسن تو در آفاق پراگنده شده است مرا دردادی تیکه راازجبینت فرود آر. بالای ذقن باریک وزیبای تو خال هاقطار اند. زلفهای سیاهت مانند ابرها فرود آمده اند روی سینه ات دوازعشق به نمر رسیده است من بیمار تو ام تو دوای دردمن هستی . خدا کسیرا بدردعشق گرفتار نکند امروز آرایش کرده ای ، شب مرا به آتش می سوزی، گاهی زیر و گاهی بم میشود گنگروها وپازیب های تو هنگامه وشور برپا کرده اند قدمهای توشمرده و کنده کنده برداشته میشود. پری هستی که ازخطهٔ چین آمده ئی هنگامهٔ حسن تو درافاق پراگنده شده است مرا آتش زدی ، تیکه را ازجبینت فرود آر.

۵ ـ ناری یاغرونه ـ این نوع اشعاررا میتوان اشعار آزاد نامید درناری یاغرونه دو مصرع می باشد گاهی هردو مصرع هم قافیه وهردو مصرع باهم برابر می باشند و گاهی به بعضی ناری ها بصورت لنډی دارای یک مصرع کوتاه ویک مصرع دراز ... می شد درناری اتحاد قافیه وردیف شرط نیست این اشعار راتمیتوان مانند دیگر اشعار ... قانون عروض در آورد . دراین قسم اشعار اکثراً افسانه ها و ... طویل سروده ... عموما اینست که این اشعار ... بیکدیگر ... این نوع رادرقصه ها وفراه ناری ودردیگر قسمت های ... [illegible]

مثال : ازافسانه های ملی فتح‌خان .

له دوی ... [illegible]

دموږ سوی ... [illegible] .

ترجمه ... [illegible]

وازدیگری ... [illegible]

مثال : ازافسانهٔ مؤمن‌خان وشیرینی ... [illegible] ... بصورت لنډی

[illegible]

تا دسفر موزی یه پټېو کړی
دزیړو گلو باغ یه چاسپاری مینه

تو موزه های سفررا بپا کردی ، ای محبوب من این باغ گلهای زرد را به که میسپاری
مؤمن‌خان درجواب اوغگ کرد .

ما دسفر موزی یه پټېو کړی
دزیړو گلو باغ یه خدای سپارم مینه

من موزه‌های سفررا بپا کردم - باغ گلهای زرد رابخدامی سپارم

در اینجا باید متذکر شد که شیرینو وقتی باغ گلهای زرد میگوید روز های هجررا تخیل مینماید وبه ظرافت تمام در حالیکه ارغوان زارحسن خود را ازرفتن محبوبش زعفران زار می بیند خویشتن را بباغ گلهای زرد تشبیه میکند .

٦- بگتی :- این نوع مانند لنډی قیح شعر ملی و خیلی مؤثر است و پر از جذبات می باشد شعرای ملی درین قسمت داد سخن داده اند جزاینکه انسان درمقابل این اشعار بو جد آید وبه حیرت گرفتار شود چیزی نمیتواند . سراینده درموقع سرودن وشنونده در وقت شنیدن این اشعار مست وملنگ میشود.من تعبیر بهتری ازین برای حالت وجد و طرب ندارم . راستی را که این اشعار شراب احساسات هستند که درساغر قلب میریزند وسر شار میشوند - بگتی مانند چاربیته یك مطلع‌دارد که دارای دومصرع مساوی وهم قافیه میباشد وبعد ازان هر بند دارای چهار مصرع می آید که‌سه مصرع اول آن باهم‌هم‌قافیه ومصرع چهارم بامطلع هم قافیه میباشد وباز سر بامطلع تکرار میشود .

په پښتو کښي :

دبیان علم

بناغلی عبدالرؤف «بینوا»

«د پښتو سبق کال اووم کال په کالنیو کښي می د پښتو [illegible] مزایا وی لیکلی دي، سبق کال د صحافت د مکتب می څنګه له خوا د پښتو دبیان دعلم [illegible] [illegible] (بینوا)

دبیان دعلم تعریف : [illegible]

او [illegible]

بناغلی عبدالرؤف خان بینوا [illegible]

اوره [illegible] دبیان دعلم [illegible]

دبیان دعلم اصول : [illegible]

[illegible] حقیقت

حقیقت [illegible]

[illegible]

حقیقت [illegible]

عقلي حقیقت : [illegible]

په عقل [illegible]

«ونی خدای شنې کوی» .

رحمان بابا وایي :- څوك له خاوروشي يو ګل پيدا کولای ده له خاورو پيدا کړی ګلستان دی .
یا داخبره چه : «خونه بناجوړه وی - ور ترکاڼ ترا شی»

لغوي حقیقت : هغه دی چه یو لفظ په لغت کښې دیوشي د پاره وضع شوی وی لکه د «مردارهډی» لفظ چه د (خره) دپاره تا کلی شوی دی ، یاد «اورلړونی» لغت چه د «آتش کاو» دپاره راغلی دی - حمید وایي :

«بی حمیده مه کړي خدا مجلس د دلبرا نو دا خومی باید دی اوراه څنګه اورلړونی»

شرعي حقیقت : هغه دی چه دمیني اوشرعي امورو ته په شرع کښې یو لفظو تا کل شی ، لکه د «لمونځ» لفظ چه په شرعي حقیقت کښې د مخصوصو اقوالو او افعالو دپاره راوړل کېږی لکه رحمان بابا چه وایي :-
«چه دزړه حضور ئې نه وی په لمانځه کښې په کار نه دی مقتدی وی که امام»
مګر لمونځ په لغوي حقیقت کښې له «لمانځنی» څخه اخیستل شوی دی چه د احترام او ستایش او نازولو او نبه قول په معنی راغلی دی او په ادبیاتو کښې په دې معنی ډېر استعمال لری لکه خوشحال خان چه وایي :- «کله کله خوار خوشحال وته نظر کړه د عاشق لمانځنه هیڅ عیب و ننګ نه ده»
بل ځای وائی :- «په چاداد په لیه لمنځ کوی فلکه ! په چا لونی په اوز یو په چجو نه»
عبدالقادرخان وایي :- «که لمانځن ویل دی نه کېږی وما ته کله کله را ته کړه خبره سپوره»

عرفي حقیقت : هغه دی چه په عام عرف کښې کوم لفظ دیوشي دپاره وټا کل شی لکه «دمېږه» لفظ چه په لغت کښې وهر ناربنه ته ویل کېږی ، مګر په عرف کښې د ښځې وسړی ته چه په پارسي ئې «شوهر» بولي تا کل شوی دی .
مثلاً خوشحال وایي : «دمېړه په زیره نه خاندی نورځه کا چه د بل سره خبری کا خسوری»

دوهم اصل ـ مجاز

مجاز په لغت کښې لاری ته وایي او په اصطلاح کښې د لفظ هغه معنی ده چه حقیقتاً د ده د پاره نه وی وضع شوې مګر دا ضروری ده چه د حقیقي او مجازی معنی په منځ کښې باید یوه علاقه او قرینه ېي ، که علاقه په منځ کښې نه وی د هغه لفظ استعمال په مجازی معنی کښې غلط دی ، مثلاً یو سړی کتاب ته اشاره وکړی او ووایي :- «دا آس واخله !» دلته مجاز بالکل غلط دی ، ځکه چه د کتاب او آس په منځ کښې هیڅ علاقه او قرینه نشته .

مجاز هم که د لغت پراصطلاح و ، لغوي مجاز ئې بولی او که د عرف پراصطلاح و ، عرفي ئې بولی مثلاً که د «زمری» لفظ د تا کلی حیوان په معنی واخیستل شی لغوي حقیقت دی او که زړور سړی

یعنی مرا دشی لغوی مجاز باله کیږی ، لکه ملکیار غرشین چه وایی :ـ

که تینګ کړو زړونه پر یری یونه   چه زمری یونه

اسلام زاخځه‌دی ښښتن مومل دی

دعرفی مجاز مثال لکه د «پښتو» لفظ چه‌دژبی په‌معنی حقیقت او‌د «عهد، قول، شرافت او ښو اخلاقو» په‌معنی عرفی مجازدی، مثلاً پښتون چه‌دچا سره عهداوقول وکړی نو وایی : « پښتومی ورسره کړی‌ده» اویا چه‌څوک شرافت اوښه اخلاق نه‌لری، یاله خپله‌قوله مخالفت وکړی نو پښتانه وایی ؟ « بې پښتو سړی دی ! »

خواجه رزق الله دپښتو پخوانی شاعر وایی:

دبلا غشی می خوړی له پښتو   زه خواجه رزق الله نه پرېږدم پښتو
چه خبر شوم دحملې دکوم غلیم   دغیرت خولی می‌خاتی له و پښتو

له دوهم بیته څرګندیږی چه‌ددوهمی مصرع پښتو دشرافت اوعزت نفس په‌معنی راغلی‌ده .

دمجاز دوه ډولونه

مجاز دوه ډوله لری: یو مرسل مجاز ـ بل مستعار مجاز .

دمخه مو وویل چه دحقیقی اومجازی معنی ترمنځ علاقه ضروری‌ده اوس دغه یووار علاقه وپیژنو یا دمجاز بیان وکړو ! علاقه دحقیقی اومجازی معنو په‌منځ کښی ومناسبت‌دی، نو که په‌دی مناسبت کښی تشبیه وه مستعار مجاز ورته‌وایی او که نه وه مرسل مجازئی بولی .

مرسل مجاز : مرسل مجاز هغه‌دی چه دتشبیه علاقه ونلری(۱) بلکه [illegible] خصوصی علاقې لری چه [illegible] ئی لاندی راوړو :

که څه هم [illegible] (۱۸) علاقې‌دی :

[illegible] اطلاق او تقید [illegible]

[illegible]

[illegible]

۱ ـ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

---

(۱) [illegible]

نو په گریوان کښې داو ښکو تویول خود پخوالی سبب دی ـ ذکر سبب شو مراد ځني مسبب دی.

۲ ـ مسببیت: مسببیت هغه شی دی چه مسبب د سبب پر سببیت موقوف کوی او مجازاً ذکر مسبب شی مراد ځني سبب وی، لکه خوشحال چه وایی:

چه آئینی ته، ښکاره دیدار کړي؟   آئینه درسته سره گلزار کړي
چه شونډی کښېږدی د جام په مورگو؟   او به په جام کښې روب انار کړي

دلته ذکر مسبب چه روب اناردی، مراد ځني سبب چه د شونډو د سوروالی انعکاس دی.

۳ ـ کلیت: کلیت هغه شی دی چه نوروده ته د جزئیت نسبت ولری او مجازاً ذکر کل شی مراد ځني جزء وی. لکه د خوشحال بیت چه دی:

گوتی ومنډه په غوږو تری تېرېږه   ذاکر زرذکرونه کا زړه په درم کښې

خوشحال چه وایی: گوتی په غوږوومنډه یعنی د گوتی سر، نه ټولی گوتی، نو ذکر کل شو مراد جزء دی.

٤ ـ جزئیت: جزئیت هغه شی دی چه بل شی نسبت ده ته کلیت ولری او مجازاً ذکر جزء شی مراد ځني کل وی. رحمان بابا وایی:

وړاندی سرای لره توښه ته رحمانه   خوسفر دی کړی نه دی له دې سرایه

ذکر سرای چه جزء له دنیا باله کیږی مراد ځني دنیا یا عقبی ده.

۵ ـ لازمیت: لازمیت هغه شی دی چه د ده وجود د هغه بل له وجود سره ملزوم ولری. نو دا روا ده چه مجازاً لازم ذکر شی او مراد ځني ملزوم وي، لکه دلمر دراختلو پر وخت چه وویل شی: «رڼا را پورته شوه!» یعنی لمر را پورته شو ـ دلته رڼا دلمر سره لازمه ده او لمر ملزوم دی نو ذکر «رڼا» مراد ځني لمر شو.

٦ ـ ملزومیت: ملزومیت هغه شی دی چه د ده وجود په وخت کښې د بل شی وجود لازمیږی، نو مجازاً روا ده چه ذکر ملزوم شی مراد ځني لازم وی، لکه د ښاښت په وخت کښې چه څوك وایی: «لمر سرای ته را اولوېد!» یعنی د لمر رڼا سرای ته را اولویده که ناوی لمر خو په اسمان کښې دی. دلته «لمر» ملزوم او «رڼا» لازمه ده، ذکر لمر مراد ځني رڼا ده.

۷ ـ اطلاق: اطلاق هغه دی چه قیدونه پکښې نه وی او مجازاً مطلق راوړه شی مراد ځني مقید وی لکه خوشحال چه ویلی دی:

د سبا باده! گذر په چمن بیا کړه   په چمن کښې رنگا رنگ گلونه وا کړه

پی بردن بانچه در حیات روزمره پیش روی ما گسترده میشود معراج عقلمندی است . «جان میتن»

ولته د سبا باد مطلق ذکر شوی دی مراد ځنې د پسرلی د موسم باد دی چه په دې موسم پوری مقید باله کیږي ځکه چه د خزان باد گلونه رژوی .

۸ ـ مقید : مقید هغه دی چه یو قید په کښې موجود وی او په مجاز کښې مقید راوړه شی مراد ځنې مطلق وی لکه حمید چه وایی :

که اسمان د مهجور انو په وای ژاړی   چه دا آه د چا په ځان وی بهدی [illegible]

ژړا خو په انسان یا حیوان پوری مقیده ده ، مگر دلته ئې د اسمان [illegible] مجاز [illegible] اطلاق موندلی دی ، نو مقید راوړه شو مراد ځنې مطلق دی .

۹ ـ عمومیت : عمومیت هغه دی چه ټولو ته شامل وی او په مجاز کښې [illegible] خاص وی لکه رحمان بابا چه ویلی دی :

جار واته می [illegible]   چه [illegible]

خوشحال وایی :

د عشق غم له خلقه پټ اره خوشحاله   [illegible]

په پورته بیتو کښې خو داسې ښکاری مقصد مخصوص خلق دی [illegible] جهان خوته مراد یژی .

۱۰ ـ خصوصیت : خصوصیت هغه دی [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

۱۱ ـ ظرفیت : [illegible]

[illegible]

۱۲ - مظروفیت: مظروفیت یاحالیت هغه دی چه په بل کښي حال یا مظروف وی او په مجاز کښي حال یا مظروف ذکر شی مراد ځني محل یاظرف وی لکه دچاڅخه چه د رنګ مشوانۍ چپه او رنګ ئې توی شی نو ور ته وائی: «رنګ دو لی چپه کړ؟» یعنی مشوانۍ دی ولی چپه کړه، نو ذکر رنګ چه مظروف او مراد ځني ظرف چه مشوانۍ ده یالکه «داوبه چپه کړه» یعنی ګیلاس یا کوزه چپه کړه ......

۱۳ - بدلیت: بدلیت هغه شی چه له بله شی څخه بدل راغلی وی او په مجاز کښي ذکر بدل شی مراد ځني مبدل وی لکه چه یو روږدی وائي:

«ما پورله ځانه وادااوه»

په پور ته مثال کښي «ادول» د «ادا کولو» بدل راغلی دی، نو دلته ذکر بدل مراد ځني مبدل دی یعنی ما پورادا کړ.

۱٤ - مبدلیت: مبدلیت هغه دی چه دده څخه بل شی بدل وی او مجازاً ذکر مبدل شی مراد ځني بدل وی، لکه دیوه سړی پلار چه چاوژلی وی او دوژلی شوی زوی د پلار قاتل مړ کړی نو پښتانه وائی:

«پلار ئې پلار واخیست»

یعنی د خپل پلار بدل ئې واخیست نو ذکر پلار (مبدل) مراد ځني بدل چه عوض دی.

۱۵ - آلیت: آلیت هغه دی چه یو شی ته د اثر رسولو واسطه او وسیله وی او په مجاز کښي آله راوړه شی مراد ځني هغه اثر وی چه دده په ذریعه څرګند یږی لکه یو سړی چه په غوږه ما لی غواولی وی نو وائی:

«پلار ئې په خوږه ژبه وغوښتم»

ژبه آله د خبرو ده، دلته ذکر ژبه مراد ځني خبری دی، یعنی د پلار ئې په خوږو خبرو وغوښتم.

عبدالقادر هم وئیلی دی بیت:

د ربو هیڅ مه چه په ژبه می پر پاسی چه وئیلی شی دا هسی مطول لی

ذکر ژبه چه آله ده، مراد ځني خبری چه د ژبی اثر دی.

۱٦ - مجاورت: مجاورت د یو شی ګاونډ ته وائی، چه په مجاز کښي ذکر ګاونډی شی مراد ځني مجاور یعنی هغه شی چه دی ئې ګاونډی دی، لکه یوه ښځه چه باعفته وی نو د دی په حق کښي وئیل کیږی:

«پلانکی میر من پاك لمني مبخه ده»

لمن را وړه شوي ده چه دصورت (بدن) کا ونډی ده، مرا دځني بدن دی يعنی پاك صورت ئي په بدوله دی ارلی شوی .

۱۷ : دپخوا په اعتبار : دپخوا په اعتبار داسی دی چه دیوشی و تیر ی شوی زمانی ته وکتل شی لکه پوځوان سړی ته چه ویل کېږی :- هلکه ! دا [illegible] دا ځکه چه اوس هلك نه دی ، مګر چه وتیری شوی زمانی ته وګورو پخوا هلك و .

یا مثلاً عبدالقادر ویلی دی :

معشوقی وژلی مړه نه دی ژوندی دی — په دا [illegible]

که څه هم دوی مړه دی مګر دپخوا په اعتبار ژوندی بللی شوی دی ځکه چه پخوا ژوندی وه .

۱۸ : دراتلونکی په اعتبار : دراتلونکی په اعتبار داسی کېږی چه دیوشی وراتلونکی زمانی ته وکتل شی ، لکه څوك چه ډیر ضعیف اوبی وا [illegible] ویل کېږی :

« پلانکی مړدی دژوندو رزق خوری » که څه هم اوس خو مړه نه دی مګر چه راتلونکی زمانی ته وګورو یووخت به مړشی . لکه عبدالقادر خان خټک ویلی دی :

نه ماخه کړی دی نه به څه [illegible] — چه [illegible]

نو دژوندون می نو دعلم دی — [illegible]

مستعار مجاز : مستعار مجاز هغه دی چه [illegible] په استعاره مشتمل وی .

د استعارې تعریف

استعاره [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

د استعارې دوه ډوله : [illegible]

[illegible]

۱ : مصرحه : هغه ده چه مشبه به ذکرشی مرادځنی مشبه وی اودا ځکه مصرحه بولی چه مشبه‌به صریحاً راوړه کیږی .

مثلاً دخوشحال بیت دی :

چه د غوزو درلې نه وینم په سترګو   در ګوهر می په‌هرهر بانړه سفته شی

په دوهمه مصرع کښې در ګوهر مشبه به‌راوړه شوی دی مرادځنی اوښکی دی چه‌مشبه بللی کیږی ذکر مشبه به‌مرادځنی مشبه دی .

۲ :ـ مکنیه : هغه ده چه مشبه راوړشی اومرادځنی مشبه به‌وی‌اوپوشی دمشبه به‌له لوازمو څخه هم ذکرشیء داهم ځکه مکنیه بولی چه مشبه به پټ وی اومکن وپټوالی ته وائی .

لکه حمید چه ویلی دی :

زړه‌می له غیرته په کو ګلدنه دودشی   زمنځ چه‌دی بې فهمه‌وهی ګوتی په کاکل

زمنځ مشبه مراد ځنی « مشاطه » چه‌مشبه به‌ده اوګوتی و هل دمشبه به دلوازمو څخه بالله کیږی .

یامثلاً حنان وائی :

پرعصا نرګس تکیه کړیده ولی   شوه وریږبنډه ستا دسترګو بیماری

دلته نرګس مشبه اوبیمار مشبه به‌دی اودمشبه به‌لازم لکړه لګول دی .

دمصرحې ډولونه : مصرحه استعاره اته ډوله لری :

۱ ـ اصلیه ۲ـ تبعیه ۳ـ ترشیحیه ـ ٤ ـ مجرده ـ ٥ـ مطلقه ٦ ـ عنادیه۷ـ وفاقیه۸ـ تمثیلیه

۱ : ـ اصلیه هغه ده چه دمستعار لفظ په کښې جامدوی .

مثلاً خوشحال وائی :

که پرون وې زړه او سترګی   راشه نن ځان د جهان یې

په پورته بیت کښې ذکر مشبه به‌چه زړه او سترګی دی مرادځنی مشبه چه « محبوب » دی د « زړه » او « سترګی » الفاظ جامدهم دی یالکه قلندر شاعر چه وائی :

نه دی چالیدلی صبح وشام په‌یوه ځای کښې

ما نه لمر ښکاره شو ستا د زلفو په تورتم کښې

ذکر لمر مرادځنی مخ دی .

۲ : ـ تبعیه هغه ده چه دمستعار لفظ په کښې مشتق وی لکه دوه تنه چه په‌سخته جګړه نښتی وی او بل سړی ووائی : ـ

« سره مره ئې کړه‌ورشه بګانی‌ئی وکړه »

سخته جګړه ګول له وژلو سره مشابهه شوه او دتشبیه علاقه‌ئی عذاب او زحمت دی چه په

دواړو کښې شته. او ذکر وژل چه مشبه به مرادځنې مشبه چه سخت وهل دی، وژل خو مشتق هم دی

عبدالقادر وائی :

له غیرته می زړګی ټوکړ ټوکړ شی   چه ای ګوتی په وبښتو وهی شانه

ګوتی وهل مشبه به مرادځنی زمنځول چه مشبه دی او ګوتی وهل مشتق هم دی

۳ : ـ ترشیحیه هغه ده چه د مشبه به مناسب د قرینې تر راوړلو وروسته ذکر شی .

لکه رحمان بابا چه وایی :

یار د نازله خوبه پاڅی پسی ګرځی   چه فلک د عاشقانو بخت بیدار [illegible]

نیمه شپه ئی یار ترسره پوری کښیوتی   لکه شمعه چه څوک [illegible]

ذکر مرار چه مشبه به پاله کیږی مرادځنی شپه [illegible] عاشق دی [illegible]

او قرینه ئی وسرته کښېنا ستل دی .

٤ : ـ مجرده هغه ده چه مناسب د مشبه راوړه شی .

لکه خوشحال چه وائی :

مست هاتیان خونی زمری توری وکښې   [illegible]

په دې بیت کښې مست او خونی زمری مشبه به راوړ [illegible] مرادځنی [illegible] دی چه هغوی

نو مشبه پاله کیږی ـ او توری کښل ځنی [illegible]

۵ : ـ مطلقه هغه ده چه خاص په یوه خواپوری (مشبه [illegible]) [illegible] وه دواړو

خواوته شامل وی (۱)

یعنی د اسی استعاره راوړه شی [illegible]

لکه خوشحال چه وائی :

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

لکه [illegible]

(۱) [illegible]

شب برای اشخاص خوب تاریك نیست وروز برای اشخاص پست روشن نمی نماید .

۷ : ـ وفا قیه هغه ده چه دواړی خواوی (مستعار منه او مستعار له) په یوه شی کښې یو ځای کیدلای شی، لکه « د علم تشبیه په ژوند سره » ځکه چه علم او ژوند دواړه په یوه سړی کښې یو ځای کیدلای شی، یا دنا پوهی تشبیه له مرگ سره .
لکه ملا عبدالباقی اخند چه وایی :

عزیم وایی سخت دښمن ته منتخب اوشمس راوړی
چه بې علمه زندگی کړی زما په رنگ دی ژوندی مړی

۸ : ـ تمثیلیه هغه ده چه په ده کښې مشبه او مشبه به دواړه مرکب وی او وجه شبه له ډېر و امورو څخه منتزع شوې وی، لکه د پښتو دا متل چه : « دیوه لاسه ټك نه خیژی » دهغه چا د پاره مثال شی چه غواړی یوازی په کوم کار شروع وکړی مگر دلاسه ئې پوره نه وی نو دا پورته متل ور ته وایی .
په پورته متل کښې مشبه به « دیوه لاس ټك نه ختل » دی او مشبه « و یونکی » دی. نو هر څوك چه وی .
له دې څخه ځر گنده شوه چه ټول متلونه تر دغی استعاری لاندی راځی مگر هو ، چه مشهور شوی وی ځکه چه لمړی یوه خبره وی، چه تر خولې ووزی او مشهوره شی نو متل گرزی او دبل چا د پاره مثال کیدلای شی .

دریم اصل ـ تشبیه

د تشبیه لغوی معنا : تشبیه په لغت کښې ددوو شیانو دمعنوی گډون(۱) وڅر گند یدو ته وایی، نو که دا گډون حقیقی وی او که خیالی وی ـ او مطلب له معنوی څخه هغه صفت وی چه ددباندنیو موجوداتو څخه نه وی لکه : پوهنه، زړور توب، پانور، د بریالی او توربالی گډون په کوراو کار او کښې تشبیه نه باله کیږی، ځکه چه په دوی کښې مشترك امر دباندنیو موجوداتو څخه دی .

د تشبیه رکنونه :

تشبیه څلور رکنونه لری : ـ هو، یو شی چه له بله سره تشبیه کړ شی ، لمړی شی ته مشبه دوهم ته مشبه به وایی. او ددوی په منځ کښې معنوی گډون د تشبیه یا دشبه وجه بولی او ویونکی ته ئې « مشبه » د « ب » په کسره ویل کیږی .

د مشارکت بیان : مقصد له مشارکت نه دمطابقی معنی په اعتبار دلالت دی نه په التزامی معنی ځکه چه دا خبره چه « بریالی او توربالی ماته راغلل » که څه هم په التزامی معنی کښې چه « راتگ » دی مشارکت سره لری، مگر په مطابقی معنا کښې مشارکت نه لری ، ځکه چه مطابقی معنا خو دهر یوه د « راتگ » ثابتوالی دی، دا سی نه چه ددوی له بله سره مشابهت مقصد دی. او که چا قصد او اخیست البته هغه به خو د تشبیه له پوله وباله شی .
مشارکت په « مشبه به » کښې د اصلیت په پول دی .

---

(۱) اشتراك

د تشبیه دوې خواوی :

دتشبیه دوې خواوی یعنی مشبه اومشبه‌به، به یاداسې وی چه ادراك به ئې په یوه دپنځو حواسو کېږی اویا به مدرك په عقل وی. هغه چه په حواسو سره ئې ادراك وی دادی :

دلیدلو دحس مثال :

ملا جمعه شاعر وائی :-

داسې حسن لکه ستا مخ دی ‌یولی   ومې‌نه لید دیمن‌په تر کستان کښې

داروید لودحس مثال :

حنان شاعر وائی :

آوازه‌داستاد زلفوما کړه پورته   کله‌زړغ کاچه خنځیر یې دیوانه‌شو

د زلفو آوازه (انګروزه) دخنځیرله زږغه سره تشبیه شوی دی .

د بویو لو دحس مثال :

ملا جمعه وائی :

د ختن دمشکو کله داسې بوی وی   لکه نن چه ئې زه وینم سته په‌خان کښې

د څکلو دحس مثال :

حسان وائی :

تبسم ئې له دشنامه سره خوند لري   قند و نبات لري تر نه چه شي شراب

د دشنام خوند او د تو خو شراب خوند سره تشبیه کړه شوی .

او هغه دواړی خواوی چه ادراك ئې په عقل پوری اړه لري داسې دي لکه [illegible]

د خیال او وهم بېلوالی :

[illegible]

یعنی «وهم» هغه‌شیان تصویروی چه لیدلی شوی نه‌وی اوخیال دحسی مدرکا تو څخه تجاوز نه‌کوی ګویاوهم پرغائب حاکم دی .

<u>د تشبیه وجه</u> : دتشبیه وجه دمشبه اومشبه به‌تر منځ دویونکی په نظر کښې یوه مشترکه معناده‌مګر ، هو- په مشبه به کښې په‌داصلیت او په‌مشبه کښې به دفرعیت په توګه وی .

دویونکی نظر ددې دپاره ضروردی چه‌مثلاً د «کرم‌خان» او «زمري» په تشبیه کښې که څه‌هم دوی په‌ډېرو ذاتیاتو اوعرضیاتو کښې اشتراك سره‌لری لکه‌حیوانیت، جسمیت، وده‌ښوونه، وجودیانور . . . مګر دویونکی‌مدنظر «زړورتوب» اومېړانه‌ده‌نه‌بل‌شی،نوکه ددوو شیانو په‌منځ کښې دویونکی په‌نظر تساوی‌وه دتشابه حکم لری اوکه دویونکی په نظر دطرفینو په یوه خوا کښې‌دتشبیه دوجه زیاتوالی او په بله خوا کښې ئې کموالی وی دتشبیه حکم لری . دا خو څرګنده شوه‌چه دتشبیه وجه ترمشبه باید په‌مشبه‌به کښې د اصلیت په‌توګه او بشپړه وی مګر څو ځایه د ضرورت په‌ډول له‌دې تعریفه څخه عدول هم کیږی مثلاً :

۱ :- هغه تشبیه‌ده چه دمشبه به‌اصلیت اوبشپړتوب ترمعقولی مشبه هیڅ امکان و نه‌لری، لکه دسپوږمی سره دخدایتعالی تشبیه، یوحدیث‌شریف دی چه :-

« سترون‌ربکم کماترون القمر لیلته البدر» ترجمه : ژردی چه تاسی به‌خپل خدای دڅلور لسمی شپې دسپوږمی به‌شان وو ینئ . دلته دسپوږمی زیاتوالی هیڅ امکان نه لری .

۲ :- هغه‌ځای دی چه‌سلب راغلی‌وی لکه دا آیت‌شریف چه :

« یانساء‌النبی‌لستن کاحدمن‌النساء» یعنی‌ای دنبی(ص) ښځو! تاسی داسی نه‌یاست لکه‌نوری ښځی . د لته نوری ښځی مشبه به دی مګرځکه چه سلب راغلی‌دی نوله مشبه به‌څخه هم‌ښه‌والی سلب‌شو، مقصد دادی چه ترنورو ښځو ښې یی‌ئ .

۳ :- هغه ځای‌دی چه‌معشوقی ته‌یخپله ددی له‌ځانه سره تشبیه ورکړه شی .

٤ :- هغه‌ځای دی چه‌دمشبه دکاملوالی ادعا پرخلاف راوړه‌شی یعنی بر عکس دهرڅه چه مشبه به‌صلاحیت واری هغه ومشبه‌ته ورکړشی لکه رحمان‌بابا چه وائی :

داهلال دی چه لیده‌شی په شفق کښې که په‌لاس دګل اندامی سپین وښی دی

په دې بیت کښې وښی مشبه به او‌هلال مشبه دی .

داهم باید وویل‌شی چه دتشبیه وجه دهرتېر او اولس په‌نظر کښې ځانته ځانته جلوه لری . ممکن دی‌چه دیوه اولس دتشبیه وجه به دبل اولس په‌نظر کښې بده وی ، یعنی هر اولس ځانته دتشبیه وجه لری .

او دتشبیه‌وجه بایدپر دواړو خوا وصادقه‌شی که پریوه دطرفینو صادقه نه‌شی‌تشبیه فاسده‌بولی .

<u>دتشبیه دوجه ډولونه</u> : دتشبیه وجه دوجود په اعتبار چه مشبه او مشبه به‌ته عارضیږی

برنډي دوله ده: لمړی حقیقی ده چه وجودئې دطرفینو په نفس ذات کښې ظاهراً ثابت وی داو دوې نوعی لري :

حسی ، عقلی

حسی هغه دی چه په ښکاره حواسو پوري اړه واري لکه جسمانی کیفیتونه چه دلیدو په حس پېژندل کیږي لکه شکل ، اوږدوالی ، لنډوالی ، لیده کیږی او داروېدو په حس زنګ ، آواز ، کنګوی له وودارویده کیږي او دشکلو په حس خوند ، تریخوالی ، خوږوالی لیده کیږی شکل کیږی او د بویولو په حس هرراز بوی ، وزمه حس کیږی اودمینلو په حس لوندوالی ، وچوالی ، ندروندوالی ، کلك والی اونور څرګندیږی .

اوعقلی هغه نفسانی کیفیتونه دی چه ادراك ئې په عقل پوری اړه لري ، لکه پوهه ، ناپوهی حلم ، زړورتوب ، میړانه اونور طبیعی امور . دوهم ډول اضافی ده چه دطرفینو په یوه څوا پوری ئې ظاهرا ثبوت نه وی راغلی بلکه دغه معنی په نفس الامر کښې په دواړو اړه واری لکه وجود یاعدم چه په مشبه اومشبه به پوری اړه لري او یوازې په یوه څوا پوری تړلې نه دی .

دریم ډول اعتباري اووهمی ده چه په نفس الامر کښې ئې وجود نه وي لکه محض دمعتبر په اعتبار کښې وی لکه وهمیه صورتونه . [illegible] واحده یامتعدده وی ، اومتعدد به یاواحد [illegible] حکم لاندی [illegible] شوی وی اویابه دواحد تر حکم لاندی نه وی .

مګر واحد به یاحسی وی یا عقلی [illegible]

حسی وی لکه [illegible]

مشبه اومشبه به دواړه عقلی وی لکه چه عقل [illegible]

[illegible]

[illegible]

دوهم قسم دادی چه مشبه او مشبه به او دتشبیه وجه دري سره مرکب حسي وي لکه خوشحال خان چه وایي :

پښتنو زلمیو بیا لا سونه سره کړه لکه باز منګلي سري کاندي په ښکار
سپیني توري ئې ګلګوني کړي په وینو په ا هاړ کښې شګفته شو لا له زار

په دوهم بیت کښې د شاعر مقصد دسپینو تورو د ګلګونېدو تشبیه ده ، د اهاړ دوخت له لاله زاره سره ، چه مشبه اومشبه به اودتشبیه وجه دري سره لحانته لحانته یو مرکب او مجموع حسي هیئت باله کېږي یالکه عبدالقادر خان چه وایي .

ژړاوسره نمري اغوستي ګلرخانو وایي سبر و نو ونیول ګلونه

دریم هغه قسم دی چه مشبه مفرد حسي اومشبه اودتشبیه وجه مرکب حسي وي .

لکه رحمان بابا چه وایي :

په شرابو کښې خوند نشته د شکر و دیار شونډې هم شراب دي هم شکر

شونډې مشبه اومفرد حسي دي ، شراب اوشکره مشبه به اودتشبیه وجه د سوروالي اوخوږوالي ترکیبي اوامتزاجي حالت دی .

خلرم قسم هغه دی چه مشبه به مفرد مشبه اودتشبیه وجه مرکب حسي وي لکه حنان چه وائي :

سره لبان دي په خندا کښې هسې زیب کا لکه ګل چه په ګلزار کښې وغوړېږي

سره لبان دخندا په حالت کښې مشبه او ګل مشبه به دی دتشبیه وجه د ګل غوړېدو اود خندا ترکیبي حالت دی .

اوهغه چه د تشبیه وجه مرکب عقلي وي لکه درحمان بابا دا بیت چه وائي :

علمیت د بي عمله عالمانو لکه ګنج د کتابونو په خره بار شه

په دی بیت کښې دتشبیه وجه (محروميده له نفع څخه دی ، سره دزحمت اخیستلو)

دتشبیه وجه چه متعدده وي

دتشبیه وجه چه متعدده وي پر دري ډوله ده :

اول یې هغه ده چه ټول له حسي وي لکه دیوی منې تشبیه له بلي سره په رنګ خوند او بوی کښې .

دوهمه هغه ده چه ټول له عقلي وي لکه دیوه مرغه تشبیه له کارګه سره دنظر په تیزوالي اودجماع په سپکوالي کښې رحمان باباوائي :

په دوران کښې هسې رنګ دلبر پیدا شه ګو یا بل د نمر د پاسه نمر پیدا شه

چه انسان حسي اولمر عقلي دی .

دتشبیه اقسام دتشبیه دوجهې په اعتبار :

تشبیه دتشبیه دوجهې په اعتبار پر دوه تقسیمه راغلي ده ، لمړی تقسیم پر دوه ډوله دی :

مجمل ، مفصل

مجمل هغه دی چه تشبیه وجه په کښې ذکر شوی نه وي او دا پنځه نوعی دی .

لمړی هغه ده چه که څه هم د تشبیه وجه ذکر نه شي لا هم هر څوك په پېژني چه د تشبیه وجه پلانی شی دی لکه د سړی تشبیه له زمري سره چه د تشبیه وجه هر چاته ښکاره ده چه میړانه او زړه ورتوب دی .

دوهمه هغه ده چه غیر له خواصو بل چاته ښکاره نه وي لکه د عالم تشبیه له ونو سره د تشبیه وجه دادراك خواده .

دریمه هغه ده چه نه د مشبه او نه د مشبه به کوم وصف په کښې ذکر شي او مړ اداله وصفه څخه په دې ځای کښې دادی چه ورو جهی مشبه ته اشاره نه وي.

څلرمه هغه ده چه یوازې وصف ذکر شي چه د تشبیه وجهی ته په کښې اشاره شوی لکه خوشحال چه وائی :

سپینې توری لی ګلګونی کړی په وینو — په [illegible] کښې شګفته شو لاله زار

دلته سپین والی او سوروالی د مشبه صفت او بللی دی او څرګنده شوه چه په دې ځای کښې د تشبیه وجه د سوروالی او سپین والی اجتماع او ګلبون دی .

پنځمه هغه ده چه د مشبه به داسې وصف راوړی چه د تشبیه وجه ځنی ښکاره شي :

مفصل:

مفصل هغه دی چه پخپله د تشبیه وجه یا د تشبیه د وجهی مستلزم راوړه شي لکه منصور چه وائي:

د بادام په دودمی زړه سوری سوری شی — چه راپوره په غم مستی ګل نبو کړی

د تشبیه وجه سوری سوری کېدل دی .

او د مستلزم مثال لکه دا عربی جمله : الکلام الفصیح کالعسل فی الحلاوه

د تشبیه وجه په دې ځای کښې هغه خوږ میل دی چه د حلاوت سره لازم دی .

دوهم تقسیم :

د تشبیه دوهم تقسیم په دوه ډوله دی :

۱ ـ قریبی مبتذل ۲ ـ ابری غریب .

قریبی مبتذل هغه دی چه فکر ته [illegible] مشبه به [illegible] او د [illegible] والی او لابتذال اسباب څو شیان دی :

۱ ـ د تشبیه د وجهی وضاحت لکه [illegible] والی .

۲ ـ په ذهن کښې د مشبه به حضور لکه [illegible]

شي سره د رمنانی [illegible] وائی :

شام سحر می دغه ستا زلفی رخسار دی　　نور می مه پوښته له شام او له سحر ه

۳:ـ دمشبه به دنژدېوالی نسبت له مشبه سره لکه دتی تشبیه له اناره سره .

لیری غریبه تشبیه :

دلیرېوالی اوغرابت اسباب هم څو شیان دی :

۱:ـ چه د تشبیه وجه متعدده اویاله څو شیانو څخه مرکبه وی، لکه دمخه چه ویل شوی دی .

۲:ـ چه مشبه به له مشبه سره یولیری نسبت ولری .

۳:ـ چه په ذهن کښې دمشبه به حاضرېدل دندرت په توگه وی .

داهم باید وویل شی چه بلیغه تشبیه هغه باله کېږی چه غرابت اولیری والی ولری، نه نژدېوالی اوابتذال . اوهرڅومره چه د تشبیه وجه له ډیرو شیانو څخه مرکبه شوی وی هغو مره غرابت اولیری والی پیدا کوی نو که داترکیب وهمی وی او که خیالی یاعقلی وی . او کله په مبتذله تشبیه دیوه خاص تصرف یاشرط په سبب له ابتذاله وزی لکه رحمان بابا چه وایی :

نمر سپوږمی، می په پالنگ د پاسه رغړی　　چه می یار په بالښت و لگوی سر

د نمر سپوږمی سره تشبیه مبتذله شوې ده، مگر په پالنگ د پاسه د نمر او سپوږمی رغښتل دا تشبیه له ابتذاله باسی .

د تشبیه غرض :

د تشبیه غرض اکثره، مشبه ته راجع کېږی اودانو پرڅو قسمه دی :

لمړی هغه دی چه تشبیه غرض دمشبه دوجود دامکان بیانول وی چه دخپلی ادعا دثبوت دپاره دلیل هم راوړی لکه وایی چه :

بینوا ناست یم، مدام خمو شه　　بیلتون می باسی، له عقل وهوشه
او ښی می څاڅی، دزړه له نمه　　اوبه تو ئېږی د دیگ له جو شه

«پیر محمد کاکړ»

دلته د تشبیه غرض دزړه له نمه او ښکی تو ئېدل دی، چه په وروستنی مصرع کښې ئې دلیل راوړی دی .

دوهم هغه دی چه د تشبیه غرض دمشبه دحال بیان وی لکه دیوه شی تشبیه له بله سره په توروالی، سپینوالی یانورو صفتو کښې او په دې قسم کښې داشرط شته چه دمشبه به حال څرگند وی او که نه تشبیه دحال دبیان دپاره نه باله کېږی .

مثلاً علیخان وائي :ـ

زه دریسی درسته شپه پټ ژاړم لکه پرخه
ته سبا خندان لکه گل واز گریوان دچا ئې؟

په پورته بیت کښي د تشبیه غرض د مبین په ژړا او د معشوق خندا ده چه د اداوړه د مشبه حال باله کیږي .

یا لکه حمید چه وائي :

دا زما له غمه شین زړه ، په کښي خیال د یار د شونډو
هسی رنگ زیب و زینت کا لکه مي په شنه پیاله کښي

دلته د تشبیه غرض د زړه شینوالی او د شونډو خیال دی ، چه د واړه د مشبه حال شمېرل کېږي .

دریم هغه دی چه د تشبیه غرض د مشبه د حال د مقدار څرگندول وي لکه چه وایي :

که ئي سپک کا عاشقی لکه پڼه ……… هغه کس تر کوه قاف دروند و گڼه

(حمید)

په پورته بیت کښي د تشبیه غرض د مبین سپکوالی او دروندوالی دی .

څلرم هغه دی چه وار و پېدونکی ته د مشبه حال او شان بیان کړي لکه حمید چه وایي :

هسی زه بي خونده خاندم په هجران کښي ……… لکه خاندي سر ډیمه په اور راوی

په پورته بیت کښي د مشبه حال او شان چه شاعر دی بیان شوی دی ، چه یعني د ده خندا داسې ده لکه بې خونده ده .
پنځم هغه دی چه د تشبیه غرض د مشبه زینت او ښکلیتوب ښکاره کول وي ، لکه د [illegible] خوشبیه د گلاب د گل سره ، خوشحال وایي :

ته به وایي د گلاب په گل شبنم دی ……… چه پاڅوندي ئې نه مستي په وخت خوای شي

شپږم : هغه دی چه د تشبیه غرض د مشبه ذم او بدول وي لکه حمید چه وایي :

لکه سپی چه په مردار شاوخوا کېږي ……… هسی ته [illegible]

اووم هغه دی چه د تشبیه غرض د مشبه نوی والی ، تازگی او استطراف وي یعني مشبه د تشبیه په داسې صورت کښي راووزي چه عادتاً ئې په ذهن کښي د صورت حاضرول عام وي .

داهم باید وویل شي چه که د تشبیه غرض د مشبه تقبیح یا ښکلیتوب او استطراف وي نو لازمه ده چه مشبه به د تشبیه په وجه کښي ډېره مشهوره او ښېره وي .

او په هغه ځای کښي چه د تشبیه غرض د مشبه [illegible] کښي مسلم او معروف وي او هغه چه د تشبیه غرض د مشبه [illegible] باید دواړه په معرفت کښي مساوي وي .

[illegible]

[illegible]

[illegible]

د تشبیه اقسام د تشبیه د غرض په اعتبار [illegible]

[illegible] (۱) [illegible] (۲) [illegible]

[illegible]

[illegible]

دتشبیه اقسام دتشبیه داداتو په اعتبار :

هغه تشبیه چه تشبیه ادات (حروف) پکښې نه وی ذکر شوی «مو کده» بولی او چه دتشبیه ادات پکښې راغلی وی هغې ته مرسله او مطلقه وایی موکده پردوه ډوله ده :

یو هغه چه فقط دتشبیه ادات حذف کړی لکه علیخان چه وایی :

توری زلفې سپین رخسار ورخخه غواړم   لکه خدای ته لاس په شام او سحر نیسم

بله هغه ده چه هم د تشبیه ادات حذف کړی او هم مشبه به و مشبه ته مضاف کړی لکه رحمان بابا چه وائی :

دریغه نخل د عشق نوی زرغون شوی   چه له ښاخه ئې د غم ثمر پیدا شه

نخل مشبه به او عشق مشبه چه نخل عشق ته مضاف دی دتشبیه ادات هم نشته .

په عمومی طور دتشبیه اقسام

قوی ـ متوسط ـ ضعیف

دادری سره اته قسمه دی :

۱ :ـ هغه وی چه مشبه او مشبه به و ویل شی مگر دتشبیه ادات او وجه محذوف وی لکه : اسلم زمری دی .

۲ ـ هغه دی چه د پوښتنی په ځای کښې مشبه هم نه راوړی لکه : « زمری دی » دا د هغه چا په جواب کښې چه « توریالی څنګه سړی دی ؟ »

۳ :ـ هغه دی چه یوازی دتشبیه حرف حذف شی لکه :

« اکرم په جنګ کښې زمری دی » یعنی لکه زمری .

٤ : هغه دی چه د پوښتنی په ځای کښې مشبه هم حذف کړی لکه :

« په جنګ کښې زمری دی »

دیوچا د پوښتنی په ځواب کښې .

٥ :ـ هغه دی چه دتشبیه وجه حذف کړی لکه :

« توریالی لکه زمری دی » .

٦ : ـ هغه دی چه د پوښتنی په ځای کښې مشبه هم حذف کړی لکه :

« زمری دی » د پوښتنی په ځواب کښې :

۷ :ـ هغه دی چه څلور سره راوړی لکه :

« توریالی په زړورتوب کښې لکه زمری دی »

۸ : هغه دی چه د پوښتنی په وخت کښې یوازی مشبه حذف کړی لکه څوک چه پوښتنه وکړی

« توریالی څنګه وی ؟ » په ځواب کښې ورته وویل شی :

« په زړور توب کښې لکه زمری دی »

ددې اتو قسمو څخه لمړی دره قوی دی . د آخر دوه ضعیف دی او دانور څلور متوسط دی .

د تشبیه دوجهی او اداتو د حذف په حالت کښې د قوت سبب دا دی : هر کله چه ادات حذف شی ګوا کې مشبه عین مشبه به وی ، دا تشبیه نو بلیغه تشبیه ده .

او که د تشبیه وجه حذف کړی عمومیت حاصلیږی ، دا نو بلیغه ده ، نو به هر ه تشبیه کښې چه یو له دوی څخه ذکر شوی وی ، نسبت و یو رته ته کمزوری او ضعیفه ده ، او که دواړه پکښې ذکر شوی وی دا نو تر ټولو ضعیفه ده ،

څلرم اصل کنایه

د کنایې بیان په برو سترګال کال کښې د تشبیها تو سره ذکر شوی دی .

روش اقتصادی افغانستان

در حال حاضر

بناغلی محمد قدیرخان «ترکی»

در تمام ادوار تاریخ اقتصادی یعنی در دورهائیکه اقتصادیات بین المللی بحال طبیعی (نورمال) بوده اعمال وافعال مالی، تجارتی وصنعتی بدون مواجهه باموانع وعوائق به جریان طبیعی خود ادامه داده است فصول وموضوعات مهمهٔ اقتصادی از قبیل: تولید، تداول واستهلاک در تحت یکی ازین دو رژیم: اصول آزادی واصول حمایه اداره گردیده است اما وقتی وضعیت طبیعی مبدل شده بحرانی درافق سیاسی دنیا نمودار ومبدل به جنگ میگردد اولاً دول متحارب وبعد از ان باندازه وتناسب وسعت واتساع ساحهٔ حرب دول بی طرف به اقتصادیات خویش جنبهٔ خصوصی وغیر طبیعی داده اقتصاد طبیعی ونورمال رامبدل به اقتصاد جنگ مینمایند.

تظاهرات اقتصادیات جنگ که اکنون در دنیا دارای عمومیت است انواع زیادی دارد مانند کنترول بر تولید، استهلاک اداره اعاشهٔ عامه، تبدیل فابریکات سائره بفابریکات تولید آلات جنگ وامثال این ها که بحث در تمام این ها درین مقاله از موضوع ما خارج بوده صرف در زمینهٔ چگونه گی تولید، توزیع تداول واستهلاک مواد ولوازم خوراکه وپوشاکه وموضوعات مربوط به آن ها وتطبیق آن با تدابیر متخذهٔ حاضرهٔ مملکت ما بحث خواهیم کرد؛

کنترول بر تولید:

تولید یا بنام دیگر استحصال از موضوعاتی است که درهیچ زمان وبه هیچ وجه دول از ان بی نیاز مانده نمی توانند وحکومات همیشه وبه انواع وسائل ودست آویز برای رفاه وآرامی عامه در زمینهٔ تولید مداخله مینماید مثلاً در اوقات عادی یعنی ازمنهٔ که افق سیاسی دنیا روشن بوده مناسبات بین المللی بحال طبیعی خود ادامه داشته باشد دولت از دو نقطهٔ نظر بر تولیدات مداخله میکند واین دو نقطهٔ نظر یا مالی ویا صحی واجتماعی میباشد مداخلهٔ دولت در تولید از ناحیهٔ مالی این است که دولت بعضی از شعب صنعتی یا زراعتی راکه فائدهٔ زیادی داشته باشد ودولت نخواهد آن فوائد هنگفت وعظیم بدون حق بدست اشخاص رسیده وجامعه ازان محروم بماند مستقیماً ویا بطور غیر مستقیم اداره مینماید اما زمینه هائیکه دولت از جنبه های صحی واجتماعی بر ان ها مداخله میکند بسیار زیاد است مثل مداخله بر خرید وفروش تمباکو، تریاک ویا کنترول مؤسسات وشرکتهائیکه جنبهٔ عرفانی واجتماعی دارند مانند سینما ها، تیاتر ها ومراکز رادیو وغیره.

اما در زمان حرب ملل متحارب بنابر حوائج ضروریهٔ جنگ وتامین مایحتاج حربی وملل بی طرف بواسطهٔ بندش راه های تجارت که مولود محاصره های اقتصادی وخطوط وسیعهٔ جبهات جنگ میباشد

بر تمام منابع تولیدات کنترول میکنند و همه را علی السویه به مفاد و مقاصدیکه از حرب به متحاربین و از محاصره های اقتصادی برای ممالك بی طرف پیدا می شود حصر میکنند .

درین صورت ماهیت مداخلهٔ دولت بر منابع تولیدات چندان شباهتی با مداخلهٔ دولت درازمنهٔ عادیه ندارد مثلاً مداخلهٔ دولت درازمنهٔ عادیه طوریکه گفته شد بنابر مفاد مالی و اجتماعی است ولی در زمان حرب به مقصد تامین لوازم حربی و اعاشهٔ ملی میباشد از همین جهت است که در زمان حرب دول بی طرف و متحارب هر دو سعی میکنند از منابع استحصالات ملی خویش تا حدی که امکان دارد و سرمایه و قوهٔ کار آن ها کافی میباشد برای تهیهٔ لوازم حیاتیهٔ ملی و آلات و ادوات جنگ استفاده کنند از همین جهت است که استحصالات به مقیاس بزرگی آغاز گردیده بدون بیم از زیادت تولید و نتایج آن تا اندازهٔ که امکان دارد تولید میکنند در اثر این زیادت تولید و کثرت سعی و عمل در استحصالات ملی از یك طرف بر مقدار تولیدات ملی افزود میگردد و از جانب دیگر منابع جدید ملی را بکار انداخته بالنتیجه اقتصادیات مملکت را چندین قدم به پیش میبرد .

مملکت عزیز ما از روزیکه جنگ موجوده شکل بین المللی بخود گرفته و راههای تجارت و آمد و شد مواد و محصولات خارجی به داخل مملکت و از داخل مملکت [illegible] بخارج مسدود گردیده است در اثر اتخاذ تدابیر حکیمانه و مشی مدبرانهٔ حکومت متبوعه [illegible] کوشیده است تا آنچه را که در داخل مملکت نداریم و یا اگر داریم [illegible] است و احتیاجات تامهٔ مملکتی ما را رفع کرده نمی تواند کوشش مینماید تا اندازهٔ که امکان دارد در داخل مملکت تهیه و ترتیب نماید از همین جهت در سال گذشته دولت اراده نمود [illegible] داخلی را توسعه و [illegible] و تعاون بر آن ها ترقی بدهد از این جهت بوسیله و رهنمائی وزارت اقتصاد [illegible] (شرکت) بنام (دلاسی چاروده رستی شرکت) بسرمایهٔ کافی تاسیس نمود [illegible] نماینده گی داشته و بوسیلهٔ آن نماینده گی ها از یك طرف [illegible] بنام تقاوی بدهد و از طرف دیگر [illegible] فنی اعطا نماید .

[illegible]

میتواند به‌فقیر مطابق فقر وبه‌دارنده بحال دارائی او لباس تهیه کند. درنظرمن وشاید منکری نداشته‌باشد که این شرکت ازجنبهٔ اینکه مبرم ترین احتیاج افراد ملت را که عبارت‌ازلباس‌میباشد فراهم مینماید خدمت بزرگی به‌اقتصادیات‌واجتماعیات مملکت خواهدنمود وازین جهت مامنتظریم متصدیان این کار تا کجاخواهندتوانست این مطلب بزرگی‌را که‌مایهٔ‌امیدواری همه‌میباشدانجام بدهند .

درزمینه های دیگر استحصالیه هم تااندازهٔ که‌ممکن بوده سرمایه‌وقوهٔ کار افراد مملکت کفایت میکند سعی وتوجه به‌عمل میاید مثلا بواسطهٔ جنگ راه‌های تجارت مسدودشده‌وتجارت یکی ازمواد یکه شدیداً ازین‌وضع متاثر شد تجارت شکربوده است زیراعمده‌ترین مراکز استحصالیهٔ شکر درماورائی خط حرب واقع شدباید درین صورت‌برای‌این‌مادهٔ‌مهمهٔ که از لوازم اولیهٔ خوراکهٔ مردم است توجهی نموده میشد همین بود که دولت فابریکهٔ شکر بغلان را بکار انداخته ازیك‌طرف مواد ابتدائیهٔ فابریکه راباتوجه تمامی فراهم مینماید وازجانب دیگر پیوسته برای‌رفع‌حوائج‌مردم‌شکر بیرون‌میدهدوآن‌رابوسائل‌خوبی که‌درذیل‌عرض‌خواهدشدتوزیع‌مینماید . برای اینکه‌به‌بافندگان ونساجان حصص مختلف مملکت که با کارگاهای دستی به‌بافتن پارچه مشغول اند مواد ابتدائیه فراهم گردد دولت بوسیلهٔ وزارت اقتصاد وریاست مستقل زراعت دربذرپنبه درحصص مختلف مملکت توجه خاصی مبذول میدارد .

البته‌دریك مملکت‌وقتی که‌مواد اولیهٔ صنعت زیاد میشود علتی‌دربین نیست که‌صنایع مربوط به‌آن‌ها ترقی ننماید . برای رفع حوائج اهالی دولت بسائر فابریکه ها توجه‌خاصی مبذول میدارد تا هر کدام به‌قدرقدرت خود درین ازمنهٔ بحرانی که‌تجارت دنیاتقریبا به‌حال‌صفر رسیده برای احتیاجات افراد مملکت مایحتاج شان را فراهم نمایند ازهمین سبب مصنوعات تمام فابریکات نساجی مملکت درنندارتون ۱۳۲۱ قابل تقدیر بود ومیتوان امیدوار بود که‌اگر به همین طرز ورفتار به کارهای‌خود ادامه بدهندامیداست که‌مدت کمی به‌پیش‌رفت‌های قابل‌تقدیری‌نائل گردند .

روی‌هم‌رفته مداخله و هدایت دولت درامور صنعتی ومشی اقتصادی که حکومت متبوعه در زمینهٔ استحصالات اتخاذ نموده درنظرما بسیار مثمر ومفید است وامید است ازین راه بتوانیم بسرعت پیمانهٔ استحصالات را باندازهٔ برسانیم که حوائج عامهٔ‌ملی مارا تکافو کرده درین اوقات بحرانی بخارج محتاج نمانیم .

کنترول برتجارت :

البته بیاد داشته باشید که تجارت ازشعبی میباشد که از همه زیاده تر مورد سوء استعمال و بی انصافی مردم واقع می شود یعنی اگرتجار دارای انصاف و وجدان صحیح وسالم نباشد احتمال دارد دراثر احتکار ، گران فروشی وسائر اعمالیکه ازان ها سر میزند صدمات زیاد وسنگینی به‌مردم که‌هر آن باتجار طرف معامله میباشند وارد گردد پس درتمام ممالك عادت است که‌در ازمنهٔ غیرعادی مانندقحط، جنگ وغیره اولین کاریکه مینمایند کنترول برتجارت

میباشد چنانچه امروز بواسطهٔ جنگ بین المللی درتمام ممالك چه متحارب وچه بی طرف کنترول شدیدی بر تجارت قائم کرده اند .

افغانستان ازممالکی است که باممالك دیگر دنیا روابط تجارتی داشته و ازحیث واردات و صادرات رول خوبی درتجارت دنیا بازی میکند وازین جهت بعد از آغاز جنگ موجوده اقدامات مهم وتدابیر خوبی ازطرف دولت بوسیلهٔ وزارت اقتصادملی درتجارت مملکت اتخاذ گردیده است که اینك درذیل خطوط اساسیه اقدامات مذکوررادرتحت عناوین مختلفی ذکر مینمایم :

I : تجارت واردات :

۱ :ــ کنترول نرخها : از ابتدای آغاز جنگ موجوده بین طرف حکومت متوجه ترقی وتموج نرخ های اموال وارداتی ومخصوصاً منسوجات که ازمهمترین واردات مامیباشد بوده پیوسته کوشیده است دراثر تدابیر ومساعی اصولی تجارتی واقتصادی نرخها بحال عادی نگه داشته شود دولت در زمینهٔ نرخ های اموال وارده مخصوصاً رخت ها داخل همین گونه اقدامات بود که دفعتاواقعهٔ معروف (پرل هاربر) رونما ودرآن جاپان وامریکا بهم خورده جاپان بامتحدین مخصوصاً انگلیس وامریکا اعلان جنگ دادوقتی جاپان داخل جنگ شد چون اکثر اقلام وارداتی رخت باب ازجاپان وارد مملکت مامیگردید اموال وارداتی مخصوصاً رخت باب زیاده تر موضوع مراقبه و کنترول حکومت قرار گرفت .

حکومت درین وقت محض تامین رفاه و آسودگی عموم وانیکه افراد مملکت مارا بخطر قیمتی و گرانی نرخ اشیانشوند اقدامات بسیار مؤثر و جدیت فوق العاده بخرچ داده است .

۲ : ذخیرهٔ مال : دردنیاوقتی میخواهند نرخ یك شی استقراری نشیده همیشه نرخ آنرا یکسان نگه دارند اولاً از همان شی یك مقدار زیاد ذخیره [illegible]

[illegible]

وزارت اقتصاد ملی که پیوسته برای حفظ وضعیت بازار ها و تامین استراحت و آرامی مردم در تحت هدایات حکومت متبوعه کار میکند و از هیچگونه توجه و وارسی با مور محوله باز نمانده و نمی ماند در روز هائیکه جنگ شدت کرد و راه آمد و رفت تجارت مسدود گردید خواست در زمینهٔ تمام ما یحتاج ملی ذخیرهٔ اموال داشته باشد پس یکی ازان ذخایر اموال که ازاموال وارداتی تهیه نموده است ذخیرهٔ منسوجات وارده است.

برای اینکه قیمت منسوجات از تزلزل مصئون بوده قلتی در آن زمینه احساس نگردد وزارت اقتصاد ملی شرکتی بنام (دمرست شرکت) تاسیس نمود.

این شرکت قراراساسنامهٔ خود موظف است یکمقدارمال مهم وارداتی خود را ذخیره نماید طوریکه در فوق عرض کردم مقصد این شرکت از ذخیره نمودن اموال وارداتی این است که بعد از یك مدتی یك ذخیرهٔ هنگفتی از منسوجات داشته وباین وسیله جلو قحطی و گرانی قیمت منسوجات را بگیرد.

این شرکت در حصص مختلفهٔ مملکت دکان های مخصوصی داشته در آن دکان ها منسوجات خود را به قیمت های مناسبی که تاحد زیادی رعایت خریداران در آن متصور میباشد بفروش میرساند.

۳ ــ سهمیه بندی پطرول وبوره : البته همه میداند که پطرول و بوره از امتعه ایست که مورد احتیاج زیاد بوده نمی توان بدون آن ها چنانچه شاید گذاره نمود پس متعاقب ظهور و اشتعال آتش جنگ بین المللی حکومت متبوعه در تولید بوره در خود مملکت سعی نمود و از جانب دیگر دراثر قلت آن ها در بازار های خارج مجبور گردید تاتوزیع ومصرف آن را زیر اداره بگیرد.

ادارهٔ حکومت بر پطرول طبعا از تردد عراده ها و وسائل نقلیه تا حدی کاست زیرا به عراده های معینی بمقدارمشخص پطرول داده میشود ازاین جهت اموال زیادی که سابقاً بوسیلهٔ موتر حمل ونقل داده میشد از لحاظ صرفه جوئی پطرول معطل ماند در نتیجهٔ این اقدام موترهای شخصی بدون استثناء حمل ونقل مواد عمرانی ، مواد ارتزاقی (غیر از گندم) محروقات و برخی از اموال تجارتی معطل مانده باین صورت موازنهٔ مصرف پطرول استوار گردید.

هم چنان از اسراف شکر که سابقا شکر را در موارد مختلفی بکارمیبردند بوسیلهٔ معرفی نامه هائیکه از مقامات رسمیه باشخاص داده می شود و یا دکان ها و مراکز فروش معینی که به هدایت دولت در هر حصهٔ مملکت باز گردیده است جلوگیری به عمل آمد.

II تجارت صادرات:

در قسمت تجارت صادراتی مملکت هم مانند تجارت وارداتی مذکوراقدامات جدی وقابل تقدیری نموده شده که نمی توان تمام آن ها را درین مقالهٔ کوچك جا داد پس بصورت نمونه بسه قلم عمدهٔ آن که عبارت از :

۱ : صادرات پوست ، پشم و پنبه .

۲ : ـ صادرات میوه .

۳ ـ احصائیهٔ تجارتی اموال صادراتی . میباشد اشاره مینمائیم :

۱ ـ صادرات پوست ، پشم و پنبه : این سه قلم از مهمترین اقلام تجارت صادراتی ما بود که دراثر ظهور جنگ وعمومیت آن در راهای معروف و بزرگ تجارتی (که اکثر بازارهای مذکور درماورای خطوط موجودهٔ جنگ واقع میباشد) تقریباً بازارهای فروش خودرا از دست داده اند .

البته از دست رفتن بازار های فروش این مواد برای تجارت صادراتی ما و با لنتیجه موازنهٔ تجارتی مهم است اما تدابیری که دولت اتخاذ نموده برای اینکه بعد از ختم جنگ دوباره به همین مقیاس بلکه زیاده تر از آن جریان خواهد کرد خیلی امید افزا میباشد .

دولت وقتی که دید در تجارت صادراتی پوست ، پشم و پنبه از ناحیهٔ جنگ بین الملل سکتگی عائد گردید فوراً برای جلوگیری ازاختناق آن به گدام واذخار مواد مذکوراقدام نمود .

این اقدام دولت که درین زمینه نموده از متین ترین کار هائی است که درین زمینه باید عملی میشد زیرا : در دنیا وقتی علتی در بین آمده از فروش امتعه جلوگیری مینماید و در بین مرکز استحصال و بازار فروش متاعی سد و مانعی پیدا می شود بهترین تدبیر (اگر چه تا حدی گران تمام می شود) همین اصول گدام نمودن و ذخیره کردن است [illegible] اگر گدام ننموده و یک باره گی مستحصلین آن مثلاً از پوست ، پشم ، پنبه [illegible] استحصال مواد مذکور دست بکشند باید ازاشتغال بااین عمل منصرف شوند و [illegible] گوسفندهای خودرا برای قصابی ببازار بکشند و مستحصلین پنبه [illegible] بزراعت مادهٔ دیگری [illegible] ازرمه داری باز مانده گوسفندهای خودرا بقصابی [illegible]

این وضع [illegible]

دهقانی [illegible]

[illegible]

[illegible]

۲ ـ صادرات میوه : [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

مقدار وهم از جنبهٔ قیمت ترقی شایانی نموده است و وزارت اقتصاد ملی پیوسته میکوشد تا این وضع را در تجارت میوهٔ افغانستان ادامه داده وهنوز هم به پیش برد. اقدامات وزارت معزی الیها را که درین زمینه نموده ومینماید از هر جنبه قابل تقدیر دانسته از نام بردن آن‌ها بنابر ایجابات مسئله خود داری مینمائیم وامیدواریم بتوانند آنچه در دل دارند اجرا وبران موفق گردند.

۳ ـ احصائیهٔ تجارتی اموال صادراتی: داشتن یك احصائیهٔ صحیح تجارتی برای فهمیدن موازنهٔ تجارتی مملکت از ضروریات اولیهٔ ادارهٔ اقتصادی کشور است وهیچ مملکت نمی تواند سیاست ومشی درستی در اقتصادیات مملکتی خود داشته باشد تا احصائیهٔ کاملی از تجارت خارجی خویش بدست نداشته باشد.

احصائیه‌های صحیح تجارت برای اقدامات دولت، ارباب تجارت، صاحبان صنعت وبالاخره برای اکثری ازمردم در اعمال وافعال مسلکی شان رهنمای صادقی میباشد.

وزارت اقتصادملی درین اواخر به سلسلهٔ اصلاحات دیگر تجاریهٔ خود خواسته است احصائیهٔ درستی از تجارت مملکت در دست داشته باشد ازهمین جهت در تحت اثر مدیریت عمومی تجارتی آن یك شعبهٔ مکمل احصائیهٔ تجارتی وجود دارد که پیوسته برای تدوین احصائیه‌های درست ومکمل اقتصادی داخل سعی وعمل میباشد چنانچه از اقدامات مهمی که در تجارت خارجی از نقطهٔ نظر اخذ احصائیه به عمل آمده تغیر سیستم موجودهٔ احصائیهٔ تجارت خارجی میباشد چه قبلاً در ترتیب وتنظیم احصائیه‌های تجارتی نرخ‌های اموال وامتعهٔ صادراتی ازروی بازارهای داخلی درنظر گرفته میشد، این اصول ازروی تحقیقات ومطالعاتی که اخیراً نموده شد ناقص ظاهر گردید باین صورت ونقص آن این بود که چون در احصائیه‌های تجارت نرخ‌های بازارهای داخلی اعتبار داده می‌شد ازین جهت چون اموال صادراتی درخارج مملکت بلندتر از نرخ‌های داخلی بفروش میرسید پس امکان نداشت موازنهٔ درست وصحیح واردات وصادرات مملکت بدست آید اکنون درنتیجهٔ تطبیق سیستم جدید احصائیهٔ اموال صادراتی تنها در گمرك کابل درظرف شش ماه ۱۳ ملیون افغانی نسبت به طرز سابق زیاده‌تر عیان گردیده است.

این بود تدابیری که وزارت اقتصاد در اموال صادراتی از نقطهٔ نظر تدوین احصائیهٔ تجارتی اتخاذ نموده واراده دارد درخصوص تثبیت اموال وارداتی نیز ترتیباتی اتخاذ کند زیر اقراریکه اطلاع گرفته‌ایم وزارت معزی الیها درین زمینه هم مشغول مطالعه وتحقیق میباشد.

کنترول بر استهلاك:

درفوق عرض کرده بودم که درمواقع باریك ونازك یعنی درازمنهٔ حرب وسائر بحران های اجتماعی وسیاسی دولت درسه زمینه امکان دارد مداخله وسه شعبهٔ ازحیات اقتصادی رازیر کنترول خود قرار بدهد، تولید، تداول واستهلاك، دربارهٔ وضعیت دولت درمواجههٔ تولید وتداول بطور

مختصر صحبت نمودیم. اکنون باید وضعیت دولت را درمواد استهلاک مطالعه کنیم :

ازهمه اولتر باید اعتراف کرد که حکومت متبوعهٔ ما یک حکومت ملی است ومنتها الیه آرزو وآمال آن رفاهیت وآسوده حالی ملت عزیز افغان میباشد پس اقدامات مذکور تماما منحصر به خدمت برای ملت وصداقت درراه رفاه ملت میباشد وپیوسته میکوشد کاری انجام بدهد که نتیجهٔ آن برای ملت مفید وتوده ازان فائده بردارد بنابرهمین عوامل وقتی که آتش جنگ در اروپا مشتعل وشعله های دود آلود آن به پاسیفیک هم سرایت کرده وعالم شمول شد مسئلهٔ آذوقه واعاشهٔ ملی زیاده تر کسب اهمیت نموده دولت جداً دران مداخله کرد واین مداخلهٔ دولت برای جلوگیری ازاحتکار، بی انصافی تجار، استفاده های ناحق وبی جهت مردم طفیلی وبالاخره خسارهٔ عامه بوده است .

دولت درسایهٔ مداخلهٔ خود که درزمینه استهلاک نمود بعضی ازمواد ومایحتاج ضروریهٔ مردم را تابع رژیم معروف (کوپون) قرارداده باین وسیله ازاسراف، احتکار وسوء استعمالیکه امکان داشت درمواد موصوف رونما گردد جلوگیری کرد .

دولت دیدقیمت اشیای وارداتی مخصوصاً رختباب که زیاده درمورد احتیاج وضرورت مردم میباشد بواسطهٔ ظهور جنگ مخصوصاً سرایت آن در شرق اقصی روز بروز بلند میرود پس بدستیاری وزارت اقتصاد ملی واطاق های تجارت کوشید تاازبی انصافی هائی که درین زمینه دکاندار وتجار وارد کننده مینمایند جلوگیری نماید همان بود که قیم تمام اشیای ضروریه را دورهرماه از روی انصاف وعدالت که هم تجار ودکاندار متضرر نشوند وهم اهالی بی جهت پریشان نگردند تثبیت وبذریعهٔ روزنامهٔ اصلاح اعلان کردند، توجهی که دولت درین زمینه دارد تنها مکتفی باعلان نشده کوشش کرد تابلکه اوامر مختلفه تعقیب نماید تانرخ نامه ها به صورت قطعی عملی شوند وآن هائی را که ازین راه تخلف نموده بودند مجازات نمود.

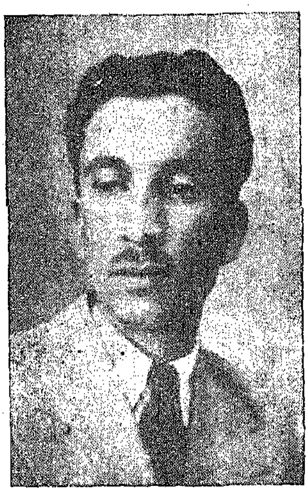
خلاصه دولت در زمینه های تولید، تجارت واستهلاک از ابتدای جنگ تاامروز [illegible]

این بود مختصری از مطالعاتی [illegible] واستهلاک) [illegible] (دافغانستان بانک و بانک ملی) [illegible]

علاقهٔ تغذیه با صحت عامه :

غذائیکه میخوریم

بناغلی رشید «لطیفی»

اداره‌ٔ سالنامه نظر به سابقهٔ چندین سالهٔ نگارنده به موضوعات صحی وعلاقهٔ نزدیکی که به‌طب واطبا داشتم نگارش قسمت صحی سالنامه را به دوش اینجانب تحمیل‌نمود. دریبن موضوعاتیکه برای نگارش در ذهن من‌خطور نمود مهمتر ازهمه موضوع غذا وصحت را تلقی نموده واینك به‌استناد ماخذیکه در دست است مطالعات خویش‌را درین‌زمینه تقدیم میدارم، امیداست درین‌موضوع مهم وحیاتی روشنی مختصری انداخته‌ونواقص آنرا بعدها اطبای‌صاحب صلاحیت درسایر مطبوعات تکمیل نمایند.

موضوع تغذیه :

بناغلی عبدالرشید خان «لطیفی»

بااینکه‌انسان از آغاز خلقت اهمیت تغذیه‌را در تقویهٔ بدن وغلبه برمرض احساس‌کرده بود، اما طب تااین نزدیکی‌ها به‌علاقهٔ که بین تغذیه وصحت عامه‌موجود است طور لازم توجه واهتمام نداشت واین موضوع ازطرف اطباء محدود ومنحصر به‌بعضی اعتقادات عمومی ومبهمی بوده وبیشتر این نظریه بین ایشان قایم بود که گرسنگی مؤدی به ضعف مقاومت وجود شده وازهمین لحاظ است که شخص گرسنه یانیم گرسنه بیشتر از سایرین دچار امراض میگردد. وهمچنان نسبت مبتلایان سل‌بین طبقاتیکه تغذیهٔ خراب می‌نمایند‌بیشتر ملاحظه‌شده ووباها وبالخاصه تیفوس باظهور بحرانهای اقتصادی یاجنگ‌هائیکه با آن قیمت‌های احتیاجات اساسی ومخصوصاً غذا بلند میرود توام میباشد.

بعدازین دوره بااینکه طب به‌تحلیل تغذیه وتقسیم آن به‌مواد پروتینه ونشاسته ئی ودهنی واملاح معدنی وآب مشغول شده ودرین زمینه مطالعات زیادی بعمل آمد. اما تمام این مباحث باوصف اهمیت آنها فقط قسمت جزئی ازحقیقت علاقه بین غذای انسان وصحتش رابمیان آورده

وتاپیش ازسی سال که آغاز کشف ویتامین‌ها است روشنی کاملی به‌این موضوع نیفتاده بود وهنوز عامه نمیدانستند که تغذیه چه رول مهم وحیاتی درزندگانی وسلامت بدنی شان‌دارد.

اثرغذا درقوت وتوانائی ملت:

مسلماً قوت ملت به قوت افراد آن وبجهود جسمانی وعقلی ایشان ارتباط داشته و [illegible] به کمیت غذا ئیکه فرد صرف می‌نماید ومقدار غذا ئیت این غذا متوقف است. وچون‌ملت عبارت از مجموعهٔ افراد است، لهذا سلامت آنهم‌منوط به سلامت افراد آن بوده‌ویک ملت فقط وقتی میتواند درمیدان تنازع بقاموفق برآید که به افراد آن غذای خوب وکافی برسد. واین مأمول هم بنوبهٔ آن وقتی برآورده شده میتواند که خود ملت [illegible] زندگی خویش رااز پیداوار ومحصول زمین خود حاصل نماید [illegible] جنگ ها وبسته‌شدن راه‌های خارجی برروی آن دچار مضیقه نگردد. این موضوعی است که [illegible] عصر حاضربا تمام قوای خویش به آن رفتار کرده واصل([illegible]) را بیش ازهر چیزدیگر درین زمینه میخواهند تطبیق نمایند، چه‌مخصوصاً آتش جنگ خانمانسوزی که امروز [illegible] جهان مشتعل است بیشتر دنیارا به‌این حقیقت ملتفت ساخته‌وملل [illegible] مواد [illegible] خویش بخارج ازخاک خود تکیه داشتند باچه‌مشکلات وشیوع [illegible] واهالی [illegible] نبود [illegible] بواسطهٔ مجاعه وقحط وکمبود مواد [illegible] وبرقوس [illegible] امکان ذریعهٔ [illegible] اساسی وفعالیت‌های [illegible] وآخرین حد استفاده رااز [illegible] بعضی [illegible] های‌سبزی [illegible] [illegible]

[illegible]

زیرا ابحاث مذکوره فائدهٔ اغذیه را از حیث قیمت حقیقی آن در حیات انسان و صحتش ومعروضیت او به امراض ومقاومت دربرابر بیماریها واضح وروشن ساخت.

گویا تغذیه از وجهه علمی جدید مسئلهٔ کمیت نبوده ومقصد پر ساختن معده نمیباشد، بلکه وجود مواد لازمه درخوراکها ازقبیل ویتامین ها واملاح معدنی وپروتین ها وغیره است که سلامتی بدن را ضمانت کرده وآنرا دربرابر حملهٔ ناخوشی های گوناگون حفظ می نماید. خدمت بزرگی که کنون علمای تغذیه بامی نمایند همین است که معیارهای (ستاندارد) اغذیه را که برای جسم مفید وموافق هستند برای ما وضع می نمایند مثل: شیر، مسکه، پنیر، انواع سبزیها، تمام مشتقات شیر، میوه جات تازه تخم مرغ، ماهی ها وگوشت ها . . . تمام این مواد درقطار اغذیهٔ واقیه (پروتکتیو) بحساب میروند وصحت عامه هم منوط به مقدار استهلاک این اغذیه است.

البته درین تردیدی نیست که طبقات دارا درهر نقطهٔ جهان که باشند بقدر کفایت وحتی بیش از لزوم ازین مواد بدست آورده توانسته ودرینمورد موضوع بحث واقع شده نمیتوانند اما برای طبقات متوسط وپائین تر از آنها اغذیهٔ که حاوی تمام مواد حیاتی فوق الذکر باشند میسر شده نتوانسته وهمین علت است که حکومات دنیا برای حفظ حیات وموجودیت ملل شان به تامین غذای صالح و کافی برای کافهٔ افراد ملت صرف مساعی می نمایند. درین زمینه نخستین قدمی که باید برداشته شود بلند بردن سطح معیشت ملت است که مسئلهٔ مشکل ومتعسری میباشد زیرا برای تامین این مقصد لازم است که تمام ملت از حیث عایدات شان غنی بوده وثروت بصورت عادلانهٔ تقسیم شده باشد که اینهم مشکل ومتعذر است، چه درغنی ترین ممالک دنیا هم این ترتیب از حیز امکان خارج بوده ومثلا ملت انگلیس که بثروت وتمول خویش مشهور بوده وسطح معیشت یک فرد عادی آنهم بقدری بلند است که باهیچ ملت دیگری مقایسه شده نمیتواند. با آنهم از روی اعتراف بزرگترین علمای تغذیهٔ آنها نصف ساکنین فقیر ایشان غذای صحیح ومکملی که علم جدید توصیه نموده و ضامن صحت فرد ومقاومتش بمقابل مرض میگردد یافته نمیتوانند. همچنان درامریکا هم که ثروت و تمول آن ورد زبانها است در سنه ۱۹۲۹ هوور رئیس جمهور آن بزبان خود اعتراف واظهار نمود که درولایات متحده نه مليون طفل موجود است که ازسوء تغذیه شکایت می نمایند واین کیفیت از معاینهٔ طبی در اطفال مدارس و ظهور امراض دندان نشوءٔ استخوانها و ضعف بنیه بخوبی مشهود میگردد.

درینجا برای واضح شدن مطلب بهتر است بعض احصائیه هائی را ازمقدار انتشار سوء تغذیه در ممالک مختلفه بغرض معلومات قارئین محترم نشان دهیم تاموضوع خوبتر ذهن نشین گردد:

در امریکا طوریکه پیشتر هم ذکر نمودیم اقلا در حدود هشت مليون محصلین محتاج تغذیهٔ اضافی میباشند وازروی یک بحث دیگر یکه بین (۶۰۱۵) طفل درسن تعلیم اجرا شده

معلوم گردیده است که نود فیصد مقدار قانونی غذا برایشان میسر نمیشود و ۵۷ فیصد از روز ولادت شان اصلا شیر تازه ننوشیده اند ، و قریب (۶۰) فیصد مزهٔ تخم مرغ یا میوه و قریب (۵۰) فیصد سبزیجات سبز را در حیات شان نچشیده اند .

در پاریس معلوم شده است که فیصدی بیست تا سی از اطفال طبقات فقیر از نقطهٔ تغذیه بحالت خیلی اسف ناک و خرابی میباشند . در انگلستان این نسبت فیصدی (۲۵) ملاحظه شده و (۵۰) فیصد اطفال محتاج تغذیهٔ اضافی و هفت فیصد مستعد به قبول مرض سل بوده اند .

نسبت خرابی و فرسودگی دندانها در اطفال اروپا بین ۵۰ تا ۹۵ فیصد میباشد .

در دنمارک طوریکه ملاحظه و تحقیق شده است فیصدی ۳۳ نفر بنابر عللی که مهمترین آن سوء تغذیه است به خدمت نظامی پذیرفته نمی شوند . این نسبت در فنلاند فیصدی بیست ویک و در پولاند فیصدی پنجاه میرسد بلکه در یکی از دول بزرگ این نسبت رد شدن از خدمت نظامی از فیصدی ۵۴ در سنه ۱۹۲۳ به فیصدی ۶۷ در سنه ۱۹۳۳ ترقی کرده بود .

در زنهای حاملهٔ بعض ممالک ظاهر شده است که مقدار همو گلوبین در خون شان از (۵۰) فیصد به (۸۰) فیصد پائین آمده و (۵۵) فیصد به اعراض قلت کلسیوم نظیر آلام عضلات و خستگی که درشبانه روز حتی بوسیلهٔ خواب هم رفع نمی شود و عدم توانائی نشستن یا خواب ایدن مدت درازی بیک حالت دچار بوده اند .

در ینجا باید بخاطر داشته باشیم که این احصائیه ها متعلق به زمان پیش از جنگ حاضره میباشند که دنیا به امن وسلام بوده وراه ها و طرق مواصلات باز و مظاهر رفاهیت و تنعم در تمام دنیا موجود بود اما وضع امروزی که بواسطهٔ جنگ در دنیا واقع شده است البته با این احصائیه ها هیچ طرف مقایسه واقع شده نتوانسته و صفات های حیاتی مو لود این جنگ را در ممالک محاربه و غیر محاربه که اقلا از نکبت جنگ متاثر شده اند خود خواننده پیش خود سنجیده میتواند .

علت و اسباب عمدهٔ سوء تغذیه دو چیز است :

۱ ــ فقر

۲ ــ جهل

البته فقر سبب اول و مهم بوده و علاوه بر آن هر جنوبی که [illegible] اطفال [illegible] [illegible] سطح معیشت [illegible] مردم [illegible] این است

اما جهل هم [illegible] [illegible] [illegible]

افراد [illegible] [illegible] [illegible]

تغذیه و [illegible] [illegible]

خوراک [illegible] که برای [illegible] سلامتی [illegible] لازم و ضروری

مهیا شد انتخاب نمایند . که در این قسمت باید تشکیلات صحیهٔ مملکتی داخل عمل شده وذریعهٔ رادیو و تبلیغات مختلفه از قبیل جراید و سینما و نمایشات و غیره به توده این موضوع را ذهن نشین نماید .

یکی از وسایل فعالی که حکومات برای مجادله باسوء تغذیه در طبقات فقیره به آن متشبث می شوند عبارت از اینها است :

۱ ـ تنظیم اسعار ، بصورتیکه بین قیمت های خریدهای کلی و جزئی فرق بسیار مختصری موجود باشد ،

۲ ـ اعطای غذای مکملی که دارای تمام عناصر لازمه باشد هفتهٔ یک مراتبه به اطفال مدارس .

۳ ـ مراقبت شدید در صاف و سالم بودن اغذیه وعاری بودن آنها ازغش .

٤ ـ دادن خوراک های مجانی به اطفال مدارس تا آنچه را که وجود ایشان از عناصر حیاتی بواسطهٔ تغذیهٔ ناقص در خانه از دست داده است تلافی نماید .

این اقدامات در ملل دیگر از روی احصائیه هائیکه نشر داده اند خیلی ها مفید و مؤثر واقع شده و نتایج رضایت بخشی ازان گرفته اند ، والبته در محیط ما هم اگر زیر تجربه گرفته شود ممکن است در بعض قسمت های که گرفتارفقر تغذی میباشند مفید واقع شده بتواند .

درینجا بی مناسبت نخواهد بود اگر بصورت اختصار مهمترین مواد وقائی را که بایست در غذای روزانهٔ انسان موجود باشند باذکر امراض واعراضیکه در صورت فقدان یاقلت مواد مزبوره در غذا نشأت مینمایند مورد بحث قرار دهیم و طبعاً این قسمت رهنمائی بهتری برای اشخاصیکه میخواهند غذای کامل وصحی بخورند خواهد نمود :

مواد غذائیهٔ واقیه	امراض واعراضیکه در اثر فقدان یاقلت آنها در غذای انسان نشأت مینماید .
۱ ـ تمام مواد پروتینیه	فقر پروتینی در خون که مؤدی به ارتشاح جسم میشود .
۲ ـ مواد پروتینیهٔ که محتوی اسید های امینیهٔ معینی میباشند : مثل تریپتوفان ، ارجنین ، هستیدین ، تیرو سین سستین ، فنیل ، انین وامثالها که مخصوصاً در گوشت ها وجگر وگرده وماهی ها و شیر و تخم یافت می شوند .	این مواد عبارت ازهمان مواد پروتینی است که برای نموی جسم وتجدید سلول های آن لازم بوده وفقدان یاقلت آن در غذای انسان مؤدی به متوقف شدن نمو در طفولت از حیث طول ووزن می شود وهمچنان ضعف قوت بدنیه را بار می آورد
۳ ـ کلسیوم : که مخصوصاً در شیر ، پنیر زردی تخم ، سبزیجات وغیره یافت میشود .	رشیتیزم در اطفال ، نرم شدن استخوان ها دراشخاص بالغ ، زیادشدن قابلیت شخص برای

	فرسودگی دندان ها، کم خونی (انیمیا) بواسطهٔ ضرورت وجود کلسیوم در جسم بطائت تجمد خون حین مجروح شدن یا جریان خون ، عدم انتظام حرکت قلب ، ضعف عضلات در حرکت انقباض ـ تشنجات اطفال دردهای جسمی، عدم استقرار یا راحت یك حالت مرقع نشستن یا خواب ، استحاله در انسجه عصبیه در نخاع شوکی و اعصاب
٤ ـ فوسفور : مخصوصاً در شیر، پنیر ـ زردی تخم ـ بادام، مغز هسته وغیره یافت میشود .	رشد تیز مد در اطفال، نرم شدن استخوانها در اشخاص بالغ ، زیاد شدن قابلیت فرسوده شدن دندانها ،
٥ ـ یود : مخصوصاً در ماهی ها وحیوانات صدفیه وروغن جگر ماهی ـ ترا تیزك آبی و همچنان عادتا در آب مشروب یافت میشود .	برای مهیا ساختن تیروکسین در غدهٔ درقیه لازم است ، و از فقدان آن عته بلاهت وکند ذهنی در اطفال پیدا می‌شود .
٦ ـ آهن: مخصوصاً در سبزیجات سبز و گوشت های سرخ و جگر و زردی تخم مرغ یافت می شود .	انیمیا (کم خونی) که بواسطهٔ قلت آهن در مادهٔ ملونهٔ خون نشأت مینماید .
٧ ـ مس : در اغذیهٔ و اقیهٔ مختلفه یافت میشود .	معلوم شده است که برای جلوگیری از انیمیا برای مادهٔ ملونهٔ کریوات سرخ خون لازم است .
٨ ـ ویتامین (ا) : انی و یتامین مخصوصاً در روغن جگر ماهی ـ جگر و گرده و زردی تخم ، مسکه ، شیر کامل زردك ، کاهو ، سبزیجات [illegible] مثل [illegible] ، [illegible] ، [illegible] و غیره یافت می‌شود .	برای سلامتی جلد و اغشیهٔ مخاطیه و جلوگیری از [illegible] لازم است . ضعف مقاومت جسم مقابل [illegible] ، وقوف جسم از نمو ، [illegible] شب کوری ، [illegible] [illegible]
٩ ـ ویتامین (ب ١) : مخصوصاً در محصولات زراعتی مثل حبوبات کامل و پوست نشده و [illegible]	[illegible] [illegible] [illegible] ([illegible])

برنج ، عدس ، باقلاو سبزیجات سبز و همچنان زردی تخم و خمیره یافت میشود .	
۱۰ ویتامین (ب۲) : عبارت از مجموعهٔ ویتامین هائیست که هنوز در قید بحث میباشند وبطور مرجح یکی از آنها همان حامض نیکوتین یا نیکوتینامین است و مخصوصاً در گوشت ها و گرده و شیر وسبزیجات سبز و خمیره یافت میشود.	مرض بلاگرا
۱۱ ـ ویتامین (ج) : در سبزیجات تازه غیر مطبوخ ازقبیل کرم، کاهو، پیاز ، سبزی پالك، بانجان رومی، آب بانجان رومی، آب لیمو ، راوند، شلغم و میوه جات یافت میشود و در مواد حیوانی غیر ازشیر موجود نمیباشد .	مرض اسکربوط ـ آلام وورم در مفاصل نقصان در وزن جسم، تعب ، فقدان اشتها، تغیر رنگ سیما و زرد شدن آن، زیادشدن قابلیت بمقابل میکروب های امراض ساریه و شاید باروماتیزم وقرحهٔ معده و اثنی عشری هم ارتباطی داشته باشد.
۱۲ ـ ویتامین (د) : مخصوصاً در مواد غذائیهٔ که دارای ویتامین (۱) میباشند یافت میشود وجسم هم میتواند در داخل خود آنرا زیر تاثیر روشنی آفتاب یا اشعهٔ مصنوعی ماورای بنفش تهیه نماید .	برای امتصاص کلسیوم وفوسفور در امعاء و تمثیل آنها در جسم برای جلوگیری از مرض رشیتیزم در اطفال و نرم شدن استخوانها در کلان ها لازم است .
۱۳ ـ ویتامین (ك) :	هبوط مادهٔ تخثر درخون که ممکن است منتج به قابلیت نزف الدم واستمرار آن موقع حدوث آن گردد.
۱۴ ـ عامل داخلی که مخصوصاً در معده یافت شده وبعد از آن در کبد بعد از تفاعل آن باعامل خارجی غذا ذخیره میشود .	مرض انیمیای خبیث
۱۵ ـ عامل خارجی که عادتاً در اغذیهٔ که شامل ویتامین (ب۲) میباشند یافت میشود.	مرض انیمیای دارای خلایای بزرگ

با آنکه درین جدول خویش از ویتامین (ه) یا (E) و (ف) یا (F) که تا کنون وجود کدام رابطهٔ بین آنها وانسان ثابت نشده است وهمچنان بسیاری ازمواد معدنیه واملاح دیگر ازقبیل سودیوم وپوتاسیوم ومگنزیوم و منگانیز و کلور وغیره را که برای ترکیب

مایعات و انسجهٔ مختلفه جسم لازم هستند ذکر نکردیم ، اما همین مختصری را هم که از ان معلومات دادیم برای توضیح علاقهٔ غذای انسان به وقایه و حفظ الصحه اش کافی خواهد بود . چنانچه ازروی همین مختصر نیز فهمیده میتوانیم که لااقل درحدود (۶۰) امراض و اعراض است که دارای رابطهٔ مستقیم به تغذیهٔ ناقص میباشند ، وازمهمترین این امراض و اعراض طوریکه پیشتر ملاحظه کردیم یکی (تاثر نموی جسمی) بواسطهٔ فقدان مواد پروتینیه که با اسیدهای امینیك وبعضی ویتامین ها مشحون باشند درغذا است که این امر با الخاصه دردو رهٔ طفولیت و جوانی دارای اهمیت زیادی است . و دیگر (زیاد شدن قابلیت بمقابل جراثیم امراض) است که هردوی اینها بصفت غیر مستقیم مؤدی یك سلسله امراض دیگری میشوند و میتوان قوای متفکره را که در اثر سوء تغذیه متأثر میشود نیز به اینها علاوه کرد .

باری ازملاحظهٔ این حقایق که ذریعه تجارب زیادی صحت آنها ثبت گردیده و علاوتاً بسیاری از این امراضیکه ذکر یافت فقط ذریعهٔ اصلاح غذا بی اینکه هیچ دوائی استعمال شده باشد شفایاب گردیده اند میتوان به این نتیجه رسید ونظر خواهشات [illegible] را بمواد واقیه ملتفت ومواد غذائی را به دوقسمت مهم و رئیسی جدا نمائیم :

۱ ـ اغذیهٔ واقیه : که برای نمو وتجدید [illegible] انسجهٔ مختلفهٔ جسم لازم بوده [illegible] در غذای یومی انسان موجود باشد ، این اغذیه [illegible] گردیده [illegible] ماهی و روغن های آن [illegible] و [illegible] مطبوخ و میوه جات [illegible] را شامل [illegible] میشوند [illegible] اشخاص [illegible] .

۲ ـ اغذیهٔ طاقت : [illegible]

[illegible]

[illegible]

تقریباً بیگانه میباشد روشنی کافی انداخته باشیم ودر پایان این مبحث شاید بیمورد نباشد اگر به مسئله غذا از نقطهٔ نگاه محیط خویش هم یکنظر اجمالی بیندازیم :

علاقهٔ نزدیکی که غذا بصحت داشته ومعلومات فوق مؤید آن است نزد اکثریهٔ افراد ما تقریباً مجهول بوده وشاید عدهٔ معدودی از منور ترین ومستعد ترین طبقات وطن ما یافت شده بتوانند که به غذای خویش ازوجهه صحی ومطابق دستورات حفظالصحه اهتمام ورزیده وخوراك خودرا ازحیث حاوی بودن مواد لازمهٔ حیاتی آن تهیه وآماده نمایند نه ازحیث رنگ ومزه .

ما تاکنون به غذا فقط ازرهگذر اینکه سد جوع ما رانموده ومنتها به ذایقه مطبوع وگوارا باشد نظر کرده وهمیشه درتجسس خوراك هائی بوده ایم که مطابق خواهش وآرزوی نفسی ما بوده نه موافق احتیاج وجود وسلامت بدنی ما ... بهمین نسبت اغذیهٔ ما اکثراً از حیث طعم ومزه ورنگ بسیار جالب بوده اما از نقطهٔ غذائیت و حاوی بودن مواد ما به الاحتیاج وجود خیلی ها فقیر میباشند . برای اینکه خوراك های ما طعم بهتری داشته ورنگ جذاب تری به آنها داده باشیم اکثراً مواد حیاتی آنهارا سوختانده وتلف کرده واز صفات غذائی ایشان فیصدی هشتاد میکاهیم . گوشت ها ازهرقبیل که باشند همینکه بدست آشپز ما پخته شد در اثر جوش دادن زیاد یا بریان کردن فیصدی نود خاصیت خود را ازدست میدهد سبزیجات رادرحین جوش دادن وبعد سرخ کردن دربین روغن خراب ساخته ومواد غذائی شان را تلف میسازیم . برنج های صاف کرده وبریان شده وروغندار جز اینکه معده را پر نمایند بوجود کمتر فایده رسانده میتوانند . شیر مسکه ، ماست پنیر خوب بسیار کم وبه ندرت درخوراك های ما دخیل هستند . وبا اینکه محیط ما الله الحمد ازحیث وفرت نعمت ، آفتاب خوب ، هوای صاف ومحیط سالم بازهم به بسیار قطعات جهان رجحان وبرتری بارزی دارد حالت سوء تغذی بالخاصه درطبقات پائین زیاد ترموجود بوده واگر احصائیه گرفته شود شاید رقم درشتی رادرتمام مملکت تشکیل دهد واگر آفتاب ، هوا ، آب میوه جات فراوان ما که کمابیش دردست رس هرغنی وفقیر میباشد نمی بود شاید وضعیت سوء تغذیه که عامل اول آن عدم معلومات ما به این موضوع وثانوی تااندازهٔ هم قلت مواد اولیهٔ غذائی ازقبیل شیر ومسکه وتخم مرغ وامثال آن است دربین محیط بیش ازهر محیط دیگری موجود می بود . وبازهم اگر مقامات مسئول از حالا درصدد چاره جوئی برآیند وازیك طرف فکر عامه رادراین قسمت تنویر نه فرمایند وازطرف دیگر از گران شدن وقلت یافتن مواد مهمهٔ غذائی بو سایل ممکنه جلو گیری نفرمایند شاید بیمانها وضعیت ازین ناحیه و خیم ترشده برود . من بسهم خود دراین زمینه اشارهٔ مختصری کرده وتکمیل آنرا به ارباب فن ومسلك میگذارم .

دپښتو پرملی افسانو یوه کتنه :

> دافسانې اهمیت په تربیه کښې، دافسانې اهمیت په تاریخ کښې - افسانې او پښتو ادب - زمونږملی افسانې داد ب له کورنی څخه دی یا د تاریخ غړی ګڼل کیږی - زمونږ دملی افسانو اقسام - افسانه او محیط - زمونږ دملی افسانو خصوصیات او ممیزات .

عمومی ممیزات

ښاغلي محمد ګل [illegible]

د افسانې اهمیت په تربیه کښې :

افسانې او قصې یوهان دجمله فنونو څخه ګڼل - پخوا و خلکو [illegible] دیاره یو لازمی شی ګڼله، اوهمدا افسانې پخوانو پوهانو [illegible] یوه ډیره ښه او مفیده وسیله ګڼله . اودوی په خپلو کوچنیانو د ادب او تاریخ اود وطن [illegible] اوشجاعت او ایثار په خپلو قصو کښې [illegible] او په خپلو قصو کښې به ئې دوی ته دمروت او تهذیب درس ورکاوه .

اغریقیانو به خپلو کوچنیانو [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

هر کله چه دافن په تعلیم او تربیه کښي خصوصاً د کوچنیانو په روزنه کښي ډېره اغېزه او لوی اثر لري، نو ځینې ابتدایي قامونه په تربیه کښي قصو ته پوره اهمیت او لوړ مقام ور کوي هر کله چه کوچنیانو فطرتاً د قصو او جغرافیائي حکایاتو سره ډېره مینه لري، نو هغه پلرونه او استاذان چه خپل کوچنیان او شاګردان د قصو او افسانو د اورېدلو څخه منع کوي، دوی ګوا پر هغو ظلم کوي، او هغه د خپل فطري حق څخه منع کوي.

هر کله چه قصې او افسانې د کوچنیانو د خوشحالۍ دپاره یو ښه وسیله ده او ددوی په دغه ذریعه تعلیم او تربیې او زده کړې ته مینې پیدا کیږي، او د قصو او نکلو په اورېدلو ددوی په فکرو او دماغو کښي ډېر افکار او الفاظ او عبارتونه ځای نیسي، او بې زیاره او بېله کوښښه ددوی په ذهن کښي ډېر مفید معلومات ذخیره کیږي، او په دې ذریعه ئې ژر په فکر او ذهن کښي معلومات ځای نیسي، نو له هم دې کبله دوی فطرتاً د دې شیانو وارو ېدو ته مینه او شوق لري.

دا معلومه خبره ده چه د درس عادي کتابونه او الفاظ او مطالب ددوی په فکرو کښي یو بې فائدې او وچ شی ښکاریږي، او د قصو او افسانو الفاظ او مطالب ددوی په فکرو کښي د یوه ژوندي متحرك شي په شان ځای نیسي، او د هغو معلوماتو په سیوري کښي ددوی پوهه او معلومات زیاتیږي همدا سبب دی چه ځینو ممالکو د دې فن دپاره لویې لویې موسسې ودانې کړې دي او په دغه موسسو کښي د قصو په قالب کښي خپلو کوچنیانو ته تاریخي، جغرافیایي حقایق او شخصي آداب او نور علوم ور زده کوي.

بر سېره پر دې افسانې ځانته یو خپل پوره اهمیت او لوړ قیمت لري، ځکه چه افسانه د جمیله فنونو هغه ښکلې برخه ده چه د کوچنیانو او لویانو د ټولو د زړه تسلي پرې کیږي. افسانه ده چه اورېدونکي ته خوند او مزه ور کوي؛ د قصې په اورېدلو سره د سړي روح مهذب او صفا کیږي او د جمال حاسه تغذیه پیدا کوي. افسانه د کوچنیانو څخه د درس ستومانتیا لیرې کوي او نوي درس ته ئې مینه او شوق پیدا کوي، افسانه د کوچنیانو عقلي او جسمي قوه نوي درس ته چمتو کوي. افسانه متعلم ته د ایثار، صدق، اخلاص درس ور کوي.

افسانه په شاګرد کښي ارادي قوه پیدا کوي؛ افسانه یو داسې قالب دی چه په دې کښي ډېر علمي او جغرافیایي او نور ډېر ډېر حقایق په ډېره اسانتیا سره ځای شوي دي.

افسانې د یو ملت د ژبې د نثر او ادب مهم غړی او رکن دی او د ملي افسانو څخه د هغه ملت اصلي او قدیمي ادبیات او ځینې تاریخي احوال او نور خصوصیات لکه عاشقانه احساسات، حماسیات، زړورتوب، مړانه، سخا، عفت، ناموسداري، ساده والی، اجتماعي ژوندون او نوری اخلاقي ښېګڼې معلوموي. افسانې دي چه د خپل ملت پښتواني ادبیات پخپل زړه کښي پټه کم تغیره څخه ساتي ترهغه وخته چه عربو په اندلس کښي فتوحات کول، د فرانسه شاعري هم لکه د نورو غربي اقوامو په شان بې خونده وه، بلکه دوی هیڅ ادب نه درلود، دونه قدرو چه په لاتیني قصو کښي ددوی شعر او ادب محصور وو، چه دغه قصې به ځینې پادریانو په خپلو کلیساګانو کښي کولې.

دافسانې اهمیت په تاریخ کښې :

په لمړي سر کښې تاریخ هغه قصې او نکلونه بلل کېده چه نکلچیانو به اوروېدل او نوتول به ئې ، نو هغه قصې او نکلونه چه ددوی په خوښ شول اوډ تولو وګړو پر خوا به ښه لګېدل ، هغه به ئې غوره او انتخابول ، داافسانې او نکلونه به اکثره درب النوعو اوپیاوړو په باره کښې وه دې نکلو او قصو په یونانیانو کښې دغزلو او اشعارو اوبدلو رنګ درلود او ددوی نکلچیانو به دبدلې اوغزلې پرسر او وزن ویلې ، او همدا افسانې دیونانیانو دمجد اوېر م او عظمت په نسبت یادغم او زحمت له کبله چه په جګړو اوجنګو کښې ددوی پر جنګیالیو او پیاوړو پاندې تېر شوې وو ، بلې کېدې ، همداسې لمړی تاریخی اثر چه په شعری قالب کښې او بدلې ده اوده هومیروس انشا کړدی ․

همدغه رنګه په هغه ملتو کښې چه ددوی دمدنیت ځغلېدو په خوا وده کړاوده همداسې یو زښي اثرات یعنې قصصی تاریخونه چه نکلچیانو به ئې دخپل ملت دپیاوړو په باره کښې دنکل پر ډول بیان کاوه موجود دوه ، لکه چه همداسې اثرات دعربو دجاهلیت دوخت او دنور کلانو دهغه وخت چه دوی لاپرسماوی ادیانو نه وه معتقد شوی او داسې نور ډېر دنورو ملتو دا ډېر کښېږی ․ په داسې ډول تاریخو کښې اخباری او اساطیری جنبه ډېره اېدل کېده ، ځکه چه دغه چا اهمیت چه قصه به ځنې کېده فقط د نکلچی دعینکو څخه ښکاره ریدی او همدې لامله هغه شیان چه ددوی زړه به ئې نرم کاوه غوره ګڼل ، او هرڅه چه به ئې زړه غوښت بیانول به ئې ، او څه به ئې زړه وغوښت چه کم لې کړی په خپل فکر به ئې کمول ، لکه هومیروس چه دخپلو ربالنوعو او پیاوړو په باره کښې چه زړه به ئې وغوښت هغسې نسبت ئې ورته کاوه ، لکه په شاعرانو کې ئې داسې معتقد به کارونه او اعمال ترې چه هیڅ عقل ئې نه منی او نه هوښیار تصدیق پر کولای شی ، یعنې انسان نشوای کولای چه دا ئې لا یو وهمی خیال څخه ال شی وولې ․ ․․․ دی ․․․ حقیقی ․․․ [illegible]

لمړی سری چه په تاریخ کښې ئې ․․․ [illegible] ․․․ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

افسانې او پښتو ادب :

زمونږ ملی ژوند ادب او شعر ․․․ [illegible]

افساني دي چه د خپل محیط او ملت خصوصیات او اخلاقي ښېګڼې، لکه مړانه، عفت، دیانت، شجاعت عدل، انصاف، اتفاق، ورور ګلوي، غیرت، او پاك عشق او ساده او بې ریا او بې الا یښه مینتوب چه د تاریخ څخه پټ پاته شوي دي وراټلو نسلو زامنو ته اوښاروي او ور ښیي ئې، یعنې دیوه ملت اخلاقي او غریزوي هنداره ملي قصې او افساني دي .

اوس د لته په مطلب شروع کوم، د پښتانه د ملت د هغو قصو نمونه تر هغه اندازې چه زما په وس کېږي او زما معلومات مرسته راسره کوي لیکم :

زمونږ ملي افساني او نکلونه اکثره د پخوانیو زمانو او پېړیو څخه راپاته شوي دي چه له دې جملې څخه یوه د طالب جان یعنې ملا عباس او ګل بشرې افسانه ده، بله د جلات او شمایلې، او د موسی خان او ولیجان و ګلمکۍ افسانه، بله د فتح خان او رابیا افسانه او نوري دي چه تر ننه پوري مونږ د دې افسانو په صحیح تاریخ سره نه یو کامیابه شوي چه په کم وخت او کمه زمانه کښې وي؟ که څه هم د دغو افسانو له رویه ښکاره کېږي چه دا افساني تر اسلام وروسته دي ؛ مګر سره له دې مونږ پردې یقین نشو کولای ځکه چه پر افسانو باندې محیط، مذهب، زمانه پوره اغېزه کوي، او لځینې مواد او نومونه ئې اړوي؛ د جلات خان او شمایلې په قصه کښې د خونکار او مسلم باچانو نه یاد شوي دي چه په بلخ کښې وه، او د موسی جان و ولیجان په نکل کښې د سهیل باچا نوم ذکر شوي دي چه دې پهلوانانو جنګ ورسره کاوه ؛ مګر د سهیل او خونکار او مسلم په نوم و سره باچهان تر اسلام وروسته مونږ ته تاریخ نه دی راښوولی؛ مثلاً د فتح خان قصه ده وایي چه فتح خان د قلعهٔ بست او دا سلم خان باچا زوی و او د نقل دیوي ودېو نارو څخه ښکاره کېږي چه فتح خان بړېڅې پښتون و، د فتح خان مور وایي :

اوردي وسی د بړېڅو په سپین زړو
مرور ئې پخلانه کی لادلاسه ور ښیی یاغی ملکونه

فتح خان وایی :

هندوستان مې د مچیو ګړ تینی دی
هر څوك ئې و همه نه خلاصېږي د شپېتو بړېڅو ورځ په ورځ کمې دی

نکلچیان او راویان متفقاً وایي چه فتح خان او دده ملګري ټوله بړېڅي وه ؛ بړېڅي اوس هم د اوسني افغانستان د هلمند د رود پر غاړه او قلعهٔ بست او بند تیمور او شو راوك کښې او سېږي او په هندوستان کښې یو ښار هم د دې قوم په نامه «بړایچ» شته او د دوی په عصر کښې د قلعهٔ بست ښار آباد او منظم ښار وو، او قلعهٔ بست دا سلم خان باچاوای تخت او مرکز و، د دغه ځای په څخه شپېته تنه بړېڅي د فتح خان په مشرتوب او د کرم خان او بردل خان او زرداد خان په معاونت د هند د فتح د پاره تللي او د شمس الدین باچا سره ئې جنګونه کړي او هلته ټول شهیدان شوي دي ؛ مګر د بلې خوا دا ده چه تاریخ نه د مخه تر اسلام نه وروسته تر اسلام دا سلم خان باچا په نامه په بست کښې یو باچا ښوولی دی

او نه لی دفتح خان اودده دملګرو نوم اخیستی دی، اود شمس الدین په وخت کښې هم قلعهٔ بست ورا ن و نو معلومه ده چه داسلم خان باچهی دطوائف الملوکی په زمانه کښې چه دمخه تر اسلام یا د اسلام په لمړی قرن کښې وه .

داسلامی دائرة المعارف په اول جلد په ۸۰۵ مخ کښې دبست کیفیت په دې ډول لیکلی شوی چه: دبست دښار خوا خاوره او کنډوالو څخه معلومیږی چه بست یو زوړ دمدنیت مرکز وو ، او په پخوا زمانو کښې ئې خورا شهرت او لوډوالی در اود، دعیسوی شپږم قرن په اول کښې بست هفتالیانو هفتالیت ها یاهیا طله و نیوه، بیا ددوی څخه نوشیروان واخیست (۱) داسلام په زمانه کښې امری و ار ست عبدالرحمن بن ثمره فتح کړی، بیا یعقوب لیث دصفاری کورنی مؤسس دخپلو ملګرو په وخت کښې پو کال پکښې تیر کړ ، او په (۹۷٦هـ۲٦٦) کښې سبکتګین فتح کړ .

څنګه چه علاؤالدین جهانسوز دغزنوی کورنی سلطنت وران کړی، بست هم څه ورسره وران شو او د ۸ هجری قرن په پای کښې دبست پاته برخه تیمور وران کړه ، او په (۱۷۳۸) دبست قلعه نادر افشار هسی ړنګه کړه ، چه دی پورته بیان څخه ښه ثابتیږی چه دا ښکلی ښار ډیر زوړ دی .

هلبرانت وایی چه په زړګه ورانه کښې راغلی دی چه په اوا کو کښې [illegible] یوه قبیله وه چه [illegible] نامی باچهی [illegible] . اوددی [illegible] نامی ترمشر توب لاندی دفتوحاتو [illegible] جنګی [illegible] دخط اوابکلو [illegible] نو ښایی چه دا ښکلی دی دغو [illegible] به اثر او ښتی وی . [illegible]

[illegible]

(۱) [illegible]

په هر صورت زمونږ مطلب دادی چه زمونږ ځینی افسانی زړی دی چه دا نی تاریخ او زمانه ئې نه ده معلومه او د ځینو افسانو تاریخ او زمانه څه نه څه معلومه ده، مثلاً لکه دادم خان او درخانی افسانه، خویشکیا راو شاتریني افسانه، قطب خان او نازو او د لی و شهو افسانې چه داخلور واړه افسانې د جلال الدین محمد اکبر مغولی (۹۵۰ ه تر ۱۰۱٤) په باچهی کښې وې، یعنې دوی ټول پهلوانان او افسانی او د دوی ژوند په یقینی ډول سره تر زرم هجری کال دمخه او تر (۹۵۰) وروسته یقینی دی ځکه چه د دوی په قصو او نارو کښې ډیر ځله دا کبر باچا نوم یادیږی، او دهغه وخت د حکومت صوبه دار چه د کابل حاکم او محسن خان نومیده دادم خان په افسانه کښې یادشوی دی، او محسن خان حقیقتاً دمغلو دامیرا طوری له خوا د کابل حاکم وو (۱)

څرنګه چه ادم خان په پهلوانی او جنګیالی توب او درباب په وهلو سره مشهور وو، نو ځکه دده دغسی نورځو انان هم خوښ وه، خویشکیا رچه اصلی نوم یار او د قندهار د ارغنداب د خویشکو د کلی و، او قطب خان دده مشهور ه یاران وه، او قطب خان دادمخان اخښی و، چه نازو نومی خور ئې ورکړی وه، او بیا دادمخان مړینی بلونامی پرمړ کړی؛ دادوه پهلوانان جلا جلا افسانې لری .

دشیادی او بیبو دافسانې زمانه هم نه ده معلومه، دو نه قدر معلومیږی چه سید معصوم دسید صفائی زوی متخلص په « نامی » سره چه د جلال الدین اکبر لوی سپه سالار او لوی مورخ و، او دهجری زرم کال په حدودو کښې قندهار او فراه ته راغلی دی په خپل کتاب « تحفهٔ معصومی » کښې لیکی چه زه په دی سفر کښې د شیادی او بیبو دچه دوه تنه رښتني مینان په دلارام کښې پو ځای سره ښخ دی زیارت لره ورغلم نو که شیادی او بیبو دده وعصر ته نژدې مړه وای خامخا به ده اشاره ورته کړې وای، ځکه چه میر معصوم خو لوی مؤرخ او متجس سړی وو

ظریف خان او ما بی هم دقندهار دکشکنخود یادفرام دچراد کلی وه، عنعنه وائی چه ظریف خان دشیادی خان تر بورو ، (۲) او دشیادی خان دافسانې ثبوت خو دزرم هجری کال په شا دی خواونه شو ، نو ضرور دا افسانه هم تر دغی زمانې لا پخوا تیره شوې ده وایه کیږی چه ددی پهلو انا نو د کلاو کنډوالی تر اوسه هم شته .

دمومن خان قبر که څه هم په قندهار کښې دملا صاحب داداخوند دغو ناوی د کلی سره پر یوه لوړه غونډ ی معارفی کیږی مګر زمانه او وخت ئې نه دی معلوم ، فقط ددې افسانی

(۱) اخوند درویزه مشهوره مؤلف هم په دغه عصر کښې ژوندی و، او دمحسن خان صوبه دار نوم په خپل کتاب مخزن الاسلام کښې اخلی .

(۲) څرنګه چه دظریف خان او شیادی خان دنکل نارې پر یوه وزن او یوه سوردی چندانی توپیر نه سره لری ، نو ښايي چه دوی سره خپلوان او دیوه عصر وی .   « نور دی »

په یوه ناره کښې ومغلو ته اشاره کیږي ، دمغلو دوره خوتر زرم هجري کال دمخه او وروسته
هم وه ـ دمومن خان په نکل کښې وائي :
څو اناو ننگ راپاندې وکي ـ پلارمې مغلدي ماښا مار اره لیږ یه

زمونږ ملي افسانې دادب دکور نیه
څخه دي یاد تاریخ غړی گڼلی کیږي :

دمخه موهم وویل چه افسانې اوتاریخ چندانی توپیرنه سره لري که لي ولري هم لکه خوراو
ورور داسې بهوي ؛ هغه واقعه چه نیټه ئي صحیح معلومه اوپه یوره عنعنه یا دیوه مورخ له خوا
دلیك په جامه کښې ونښتله شي عیناً تاریخ گڼله کیږي ، اوهغه واقعه چه نیټه ئي په ښه وي معلومه
اودلیك څخه دپاتندي پاته شوي وي اود خلکو په خواو کښې په عنعنه سره ویله کیږي [illegible]
افسانه بلله کیږي ځینې علما نکلونه او روایات دروایي اشعارو په توله کښې گڼي او عیناً ئي
دادب یومهم غړی بولي اوځینې علما ئي دتاریخ څانگه بولي

زمونږ ملي افسانې دوې برخې لري : یوه برخه ئي [illegible] او [illegible]
اومړانه ،غیرت،شجاعت یاددوو مینو دمینې وقایع اوددغو [illegible] حالات پکښې [illegible]
بل عبارت دقصې وقایع شي ؛ اوبله برخه ئي نظم ده چه دمینې اود مینې [illegible] خلکو [illegible]
افسانه کښې شامل وي ناري او دډوي عرض وداد [illegible]
سره راو پلي او ویلي کیږي دې نظم [illegible]
دپښتو بر موسیقی اوغنائی سر پاندې په لوړ اواز ویلی کیږي [illegible]
دطبیعت مظاهر لکه عشق خوشالیا وصال [illegible]
افسانو لویه برخه تاریخي اواصلي وقایع [illegible]
جوهر او دملي ادب [illegible]
څخه دي اوهم زمونږ [illegible]

زمونږ دملي افسانو اقسام :

زمونږ ملي افسانې [illegible]
عشقي افسانې لکه [illegible]
افسانه [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

یو بل قسم افسانې هم شته چه ټول اساس ئې پر هول، ېره، هیبت اېښو شوی دی دداراوهول مناظر داسې رسموی چه یو یوره اوغښتلی تر اڅېدی لیکونکی ئې پښې هم نه شي رسمو لای لکه دزیزبانې اونوري افسانې؛ ځینې افسانې دی چه اروېدونکی ته خالص دعبرت درس ورکوي ځینې افسانې اروېدونکی پر علم اوفن او کمال تشویق کوی لکه دمسگر اونجار اونوري افسانې (۱)

البته داچه پرته دهغو افسانو ځښه چه ناری لری چه هغه خاص رزمی اوبزمی گڼلی کېږی نوری په سو وافسانې دی چه تقریباً هر یوه جلاجلا درس اومضمون لری، داسې افسانې هم ډیری لروچه په هغو کښې دپیریانو، دیبانو اوجادوگرو اواسم گرو اونور طلسما تونه بیان شوی دی؛ مثلاً لکه دعربی اوانگلیسی دالادین اوڅراغ افسانه لکه چه عیناً همدغه دڅراغ افسانه په پښتو کښې هم شته چه دمضمون له حیثه هیڅ توپیرنه سره لری .

افسانه او محیط :

ښتانه وایې چه لکه غر هغسې ئې کربونې ، لکه محیط هغسې ئې سړی، یعنی څرنگه چه محیط وی هغسې ئې انسانان وی، اودهغه محیط اثر اواغېزه دهغه ځای داوسېدونکو په غړو اوپه طبیعت، او روحیاتو کښې کېږی، څرگندە ده چه دیوه ملت ادبیات اوافسانې ددوی دطبیعت، اورو حیاتو سره سم اوزېږېدونکی دی، دتودوملکو دوگړو په غړو کښې تل سستی اورخاوت وی ، له دې لامله عزم اوثبات هم په دوی کښې چندانې نه ښکاری، تل په اتی اوبې فکری اخته وی، نه دکار مینه لری ، اونه دسبا فکر کوی، ټوله احساسات ئې سوځلی اومړه وی ، ددوی اوپه خاصه بهداوی چه دوی یو گړی په تماشو اومېلو اوبل گړی به په غم لړلی اود گرمې په مدافعه باخته وی .

د سړو ملکو دوگړو هم تل ژوندون گران او په کړاواخته تل ئې اندېښنه دځپل ژوندن اودهغه شي په تلاش کښې وی چه ددوی دژوندون سره مرسته او کومك کوی ، لکه تاوده اوگرم کالی ، داستوگنې ځایونه اونور ، په همدی سبب دداسې وگړو مزاج تل سوړ او همېشه هېښ پېښ پاته ، ټول حواس ئې وځپل ژوندون ته متوجه وی، دبلی خوادڅرت او خبرو اترو ځښه اوېدلی وی .

دمعتدلو ملکو وگړی تل جوړ اوروغ وی ، ځکه چه دمعتدلو ملکو په فصلو کښې د صحت خاصه اوروغتیا شته ، نوله همدې لامله ددوی مزاج اوطبیعت اواحسا سات هم ژوندی اوروغ وی .

(۱) وایې چه په پښتوا وختو کښې یو مسگر اویو نجار وو، چه مسگر داسې داوسپنې ما هی تحت البحری غوندې جوړ کړی وه چه دریاب ته به ئې واچاوه، سړی به ئې په نس کښې وه ددریاب ټوله ماهیان اولوی نهنگان به ئې ښکار کول اووژل ـ اونجار داسې یوه طیاره غوندې صندوق جوړ کړی وچه هغه به الووت اودوه کسه ئې وړلای شو، یه یوه ساعت کښې به ئې دلسو شپو مزل پرې کاوه، همدا افسانه مالیکلي اوپه پښتو ټولنه کښې شته . «محمد گل نوري»

نه د کهالت او سستۍ په غم لړلی وی ، او نه دسخت وندون او ګذارې په غم اخته وی ، بلکه فکرئې تل سالم او داجتماعی چرت او اوږدو خبرواترو خاوندان وی .

څرنګه چه دمحیط مزاج او آب هوا دوګړوپر مزاج اثر اچوی ، همدا رنګه ځینې دمحیط اجزایعنی دښت او بیدیا ، غرونه ، شیله او ساحل هم دوګړو پر غرور او پر طبیعت او مزاج او احساساتو او فکر واثر اواغیزه کوی ، ددښت او بیدیا دوګړتل پر خپل ځان تکیه او پر ځان ویسا لری ، ددوی مزاج اکثر مهجوی او ضاعو یوری اړه لری ، ددښت او بیدیا و ګړی تل چست او چالاك او زړه ور وی ، دغرو وګړی تل په ځان غره او د آزادی هوا او آزاد طبیعت خاوندان وی ، او د ځان او کور و کلی او دوطن په ساتنه کښې دهیڅ رنګه فدا کاری نه ځنډه ځان نه سپموی ، او تل دخپلو نیکه ګانو او پلرو عادات او اخلاق پالی ، او تل دیکاری په وخت کښې دخپلو پلرو او توریالی نیکه ګانو خبری اواری کوی ، او دهغوی کارنامې او توریالی [illegible] دساحل وګړی تل دخپلو [illegible] او ملاحانو او غوته وهونکو وګړو او [illegible] خبری کوی ، [illegible] دخپو او بادا سکو بیان کوی (۱)

د پښتونولی او سپیڅلی محیط څو افغانستان او څرنګه چه دجغرافیائی [illegible] یو غرنی ملك دی ، نو بالعموم دافغانستان او سیدونکو ته دغرو او سیدو [illegible] دخپلوا کی او آزادی طبیعت لری ، او تل خپلی [illegible] کوی [illegible] ته کوری ، پر خپل نفس او ځان باندی [illegible] او وطن ته او پر [illegible] او ځان دملت دخپلوا کی [illegible] و دوری [illegible]

زموږ دملی افسانو خصوصیات [illegible]

[illegible]

---

(۱) [illegible]

صفت نه کوو، بلکه د نوری دنیا ویښی خلک چه په دې افسانو کښې څه لاس او تتبع لري هم د دې صفت کوي.

سی، ای، پدوانف انګلیس وائي چه د پښتو ادبیات د پښتو پوازني داحساسا تو او عواطفو تاریخ، او اخلاقو مظهر دی، دا اشعار دونه طبیعي او مؤثر دي چه پر اوریدونکي بې اختیاره اغیزه کوي، مثلاً که د جنګ بیان کوي نو دستي د اوریدونکي ستر ګې سرې او د ځایه بې ځایه شي، د جنګ حسیات ئې په ښور راشي. او په همغه ځای کښې چه د عشق بیان کوي د اوریدونکي پر عواطفو دونه اغیزه کوي او دونه ئې عواطف نري او رقیق کړي چه دده او سېلي او اوښکې ددې د زړه او عواطفو نماینده ګې کوي داځکه چه دونه لطیف او جنګیالي احساسات د هیڅ قوم په زړو کښې لکه د پښتون تر څه دي ژوري ریښې نه دي ځغلولي. له دغو ادبیاتو یو قسمت همدغه افسانې او د افسانو ناري دي.

بل خصوصیت او مزیت ئې دادی چه د پښتو زاړه او پخواني ژغونه او آوازونه ئې په خپل زړه کښې ساتلي او پیاله کم تغیر څخه ئې کټ مټ لکه پخوا چه وه تر ننه ورځې پورې راوسولي دي، دا ژغونه او ناري د عربي او فارسي، هندي ژغو او نارو سره هیڅ مشابهت نه لري، و نور دلیل ته حاجت نشته البته د پر و په زمونږ د ملي افسانو ناري اوریدلي وي، او یقین به ئې شوی وي چه دا پر عربي اوزانو برابر نه دي، د دې د ثبوت دپاره به مونږ لاندې یوه و دوې نمونې هم ولیکو:

د فتح خان په نکل کښې د فتح خان پلار اسلم خان چه فتح خان د پلار بې صلاح په نیمه شپه کښې د کوچ نغاره و هنګوله مخ د هندوستان پر خوا تلی پر فتح خان ناره کوي:

څه کې څه کې داهوري فتح خان څه کې

پر نیمه شپه ئې نغاري وهنګولې - او په خدایه خان پر کم لوري و اته کې.

ددې ناري لمړی مسری دوولس سپږه (سلېل) او څلېر ویښت توری ده، او دوهمه مسری ئې پنځو ویښت سپږه او نه څاو ویښت توری ده.

د جلات خان په نکل کښې شمایله ناره کوي:

که کراردي نن زماشوي کرار دي

ناسي لبونی سپاږو چه پر مخ یې دخوني زمري پرهار دي

ددې ناري لمړی مسری ۱۲ سپږه او ۳۲ توری ده، او دوهمه مسری ئې شل سپږه او ۳۹ توری ده.

د ظریف خان په نکل کښې د ظریف خان مینه شمایله دده په بېلتون کښې ناره کوي.

زده زده یم خلکو زده یم، سینه کبابه پر اور پرته یم که ددې واری

په ظریف خان وي سی مړه شوم، تکه مې تولی حرامزاده یم

های های حرامزاده یم

دا ناره تول په یوه اواز په یوه سا پیوسته ویله کیږي، او تول یو بند ده، آخره جمله ئې تکرار کیږي - ګوا کې لمړی مسری ئې ٤٤ سپږه او ۸۷ توری ده، او آخره یعنې دوهمه مسری-

چه د تکرار جمله ده ۷ سپڼه او شپاړس توری ده .

دخویشکیار پهٔ نکل کښې شاترینه دده محبوبه پرده ناره کوی :

خویشکیاره ته چه زما په غېږ کی ریږدی

دکرم لښکر که راغلی خویشکیاره ته به تر یلی مابه پرېږدي .

ددې نارې لمړۍ مسری ۱۲ سپڼه او دوهمه مسری ئې ۲۰ سپڼه ده - ټامي و گوری ددې پورته نارو لمړۍ مسری د سپڼ او تورو به نسبت د دوهمی مسری سره څومره تفاوت لری . څرنگه چه د تورو او سپڼ له حیثه تفاوت لری ، دغونه د قطع او لحن او آواز ، او اوږدوالی په نسبت هم یو د بله تفاوت لری - داهم ده چه دیوه نکل نارې تر اه د سپڼ او تورو په تعداد کښې یو ځکه نه دی بلکه ډېر تفاوت سره لری ، مرسرې دغه د نکل نارې نه تی [illegible] خو چه [illegible] نه وی پاڼی اوږدلی نه وی . اما په عروضی بحرو کښې څوك داسی بحر پیدا کولای شی ، چه دو داسې بحریه دی کښې نه دی پیدا کړی دا دونه توپیر سره لری [illegible] !

زموږ دملی افسانو بل مزیت دادی چه هغه اخلاق او عادات او پښتنی خصوصیات [illegible] مړانه ، غیرت ، زړه ورتوب ، دیانت ، ناموس داری ، [illegible] وفاداری وروړ گلوی ، اتفاق او اتحاد ، یووالی چه زموږ د ټولو پښتنو [illegible] زموږ افسانې [illegible] او هم پښتانه هغه اروی ، او هغه اوصاف د [illegible] عمل په کوی [illegible] زبردست ناصح په نصیحت ، ددې د [illegible] .

هر کله چه شمس الدین د فتح خان [illegible] ورخواست و کړی ، او فتح خان [illegible] ور سره و کړی چه په [illegible] ته هم [illegible] .

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

هغه وچه برېتونه ئې په خوله چخ کړه توره ئې پسې لښته کړه د شمس الدین حاضر باش ئې په یوه گوله تیت پرک کړه فتح خان ئې را ایله کړی.

داوګوری چه د فتح خان ټول یاران شهیدان شول، را بیا ورته وویل چه اوس نو یوازې یاته شولې ځان تسلیم کړه. فتح خان څه جواب ورکوی:

که تیښتی د ګوارو ځانګې تېښتی

یامی خوری یامی موری، خو ګې نه کړم پر داسپینه سینه پښی

فتح خان په یوه سر د بسته لښکر سره وجنګېدی خو په اوستړی کښې دېښتو پر ننګه دی هم شهید شو، او پخپله دښمن شمس الدین د ده پر ننګه او دده پر توریالی توب امتاو کړه، او پس له مرګه ئې پر ده تصدیق وکړی او په لوړ اواز ئې ناره پر وکړه:

فتح بریت دی د سروزرو په شپېلی کې

ته لایق د مرګی نه وی فتح خانه، ته لایق وې د ډیلی د با چهی

د موسی جان او ولیجان په نکل کښې چه موسی جان او ولی جان او میر ولی د سهیل په جنګ کښې مړه او شهیدان شول، نو سهیل د دوی کورته راغی غوښت ئې چه کونډه یانې ئې بوزی وئی کړی - تانو چه د ولیجان خوروه دی ئې په ډېر هنر او لیرمی کورته ننوست چه مړه کوم دی، وروسته ئې د کور په خونه کښې و سهیل ته توره او سپر کښېښوول دروازه ئې و تړل چه و نه تښتی نو ئې ناره پر وکړه:

سهیلیه توره اخله را ولاړ پېژه

سهیلیه د ښځی خیال را باندی مه کړه، سهیلیه ښځه نه یم مه شرمېږه

هغه وچه په ښځنی لاس ئې سهیل او ده ملګری ټوله ټکر ټکر کړه، نو تاسی وګوری! تانو کولای شو چه سهیل ئې پر کراره په زهر ووژلی وای، مګر په پښتنوو، په ښکاره ئې سهیل خبر کړی توره او سپر ئې ورته کښېښوول او په خپل پښتنی غیرت ئې مړ کړی - که دې غیرت او مړانی ته ځوک ځیر شی چه شپېته ته ځوانان مسافر په هند کښې د بسته توانا لښکر سره په اتفاق او اتحاد و جنګېدل او دوی پو تربل جار پاڼل او ځانونه ئې پو تربل جار کړه او ټول شهیدان شول او د دوی مړی لا و دښمن ته پاته نه شو - او تانو چه په داسی حال کښې وچه هیڅ نر ګاډی - وریاته نه و، پر ته له ځو کونډو یا نو او ناو یانو څخه ده دي په عین ضعف کښې خپل پښتنی غیرت د لاسه پاته نه کړي او خپل عفت ئې وساتی دا خالص مونږ ته د غیرت او مړانی او توری او پښتنګلوی درس دی، او مونږ ته دا راښیی چه باید په هیڅ حال کښې که څه هم بې وزلی اوار بو خپل غیرت او پښتو د لاسه ونه باسو، او په تر ه توره خپل ژوندون و ډو او خپل ناموس او وطن وساتو، او تل زړه ور او په اتفاق و اوسو، خوشحال خان توریالی هم دا وصیت کوی:

که اسمان دی د زمری په خوله کی ور که

د زمری په خوله کی مه دېږده همت

ښادي اوبیو داکازوی اولور سره کېدل، اودواړه پهیوه کور کښې اوی شوی اود ښتنی مینه ئې دکو چنیوالی څخه په زړو کښې وه، بوه ورځ چه دواړه خندګاه ته په کونو و کوپسی تللی وه، ښادی چه دبیبو مخ ته وکتل، ددی مینی ئې دزړه دصبرو دانی ورانه کړه خو اه ئې لحنی وغوښتله، بیبو چه پښتنه نشکیالی، بیغله وه، اوخپل ښتنی پت اوننګ ئې ډیر پر ګران وه، پهڅه الفاظو ښادی خان ته جواب ور کوی :

چه دا ښادی هاك ومايي تل او دي څری

اوس چه دا ښادی رالوی شونو دماغوادی خولکی

داته مینه او پښتنواله سره راغله ! معلومه ده چه دپښتنوالی احساسات تر هر څه غالب دی، بیبو خوهم پر ښادی مینه وه مګر دلته دپښتنوالی اوپاکلمنی او خپل ننګ او پاکۍ په مجاب کښې ویبچله شوه، لحان ئې تسلیم نه کړې. او ښادی خان هم ددې تانی او ننګ په سبب [illegible] پښتو ولولات ته ولاړ، دواړو دمینی او پښتون سره لهبر خاتو قبوله کړه، او دپښتنوالی پخون ئې قبول نه کړی، څو په اخر کښې دواړه پرڅه بهیر مړه او زهر د چاودی شوی دی.

موسی خان او ګلمکی هم دا کازوی اولور سره کېدل او دواړه سره مینه اوپو [illegible] سره پاللی وه، او مورو پلار دواړه په نکاح سره ور کړی وه، [illegible] جه موسی خان پر کور نه وو سهیلی ګلمکی په زوره بوتله. وګوری! چه تر مرګ ګلمکی [illegible] لاس نحنی ومښت او تر پایه په ئې داورته ویل :

که توزن دی دا سهیل [illegible]

چه موسی [illegible]

څو پهپای کښې ددې هم دموسی خان [illegible]

همدغه رنګه مومن خان او شیرینو [illegible] نکاح سره [illegible]

میتان وه [illegible] مومن او شیرینو [illegible]

او د مومن خان دا کازوی [illegible]

[illegible]

په وخت کښې [illegible]

[illegible]

هغه وچه مومن خان هندوستان ته ولاړ ، او هلته ئې د مغلو په سلطنت کښې يوه توره او مړانه وکړه او د مغلو باچا خپله لور د ده د مړانې په عوض کښې ده ته ورکړه ، او ده تر پايه لاس ورنه وړي او نه ئې د هندوستان وبلې ښځې ته وکتل دواړو تر مرګه خپل پت او ښتنواله اووفا وساتله ، او خپل عهد ئې مات نه کړ په خپله ښتو او قول ټينګ ودريدل .

همدغه رنګه جلات خان او شمايله چه شمايله ئې محبوبه وه ، او په بلخ کښې د ملامير وپه مسجد کښې طالب و ، د ملامير لور حجرې ته ورغله چه زه دې کوم پرتامينه يم ، مګر دې د مخه لا خبر ووچه دارالحي نو پې سر په لرې کښې ورته وتاړه چه زه پاك يم بوې مې ځې ، په دې چم د ښتنوالې عفت او غيرت څوندي کړ او د بدو څخه ئې ځان وژغورى .

شهو چه د دلې محبوبه وه ، او مين ئې اکبر باچا بندي کړى وو ، شهو پسې ولاړه ، غو ښت ئې چه خپل مين را خلاص کړى ياداهم ورسره مړه شي ـ هر کله چه دا په سيند کښې په کښتۍ کښې کښيناستله داخو ډيره ښايسته وه او په تورستورګى مشهوره وه ، د کښتۍ وان خوښه شوله ، کښتۍ ئې د ګدر څخه چپه کړله زړه ئې وچه وئې ښتوى ـ شهو په يوه شوله ، وګورى ا شهو د لاس وښى او باهو ګان په اوږى سره ورکړه او کښتۍ وان ته ئې وويل چه د غه د لاس باهومې وا خله زه ښتنه يم چپ نظر له منځه وباسه کښتۍ چپه مه بيايه :

کښتۍ وانه کښتۍ سمه پر ګدر باسه
دا د لاس باهومې واخله کښتۍ وانه چپ نظر له منځه باسه

بانو د على بيګ مينه او محبوبه وه ، على بيګ هندوستان ته په تجارت پسې تللى و ، معصوم خان چه د هغه وطن مشر او خان و ، ځوك وايې باچا و ، شابانو ئې ليدلى او خوښه شوې وه غوښت ئې چه په غير مشروع لار سره ئې کور ته بوزي ، مګر دا ځلمې ښتنه وه ، څو ځل ئې معصوم خان په بهانو او پلمو غولاوه ، ځان ئې ساتى او په على بيګ پسې ئې خطونه او حالونه استول چه ژر راشه :

على بيګه تا ته استوم حالونه
نه پهدې مياشت کښې رانه غلى معصوم خان دى په باغ ګلا يسته مالونه
على بيګه تا ته استوم چټى
له پهدې مياشت کښې رانه غلې تورد لن اره به درسمه بندی

څو هغه وچه على بيګ وخندل پدى ـ ئ خپلى مدې واوښت ، معصوم خان زور ورسره کاوه شابانو مجبوره شوله بهانه او پلمه هم پر و دربدله ـ معصوم خان ئې په هنر کورته نوست او بانو ښتنې داسې کار ورسره وکړ لکه تا نو ښتنې چه د سپيلى سره وکړي تکړ تې کړي ،

مابی د فلر نفب خان مينه وه ، دواړو د خپلې ښتنوالى او خپل عفت او ناموس دارى د ساتله

دپاره د خدری چه دظریف ا کاو ، څه خرا ری پرڅانو تېری کړلي ؟ او سینه مالی زده بودیے شواله دظریف‌خان پریت ناسته وه .

ګل بشره چه دملاعباس چه متخلص‌په‌طالب‌جان سره ومینه‌ئي وه‌،تاسی ددوی قصه واوری اوو‌ئي ګوری‌چه دوی دپښتو دپښتنګلوی پهساتنه کښي څه‌شاه کاری کړی دی او څه دنیا ته نمونه‌ئي پرځانو پهدې باره‌کښي وهلی دی ؟

دقطب‌خان اونازونګل اودخویشکیار اوشاتربنی ننګل پههم ښتو اوریدلی وی دادم خان نکل خوهرچا اوریدلی دی - اودقلندر اومیرانګل‌چه دا دواړه دسید ماشو خیل په وخت کښي وه (۱) البته چاو چاپه اوریدلی‌وی پاپه‌ئي نهوی‌اوریدلی ، داافسانه دهنګریا او صداقت اهمیت دونه‌دپښتو په طبیعت کښي موثره ده چه‌په مطلقی اوریدو سره داروپدونکی په ستر ګو کښي اوښکی دمرغلرو پشان څرګندیږی ، دادوه رښتنی‌ملګری او صادقان دواړه یونبل په صدای کښي زهره چاودی اومړه‌دی - دقلندر دمیرا‌په‌صدای اوښکه کښي ډیری ژړاځنه ډستی کړ سپین شنه اوپسی پرونه‌شوی دی - قلندرلوی زړ دست اد ـ هم وچه یولوی دیوانئي اوس هم په‌پښتو توله کښي شته ، په‌دیوان کښي‌قلندر دمړی غزلی په اوساری په کښي دخپل سره سره دمیرانوم سم یادوی - لکه افسانه چه‌ئي موثره ده دیوانګي هم دغسې موثردی او‌دمیني اومحبت په‌ځاله کښي افشتو‌دی ، دلته دهدیوان څخه لو ا افسا [illegible]

د ننګل [illegible]

که راشه واشه د لېره [illegible] [illegible]

[illegible] شه [illegible] ګومین کړه [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(۱) فضل [illegible]

د نکل نساره

که سپینی سپینی سپوږ مۍ سپینی احوال می یوسه دیارتر مینی
پر میرا جا ن می سلا م ووایه قلندر خوری وا د زړ گی وینی

لنډه داچه دا افسانې گرده ما ټولې کړیدي ـ د فتحخان ورا بیا ـ جلالتخان و شمایله ـ موسی خان او ولیجان ـ ښادی اوبیبو ـ مؤمنخان او شیرینو افسانې دملی هنداری په لمړی جلد کښې چاپ اوطبع شوی دی که حاجتوی هلته دی و کتلی شی ـ اودا نوری افسانې لکه د طالب جان افسانه ـ دلی اوشهو ، قطب خان او نازو ـ خویشکیار او شاتړینه ـ قلندر اومیرا ، ظریف خان اوما بی ـ علی بیگ اوپانهوا و څه نوری افسا نې می دملی هنداری د دوهم جلد په عنوان جمع او لیکلی دی اوطبع ته اماده دی که خدای کول ژر دی چه چاپ دی شی .

داوه یوه لنډه کتنه چه زمونږ پرملی افسانو وشوه . زما په عقیده خو زمونږ ملی افسانې دملت هنداره ده ، زمونږ ملی خواص اوعواطف او مشاعر په دوی کښې پټ دي ، که خدای کول ژر دی چه دا پټی خزانې ورووروالخی شی ! ! ! (۱)

کابل : پښتو ټولنه ـ ۱۵ حمل ۱۳۲۲

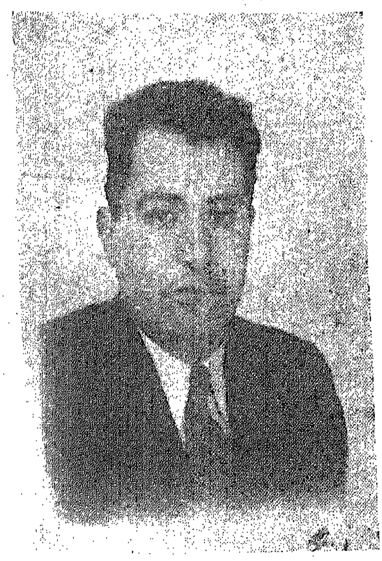
محمد گل نوری دپښتو ټولنی دتالیف اوترجمی مدیر

(۱) ددې مقالې ماخذونه : کابل کالنی ۱۳۱۶ ، ۱۳۱۷ دښاغلی زمریالی مضمون ـ د کابل ۱۱۱ مجله زماخیل مضمون ـ لمړی جلد پښتانه شعرا دښاغلی حبیبی ـ ملی هنداره لمړی او دوهم جلد زماخیل تالیف ، اصول التربیة وفن التدریس د مصر طبع ۱۳۴۷ ـ ۱۹۲۸ ـ ځینی زماخپل یادداشتونه ـ د آریانا مجله ۲ شماره ۱۳۲۲

مهمترین اختراعات جدیده

بناغلی میرعلی اصغر « شعاع »

دانشمند معروف پاستور گفته بود : یگانه چیزیکه تلخی‌های زندگانی را از بین میبرد وحیات پر مرارت را به زندگی باحلاوت مبدل میسازد اول کار و ثانیاً زحمت [illegible] و اختراعات علمیست [illegible] زبردست خیلی صحیح [illegible] اگر [illegible] صورت میگیرد [illegible] از آنها [illegible] [illegible]

بناغلی میرعلی اصغر « شعاع »

ولی [illegible] و بالاخص این دو [illegible] برازندگی خصوصی داشته [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] فوت [illegible]

[illegible] Del Hutton Shire [illegible] ۱۹۴۳ [illegible] [illegible]

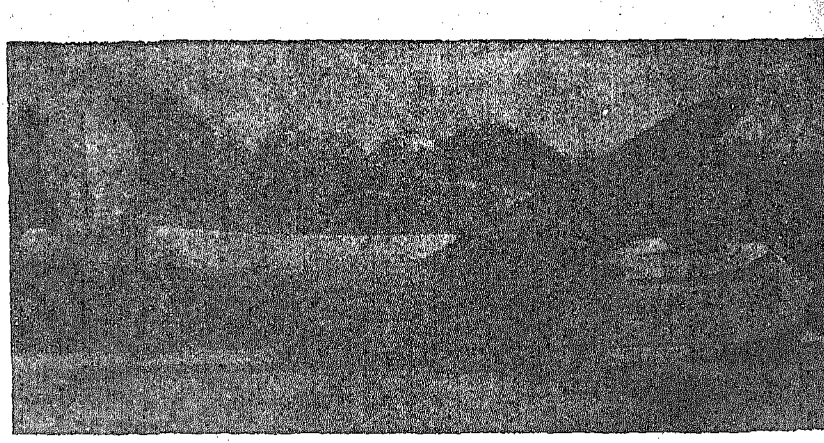
بهترین کار شرافتمندانه خوبی کردن باکسیست که سبب آزار تو گردیده است « . »

اصلاح متحده کیمیا دانها و علماء مصروف تحقیقات مزید سا ینسی بوده ودر هریك لابراتوار به تعداد هزار نفر متخصص کیمیا جهت کشف چیز های جدید مصروفیت دارند فعالیت های علمی آنها بدرجهٔ شدید ومؤثر است که اینك مکتشفات ۱۹۴۰ در جنب آن کهنه و قدیمی دانسته میشود . اومیگوید اگر مجبوریت های حربی رونمیداد ووضعیت محار به فشاری بر دول وارد نمیکرد البته اینهمه اختراعات چند ماهه بایست درخلال یك قرن کامل ظهور می نمود ند، امروزهمه میکوشند وادوات مدهشهٔ تخریبی وانهدامی بروی کار می‌آورند ولی فردامکتشفات خود هارا به ترمیم واصلاح تخریبات امروزه منحصر میسازند . »

وزارت حربیهٔ بر طانیه در این نزدیکیها چنین اعلان نمود که در هنگام صلح تعداد اختراعات سالانه بین ۱۰۰۰ و ۴۰۰۰ بالغ میشود مگر تنها در ۱۹۴۱ اندازهٔ مقترحات به (۳۴۵۴۰) عدد بالغ گردید وامروز بصورت عمومی ازطرف اشخاص ماهانه ۲۰۰۰ اقتراح علمی صورت میگیرد مگر همهٔ آنها قابلیت عملی شدن را نداشته وعلماء متبحر بعد از غور و تحقیق تمام از آنها انتخابات می نمایند .

دول محور نیز دراین زمینه قدمهای متین وسریعی برداشته وخاصتاً ساینس حربی آنها پیشرفت شایانی نموده است . در تانك ها، طیاره ها ، جهاز ها و تحت‌البحریها ابتکارات عجیبی نموده وتاحد ممکن ساحهٔ فعالیت های علمی خودرا توسعه داده اند ، کنون خبر بعضی از مهمترین و جدید ترین مخترعات دول مختلفهٔ عالم را از منابع متعدده تحصیل نموده واینك جهت مزید اطلاع قارئین محترم با کمال ایجاز واختصار عرضه میداریم .

جهازجنگی فضائی

طیارهٔ بمب افگن نوع جدید مارتن‌مارس که‌قوای بحری امریکا آن‌رابنام (جهازجنگی فضائی)

از ریختن اشکهائی که درحیات ازچشم مصیبت رسیدگان ما نع شدهٔ این اشکها درمرگ تو فرو خواهند ریخت «آ، رودیرش»

یادمیکند ازجملهٔ بزرگترین کشتی های طیاراست که تابحال ساخته شده . در ا گست ـ ۱۹٤۰ چو کات واساس جهاز مذکور تحت نظارت بحریه امریکا نهاده شد . درجو لائی ۱۹٤۱ بالهای آن بوزن ۲۰۰۰۰ پاوند دربدنهٔ جهاز نصب گردید . در ۸ سپتامبر برای ۵ روز تجربه پروازامتحانی آن با گذاردن نصف یك ملیون پاوند وزن بربالهای آن صورت گرفت واینك در ۱۹٤۲ از آن عملاً درمیدانهای جنگ استفاده نمودند. طول این طیاره ۱۷۰ فت وعرض بالها ازیك گوشه الی گوشهٔ دیگر ۲۰۰ فت و اگر طیاره به دم ایستاده شود بالهای آن اززمین برابر یك عمارت بیست منزله بلند خواهد بود . عملهٔ آن میتوانند که در وسط بال آن قدم زده وهوا خوری نمایند . انجن آن دارای ۸۰۰۰ قوهٔ اسپ بوده و بر علاوهٔ اطاق افسران اطاق جدا گانهٔ برای تفریح وتنفس درآن تهیه شده وموضع میز افسر بزرگ درحصهٔ بینی طیاره میباشد واو برعلاوه اطاق جدا گانهٔ هم برای خود دارد . دربین بدنهٔ طیاره دو اطاق طعام خوری ، دوحمام شاور دار بنظر می آید عملهٔ آن از ۱۱ نفر مرکب میباشد . این طیاره (۱۵۰) عسکر را با لوازم واسلحهٔ آنها انتقال داده میتواند . طیارهٔ مذکور باخود موتور بوت ها دا شته و عسکر با یسکل دار با توپهای سبك وتوپهای ضد تانك بواسطهٔ آن مسافرت میتوانند این جهاز قادر است که از امریکا به اروپا پرواز نموده و درحالیکه در راه هیچ توقف نکنند پس به امریکا مراجعت نماید .

تعیین طیاره درعقب پردهٔ دمه وغبار

ارونگ ونف امریکائی آلهٔ بسیار دقیق وحساسی اختراع نموده است که ذریعهٔ آن طیارات حمله آوررا از فاصله خیلی دور معلوم میکند این آله در مقابل شعاع سرخ شدیدالتأثیر است ، شعاع مذکور از عرك وانجن طیاره تابش میکند واگرچه خواص آن مانند خواص اشعهٔ مرئیست ولی امواج آن طولانی بوده وچشم آن را دیده نمیتوانند ، چون این شعاع غبار ودمه را میشکافد لذا بذریعهٔ آلهٔ جدیده معلوم شده وبالنتیجه موقعیت طیاره در فضا تعیین میگردد .

قیمت و اهمیت انسانرا فوری مورد مواخذه قرار مده زیرا در بالا امواج متحرک دیده میشوند ومروارید درعمق یافت میشود . «اوتوفون لایکسنر»

حرارت در ۶۰ درجه تحت صفر

بعضا هوا بازان به‌مقامات بسیار بلندی پرواز میکنند وبرای اینکه‌درمقامات موصوفه سردی فوق‌العاده آنهارا تکلیف ندهد لباس چرمی وپوست گوسفند دربرمی‌نمایند . درین اواخر طوری که درین فوتو ملاحظه‌می‌نمائید لباس مذکور را ذریعهٔ جریان برق وحرارت آن گرم نگاه داشته ودر نتیجهٔ حرارت‌بدن‌را طوریکه لازم است حفظ‌میکنند. ازخصوصیات لباس مذکور یکی آنست که‌وزن آن نسبت به‌لباس معمولی بسیار کم فرق داشته ومانع فعالیت‌هوابازان هم‌نمیگردد. این‌لباس درسردی ۶۰ درجه تحت صفر (میزان‌الحرارهٔ فارنهیت) پوشندهٔ خودرا گرم میسازد .

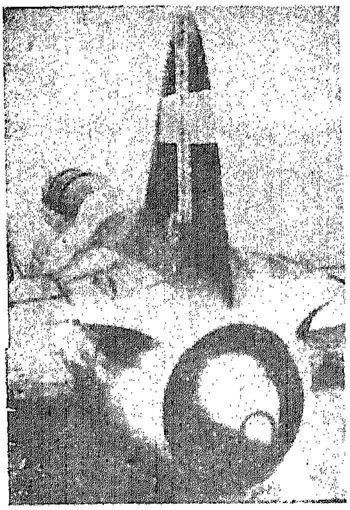
طریقهٔ جدیده برای گـل کردن

بمب های محترقه

سرکردهٔ بتالیون اطفائیهٔ لاس انجیلس به اسم جیمس ال دانکس بجهت گل کردن بمب های آتش افروز مکنیشیم‌دار ابتکارخوبی‌نموده‌وصرف در مدت نیم دقیقه میتواند که‌شعلهٔ بمب راسردوخاموش گرداند . کلاه‌مخروطی شکلی که دراین فوتوملاحظه میشود آب‌رابر روی آتش افگنده‌وآن‌راخاموش‌میسازد ودرعین حال اشتعال مگنشیم رامانع میگردد .

طیارهٔ بدون پروانه

در ایطالیا جدیداً طیارهٔ ساخته اند که بهاسم (سیسی نمبر ۲) یاد میشود . در این طیاره برای دونفر پشت هم موضع تهیه کرده اند بالهای آن پست بوده و یکشاه پر در پشت آن نصب نموده اند. این طیاره دارای خصوصیات دیگری هم بوده وزن آن به (۱۱۰۰) پاوند بالغ میگردد. هنوز راجع به پرواز آن پرش های امتحانی بعمل می آید سرعت رفتار آن فی ساعت ۱۳۰ میل است وموتور آن را طوری ساخته اند که بدون پروانه بحرکت افتیده وقوهٔ پیش راندن در آن تولید میشود ودر نتیجه طیاره بهوا برمی آید.

تانك‌های جدید مواد سوخت

دراین اواخر تانکهای موادسوخت طیاره را از مشتقات رابر وپیو فوره که نسبت به تانك های المونیمی در مقابل گلوله مقاومت میتوانند اختراع نموده اند . دراین فوتو اثرات گلولهٔ ماشین گن را در تانك المونیمی بطرف چپ وتانك جدید بجانب راست ملاحظه میفرمائید . این تانك در هنگام فیر مشتعل نمیشود ودر وقت پر کردن ونرم داشتن صدمه واذیتی به آن نمیرسد .

تحت البحری دو نفری

جدیداً در ... تحت البحری عجیب دو نفری اختراع نموده اند که ... قوای بحری قرار گرفته است . این تحت البحری در عمق آب فرو میرود هنگامیکه غوصهٔ شخص کم

ازسطح آب حرکت میکند سرعت رفتار آن فی ساعت ۲۴ نات (میل مخصوص بحری) بوده وجاپانیها مخصوصا درمحاربات بحرالکاهل و پرل هاربر ازآن استفاده نموده اند .

کشتی جدید نجات

وزارت بحری انگلستان درین اواخر اعلان نمود که برای نجات اشخاص و عملهٔ جهاز هائیکه مورد تعرض تارپید وی تحت البحری قرار می یابند کشتی نجاتی اختراع شده است این کشتی باموتورهای پترولی مجهز بوده وبرای ۳۳ ساعت پترول باخود داشته ومیتواند که دراین مدت فاصلهٔ ۲۰۰ میل راطی نماید . خصوصیات دیگر این کشتی تابحال معلوم نبوده واز همه آله های نجات فوقیت دارد .

آدم فایر پروف

برای عملهٔ اطفائیه وآنهائیکه جهت نجات اشخاص وسامان باید ازمیان آتش عبور کنند یك نوع لباس مخصوصی برنگ خاکی از پنبهٔ سنگی اختراع نموده اند این لباس تمام وجود را پوشانده وآتش آنرا سوختانده نمیتواند. برعلاوه لباس مذکور خیلی سبك بوده وتمام اعضای بدن را احاطه مینماید و دارای کلاه مخصوصی میباشد که در موقع ضرورت روی انسان را هم پوشانده و بحیث خود کارمیدهد .

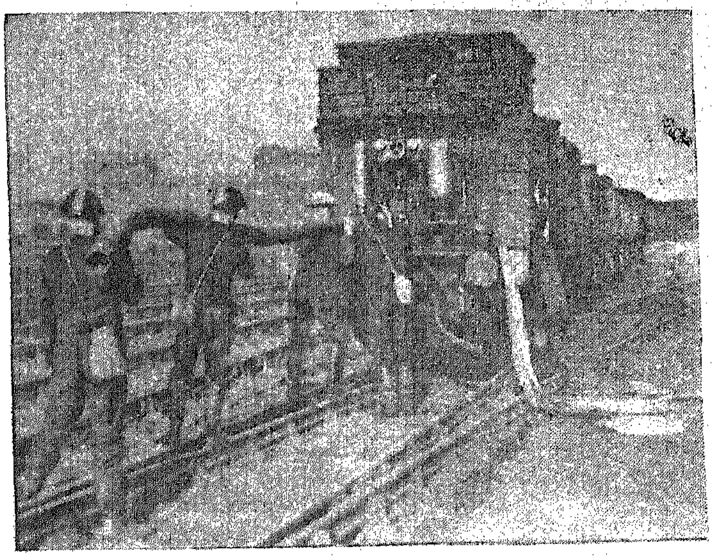
تفنگ جدید استرالیائی

در استرالیا تفنگی اختراع نموده اند که بهاسم (اون گن) یادشده وازجملهٔ بهترین ماشین گن های سبك بشمار میرود . این ماشین گن ازشانه ویا تهیگاه فیر کرده و درسه لحظه سی قطار کارتوس ازخود بیرون میکند. وزن آن $10\frac{1}{2}$ پاوند است و بصورت اتوماتیکی ویاحرکت ماشه فیر میشود . مخترع آن جوان ۲۷ ساله ایست به اسم ایویلن اون .

لوکوموتیف ضد آتش

برای گل کردن آتش‌ها وحریق انجن مخصوصی در راه ریل تهیه کرده‌اند که بذریعهٔ آن چندین واگون به استقامت راه ریل حرکت نموده ودر هر واگون تانکهائی به گنجائش وظرفیت ۲۲۰۰ گیلن آب تهیه نموده اند .

در صورت وقوع حریق با سرعت هرچه تمامتری از آن استفاده نموده ودر هنگام بجریان افتیدن انجن لولهٔ آب داخل تانکها شده وبه این ذریعه در اطفای آتش میکوشند .

درفوتوی فوق لوکوموتیف مذکوررا بالوله‌های آب آن ملاحظه مینمائید .

گراموفون های جنگی مخفی

در بریطانیه آلهٔ اختراع نموده اند باسم سنگر وفون که یکی از مخترعات مهمهٔ جنگ امروزی بشمار میرود ساختمان آن بدرجهٔ مرموز است که حتی صاحبان بزرگترین کارخانه های گراموفون با وجودی که در ساختن آن سهم بزرگی داشته اند از مقاصد [illegible] آن بی خبر بوده وهم چنان عکاسان ومصورینی که در تدوین آن [illegible] [illegible] آلهٔ مذکور را [illegible] سنگر وفون برای [illegible] بعضی از [illegible] مورد استفاده قرار داده شده [illegible] عکسی نیز تهیه شده واز فلم [illegible] میباشد [illegible] داده [illegible] درباره خصوصیات سنگر وفون معلومات [illegible] داده [illegible]

گرامو فون در برطانیه بمسائل حربی وپیشرفت امور جنگ بیشتر تعلق دارد . چنانچه فعلا تعلیمات قوای هوائی اغلبا ذریعهٔ ریکارد گراموفون صورت میگیرد . مثلا قبل از پرواز صدای طیاره را ذریعهٔ ریکارد بگوش هوا بازان آشنامیسازند وهم چنان ازآوازماشین گن ، صدای گلوله های توپ به قطرهای مختلف وبسا آوازهای عسکری دیگرریکارد ها تهیه نموده وبه این طریق متعلمین هوابازی را درس میدهند .

ماشین‌های دستی برای محافظهٔ مجروحین

برای بهوش آوردن وتنفس دادن مصنوعی اشخاصیکه درمیدان جنگ بهٔنسبت حملات هوائی بیهوش شده وتنفس آنها بند گردیده باشد آلهٔ دستی اختراع نموده اند . حجم وشکل این ماشین به گراموفون بیشتر شباهت داشته و وزن آن به‌سی پاو بالغ میگردد . در داخل آن از ریگ صحرای لیبیا استفاده نموده و آن را طوری ساخته اند که حشرات وحیوانات موذی دران داخل‌شده نمیتواند . درهوای گرم این ماشین برای اشخاص بیهوش فوائد زیادی رسانده و اندازهٔ تبخیر وجود آنها را معلوم میکند . فعلا یك تعداد زیادی ازاین ماشین دربین سته های متعرض و مدافع قوای فضائی توزیع شده است .

هم ماسك وهم لود سپیکر

یکی ازعلمای هنگری ماسك ضدغازی اختراع نموده است که دارای یك مکروفون میباشد ولود سپیکری‌هم به آن

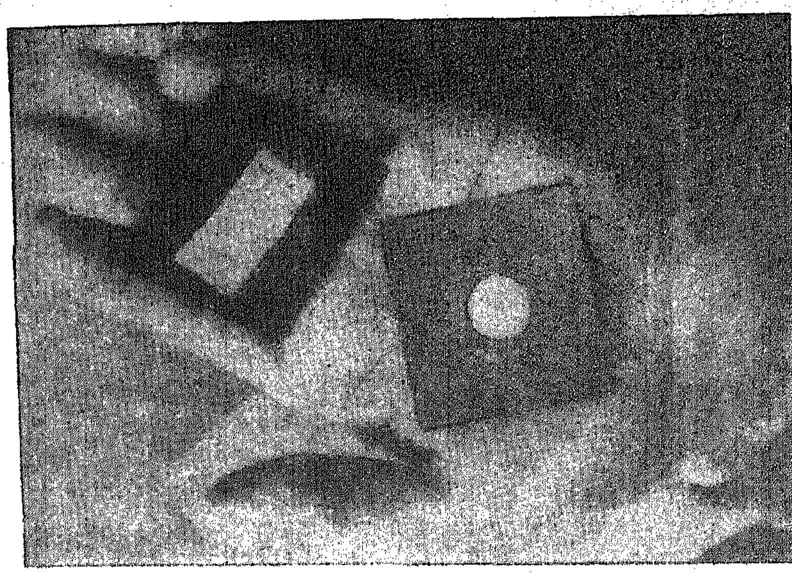

مربوط است افسر عسکر درهنگام تعرض فضائی وحمله ذریعهٔ غاز زهر دار درحالیکه بچهرهٔ خودماسك مذکوررا پوشیده است میتواند به عسکراوامرلازمه صادرنماید . عکس بالا ماسك مذکوررا بامکروفون ولودسپیکر نشان میدهد .

با گستاخی ، دیده دراللی ، استهزاء وتمسخر خود نجیب ترین دارائی همجنسان خود را نابود مکن . « کینگس لی »

اختراع مخوف حربی

درین تصویر آلهٔ جدیدهٔ آتش افروزی را ملاحظه می‌نمائید که بعوض بمب‌های محترقه بکار میرود بقسمی که صفحهٔ کوچک فلزی آن خاصیت وقوای احتراقیهٔ شدیدی دارد واطراف آن را

یک نوع پشم مخصوص فرا گرفته است صفحهٔ فلزی چون تحت تأثیر اکسیجن وشعاع آفتاب واقع میشود مشتعل میگردد آتشی که بذریعهٔ آن روشن میشود زودی خاموش نشده ونسبت به بمب‌های محترقهٔ معروف تأثیر آن شدیدتر است .

مدهش‌ترین بمب دنیا

[illegible] مخترع معروف امریکا ومتخصص بمب‌سازی آن دولت در اطراف ساختن یک [illegible] بمب جدید معروف تحقیقات میکند طوری که گفته است [illegible] بمب جدید او [illegible] مساحت [illegible] واقعست [illegible] وموجودات زندهٔ آن [illegible] از بین میرود .

تارپیدو از انسان

یکی از مخترعین [illegible] تارپیدو [illegible] روی این تارپیدو [illegible] در میان آب

چه اندیشهٔ هولناکیست حیاتی‌را تلخ ساختن اگر میدانستید قطرهٔ سرشک چه چیزیست بخود میلرزیدید . «ایرمان»

بحرکت می‌آورد. چون تارپیدو بهدف اصابت میکند انسان نیز پارچه پارچه شده‌وازبین‌میرود .
هنوز خصوصیات دیگر این اختراع معلوم نیست .

تایرهای فولادی

چون‌دراثر وضعیت حربی‌تهیهٔ تایرهای بادی‌مشکلات داردبنابرآن در برطانیه برای امور کشاورزی تایرهای فولادی‌به‌قطر۳ فت که‌روی آن‌را به‌عرض ٦ـ انچ رابر پوشانده است ایجادنمودند .بذریعهٔ نصب فنرهای مارپیچ درحدود میلهٔ تایر های مذکور ازوقوع تکانها هم جلوگیری نموده‌اند. تایرهاي مذکور درامورزراعت اینک مورد استفادهٔ دهاقین قرار یافته وسرعت رفتار آنهافی‌ساعت از۱۰ الی۱۵ میل میباشد .

معلوم نمودن‌طوفان هوائی ذریعهٔ رادیو

دردارالفنون فلوریداراجع‌به‌طوفان های هوائی که‌درمدار انقلابی رومیدهد تحقیقات علمی نموده‌وبالاخره‌به‌این‌نتیجه‌رسیده‌اند که‌اگرطوفان‌فضائی موجب‌رعدوبرق گردد ستیشن‌های آخذهٔ رادیو به‌اصول‌جدیدهٔ که‌تعین نموده‌اند میتوانند موقعیت‌حدوث طوفان رامعلوم کرده وهم چنان اندازهٔ‌سرعت‌وسمت حرکت آن‌رامشخص کند.اگرطریقه جدیدآنهاعمومیت حاصل نماید آن‌وقت ستیشن‌های رادیوی خودرا بصورت بهتری ازصدمهٔ رعدوبرق حفظ‌خواهند نمود .

حمام متحرك

درین اواخر انجمن امریکائی موسوم به (انجمن اعانهٔ جنگ برای برطانیه) حمامهای متحرکی که ذریعهٔ‌عراده ازجائی بجائی انتقال‌داده میشوند‌تهیه کرده‌اند عرادهٔ مخصوص این‌حمام دائما به‌طرف رستوران‌ها،مکاتب‌ومقامات دیگری که‌مورد اصابت‌بمب واقع‌شده‌اند در حرکت بوده وبه‌اعانت وکمک‌اطفال واشخاص مصروف میباشد.دراین‌تصویر پرستارآب جوش را ازیك ظرف ۸۰ گیلنی‌تحصیل نموده وذریعهٔ آن‌لباس اطفال وخود آنهارا شست وشو میدهد .

ماشین جدید زراعتی

برای زرع کرم ماشین جدیدی اختراع نموده اند که در ظرف یك دقیقه دوصد عدد کرم را کاشت می نماید . صورت کاشت آن این طوراست که بیك تراکتور یك ماشین کوچکی که عیناً مانند انسان کار میکند نصب شده ودرین ماشین آلهٔ مخصوصی وجود دارد که زمین را حفر نموده و کرم را دربین آن میگذارد . درعین حال بذریعهٔ دوعراده اطراف موضع زرع شده خوب سخت شده وازیك تانك که ۴۰ گیلن آب در آن موجود میباشد بصورت اوماتیکی دراطراف آن آب پاش داده میشود . ازاین ماشین برای زرع کچالو ، کاهو ، پیاز ، تره ، لبلبو ، توت فرنگی وبادنجان رومی هم کار میگیرند .

کانکریت جدید

مستر تی ، اف ناش کانکریتی اختراع نموده است که از کانکریت معروف سبکتر بوده ودارای یك مقدار خاك اره هم میباشد فعلاً دریکی از کارخانه های ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

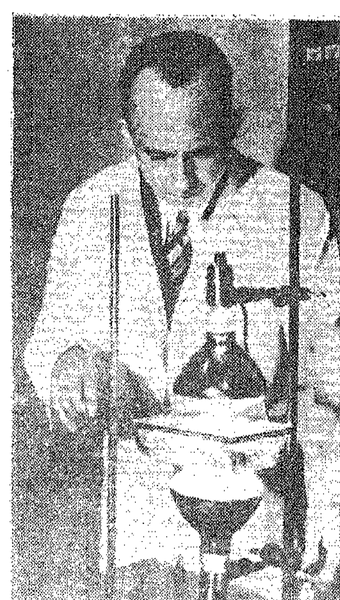
این آله عموماً حصص فلزی ماشین‌هارا درداخل تانك پارافین فرو میبردند این عمل موجب میگردید تاپارافین کثیف گردد وبرای پاك کردن وفلتر نمودن پارافین بمشکلات بر میخوردند. بجهت پاك کردن پرزه‌های فلزی اولاً آنهارا برروی یك میز سوراخ دارمیگذارند وذریعهٔ این آله آن‌راپاك میکنند پارافین ذریعهٔ سوراخ‌ها درداخل میز رفته ودرآن جا تصفیه شده وبعد کاملاً بصورت فلتر شده داخل تانك پارافین میگردد وازضیاع آن جلوگیری بعمل می آید.

تاثیر حوادث آفتاب

از تحقیقات علمی که دررصد خانه‌ها بعمل آورده‌اند چنین کشف شده که تشکیل یك دائره ونقطهٔ که فعلاً درروی قرص خورشید بنظر می آید بعداز ۱۹۳۳ شروع گردیده ودر ۱۹۳۷ به منتهای شدت خود رسیده بود در ۱۹۳۸ هم بهمان حال باقی مانده وبعد از آن متدرجاً رو به انحطاط گذارد ودر ۱۹۴۳ و ۱۹۴۴ بمنتهای کوچکی وپستی خود خواهد رسید.

عوارض شمسی برزمین تاثیرات بسیاربزرگی دارد مثلاً در۲ جون ۱۹۳۷ برروی آفتاب یك برجستگی که مرکز آن ۱۶۷۰۰۰ میل وارتفاع آن ۸۵۰۰۰ میل بود تشکیل گردید وبرای ۳روز این وضعیت باقی ماند وبعدازآن دفعتاً در آن خرابی روداد. این وضعیت در رادیو ومخابرات رادیوئی نقصانات زیادی وارد کرده بود.

بریان کردن ذریعهٔ چراغ

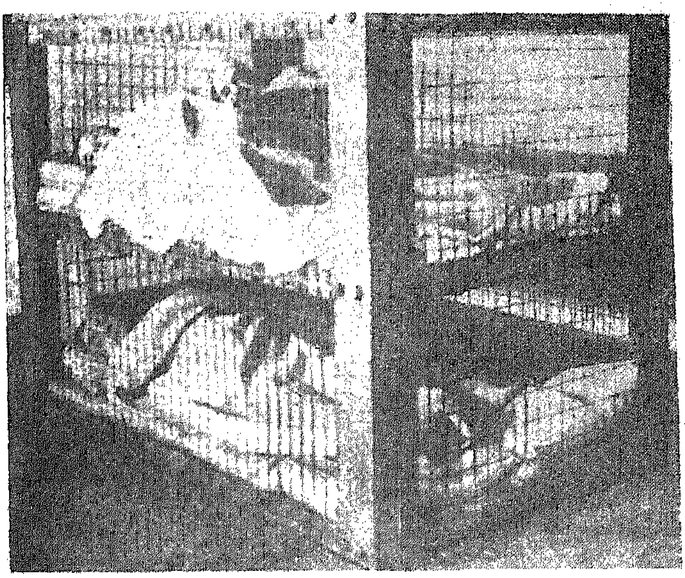

جدیداً چنان چراغهای الکتریکی اختراع نموده اند که شعاع غیرمرئی ما تحت شعاع سرخ از آن تابش میکند و چون شعاع مذکور دارای حرارت است بنابر آن ذریعهٔ آن کباب پخته کرده و بعضی از حبوبات را بریان مینمایند. اگر یك قطعه گوشت گاورا به ضخامت یك انچ بدست آورده وبرروی صفحهٔ میزی که درمیان این دوچراغ نهاده شده بگذارند وشعاع آن را متوجه گوشت مذکورسازند بعد از نه دقیقه گوشت مذکور سرخ شده وکباب میگردد. جواری در ظرف دو دقیقه بریان شده وازهم میشگفد.

اگر دروازه ها را رنگ وروغن و وارنش داده وبعد در معرض تابش این شعاع قرار بدهند بعداز ۶۷ دقیقه کاملا دروازه‌ها خشك میشود و حال

آنکه خشك نمودن آنها ذریعهٔ جریان هوا کم از کم ۲۴ ساعت وقت بکار دارد . حرارت شعاع غیر مرئی ما تحت شعاع سرخ با حرارت شعاع آفتاب که بعد از طی ۹۰ ملیون میل فاصله در زمین میرسد خیلی شباهت بهم میرساند .

چپرکت های دو منزلهٔ دو نفری

در این اواخر برای خانواده های برطانوی که عایدات سالیانهٔ شان بیش از ۳۵۰ پوند میباشد از طرف وزارت امنیت داخلی چپرکت های دو منزلهٔ فولادی ساخته شده و در بین فامیلی ها توزیع گردیده است . چپرکت های مذکور [illegible] ۶ فت و ۳ انچ [illegible] بوده وهر منزل گنجائش دو نفر را دارد .

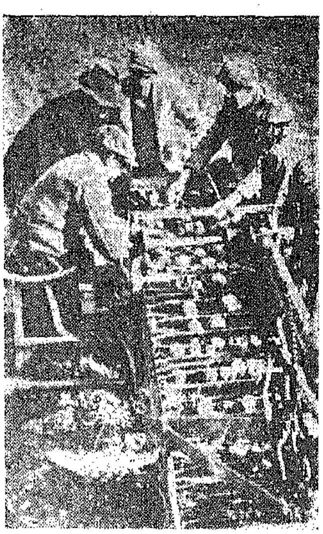
رادیو های جدید [illegible] بحری

[illegible]

تنویر ذریعهٔ بی سیم

علماء مصروف تجارب وتحقیقات علمی بوده ومیخواهند قوای برقی را از آفتاب تحصیل نمایند وبرعلاوه تنویر را ذریعهٔ بی سیم عملی گردانند چنانچه دراین اواخر یك گلوب برقی را ذریعهٔ بی سیم منور نموده اند . اگر تنویر ذریعهٔ بی سیم عمومیت حاصل کند آن وقت بسا مشکلات از بین برداشته خواهد شد . علماء برعلاوه مادهٔ اختراع کرده اند که در اثر آن ریشهٔ نباتات بصورت فوری نشو ونما می یابد . این ماده حیثیت شش را داشته و نباتات بواسطهٔ آن هوا را تنفس می نمایند . این اختراع زمین های بائر و عریان را به مرغزار های سبز و خرم متحول خواهد ساخت .

ماشین جدید درو کردن کچالو

مستر گارنر و مستر موری برای درو کردن وچیدن کچالو اززمین ماشین جدیدی اختراع نموده اند وبذریعهٔ این ماشین دوثلث کار را که ذریعهٔ عمله انجام می یافت تخفیف داده اند . بواسطهٔ این آله کچالو از زمین بلند و کنده شده و ذریعهٔ یك آلهٔ بلند کننده بر روی ماشین می آید . در گرد ماشین آدمها ایستاده اند . سپس ازاین ماشین کچالو در میان خریطه های مخصوصی که در آخر آن است افتیده وسنگ وخاك آن پس به مرکز ماشین فرستاده شده واخیراً برروی زمین می افتد .

طول باسیل تیفوئد

دراثر تحقیقات جدیدهٔ علمی چنین کشف نموده اند که طول باسیل تیفوئد بصورت عمومی به ۳ میکرون یا $\frac{۳}{۲۵۰۰۰}$ حصهٔ یك انچ بالغ میشود اگر این باسیل برابر یك مسطرهٔ که طول خط آن یك فت باشد بزرگ گردد در این صورت و ازروی این نسبت طول خود مسطره باید به بیست میل بالغ گردد .

قدرت به مقاومت مرض

هنری سمنریکی از اساتذهٔ طب دارالفنون کولومبیا چنین کشف نموده است که انسان درسن ده سالگی بمقابل مرض قدرت تامی دارد وآن را ازخود بابزرگترین قوت دفع می نماید واگر

انسان بتواند این قدرت را در خود تا طول حیات حفظ کند در آنصورت البته ممکن است تا پنجصد سال زندگانی نماید.

موتر های تهیه کنندهٔ بخار

این فوتو یکی از موترهای تهیه کنندهٔ بخار را با واگون آن که برای اولین مرتبه در ناحیهٔ چسوساک مورد امتحان و تجربه قرار یافته است نشان میدهد در حصص مشرقی لندن ازین موتر فوائد زیادی گرفته و تعداد بسیاری از آنها را بکار خواهند افگند. موضع تهیهٔ بخار در این موتر خیلی مفید بوده و بذریعهٔ آن سالانه ۸۷۵۰ گیلن تیل را میتوانند حفظ و ذخیره نمایند. مادهٔ محترقه این موتر ذغال سنگ [illegible] بوده و موتر مذکور میتواند که بفاصله ۱۰۰ میل بدون تحصیل دوبارهٔ سوخت حرکت نماید.

مادهٔ جدیدهٔ کشندهٔ میکروب

داکتر دوبس استاد جامعهٔ کولومبیا ومعاونین آن از مادهٔ عفنهٔ که در [illegible] تشکیل می یابد مادهٔ کیمیاوی کشف نموده اند که نسبت به جمیع مواد کشندهٔ جراثیم مؤثر تر و از سلفانیلامید و مشتقات آن هزار مرتبه شدید تر است. این ماده بنام [illegible] یاد میشود.

دوای زهر بر زهر

در ولایت سوت داکوتای امریکا [illegible] کشف [illegible] که خلاصهٔ آن حسب ذیل است: اگر سگی را دوائی سمی بدهند البته سگ خواهد مرد [illegible]

میدانی چه کس درحیات دوستدار خود است ؟؟ کسیکه مانند دشمن قوی ونیرومند با خویش در جدل است. «هامر ینگ»

خواب برقی یااصول جدید تخدیر

خواب برقی نوع جدید تخدیر است که علمای جامعهٔ شیکاگو آن را بحیوانات تجربه نموده وثابت کردند که این طریقه موارد استعمال زیادی دارد چنانچه اگر جریان برق درنخاع شوکی حیوانات صورت بگیرد برای حیوان موصوف خواب عارض شده وهوش بکلی زائل میگردد وعمل تخدیر صورت میگیرد. اهمیت این نوع تخدیر آنست که طبیب به وضعیت مخدرشدن مریض کاملاً اقتدار و سلطه دارد وحال آنکه این وضعیت درد یگر دواهای مخدره ازقبیل کلوفورم وغیره وجودندارد. اگرچه چهل سال پیش راجع به این نوع تخدیر فکری بمیان آمده ودر ۱۹۱۱ تجربه هم کرده بودند ولی بعدها به علت غیر معلومی این طریق به تعویق افتاد تا آنکه امسال در بارهٔ آن بصورت بهتر وعلمی تری داخل عمل وجدیت گردیدند.

شراب از ذغال

معادن ذغال اینک خبیث مغارهٔ معمائی الادین رابخود گرفته است چه بسا چیزهای عجیب از آن استخراج میشود. بعد ازجنگ امروزی خواهیم نگریست که عمارات ازذغال آباد شده وحتی پنجیرهٔ روزنه‌ها راازآن درست خواهند کرد. درعوض سفال از ذغال ادوات وظروف آماده نموده وفرنیچر خانه باالباس نیزازآن ساخته خواهد شد. گذشته ازآن ازذغال در تهیهٔ شراب ترکیبی کار خواهند گرفت. ازروی تجربه‌ها چنین ثابت شده است که قوهٔ برقیه بعدازاین ازذغال استحصال خواهد شد.

منسوجات از نبات بحری

طبق اطلاع تازهٔ که ازبرطانیه داده شده است ازیک نوع نبات بحری به‌اسم (سی وید) نخ مصنوعی تهیه کرده وبعد ازآن منسوجات آماده می‌نمایند. ازنبات مذکور مادهٔ به‌اسم الجینک ایسد استخراج میکنند واگراین نبات خشک شود از ۲۰ الی ۳۰ فی صد آن رااین ماده تشکیل میدهد. الجینک ایسد رادرایسد دیگر حل وازآن تار مصنوعی محکم ومتین بدست می آرند. ازخصوصیات این تارمصنوعی یکی آنست که قابلیت احتراق راندارد واگر آن رابه پترول آغشته نموده وبعد در بدهند در آن صورت پترول درخواهد گرفت ولی اصل لباس بحال خود باقی خواهد ماند. برای خانم‌ها هم ازین ماده لباس درست میکنند. طبیعی است این اختراع اهمیت بسیار بزرگی داشته ودرعالم منسوجات تحول بزرگی بروی کار خواهد آورد. خوبی دیگر آن این است که تهیهٔ آن نسبت به دیگر تارهای مصنوعی ارزانتر تمام میشود

طلا از گندم

یکی ازاختراعات خیلی مهمی که دراین اواخر رو داده همانا طریقهٔ جدید استخراج طلا از گندم است. راجع به اختراع مذکور صرف اینقدر گفته شده است که کاه قطع شدهٔ گندم را برای

۲۴ ساعت در آب ترمیکنند کفی که ازین آب پیدا میشود دارای مقداری طلامیباشد. سپس آن‌را بااصول مخصوصه تجزیه نموده ودرنتیجه طلابدست می آرند.

سرش از استخوان

درین‌روزهادر برطانیه‌نمیگذارند که‌استخوان‌هارا بخاك دفن‌نمایند بلکه‌ازدهن دکان قصاب‌ها وخانه‌ها استخوان‌را جمع کرده‌واز آن‌سرش مخصوصی تهیه میکنند که‌در صنعت طیاره سازی موارد استعمال زیادی‌دارد وهم‌چنان برای‌بمب‌های شدید الا نفلاق ازاستخوان نایتروگلسرین استحصال میکنند. ازسرش‌مذکور درخمیاره‌ها، فیوزبمب‌ها استفاده‌های زیادی‌می‌نمایند.

چای‌جوش ازپورسلین

دربرطانیه چایجوش های چینی برقی تازه اختراع نموده وازآن فوائد زیادی بدست می آرند. مردم‌به‌چایجوش برقی ضرورت واحتیاج تمامی داشته وچایجوش های جدیده نسبت به‌چایجوش های فلزی بیشتر توسعه حاصل کرده است این‌ظرف گنجایش ۳ پنت آب‌راداشته وازخاك چینی ذریعهٔ قالب‌های مخصوص آماده میشود. اولا ظرف موصوف‌را در کور های مخصوص کوزه گری حرارت‌میدهندتارنگ آن نیلی تیره گردد بعد به کورهای مخصوص دیگر آن‌رابه‌حرارت خیلی‌زیاد پخته میکنندوسپس به اصول مخصوصه اسباب وسامان برقی را به آن نصب می‌نمایند. امروز ادوات وظروف چینی وسنگی موارد استعمال زیادی پیدا کرده وآن هارا بااصول مختلفه محکم میسازند تا بکار فولاد برآیند.

[illegible]

[illegible] (۱۰۰۰۰۰۰) [illegible] ۱۹۳۸ و ۱۹۳۹ [illegible] ۳۰۰۰۰ [illegible]

انسان باید هروز بمحا کمهٔ خودبپردازد واگر گناهی کرده است فوری ازخویش انتقام بکشد.
«سینیکا»

چوب درشت ۱۰۰۰۰۰ ملیون مکعب فت چوب اره شده بمصرف میرسد وحال آنکه نموی درخت ها درجنگل سالانه ۷۰۰۰ ملیون مکعب فت میباشد ازروی این حساب درظرف مدت بسیار کوتاهی جنگل ها بکلی ازبین خواهدرفت اینک درآینده ذخیرهٔ بسیار بزرگ مصرف کاغذ درخت ها وجنگل های بانس میباشد چه جنگل های مذکور بسیار به سرعت نشو ونما مییابد . یک ساق درخت بانس در ۲۴ ساعت باندازهٔ ۹ - انچ بلندمیشود .

الکل از کچالو

درین اواخر ازجاپان این خبر براد کاست گردید : «بنسبت قلت پترول مناقلات ذریعهٔ موتر دچار مشکلات گردیده وحکومت جاپان برای اینکه مشکل قلت پترول راازبین بردارد فعلاً مصروف تحقیقات وتجربه های علمی بوده ومیخواهد ازرابر پترول استخراج کند» دوروز بعد رادیوی بتاویا چنین اعلان کرد : «علما ومتخصصین کوشش دارند تاازیک نوع کچالوی شیرین الکل استخراج نمایند برای عملی ساختن این نظریه فعلا درچندین تصفیه خانهٔ شکر مصروف امتحان وتجربه میباشند» .

سپرت موتر از سنگ رس

فعلا دراسترالیا ازمیدانهای وسیعهٔ سنگ شیل (نوعی ازسنگ که باخاک رس مخلوط بوده وورقه ورقه میباشد) سپرت موتر استخراج می نمایند . اولا سنگهای مذکور راخوب خورد نموده وبعد ذریعهٔ حرارت فوق العاده آن راگرم می نمایند دراثر این حرارت از سنگهای مذکور بخار متصاعد میگردد . این بخار دریک موضع مخصوص دیگر غلظت پیدا کرده ودرنتیجه به تیل خام تحول مییابد . سپس تیل مذکور راتصفیه کرده وبحیث سپرت موتر یاگیسولین از آن کار میگیرند واگر آن را باز تصفیه نموده ودراین خصوص توجه تمامی نمایند البته در انجن های جدیده هم از آن استفاده خواهند نمود . این تیل را ذریعه یک لین پایپ که بفاصلهٔ ۳۵ میل ممتد شده است به استیشن راه ریل میرسانند .

در هر فرصتی متوجه بخود باش ،ببینی چه بودی ،چه هستی وچه میخواهی بشوی باینصورت از گناهان مبرا خواهی ماند . «زبستیان برانت»

کورنی مهم وقائع

په ۱۳۲۱ کښې

ښاغلی یار محمد خان «نظامی»

د ۱۳۲۱ کال شروشور هر مملکت ته رسیدلی، او هیڅ ملک به په دنیا کښې نه وی چه ددې خونړی جګړی څخه چه ن ورځ ئې په ټوله نړی احاطه کړیده، مامون او محفوظ پاته شوی وی .

ښاغلی یار محمد خان «نظامی»

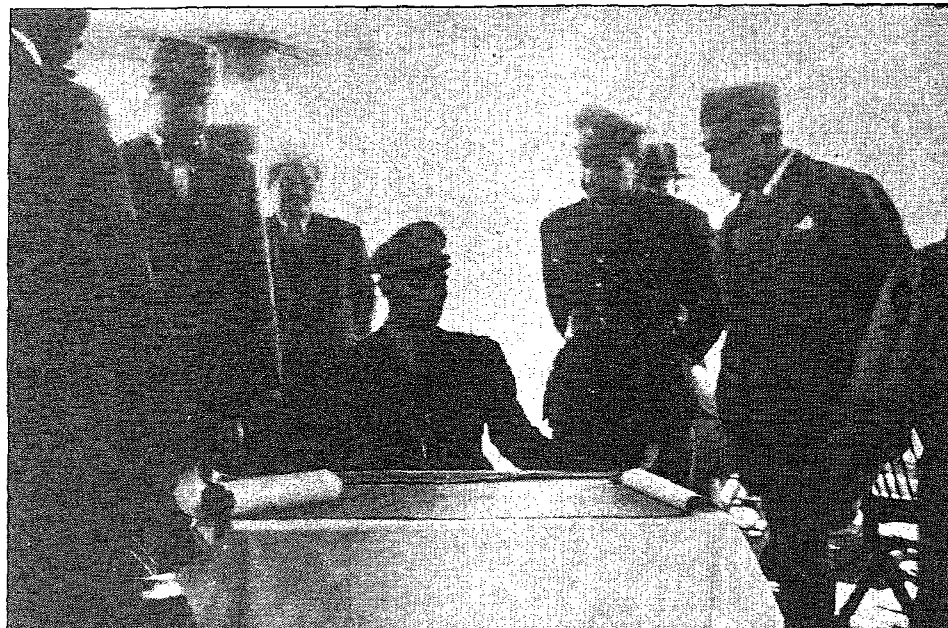
زمونږ خوږ او ګران وطن افغانستان امری مملکت دی چه د پاك خاوند په فضل او مرحمت او د خپلی کلکی بې طرفی او صلح خواهی په سبب ورکښې تراوسه ددې بلا د اثر څخه مصئون او مامون پاته دی ، او بې له هغو انسانی اونوعی تأثراتو چه زمونږ زړونه ئې غمجن کړی، د خدای په فضل زمونږ کال په آرامی تېر شوی .

ملت او حکومت دواړو په اتفاق سره لاس یو کړی، دیوه نصب العین دپاره په کامل اتفاق د خپلو مقاصدو او مملکتی مرام په رسولو او نېکمرغی او ښه بخت ته گرم شوی .

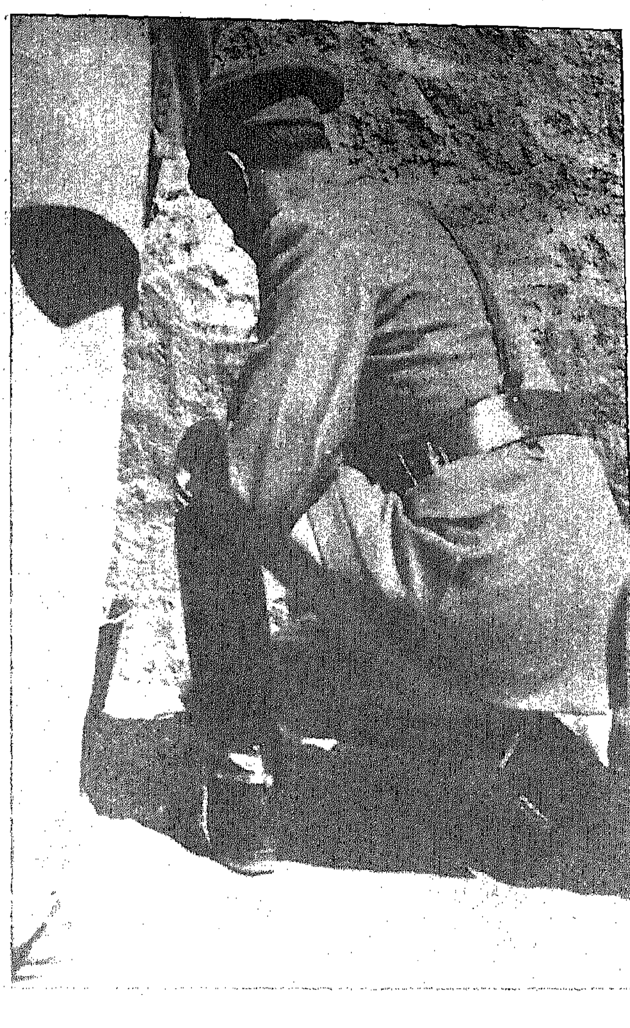
اوس هم زمونږ په دې لاندې [illegible] کښې شوی [illegible] شوره او [illegible] گذارشات او وقائع چه [illegible] دولتی په اجرا [illegible] کښې [illegible] تاریخ په ترتیب [illegible] د ښاغلو [illegible] د معلوماتو [illegible] لیکو .

[illegible]

[illegible]

هما یونی اعلیحضرت دحبیبیې دښوونځی دنوی ودانۍ نقشه ګوري

دهمدی لامله په دې بختوره دوره کښې چه دمملکت ټولی چاری د اصلاح او دقیقی وارسی لاندی نیول شوی دی، دی کارخواته هم خاصه توجه شوی ده، لکه چه هر کال د حمل په لمړی ورځ کښې دملوکانه اشرف ذات له خوا دخپل گران ملت په عنوان فرمانونه صادریږی ، او همدوی ته په دغه فرمانونو کښې د نیالگیو د کښېنولو په خواوشا کښې تا کیداو توصیه کیږی . دادشاهانه ذات فرمانونه چه ملت ته په دې خصوص کښې توصیوی جنبه لری، په دې څوکالو کښې ئې دمملکت په ودانۍ او سمسور والی کښې ډېر لوی او ښه تاثیرونه کړی او خلك ئې دی مهم کارته متوجه کړیدی، لکه چه موږ ته معلومه شویده هر کال دنیا لگیو کښېنولو په وخت اونیټه کښې په مرکز او ولایاتو کښې په ملیونونو نیالگی ایښودل کیږی .

دمیلاد النبی (ص) احترام

در بیع الاول په ۱۲ چه دپاك نبی محمدمصطفی صلی الله علیه وسلم دمولود بختوره ورځ ده داعلیحضرت شهید سعید (رح) دحکومت دابتداء څخه تراوسه پوری هر کال، ددې بختوری ورځی په مناسبت په سلامخانه کښې لوی مجلس جوړیږی، سږکال هم دتیرو کلونو په شان ددوشنبې په ورځ په ۱۰ دحمل او ۱۲ دربیع الاول په سلامخانه کښې مجلل ترتیبات نیول شوی و اوددې لوئی او محترمی ورځی داحترام دپاره یو مجلس منعقد شو چه محترمو علماؤ او عالی رتبه مامورینو پکښې شمولیت درلود.

دسهار په ۹ بجو ج ، ع ، ج ، ا ، ا نشان والا حضرت اشرف صدراعظم صاحب هم ددې مجلس دشرکت دپاره تشریف راوړی و، لمړی فضیلت ماب مولوی یارمحمدخان دمولود شریف ددې مبارکی او بختوری ورځی په اهمیت اودپاك رسول صلی الله علیه وسلم دلوړ شخصیت په شاوخوا کښې یو ه دلچسپه وینا وکړه، له دېنه وروسته جناب قاری محمد عمرخان دقرآن کریم څو آیتونه ولوستل.

په خاتمه کښې دملوکانه داشرف ذات او دافغانستان دسعادت او نیکبختی دپاره دعاگانی و شوی ، او د حاضر ینو له خوا دهغه د دعا تائید وشو او مجلس په لسو بجو خاتمه ومونده.

دحبیبی دعالی مکتب نوی ودانی

دثور په (۷) ددوشنبې په ورځ ترماښپین وروسته په نوی کابل کښې دحبیبی دښوونځی دنوی ودانۍ لمړی خښته اعلیحضرت همایونی پخپل لاس په خورا ښو مراسمو کښېښوول، او نورهم موږ وینو چه هروخت په ودانیو او ښارجوړولو او دنوو ښوونځیو په تاسیسو لو کښې ښه ښه اقدامات کیږی او دا ثابتوی چه زموږ دمملکت نصب العین یو علمی نصب العین دی او زموږ دراتلونکی ژوندون بنسټ علم دی . معرفت هغه لمړی شیز دی چه یوها نواولیا ؤتوجه خاته جلبوی شنگه چه په ژوند کښې

ای بشر ! کار کلمهٔ سحر کار یست ، کار روح سعادت است ، کار گنجینه و حامی آرامش است.

«هینریش زیدل»

دعلم فضیلت اواغیزه څرګندوي اونوبلای شو چه دالا ردمملکت دنیکمرغی اوفلاح دتامین دپاره یوه ښه اوروښانه لارده .

مونږ له خدایه غواړو چه ددې ټولو اقداماتو له نورو هم ارته شي، او دحبیبي دښوونځي دنوي ودانۍ په شروع چه دقدامت له حیثه زمونږ دهیوادلمړی عصري مدرسه ده دښه انجام اود کشور دعلمي ژوند استقبال وشي.

دشهیداعلیحضرت پرمزارد ګلو دګیډیو اېښودل

دسه شنبې په ورځ دجوزا په (۱۲)ع ، ج کال کوربو لودترکیې نوی سفیر په (۱۱) بجو داعلیحضرت شهید پرمزارد ګلو ګیډۍ کښېښوده .

* * *

دطب فاکولتې چه دعلم اومعارف دروزنې اعلیحضرت محمد نادرشاه شهید له مهمو تاسیساتو څخه ده ، دعقرب په دوهمه چه اسم کال اې نوې شوې و ، په دغه مناسبت ددې فاکولتې او د طبي اودواجوړولو دمکتبو محصلین او تعلیمي او اداري هئیتونه [illegible] ورغلل او د خاطرې دعا او فاتحې [illegible] مراسمو [illegible] مراتب ئې څرګند کړل .

* * *

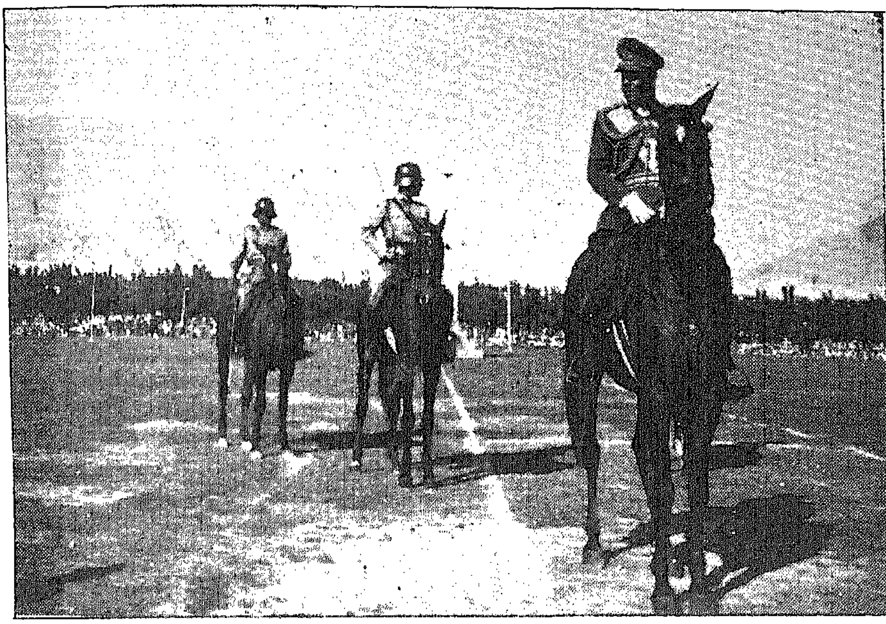
[illegible]

[illegible]

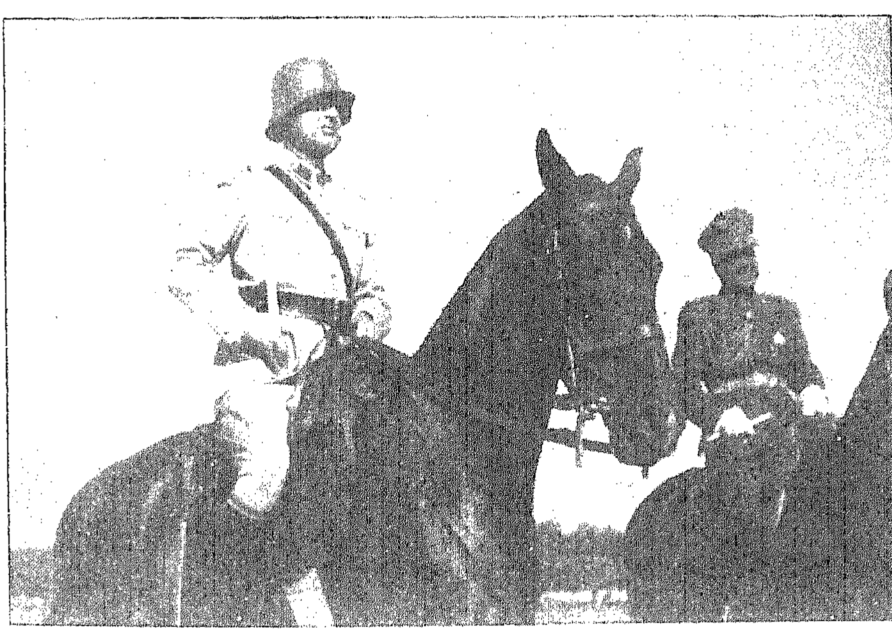
[illegible]

د خپلواکۍ د جشن په امرې ورځ همایوني اعلیحضرت
د عسکري سلامي اخیستلو په وخت کې

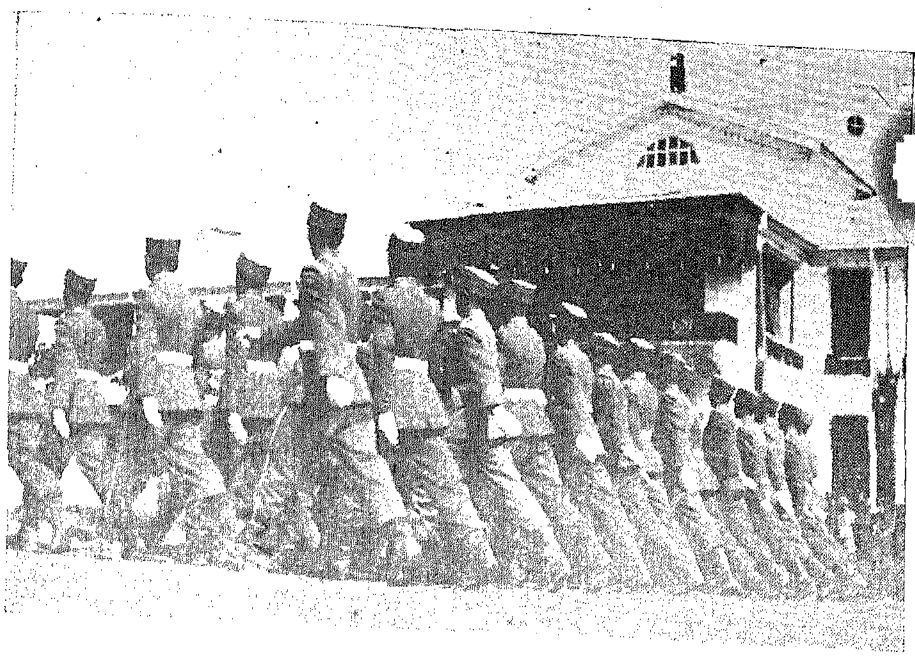
ع، ج، ا، ا نیمان غازی والاحضرت سردار شاه محمود خان د حرب وزیر د رسم گذشت په وخت کښي

[illegible] رسم گذشت په وخت کښي

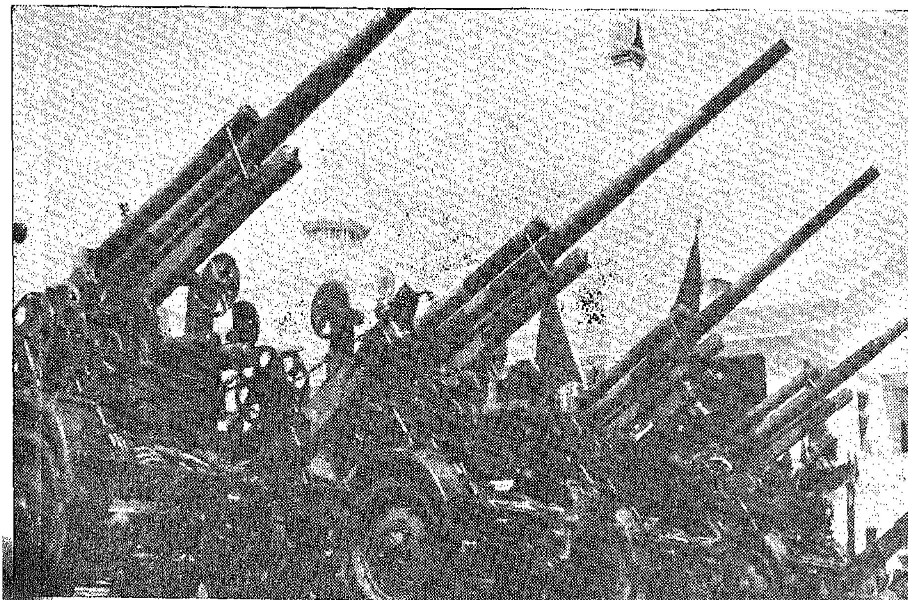

یوه ټولۍ سپاره عسکر دعلم مبارك سره د رسم گذشت
په وخت کښې

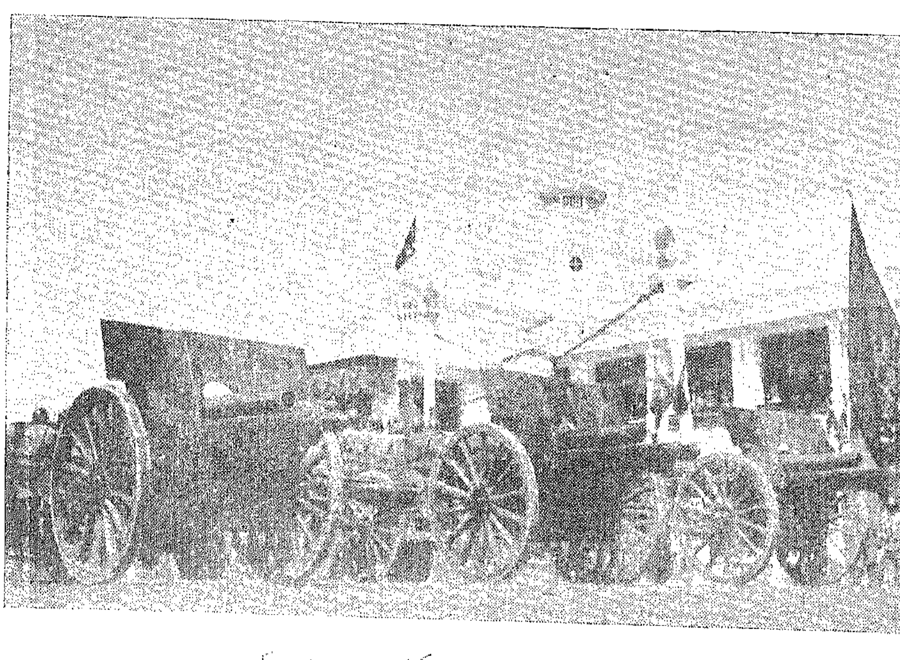

[illegible]

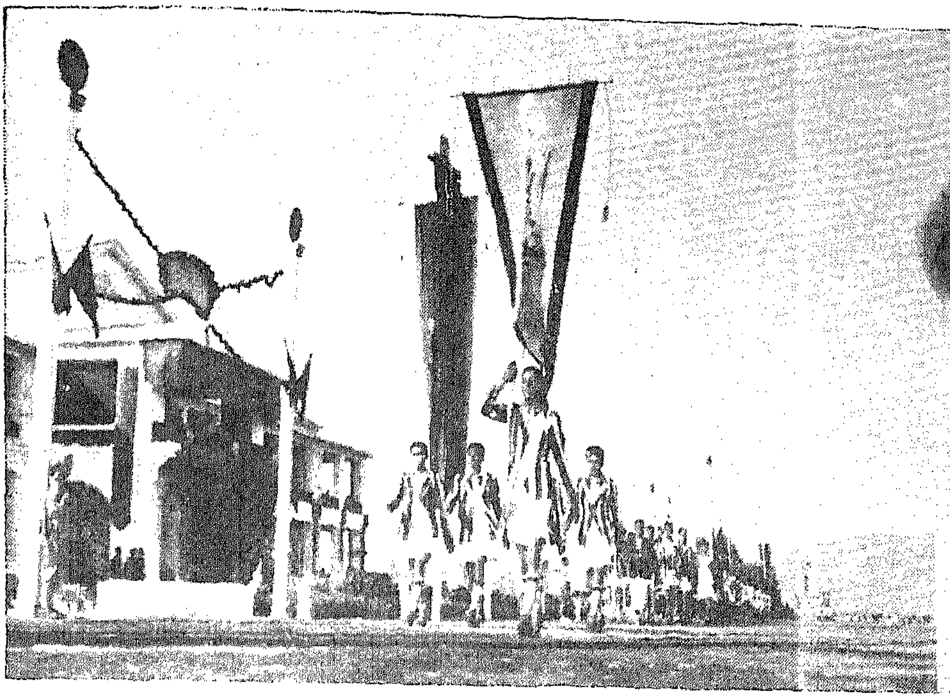

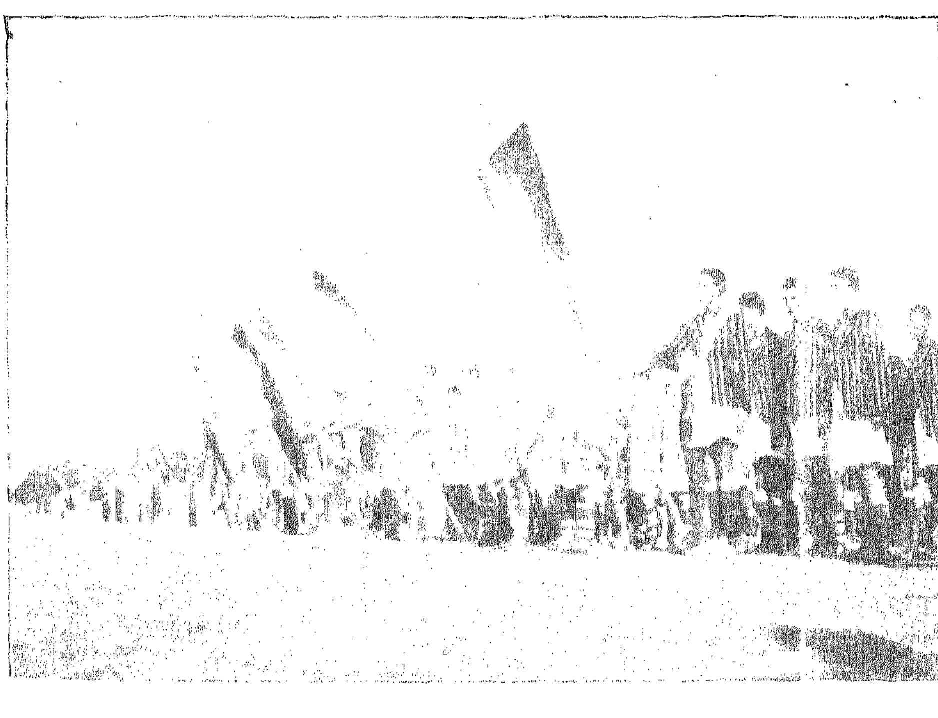
ځینی جګک خولی توپونه د رسم ګذشت په وخت کښې

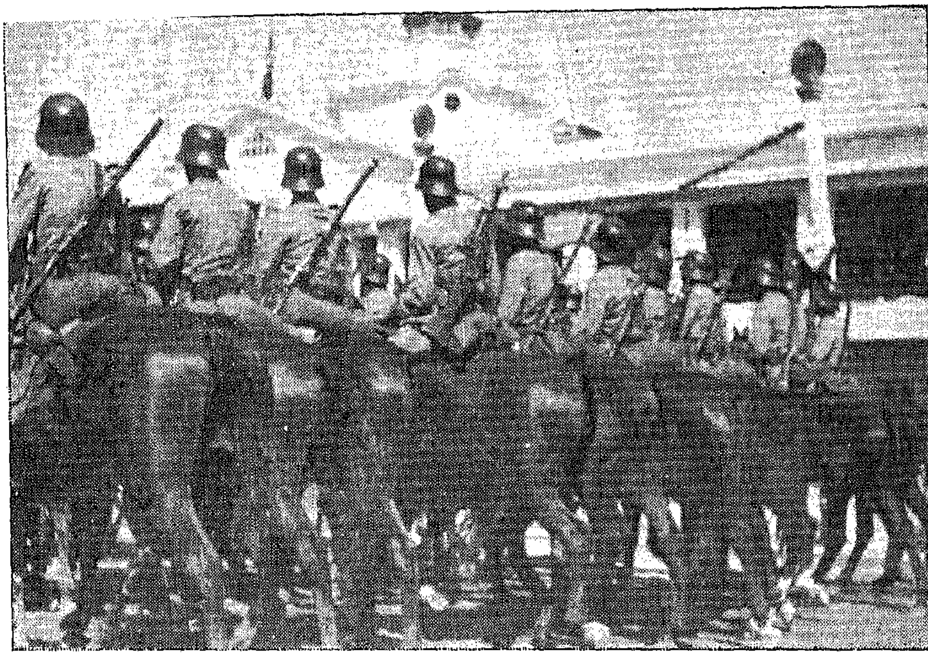
خو بطری په توپونه د رسم ګذشت په وخت کښې

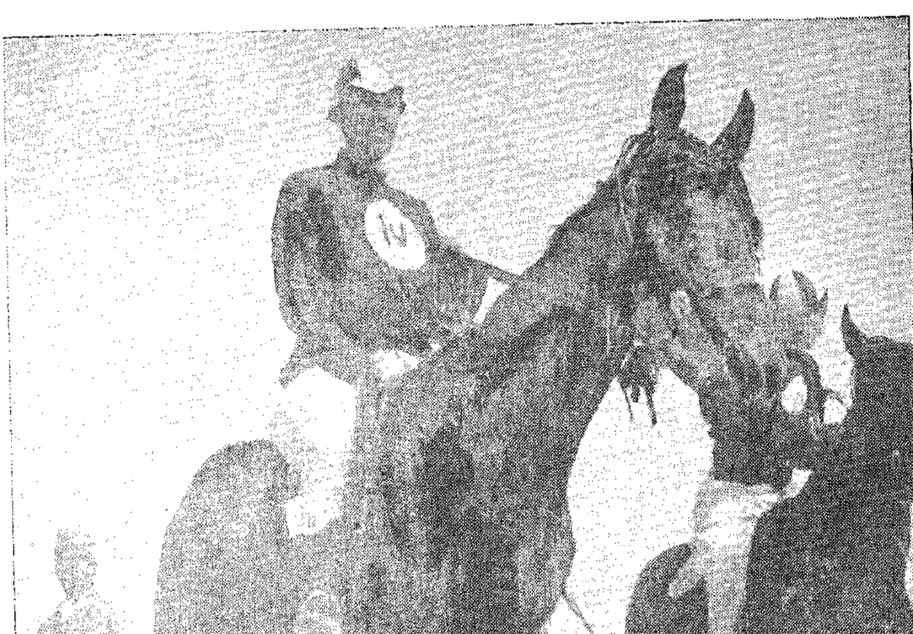
د معارف ورزشکاران د رسم گذشت په وخت کې

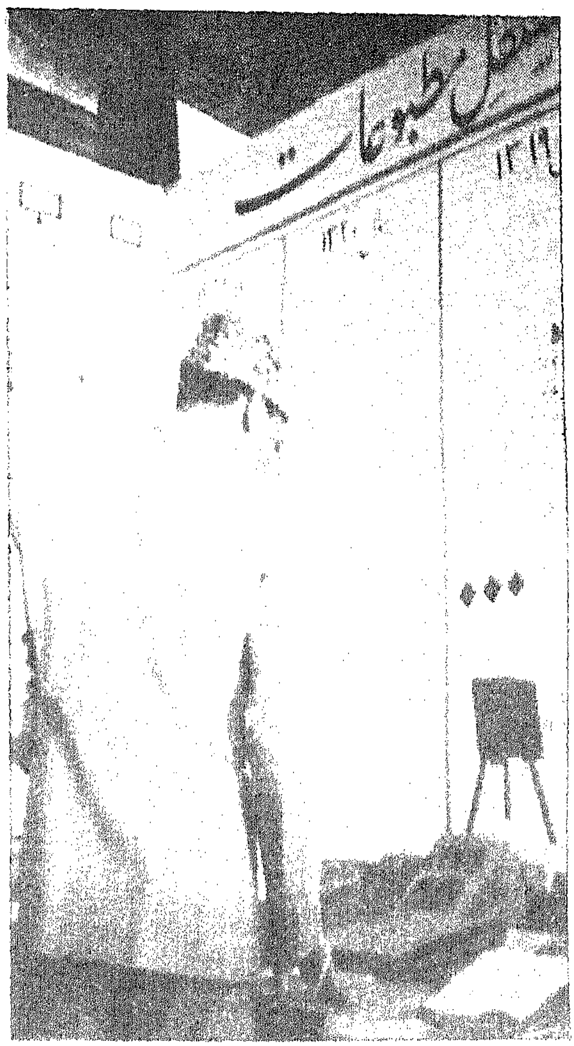
[illegible]

يوه ټولۍ سپاره عسکر د رسم گذشت په وخت کښې

د آس ځغلولو د مسابقې دوهم او دريم لمبر سړي

مطبوعات
۱۳۱۹
۱۳۲۰

کار انسانرا از هر بلیه نجات میدهد . زنجیر های بدبختی را میگسلاند واقوام را آزاد ومسعود میگرداند .
« مینریش زیدل »

دملی شورا دڅلورمې

دورې ددریم کال افتتاح

ددوشنبې په ورځ دجوزا په ۲۵ په شاهی سلامخانه کښې دملی شورا دڅلورمې دورې ددریم کال دافتتاح په مناسبت یو لوی مجلس منعقد شو ، په دې مجلس کښې ج ، ع ، ج ، ا ، انشان والا حضرت سردار محمدهاشم خان صدر اعظم اونورو محترمو وزیرانو او دملی شورا او مجلس اعیان جمعیت العلما اعضا او ملکی لوړو مامورینو ، او عسکری منصبدارانو ترغنده مشرانو پوری شمولیت دراود ، دملوکانه اشرف ذات موکب هم تشریف راوړی ، اوبیا (۱۱) بجو همایونی اعلیحضرت دراډیو په ذریعه یځپله مهمه وینا دملی شورا دڅلورمې دورې دریم کال افتتاح کړل .

دوالاحضرت اشرف صدر اعظم په حضور

دملی شورا دوکیلانو تشرف

دملی شورا اعضاد کالنی تعطیل په مناسبت چه خپلو کورونه تللی و پس د رخصتی دتما میدو څخه چه بیرته کابل ته راغلل ، دچهار شنبې په ورځ داسد په (۲۸) د ع ، ج عبدالاحد خان دملی شورا رئیس په مشرتوب دوالا حضرت اشرف صدر اعظم حضورته دصدارت عظمی مانۍ ته ورغلل اوبیا (٤ بجو او ۱۰ دقیقو) دوالاحضرت دحضور تشرف ئې حاصل کړ .

دخپلواکۍ د ۲٤ کال جشن

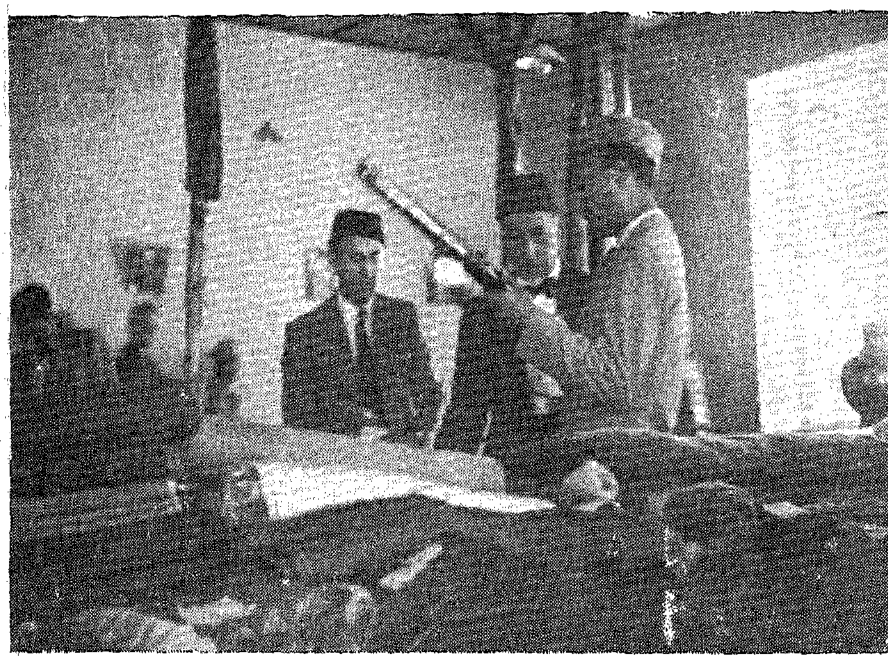
دخپلواکۍ د ۲٤ کال دجشن دپاره هم دتیر وکالو په شان ښه ترتیبات نیول شوی و او دملت اوحکومت له خوائی په خورا مینه استقبال وشو .

د سنبلې په لمړۍ ورځ چه سم دتاکلی پروگرام سره د جشن افتتاحی مراسم اجرا کیدل لوړ ملکی مامورین اوعسکری منصبداران ، دملی شورا ، او مجلس اعیان اعضاء او نور مشران او سپین ږیری چه دځه دوزارت دربار له خوا د کارتونو په ذریعه را غوښتلی شوی و په شاهی سلامخانه کښې حاضر وو اوبیا تاکلی وخت باندې داعلیحضرت همایونی موکب تشریف راووړاو دتشریفاتی ټولګی عسکر او موزیک او دټولو حاضر ینو له خوا پادشاهی سلام او احترام وکړ شو .

اوپر (۸) بجودهمایونی اعلیحضرت په موثره اولوړه وینا سره د(نشر الصوت) په‌ذریعه‌د استقلال د(۲٤) کال جشن افتتاح کړ شو او ټولو وګړو د خپل ګران ټولواك لوړه وینا چه دراډیوپه ذریعه براډ کاست شوه په خورا مینه او دلچسپۍ واوریده . ور وسته اعلیحضرت اشرف دټولو حاضر ینوپه ملګرۍ حضوری چمن ته د عسکر دتیریدو د کتلو دپاره تشریف و یووړ او ټول عسکر په خورا انتظام تیر شوه ، او د عسکر د تیریدو منظره دخوښۍ او مسرت وړوه او د استقلال د میناو په زړو کښي ئې ژوری اغیزی وکړی ، انهوه ئې داچه تر(٦) و رځو پوری سم دتا ټکلی پرو ګرام سره ډول ډول لوبي او مسابقی ، ملی اتڼونه ، خټ بیال هاکی ، پهلوانی اونور ښه ښه نمایشونه وشوه او داملی جشن په ډیره خوښی اومسرت تیر شو ، مونږ د همایونی اعلیحضرت ګټوره افتتاحیه وینا خپلو ګرانو لوستو نکو ته دا ستفادي دپاره لاندی ليکو .

د همایونی اعلیحضرت وینا د جشن د افتتاح په ورځ

[illegible]

همایونی اعلیحضرت په ننداړتون کښې

ع ، ج ، والاحضرت سردار محمد نعیم خان
دمعارف وزیر او دصدارت عظمی لمړی
معاون چه دخپل وطن لهودانی او سر سبزی
سره ډېره مینه او عشق لری ؛ سږکال
پسرلی دنهال ایښو دلو په ورځ
دمعارف مامورینو سره د کابل په اساسی
دار المعلمین کښې تشریف لاری .

[illegible]

تنهایك سعادت‌است : آنهم در وظیفه ، تنهایك تسلی‌است: آنهم در کار . تنهایك لذت‌است : آنهم در زیبائی وجمال .
«کارمن سیلوا»

چه زمونږ ملت له لمړی ورځی څخه دخپل شرف دڅوند پاته کېده په دغه مقدسه کلمه پوری تړلی ګڼلی اوټینګ یقین لرم چه دیوه ملت وده اودعزت ژوندون یوازی دآزادی په فضا اود استقلال په رڼا کښې تامین کېدلای شي .

زما عزیزانو ! زمونږ اراده او تصمیم ، دروغی طرفداری په روغه ژوندون ګول اوداخاوره دجنګ څخه لیری درلوول دی اودغه طرز عمل دی چه زمونږ دملت له خوایه ټینګه تائید شوی اودهغه دخوندی کولو دپاره کاملاً حاضردی . زمونږ حکومت دغه سیاست په ښه تو ګه عملی کړی اودهغه دخوندی کولو دپاره ئی داد بخښو نکی اجراآت کړی دی.

نورد مملکت داخله امور ددغه سیاست په اغېزه ، ترهغه ځایه چه نن ورځی مشکل وضعیت مرسته کوی په ښه ډول په جریان کښې دی ؛ حکومت اوملت دوطن دچارو دپرمخ بیولو دپاره لحمدلله په یوه لاس اوسره یودی .

په پای کښې داستقلال دحاصلو ونکی یعنی اعلیحضرت شهید پرپاك روح اونور وشهیدانو چه دخپلو وینو په تویولو سره ئې دوطن اوداستقلال دبیرغ نوم لوړ کړی دی دعالیزم‌اوبخښنه ورته غواړم ، اودخښتن تعالی له لوړ درباره چه دخیر اوشر مقدرات دده دقدرت په لاس کښې دی التجا کړو چه زمونږ ګران وطن اوملت دی له هرډول ناوړو پېښو څخه پخپله ساتنه کښې ولري اوانسانان دی دنړی ددې سولحوونکی اوره وژغوري . » (پای)

❀ ❀ ❀

هو! استقلال دبشر دهری طبقی اوملت حق‌دی‌نوهم داسبب دی‌چه دبشر هرفرد ددې‌طبیعی اومقدس حق دحاصلولو دپاره ځان ، مال ، اوخه چه دده په واك کښې وی قربانوی .

دپښتانه ملت هم دخپل طبیعی حق سره سم ځانته استقلال ګټلی اودځان په وینوئې‌هرکله ساتنه کوی ، نن دپښتون قام پوهیدلی چه استقلال په‌وینو ګټل کېږی اوپه علم ، کار ، زحمت صنعت ، یووالی ساتل کېږی چه ګټل په هغه شان وی اوساتل په‌دغه شان تورولی شو چه‌خدای په دافضا دبدبختی په وریځو توره نکړی اوتل ترتله به دحق پلوشې زمونږ غرونه ، رغو نه اوپاك زړونه روښانه ولری .

داعلیحضرت محمد ظاهرشاه دمیلاد
نه ویشتم کال

دمیزان په ۲۲ ورځ چه‌دافغانستان دګران اومحبوب پاچا اعلیحضرت همایونی دمیلاد ورځ

وه دتیرو کلو په شان پخواتر ماپښینه دلسو بجو څخه تردوو بجو پورې دکور دیپلوماتیك هیئت او دماپښینه وروسته ددوونیمو بجو څخه تردرې نیمو بجو لښکرې او کشورې عالي رتبه مامورین دکتاب دامضا کولو او داعلیحضرت همایوني دتولد دورځې دتبریك دپاره ددلکشا ماڼۍ ته تللي وو .

۲۳ دمیزان

یا

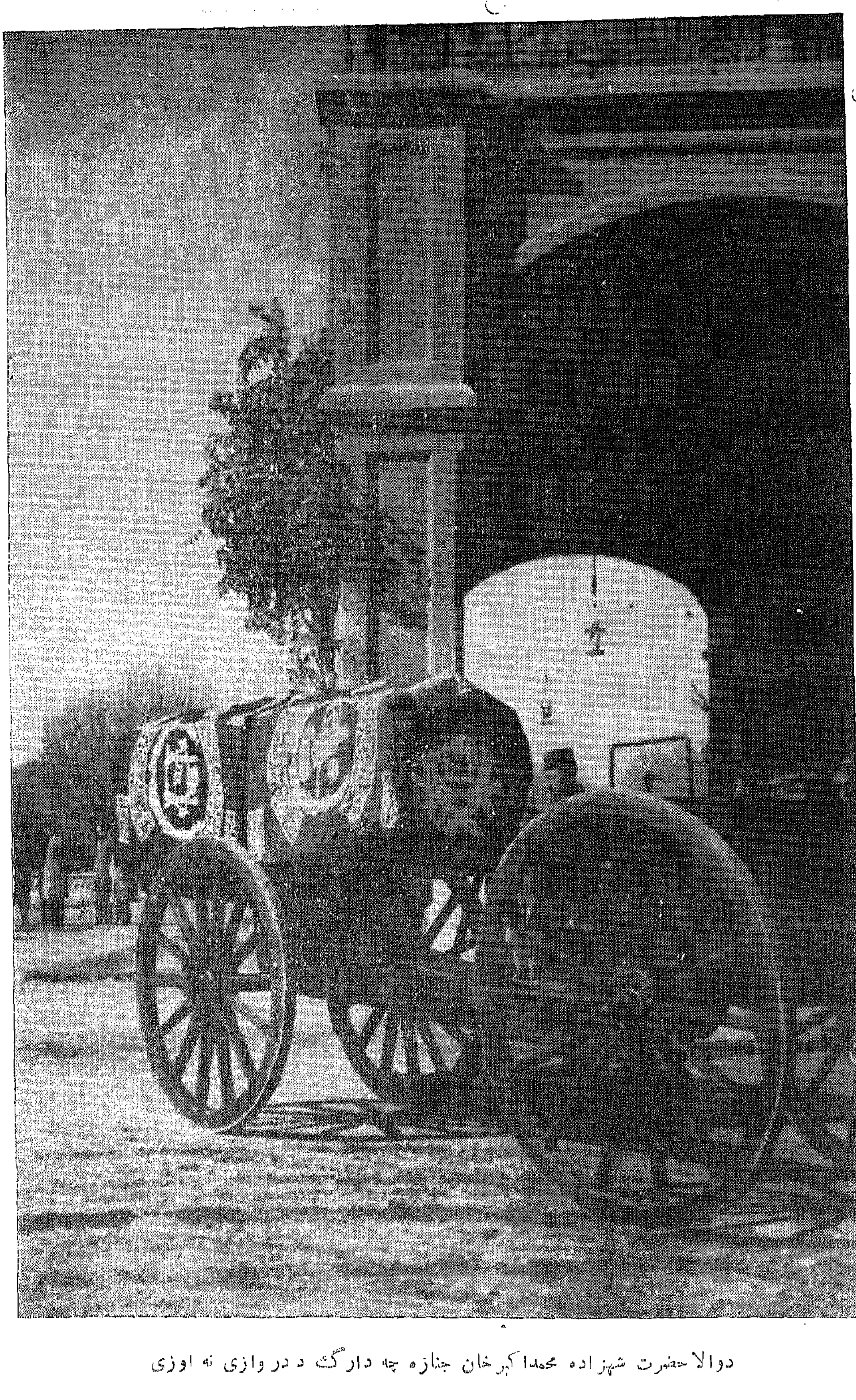
دوطن دنجات نېکمرغه ورځ

دمیزان په ۲۳ ورځ چه داورځ دافغانستان ملت ته ډېره ګرانه او مسعوده ورځ ده دافغانستان ملت داورځ دخپلو ملي اخترو په شان ښتوره او قدرمنه ګڼي ، ځکه چه ددې ښتورې ورځې قدر او اهمیت دافغانستان ټول ملت ته ثابت او معلوم دی چه په دې ورځ نوطن دافق تورې پردې په نیك مرغۍ او سعادت بدلې شوې او ددې محیط څخه نفاق [illegible] دوطن دصحیحو اخلاقو یعني اعلیحضرت غازي محمدنادرشاه شهید (رح) [illegible] په قوي متو او صحیح تدابیرو له منځه ورك شول .

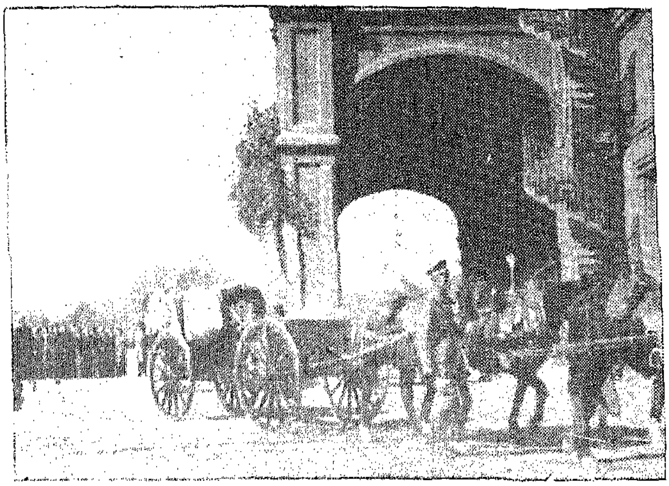
له دې کبله دافغانستان قدر [illegible]

[illegible]

[illegible]

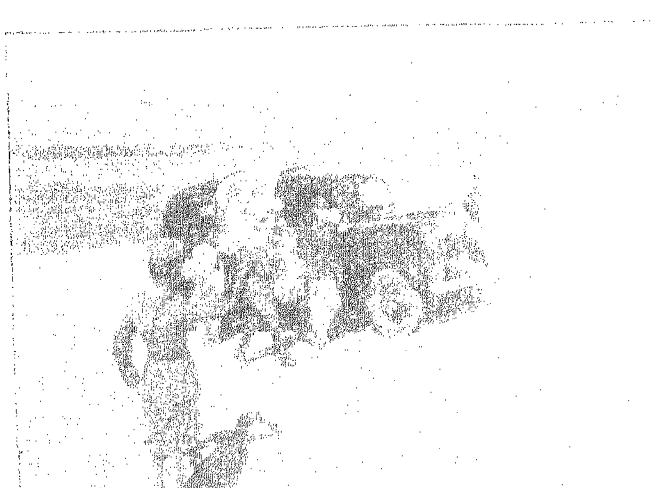
دوالاحضرت شهزاده محمداکبرخان جنازه چه دارگګ د دروازی نه اوزی

د پښتون نیمه
خوا شهزاده
جنازه چه د دوو
آتو پوسر بیره
وړه کیږی

د پښتون ځوان
مرګ شهزاده
جنازه چه
عیدګاه ته وړ دی
[illegible] او د
عکاسانو ګردان
[illegible] مجمع وره
[illegible]

وفيات :

دوالاحضرت شهزاده محمداکبر خان

حسرتناك وفات

په ډېر تاسف سره ليکو چه والاحضرت شهزاده محمداکبر خان دا عليحضرت محمد ظاهر شاه د افغانستان د ګران پاد شاه مشر زوی اوزړه ټوټه ، او د پښتانه ملت دستر ګو تور د قوس په (٥) د شپې پر يوه بجه د (٩) کالو او دوو مياشتو په عمر د انفلوئنزا او يرقان په ناروغۍ وفات شو ، او همايونی اعليحضرت او ملکه صاحبه او ټول ملت ئې غمجن اوویر جن کړه . انا لله وانا اليه راجعون .

دې وير زيا تو ونکې خبر د ټولو طبقاتو په زړو کښې ژور تاثير کړی ، او د پښتانه ملت هر فرد ئې چه د خپلې شاهی کورنۍ سره د زړه مينه او علاقه لري زيات متاثر کړه ، د فقيد شهزاده وفات دومره غمجنه پېښه ده چه په ليکلو کښې يو ره نه راځي .

د فقيد شهزاده جنازه پر (١١) بجو له ارګ را وايستل شوه د جنازی سره ج ع ج ، والاحضرت افخم سردار محمد هاشم خان صدر اعظم او والاحضرت غازی وزير حربيه ، والا حضرت سردار عالی محمد داؤد خان د مرکزی قواؤ قوماندان او ع ج والاحضرت سردار محمد نعيم خان د معارف وزير او د صدارت عظمی معاون او نور وزيران او د کور ديپلوماتيك هيئت ، او د اعيان او ملی شورا د مجلسو اعضا او وکيلان ، او د ماموريناو عسکری منصبداران ، مشايخ ، علماء او سپين ږيری په داسې حال کښې چه يوه مفرزه عسکر سره د خوتو يو په ماتمی ډول د جنازې پر دواړو خواؤ تلل پياده روان وه ، د سراك پر دواړو خواؤ اهاليو په منومو شهر و د جنازی سره مشايعت کاوه د جنازی لمونځ د عيد ګاه په مسجد کښې وشو . تر لمانځه وروسته ئې بيا جنازه په هغه امري ترتيب د مرنجان دتپې خواته چه هلته د شاهی کورنۍ اديره ده يووړه ، او دا فقيد شهزاده خاورو ته وسپارل شو چه تر (٣) ورځو پورې ئې د فاتحې اخيستلو مراسم چه د ملت او حکومت افراد و اشتراك په کښې درلود په خورا ويرناکه وه ونداله .

موږ په خپل نوبت دا عليحضرت معظم همايونی حضور ته خپل د زړه له کومې تاثرات عرض کوو او د خپل تعالی څخه د ملو کانه ذات او معظمی ملکې او د شاهی کورنۍ د عمر اوږ دوالی او سعادت او نيکمرغۍ غواړو چه د ملت ارزو گانی ددوی تر سيوري لاندې د سره شي .

هر کار که با شد وظیفهٔ محترم بو ده وشرط مقدم سعا دت حقیقی حیات شنا خته میشو د وسزاوار حرمت است. « ف ایبو همرت »

غ ، خیرمحمد خا ن پیلوټ او ب ءقلاه ربانی خا ن میخا نیك د یکشنبی په ورځ (۷) دسرطان په ۸ بجو چه دهوا بازی‌په رڼه گر ئي مشق کاوه ، متاسفانه ددوی طیا ری سقوط وکړ ا واوریه، واخیست دي دوونا کامو زلمیا نو دطیا ر ی دسقوط په اثر د اوی خپلتن ورحمت ته لحا نونه وسپارل « انالله وانا الیه راجعون » .

مرحوم خیر محمد خان پیلوټ

دطیاری دقوماندانی له خوا ددوی د تکفین او تجهیز [illegible] رسمي [illegible] سره [illegible] شوه .

اعلیٰ حضرت والا حضرت سردار محمد هاشم خان صدر اعظم [illegible] والا حضرت [illegible] وزیر [illegible] سردار شاه محمود خان [illegible] داؤد خان [illegible] مرکز دقواو [illegible] دوظیفه [illegible] دقوماندانی [illegible] ماموریت او عمال اوردي [illegible] عسکری تولی [illegible] زلمي دهوا بازانو [illegible] او علم

مرحوم [illegible] ربانی [illegible] میخا نیك

[illegible]

عزم‌وارده‌ٔتو اگر با کارهم آغوش‌است ، آنگاه‌از غلامی‌آلام آزاد خواهی بود .
«ولرادا یکن بروت»

دِدنیا واقعات

په ۱۳۲۱ کښې

بناغلی « رښتیا »

دا کال هم‌لکه درې نور کلونه په جګړو او خون ریزی تېر شو او لا تر اوسه پورې هیڅ یوه داسې علامه چه دجګړې دتمامېدو نښه شی‌مېنځ ته‌نه‌ده راغلې .

بناغلی سید قاسم خان « رښتیا

په دې کال کښې دجګړې په جریان کښې څه داسې مهم تغیر چه دحرب په قیافه یامقدراتو کښې غټه اغېزه ولری نه‌دی پېښ‌شوی بلکه د ۱۳۲۲ کال په‌سرلی کښې دجنګک ننداره‌تقریبا هغسې ښکاری چه دپر وسږ کال په اوله کښې معلومېده ، دروسې او جرمنی جنګو نه هماغسې جاری دی ـ دروسیانو دژمی جوابی حملې که‌څه هم خاتمه‌نه‌ده‌موندلې مګر بیا هم المانیان دیسرلی داوتی حملې د پاره جمع آوری کوی ـ انګریز او امریکه بیاهم المان تهدیدوی چه ژر به په اروپا کښې ددوی عسکر ښکته شی ایکن ترد‌ې وخته پورې ددې حملې د نږدی والی اثر اوعلامه نه‌لیدل کېږی لکه چه پروسږ کال هم عینا دغه وضعیت و ـ کوم فرق چه راغلی هغه په شمالی افریقا کښې دمتحدینو دعسکر ښکته کېدل دی چه‌د تېر کال په‌دوهمه برخه کښې شروع شواو لا تر اوسه‌پورې‌دټولی قطعی افریقې په‌لاس‌ته راوستلو کښې کامیاب شوی‌نه‌دی اومحوریانو دتیونس‌په‌یوه برخه کښې ځپل‌ځان ټینګک کړیدی .

دبلی‌خوا په‌شرق اقصی کښې هم په‌دې یوه کال کښې تقریبا حربی وضعیت څه مهم فرق نه‌دی کړی . جاپانیان بی‌له‌دغه ځنه‌چه‌ملایا ، شرق الهند ، برما ، ونیول اود هند سرحد اواسترلیا دروازې ته‌ورسېده نوقف‌ئې وکړ او خپل قوائې د چین خواته متوجه کړه چه تردې وخته‌پورې دچینیانو سره په جګړه بوخت‌دی . او کومه‌فیصله لوونکې‌نتیجه‌نه‌ده‌پیداشوې . په‌مقابل کښې‌ئې

درراه حصول رحمت ایزدی دست وپای خویشرا بحرکت بیاور ، کار کن ، زحمت بکش ومتقی وعاقل باش .

« فریدریش ویلهلم وبر »

دمتحدینو قواؤ په آستریلیا اونیوزیلند اوهمدا رنګه په هندوستان کښې خپل تدافعی قوت ورځ په ورځ زیات کړی اومخصوصاً پهدې محاذ اوهمدا رنګه په مغربی محاذ کښې ګې خپل فضائی قوت تهډېره ترقی ورکړې ده .

دادیددې کال دواقعاتوعمومی ننداره چهپهیونظر ښکاری . پاتهشوزمونږ ګران افغانستان اوزمونږ سیاسی اوبین‌المللی وضعیت پهدې کال کښې . زمونږ پوهاوخیر غوښتونکی حکومت چهدخپل ملت اوخصوصاً دنړیدوګړوعموماً صلح او آرامی غواړی اوددنیاد قوموتو اودبشریت دترقی دپاره صلح غوښتونکی سیاست غوښتی اودهلکو دجنګونو څخه بېزاره دی ، لکهچه دجګړې دشروع کېدو پهوخت ئې خپله کامله بېطرفی فیصله اواعلان کړه او بیائې [illegible] پهاوږدو کښې هم هماغه دبېطرفی سیاست تائید کړی دی ، [illegible] هماغه بېطرفانه سیاست ته دوام ورکړی دی او آینده هم تر څو چهزمونږ پهخپل [illegible] استقلال او [illegible] تجاوز ونشی دوام ورکوی . اوپه آرامی اوصلح [illegible] دی اوهملته [illegible] وخت دی پس لدې ضروری مقدمې [illegible]

شرقي محاذ په دې کال کښې [illegible] اهمیت درلود . المانیانو چه د ۱۳۲۰ کال [illegible] په مقابل کښې [illegible] (روستوف) [illegible] اګرچه [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

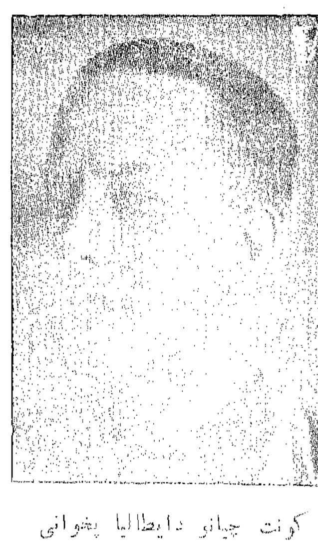
د دنیا ځینی مهم اشخاص

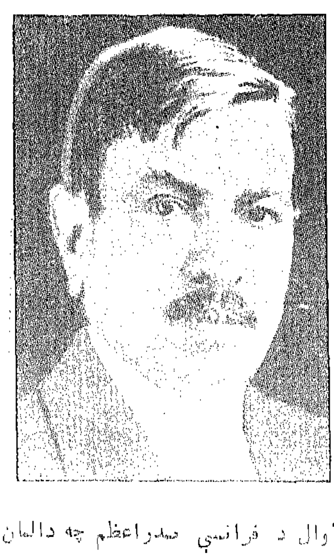
ستالین د اتحاد شوروی رئیس الوزراء

د انگلستان صدراعظم ونستن چرچل

کونت چیانو د ایطالیا پخوانی
خارجه وزیر

لاوال د فرانسې صدراعظم چه د المان
سره همکاری کوی

د دنیا ځینې مهم اشخاص

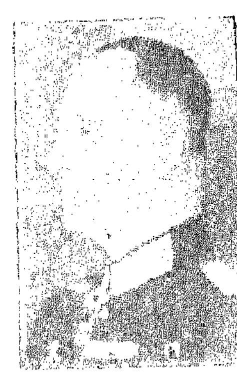
روزولت دامریکا د متحده ممالک
رئیس جمهور

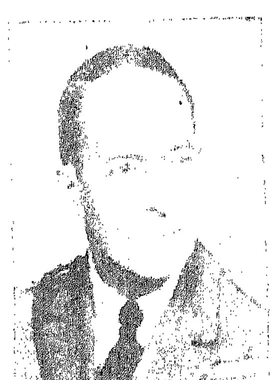
جنرال ژوکوف
د مسکو مدافع

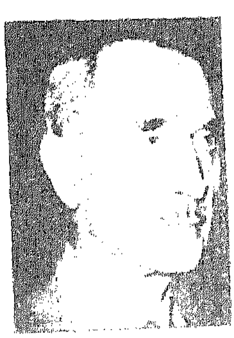
مارشال تیموشنکو د سرو لښکرو
د قوه اداره [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

سختی‌ها وفلاکت‌های زندگی دربرابر مرد باارادە وکارکن همیشه فراری میشوند .
« ریشار دتشوسمان »

کښې خپلې متقابلې حملې شروع کړې او جرمنیان ترشا شول او خپل ټول قوت ئې په شمالی کوہان کښې سرەیوځای کړل .

د روسیانو یرغل دژمی پەوخت کښې خورا پراخوالی اوشدت وموندە څه رنګه چه پله پسی په (وروښ) او (لیننګراد) او (ولی کی ای لوکی) او (رژف) کښې هم جوابی حملات شروع شول اولیننګراد پس له ۱۸ میاشتو څخه د محاصرې نه خلاص او پور تنی ښارونه بیرته ونیول شول . دژمی په اخر کښې د روسیانو دیرغل په اثر د (او کراین) په محاذ کښې (روستوف) (وروشیلوفګراد) او خارکوف او ډیر نور مهم ښارونه د سرو لښکرو لاس ته راغلل . او شوروی قواؤ د (دون) او (دونتس) رودونه ترشا پرې ایښی، د (دنیپر) په طرف مخ کښې روان و . په قفقاز کښې هم دالمانیانو په لاس کښې پوازی د کوہان شمال غربی برخه د (نوفوروسسك) او (کرچ) بندرو سره پاتەو . په دې وخت کښې المانیانو جوابی حملې شروع کړې او په او کراین کښې ئې د (خار کوف) او د (بېلګورود) ښارونه سرەله ځینی نورو ځایو ونیول او د دونتس دسیند غاړوته ور سېدل چه لاتر اوسه پورې د دې سیند په دواړو خواؤ جګړه جاری ده . له بل طرفه دژمی په آخر کښې په مرکزی او جنوبی محاذاتو کښې د واورو د ویلی کېدو وخت راغی او د دواړو خواؤ په عملیاتو کښې ئې سکته پېښه کړه او س چه نوی کال شروع شوی د روس د محاذاتو عمومی وضعیت دالاندی رنګه لری :

د دونتس په محاذ کښې المانیانو ډیره قوه سره یوځای کړې ده او د هوا د ښەوالی انتظار لری چه نوی یرغل شروع کړی . دا یرغل لکه چه د المان د نظامی تبصرې څخه معلومیږی دا مقصد لری چه روستوف په لاس راوړی او بیا په قفقاز باندی حمله وکړی . لیکن دا تر اوسه پورې معلومه نه ده چه بیا به په ستالینګراد باندی یو رش وکړی که یه . په مسکو او لینن ګراد او نورو محاذو کښې لکه چه د المان د حربی نقشې څخه څرګندیږی په دې کال کښې اغلبا فکر دادی چه المانیان په دې ځایو کښې دفاعی وضعیت ولری او خپله ټوله قوه په جنوبی محاذو کښې صرف کاندی .

روسیانو هم د مدافعې دپاره پوره ترتیبات نیولی او په هر محاذ کښې ښه مضبوط موقعیتونه په لاس لری او څه رنګه چه د هغو داوسنی کوښښو څخه چه په مرکزی جبهه کښې ئې د (سمولنسك) دښار د رسېدلو دپاره کوی ښکاریږی چه هغوی به هم په او کراین او قفقاز کښې چه د المان د نوی حملې مقابله کوی ، په مرکزی او شمالی محاذو کښې خپل یرغل ته دوام ورکړی او د المان دار کان حرب د پلانو د ماتولو دپاره به ډیر کوښښ وکړی .

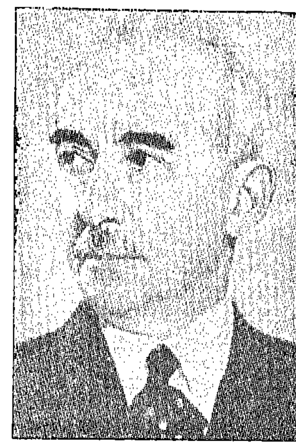
په هر صورت ، اوس د روسی د جګړو د تېښتې په شاوخوا کښې هیڅ پیشګوئی امکان نه لری ځکه چه په دې محاذ کښې په دوو تېرو کالو کښې ټول پیشبینی ګانی غلطی ثابتی شوې . خلاص دوه میاشتی نور چه سږ کال د دواړو خواؤ خورا د پره تیاری کړی ده او ډیر امکان لری چه په دې کال کښې د دې محاذ د جګړې سرنوشت معلوم شی .

سهيلي افريقه :

دتير كال په آخر كښې په سهيلي افريقه كښې وضعيت داسې وو : پس له هغه چه روملې جوابي حمله شروع وكړه ، انگريزان ترشاتو له اوتر العزالي پوري تې چه په ليبيا كښې (تبروك) ته نژدې ده لخانونه ورسول او دلته ودريدل المانيانو هم ددې لامله چه خوراك او ژده لاره ئي ځنې اړي وه توقف وكړ . ددواړو خواو څخه تيارۍ پيل شروع شوه او پس له څو مياشتو تيارۍ روملې بيشدستي وكړه او يرغل ئې شروع كړ (د ۱۹۴۲ جون) او دغه نكو په فوت ئې انگريزانو او فرانسويانو ته شكست وركړ او تر العلمين پوري چه په مصر كښې د اسكندريې د ښار څخه [illegible] فاصله لري قايم ومخ كړ زو او په مقصد كښې كامياب نه شو او تبروك هم د بوشه په يرغل په ان كښې سقوط [illegible] كښې [illegible] قولو خلقو گمان كاوه چه محوريان به په اول مصر احتلال وكړي . ليكن [illegible] روملي قوا دبرسترې شوې وا وجبه خانه ئې ختمه شوې وه . او په العلمين كښې [illegible] (۴) مياشتې ددواړو خواو تيارۍ جريان درلود . انگريزانو [illegible] ([illegible]) او جنرال (ريچي) هم تبديل كړ او جنرال الكزاندر چه [illegible] كښې [illegible] جنرال (مونت گومري) دهغه په [illegible] [illegible]

[illegible]

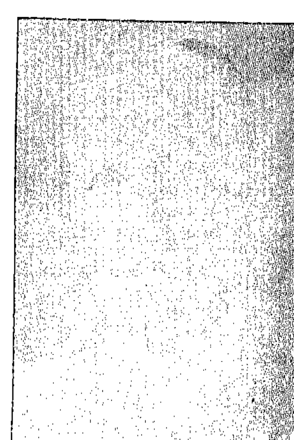
د دنیاځینی مهم اشخاص

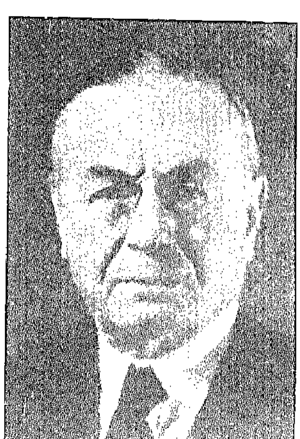
د ترکیې رئیس جمهور عصمت اینو چه
دوهم وار بیا په ریاست انتخاب شویدی

جنرال آیزن هاور د متحدینو عمومی
قومندان په شمالی افریقا کښې

ولیم فلیس د روزولت شخصی نماینده
په هند کښې

ایمري د هند وزیر

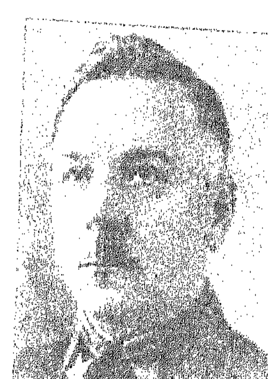
د دنیا ځینی مهم اشخاص

جنرال ولسن دانگلیس دقواوو قوماندان
په شرق وسطی کښی

جنرال آ[illegible] دانگلیس هوائی قوماندان
په شرق وسطی کښی

اونورو ببرېوچه په نوروځایو کښې وې د متحدینو سره ملحق شول په دې وخت کښې دافریقا جنګونه بېرته شروع شول . دېوې خوا اتم لمبر اردو بیا پرېر وملې باندې یرغل شروع کړ او دبلې خوا انګریزی اوامریکائی قوځونه دمرا کش اوالجزائر څخه تېرشوه اوتونس ته ورسېدل دلته هم جګړه شروع شوه . امرې محوریانو بېړه مضبوط هوائی قوه تشکیل کړه او دمتحدینو په مقابل کښې مواصلاتی اوزمینی موانع اومشکلات پېښ کړه ـ بیا هم دتونس جنګونوتر اوسه پورې دا منه پیدا کړی اوفیصلې ته نه دی رسیدلی اتم لمبر اردو پس له هغه چه روملی ته په العقیله کښې ماتې ورکړه دلیبیا مرکز ترابلس ئې هم و نیواودجنوبی خوا اوپه تیونس کښې داخل شوه او دمحور اردو دتونس په جنوب شرق کښې د(مرات) په استحکا ماتو کښې ځای ونیو لیکن انګلیسی اردو دهغه ځایه څخه هم دوی ترشا کړه دبلې خواد امریکا دوهم اردو اوفرانسوی قوی اودانګلیس اول لمبر اردودجنوب اومغرب اوشمال له خوادتونس پرالمانیانو او ایطالیانو باندې فشار اچولی دی . معلومه شی دمحور قوا به په دې کوچنی ځای کښې تر کمه وخته پورې مقابله و کړی .

دمتحدینو په محافلو کښې ویل کیږی چه ژر به دتونس جنګونه فیصله شی اود متحدینو قوا به په جنوبی اروپا باندې یرغل شروع کړی محوریان هم پر له پسې دایطالیا په سواحلو اود فرانسې په جنوب کښې استحکامات جوړوی . دا مسئله هغه سوال پورې ارتباط پیدا کوی چه دیو کال راهیسې دهری خولې څخه اورېدل کیږی چه کله به متحدین پر اروپا باندې یرغل شروع کړی ؟

ددې سوال ځواب سږ کال هم لکه پروسږ کال نامعلوم دی منګر متحدینو په افریقا او انګلستان کښې خورا ډېره قوه سره یو ځای کړې ده . اوددوی مهم اشکال دجهازو نو قلت دی چه ددا سې یو مهم اقدام دپاره لمړنی شرط بلل کیږی اودبلې خوا جرمنیان هم په دې مسئله باندې پوهیدلی دی اوپه عین زمان کښې چه داروپائی غربی اوجنوبی اوشمالی سواحل ټینګوی او ښارونه دملکی وګړو څخه تخلیه کوی تحت البحری کانو خواته هم ډېره توجه لری لکه چه متحدینو اعتراف کړیدی داوبتلانو خطر دمتحدینو دپاره خورا مهمه مسئله ده . داهم باید وویل شی چه په دې کال کښې دانګریزانو هوائی طاقت خورا ترقی کړې او د المان پر خاوره اودمتصرفې اروپا پر ښارونو باندې مسلسله بمباری کوی اودالمان دفضائی قوی د مصروفیت څخه په شرقی او افریقائی محاذاتو کښې استفاده کوی او خپل فشار پر غربی اروپا کښې زیاتوی .

لیری شرق :

دلته لکه چه پهمقدمه کښې مو وویل په تېر کال کښې څه مهم تغیر نه دی پیدا شوی . جاپانیانو ورو سته له هغې چه توله برما ئې ونیوله او دبرما او چین سرك ئې قطع کړ د آسام اودبنګال په سرحدو کښې ودریدل اودبلې خوائې دفلپائن او شرق الهند دجګړو دفیصله کولو څخه وروسته هر کله چه په نیو ګینی کښې (چه د آستریلیا په شمال کښې واقع دی) کښته شوی ؤ ـ په آستریلیا

در گیتی که زندگی داریم هر کار در اجرای خود محتاج به خوشی و مسرت می باشد .

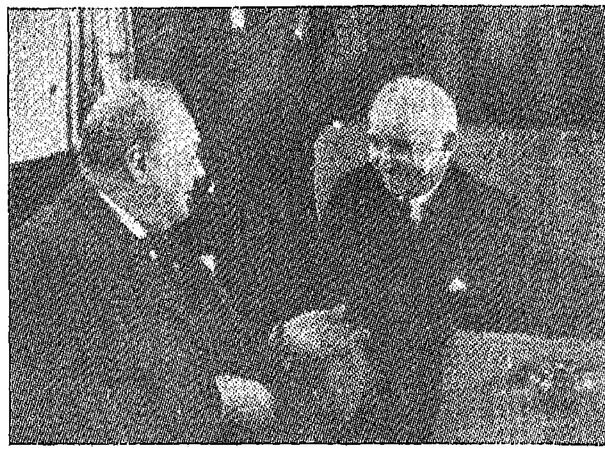
« میلتن »

یرغل ونکړ ، لیکن تول هغه قوائې چه ددې جزائرو د اشغال څخه وروسته فالتو پاته شوی و په چین کښې واچول چه د چین مقاومت بیخی فیصله شي . منګر دلته هم لا هغه چه د متحدینو د امداد لار وچین ته بیخی بنده شوه د چینیانو له سختی مقابلی سره مخامخ شول او لاتر اوسه پوری د چین په محاذاتو کښې څه بارز فرق نه لیدل کیږي . انګریزان چه لمړی د جاپان د حملې څخه پر هند باندې پریشانه و وروسته له هغه چه د جاپان دخوا کوم حرکت معلوم نه شو او د بلې خوا د برسات موسم ور سید او په برما کښې جګړه مشکله شوه په دفاعی ترتیباتو مصروف ؤ . جنرال ویول ته د هند قومانداني ورکړه چه تر دې وخته پوري د عسکرو او د سامانو په غونډولو او د سرحد د ورپه استحکام بوخت ؤ . د تیر کال په آخر کښې جنرال واول په برما کښې څه اکتشافي پیشرفت و [illegible] ونیوه . هوائی جنګونو هم په دې محاذ کښې شدت کړی او انګلیسی او امریکائی قضائی قوه د جاپانیانو په مواقعو بمباری کوی امریکائی عسکر هم هند ته راغلی دی [illegible] برسات شروع شی په دې حال کښې چه په ښی هوا کښې هیڅ ضربه اساسی یرغل نه شی کیدی صرف [illegible] وشو چه جاپانیانو [illegible] ونیوه . د بحرالکاهل په جنوب غرب کښې هم د جاپانیانو توقف آستریلیائیانو او امریکائیانو ته موقع په لاس ورکړه چه خپل تدافعی قوه زیاته کړی . آستریلیا د امریکې څخه امداد و غوښت او امریکه خپل مشهور جنرال (مکارتر) چه په فیلپائن کښې و ددې منطقې عمومی قومندان مقرر او بری بحری او هوائی قواوی په دې محاذاتو کښې ورو استاوه [illegible]

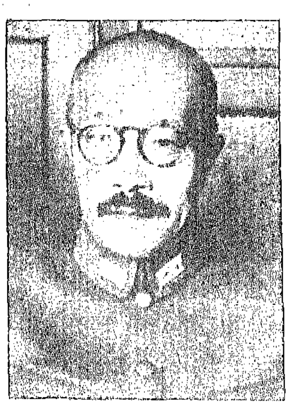
[illegible]

[illegible]

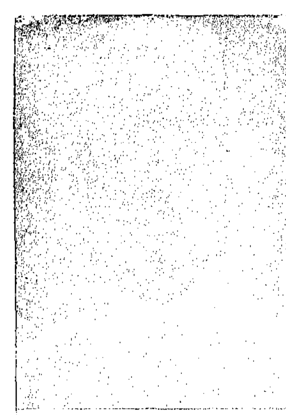
د دنیا ځینی مهم اشخاص

د ادانا کنفرانس « چرچل او عصمت اینو »

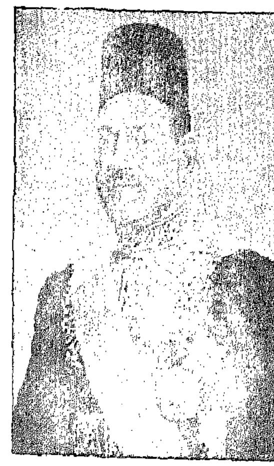

توژو د جاپان صدر اعظم

ر ال دوګول د آزادو فرانسویان رئیس

ددنیا ځینی مهم اشخاص

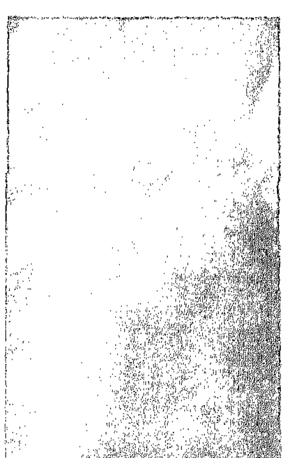
نحاس پاشا د مصر رئیس الوزراء

سهیلی د ایران رئیس الوزراء

[illegible]

[illegible]

در هنگام مصیبت آنچه را سر شك تو نمیتوا ند حل نماید عرق ریزی تو بخو شی آن گره را بازمیکند . « گیبل »

امریکائیانو د برې وسلې جوړې او د متحدینو محاذ اتو ته ئې واستولې اوقیمت یې هم د قرض او اجارې په صورت حسابوی . د امریکا عسکر هم ورځ په ورځ د برېږی او هری خوا ته رهی کېږی دا تازونی حکومت نورو امریکائی حکومتو ته هم تشویق ورکړی دی چه د محوریانو سره خپل روابط قطع کړی او د دوی سره د جګړې اعلان وکړی دارنګه چه اوس یوازی ارجنتائن او چلی پاته دی چه لا تر او سه ئې د محوریانو سره د جنګ اعلان نه دی کړی . امریکائی قواؤ د فرانسې په ا کثرو مقبوضاتو کښې چه په بحر الکاهل یا په افریقا کښې و په ځینی ځایو کښې د انګریزانو په ملګرتیا اوپه ځینو کښې یوازی پخپل قوت خپل نفوذ قائم کړی دی . لکه دا کار ، مارتینیك او نور . انګریزان هم د مدغا سکر جزیره چه د جنوبی افریقا په شرقی ساحل کښې پر ته ده اشغال کړه او وی ویل چه په دی جزیره کښې جاپانی او ټلان خپل مرکز قائموی روسیانو د خپلو متحدینو څخه یوازی همدغه آرزو ښکاره کړه چه هغه د زیاتی اسلحې مرسته اوددوهم محاذ جوړول دی ضمنا په تیر دوبی کښې چرچل شخصا مسکو ته تللی او د ستالین سره ئې ملاقات وکړ او هغه ته ئې د متحدینو د امداد او د دوهم محاذ په باره کښې اطمینان ورکړ چینیان هم د برما د سړك پر ته پرانیتل غواړی چه ددې لاره دوی ته بیا اسلحه په لاس ورشی او پر جاپان باندی پر غـل شروع کړی ، په شمالی افریقا کښې هغو مره چه حربی وضعیت مشکلات پیدا کړه ، سیاسی حالات هم خورا مشکل شوه . لمړی چه دارلان د امریکا ئیانو سره موافقت کړی واوداسی معلومیده چه پخوا تردی چه د امریکا او د ویشی روابط سره قطع شی د امریکائی سفیر ه سره ئې روابط درلوده او د امریکی اقدام په افریقا کښې د هغه په مصلحت سره شوی ؤ . ده د افریقا اداره په لاس ونیوه او (ژیرو) چه د فرانسې د مهمو جنرالا نو څخه دی هم د فرانسې څخه وتښتید او افریقا ته راغی او دارلان سره ئې همکاری شروع کړه ، دا ته د جنرال (دو ګول) او ازادفرانسې دوګړو دخوا پر دارلان باندی چه پخوا د ویشی د حکومت نائب ؤ ، انتقیدونه وشوه لیکن د امریکا حکومت چه د دارلان همکاری ددې د پاره په دې وخت کښې خورا قیمت درلود د (دارلان) حمایت وکړ او وئې ویل چه تر شو چه حربی اوسیاسی تقاضا کوی مونږ د هر چا څخه استفاده کوو ، بیا هغه وخت چه فرانس مستقل شو د فرانسې وګړی اختیارلری چه هر راز حکومت چه د دوی خوښی وی ځانته و ټاکی . او خپل حکومت هغه کسانو ته وسپاری چه د دوی د اعتماد و ړ وی ، بیاهم نزاع رفع نشوه او لکه چه د انګلستان په دارالعوام کښې بحث وشو ، د انګلستا ن وګړی د دارلان د روی کار کیدلو څخه او د دوګول د بی اختیاری څخه په افریقا کښې ، ناراض ؤ په دې ضمن کښې دارلان په الژه کښې په یو اسرار آمیز شکل باندی ووژل شو اوقاتل یې چه

یو فرانسوی عالمی وچه مورئې ایطالوی .وه . د لندو مخفی محا کمی په اثر اعدام شو لیکن تحقیقات یې نشر نشوه اوو ویل شو چه یو حربی رازدی ددارلا ن پهعوض (ژیرو) انتخاب شو اوانگلستان اوامریکادواړو سمی وکړه چهدژیرو اوددگول پهمینځ کښې موافقت وشی څهرنګهچهد کازابلانکاد کنفرانس پهوخت کښې ددووجنرالانو پهمنځ کښې ملاقات وشو . اودواړو اعلان وکړچه یودبله سره پهموافقت کار کوی . لیکن بیاهم تراوسهپورې دشمال افریقا اختیار یوازی دژیرو پهلاس کښې دی اولچینی نورفرانسوی مقبوضات لکه سوریه اومدغا سکراو گویان اونور . . . . ددوګول دخوا اداره کېږی پهدې ورځو کښې آوازهده چه بیاژیرو او دوگول سره ملاقات کوی مګر امریکالی جنرال آیزنهاور دامشوره وکړهچه داملاقات څوورځی معطل شی چه دتونس مسئله فیصله شی ـ روسیانو پهدې کال کښې خوراډیر کوشش کړیدی چهخپل طاقت زیات کړی او المانیان دخپل مملکت څخه وباسی . ددې دپارهئې ډیری خواخیل روحی طاقت او دخپلو عسا کرو تعلیم اوتربیتته ډیره ترقی ورکړه اودنړیخوائې په حربی توابعاتو پانسی خورا زور واچاوه اونوی کارخانې ئې دمحاذاتو ترشاجوړی کړی اوشپهوورځ کوښښ کوی ـ دمتحد ینو څخه هم ډیری غوښتنی کوی چهزیات امدادورور سوی اودوهم محاذهم ژرتر ژره وپرانیتی دشوروی او دجاپان روابطو تراو سهپوری پهمسالمت آمیز وضعیت دوام کړی او څو موده دمخه دماهیګیری قرارداد چهدهغه پهقرار جاپانیانو د(کمچتکا) داوبو څخه ئېن ښکار کولای شی ، دیو کال دپاره تمدید ور کړ شو اوجاپانیا وغوښته کړ . . . . (ین) زیات ور کړی .

مجوریان :

محوری دولو هم په دې کال کښې [illegible] مخصوصاً

د المان [illegible]

[illegible] ملاقات

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

دموسولینی او هتلر یوملاقات پهتیر کـال کښې

ادمیرال دونتس د المان نوی بحری قوماندان

مملکتو کښې ډېر شدیداومضبوط ترتیبات ونیول شوه. ټول وګړی دجګړې دپاره په آخری درجه مجهز شوه اوپه کار واچول شوه . ویل کېږی چه په تېر ژمی کښې المان او ایطالیا خو راوی ترتیبات نیولی اوغواړی چه سږ کال یوه فیصله کوونکی جګړه وکړی. دمتحدینو هغه تهدیدات چه وائي سږ کال به پراروپا یرغل شروع کړی ددې مملکتو په نظر کښې دی او داروپا ټول سواحل خصوصاً دفرانسې اوایطالیا په سواحلو کښې ښه ټینګار کړی دی . دمحور نور ملګری هم تراوسه پوری سره ددغو تلفاتو چه دوی ئې دشرق په محاذ کښې متحمل شوی دی اوهغه افواهات چه دفنلینډاودرومانیې دصلح غوښتو نکو اقداما تو په شاوخوا کښې نشر شوی وبې اساسه ثابت شوه دنوی کال په سر کښې دبلغاریا دشاه اودرومانیې زمامدار اودمجارستان صدر اعظم په المان اوایطالیا کښې سفرونه کړی اوخپل دټینګار دهرې واقعې په مقابل کښې محورو ته یا اطمینان ورکړی دی . منګرجاپان په دې کال کښې څه مهم حربی اقدامات نه دی کړی اوداسې معلومیږی چه جاپان په دې عرصه کښې خپلو عساکرو ته دمه ورکړی اوغواړی چه خپل حربی طاقت زیات کاندی او ضایعا ت یې تلافی اونقائص یې رفع کړ ی . بیاهم په دې کال کښې دشمالی بحرالکاهل په علاقه کښې جاپانیان دالوشن پرجزائرو باندی چه دالاسکا (شمالی امریکا) څخه جاپان ته نژدی پراته دی ، یرغل وکړ اوځینې داسې جزایرئې ونیول چه دهغه ځای څخه پرجاپان بمباری ممکنه وه ، همدارنګه سره دهغه فشاره چه دمتحدینو دخوا په جاپانی مواقعو په نیو ګینی اودسلیمان په جزایرو کښې په دې کال کښې راغی جاپانیانو خوراکوښښ کړی دی چه دغه مواقع پوری نژدی اوپه استرلیا باندی هم خپلو تهدیداتو ته دوام ورکړی - جاپانیانو هم په سیاسی زمینه کښې خپلو دلیری شرق ملګرو سره لکه منچوکو ، دملی چین حکومت ، فرانسوی هندچینی ، سیام (تایلینډ) برما اوفلپاین خپل روابط زیات کړی اوددغو مملکتو دولت والانو کنفرانسونه ئې په توکیو اونورو ځایو کښې قایم کړی دی دکال په آخر کښې د ملی چین حکومت د متحدینو په مقابل یعنی دانګلیس امریکا پرضد دجګړی اعلان وکړ . دجاپان صدر اعظم هم په نانکن (ملی چین) او هسنکنګ (منچوکو) کښې مسافرت وکړ او جاپان اعلان وکړ چه په دی کال کښې به برما اوفلپاین ته ازادی ورکړی شی پرچین اوپرهند باندی هم لاتر اوسه پوری دجاپان دتعرض تهدید دوام لری لیکن کوم فیصله کوونکی نتیجه یا اقدام په دی نژدی او قاتو کښې نظر ته نه راځی .

نور ملکونه :

د اروپا بیطرفو ملکو ته باقو اوخپله بیطرفی ساتلی ده ، سویډن او سویس چه دمتحدینو سره کوم ارضی ارتباط نلری اوزیاتره دمحورسره اقتصادی روابط لری هماغه شان دطرفینو بین المللی مسایلو دپاره دمتحاربینو په منځ کښې وساطت کوی هسپانیه اوپرتګال چه دمتحدینو

د کښته کېږد وېه سبب په شمالي افريقا کښې د دوی موقعيت تر يوې اندازې پورې مشکل شوی و بيا هم د هغه اطمينان په اثر چه امريکا او انګلستان د دوی د بيطرفۍ او د دوی د منافعو د احترام او اقتصادي کمکونو په نسبت وکړه نسبتاً خاطر جمع شول مګر سره له دې ئې هم خپلو حربي تيارو ته ترقي ور کړه. ترکيې هم په دې کال کښې لکه پخوا خپله بيطرفي وساتله او د دواړو متحارب سره ئې دوستانه سياسي، اقتصادي، او تهذيبي روابط ټينګ کړيدي چه چل هغه وخت چه شمالي افريقا ته راغلی ؤ له خپلو سياسي او نظامي ملګرو سره ترکيې ته هم راغی او په ادرنا (جنوبي ترکيه) کښې ئې د عصمت اينونو، سراج اوغلو او د ترکيې نورو عسکري او سياسي منصبدارانو سره ملاقات وکړ او د دغه کنفرانس په اثر کښې اعلان وشو چه د انګلستان او ترکيې په منځ کښې هغاغسې اتحاد باقي دی او انګلستان او امريکا ترکيې ته حربي سامان ور کوي او د دې امداد مقصد دادی چه ترکيه په جګړه کښې داخله نه شي بلکه ترکيه په هغاغسې بيطرفه وي. د آلمان سره هم د ترکيې روابط ښه ؤ، او اوس چه دا مقاله ليکل کيږي اقتصادي مذاکرات په انقره کښې د دواړو مملکتو تر منځ جاري دي. د روسيې سره هم د ترکيې روابط هغه شان په دوستانه طرز دوام لري. د ترکيې حربي او مطبوعاتي هيئتو نو د محور او متحدينو ممالکو کښې دوره کړې او د هغو حربي پېشرفتو نه ئې ليدلي دي. د دغې په اثر کښې د هغو [illegible] په اثر چه په ترکيه کښې د قانون اساسي مطابق وشوه عصمت اينونو دوهم وار د رئيس جمهور په حيث انتخاب شو او شکري سراج اوغلو چه د متوفي رفيق سيدام په عوض [illegible] صدر اعظم مقرر شوی و [illegible] مامور شو او هغه [illegible] کابينه جوړه کړه [illegible]

[illegible]

پر ضدئی چه دکانگرس یانوله خوا پر هغه ځای کښي کېدل قوه استعمال کړه چه په دغه اثر کښي څه کسان ووژل شوه د کانگرس اغتشاش دکال په آخر کښي تخفیف پیدا کړ په دی شمن کښي گاندهی دیوویشت ورځو پوری فاقه اختیار کړه اووئی ویل چه دا فاقه دهغه تهمت په اثر ده چه دهند حکومت په کانگرس باندی ویلی دی چه دوینو تویول چه په هند کښي پیښ شوه مسئولیت ئې دکانگرس پر ذمه دی . دگاندهی فاقی په داسی حال کښي چه خورا ضعیف شوی وخاتمه ومونده او گاندهی دهند دحکومت هغه پیشنهاد چه دی دي دفاقی په وخت کښي ازادوی ونه مانه اوولی ویل چه زه مشروطه ازادی نه منم ـ دبلی خوا دمسلم لیگ حزب هم دپاکستان په مطالبه ټینګ دی اودخپلی همکاری دپاره ئی داخبره لاهرنی شرط اعلان کړی ده ـ دلندن په پارلمان کښي دهند په باره کښي څو واره بحثونه شو اوهر وار دبرطانیی دحکومت نماینده وویل چه تر څو پوری چه کانگرس دنافرمانی څخه لاس وانخلی اواعلان ئی نه کړی تر هغه پوری دحکومت سیاست تغیر نه خوری اوهم د (کریس) پیشنهاد لاتر اوسه پوری معتبر دی او که چیری دهند احزاب یو دبله سره اتفاق کوی دهند اداره دوی ته ورکول کیږی، اووروسته له جگړی څخه به هر صورت هند ته یو اتحادی حکومت اودومینیون درجه ورکول کیږی دهند دنوروپیطرفو مشرانو اقدامات چه ددی سیاسی وقفی درفع کولو دپاره ئی کړیدی هم نتیجی ته نه دی رسیدلی اوس په هند کښي تقریبا قراری ده او دهند حکومت په حربی ترتیباتو بوخت دی .

سږ کال دچین او د هند روابطو ترقی کړی او چیانک کائی شک له خپلی ماندینی سره هندته راغلی وه اواوس هم دچین یو عرفانی هیئت په هند کښي دوره کوی دچیانک کائی شک ماندینی امریکاته تللی ده اوویل کیږی چه انگلستان ته به هم ولاړه شی .

هر که بشما گفت بدون کار و اقتصاد متمول شده میتوانید این چنین شخص شما را فریب میدهد ومردخا ئنی است . «بن یامین فرانکلن»

پشتو و پشتو لوگها

ښاغلی امین الله خان زمریالی

علمای زبان، زبانرا به اجسام واجساد حیه تشبیه نموده وگویند عوارضیکه حین حیات بهشی ذیروح واقع شدنی است زبان نیز دچار آن میشود زیرا هرچیز یکه بحیات اجتماعی بشر رابطهٔ مستقیم دارد مولود حیات اجتماعی بوده همیش به ناموس تطور وتکامل منقاد ومطیع است پس زبان که با حیات انسان قرابت قریب ورابطهٔ نزدیك را دارا است نیز درقدرت واختیار تحول وتکامل است.

ښاغلی امین الله خان زمریالی

بلی! وقتیکه ما اوراق تاریخ را ورق میزنیم می بینیم طوریکه اقوام وملل امروزهٔ دنیا آن اقوام وملل است که از نژادهای بزرگ سلف نشئت نموده ودارای قومیت وملیت جداگانه شده اند بهمان اندازه زبانهای شان نیز دردوره های مختلف ازربانهای اساسی وبزرگی منشعب شده شخصیت مستقلی برای خود کسب کرده اند چه زبانیکه دردنیای امروز تحت قانون تکامل صاحب مقام شامخ وبلند ودارای ذخایر رهستی علمی وفنی است زبان دیروز بوده وهمین فرق بارز تکامل میت وعدم ... بزرگ در قوتیت بوده وبیدها زبان دیروز وامروز دارای شخصیت واعتبار جداگانه شده است.

درصورتیکه ... اعتبار تکامل ... تحول ... بوجود می آید ... اعتبار ... زبان ... دارای اهمیت است ... [illegible] ... آن ... میشود ... [illegible] ... زبان ... [illegible] واقع میشود.

[illegible]

ولی باستعداد واصالت خود جهان‌شمول وباوجود تکامل ونهضت قرن بیست بشر، درمرحلهٔ شباب اند وهنوز برای مدارج عروج ترقی وتکامل بیشتری مستعد وآمادگی نشان میدهند .

پس بقرار نتیجهٔ فوق صرف کلمهٔ قدامت نمی‌شود مقام آن‌هارا عالیتر گردانید ویا تعبیر جدید منزلت این هارا فروتر قرارداد. فقط تعبیر قدامت وقتی قابل اعتبار پنداشته میشود که با اصالت وحیات زبان توام باشد یعنی زبانیکه هم قدامت دارد وهم اصالت البته بر زبانیکه اصالت دارد وفاقد صفت قدامت است مرجح است .

چون درمورد زبان اصالت نسبت به قدامت وتجدد مهم تراست من هم دربحث خود که مقصد ازتشریح وتوضیح مزیت زبان ملی ما «پښتو» است ازجنبهٔ اصالت که قدامت آن طبعاً دران مضمر وقبلا بدفعات واضح شده بحث خواهم کرد زیرا طوریکه علمای زبان عقیده دارند یك زبان را ازحیث کیفیت وقتی زبان گفته می‌توانیم که برتمام آن کار هائیکه طبقات مختلف بداد ودهش بان محتاج باشند احاطه ودست داشته باشد یا بعبارت دیگر حیات زبان زمانیست که خواندن ونوشتن دران رواج وبه ادای هرگونه مطالب سلطهٔ کامل واقتدار تام داشته گوینده گانش ازهرگونه افهام وتفهیم مادی ومعنوی ازان مستفید گردند .

اگر بلا استثنای قید وشرط بلحاظ کمیت باحصائیه زبانهای دنیا دقیق شویم ودرپی جستجوی سرشمار آن بر آئیم فهرست اسمای صدها زبان از نظرما خواهد گذشت مگر از حیث کیفیت تنها به عدهٔ معدودی اطلاق زبان خواهیم کرد وبس یعنی زبان هائیرا من حیث عمل زبان خواهیم گفت که دارای نفوذ شرایط فوق باشند .

بالعکس زبانهائیکه دارای ممیزات فوق نبوده گرچه در احاطهٔ محدودی برای مطالب خاصی موجود باشند نمی توان آن هارا در ردیف زبانهای دارای شرایط مذکور همقطار وهم مسلك دانست .

اگر به ریشه وارکان زبانهای دارای شرایطیکه به تعبیر فوق اطلاق زبان به آن کرده میشود نظر اندازیم نیز می‌بینیم که بعضی دارای اصالت ذاتی وبنیهٔ قوی وبعضی تحت نفوذ وسیطرهٔ تقلید وتلقین بعضی واقع شده اند .

گرچه تحول وتغیر زبان چنانیکه فوقاً گفته شد حتمی ولازمیست مگر بعضی زبانهائیکه از جنس وخانواده ومحیط خود تقلید نموده وتلقین گرفته اند وریشهٔ خودرا تحت قانون ارثی خود محکم وشاخ وپنجهٔ خودرا ازهمان ریشه سیراب کرده اند درعین زمان که صاحب اصالت وبنیهٔ قوی اند بصفت قدامت نیز متصف گفته میشوند چه براساس اصل نوکرده وتلقین وتقلید خانوادگی آنهارا چنان قوت بخشیده که نسبت باصل محکمتر وزیباتر بنظر می آیند ازان جمله است این همه لهجه‌ها وزبانهای موجوده قسمت بزرگی از اروپا که ازلاتین قدیم منبع گرفته ویا زبان عربی

ای کارا کسیکه دست بدامن تو زدودر پرتو چراغ تو پیش رفت نشاط زندگی غنیمت اوست وبس
بوان شتید»

که اساس انرا تغیرانی قدیم بنانهاده واین شاخ های نورسته چنان می نمایند که ابداً گمان تحول و تغیر بر انها نمیرود .

شاید بعضی زبانهای دارای اصالت بنابر ارتقاء ونهضت تکامل تمدن یا احتیاج مبرم سیاسی علمی ودینی وغیره بقرابت غیر خانوادهٔ خودنیز مجبور شده باشند مگر بازهم اثر آن خانوادهٔ غیر را چنان درخود مزج وجذب نموده اند که اثر غیر دانسته نمی شود واگر آن اثر از انها سلب شود باز هم می توانند بخودی خود قیام نموده واز پا نیفتند ونسبت به اصالت وتوانائی ذاتی خود بتوانند شکسته گی هارا جبیره وخالیگاه هارا پر کنند .

ولی بعضی زبانها تیکه بنیه ونیروی مقاومت شان ضعیف تر بوده وبنابر بعضی عوامل که در تحول وتغیر زبان دست قوی دارند و اغلباً سبب امحای زبان می شوند تحت تاثیر تقلید و تلقین عنصر غالبهٔ از خود وبیگانه آمده اند بالضرور یامنحل شده اند ویا صورتی را اختیار کرده اند که باید آن هارا جزو همان عنصر غالب شمرد وهیچ قوتی را نمی توان در ان سراغ کرد مثلاً دروطن عزیز ما زبان سگزی، ارموری، دری، پساچه، اوزی، بهنگی، ساسانه، پراچی، زابلی، تیرائی که لهجه های مختلف وبالتسلسل به اصل واحدی زبان باختری منتهی می شدند بنابر قوة اصالت زبان پشتو با وجود یکه قرابت نزدیکی باو بهم میرسانیدند منحل شدند واما زبان فارسی که مقابل قوه سیلاب مانند زبان عربی مقاومت نتوانست چنان تحت اثر عرق سامی آمد که عنصر مهم آن زبان عبارت ازلغات وکلمات زبان عرب گردید ورفته رفته این قوه بصدی عمیق ریشه دوانید که نمی توان آنرا جزو عنصر غالب سامی ندانست [illegible] فارسی [illegible] زبان عربی [illegible] آن زبان قویه و مستحکم سامی [illegible] کردند و [illegible] هم [illegible]

[illegible] (۱)

[illegible]

---

(۱) [illegible]

در دنیا هیچ قوهٔ نیست که مانند فعالیت و مشغولیت کامل در پیرامون هدف معین حیات را قابل برداشت ساخته بتواند.
« شیلر »

بواسطهٔ بی اعتنائی های بزرگان و خوردان سد راه این زبان گردید باز هم موجودیت خود را درمدت مدیدی حفظ و وقایه نموده و اینك بدامان اولاد نجیب قرن بیست این خاك خود در ایر تاب نموده است تا دیده شود که آیندگان با او چه می کنند.

آری! وقتیکه در فرانسه دورهٔ رنسانس شروع و ملیت خواهان خواستند که زبان ملی خود را رسمیت و تعمیم دهند وریشلیو صدر اعظم بانام آنوقت برای اولین بار اکادمی زبان فرانسه را تاسیس نمود (۱۶۳۵ع) نویسندهٔ مشهور زبان ملی ولتیر بعدتر ازان گفت (قرن ۱۸ع) این هیئت کوچکی که جمعیت نامیده میشود غنچهٔ گل بشر است زیرا اشخاص بزرگ برای نفع و موفقیت این جمعیت کوشش میکنند و زحمت میکشند وشخص معروف دیگر فرانسه مولیهر (۱۶۲۲-۱۶۷۳ع) نوشت که انسان چیزی را که میخواهد آنرا حاصل کند باید محبت حضور داشتن درمجلس شاه باشد زیرا درهیچ جائی مانند این مجلس تصویب های صحیح و راست دیده نمی شود.
از جمله های مذکور چنین استنباط میشود ونتیجه بدست می آید:

(۱) برای بالش وپرورش یك زبان غمخواری و کوشش تمام افراد آن ملت ضروری ولازمی است چه زبان مال یك یادونفر یااهالی یك قریه ویك شهر نبوده بهمه افراد ملت بصورت مساوی تعلق دارد پس تمام ملت از بزرگ و کوچك از عالم وجاهل، ازغنی وفقیر مکلف است که زبان خودرا که ملکیت مشروع همهٔ آن ها است تربیه وپرورش کنند وسزاوار نخواهد بود که اینقدر بارگران وسنگین بردوش یك یادو ویاچند نفر معدود گذاشته شود ویااین وظیفهٔ مهم به امید یك جمعیت کوچك انگشت شمار مهمل وبی بالش بماند.
(۲) بالش وارادهٔ پادشاه وقت است چه نظر پادشاه خاصیت کیمیا دارد بهر چیزیکه متوجه شود زر میگردد وطوریکه نقطهٔ اخیر حل وفصل ورفع احتیاج ومشکلات، دربار ومجلس پادشاه است وپادشاه وکیل مطلق ملت واختیار اتش بر تمام چیزها حاوی ومحاط است ودربای سعادت ونیکبختی ملت از حضور ومجلس پادشاه منبع میگیرد پس تمام تصویب ها وافکار این مجلس راست وصحیح ومملو از سعادت است وچنانکه طبعاً وظیفهٔ پادشاه، خواهان سعادت ملت خود است لهذا بر هر خرابهٔ که شعاع نظرش نور افشانی کند زود لاله زار وگلستان خواهد شد وعلتش این است که بر علاوهٔ اینکه حکم وفرمان پادشاه ورئیس ملت بهاثر ضابطهٔ قانون مرعی الاجرا وصاحب نفوذ است خوردان ومادونها بخوشی ورضا ورغبت خود از و پیروی وتقلید میکنند زیرا قانون طبیعی بشر است که هر صنف تحت عوامل سوق الطبیعی از کسانی تقلید میکنند که نسبت به آن ها قوی تر وبزرگ تر باشند.
گویند وقتیکه نویسندهٔ ملت دوست فرانسه ژوول تر اژدی اول خود را بهزبان فرانسه نوشت بحضور پادشاه وقت (هانری دویم) تقدیم کرد پادشاه هم این اثر اورا تقدیر وقبول نمود وهمین

درهر کاریکه عرق ریخته ای افتخار آن بخودت عاید میشود، توخودت زرگر سعادت خود هستی ،

« لیو ولد بیوهمر »

تقدیر باعث آن شد که تعداد نویسنده ها روز بروز زیادت پذیرفت ومحبت نویسنده ها و توجه پادشاه بود که بالاخر زبان فرانسه حایز مقام بزرگ ورسمیت گردید ،

همچنان فارسی را که سامانیان اساس نهادند باوجود ضعف وناتوانیش غزنوی ها آنرا بدرجهٔ رسانیدند که مقام عربی را باوجود پخته گی ومتانت حایز گردید ،

نقل است که عنصری به صلهٔ یک رباعی که بحضور سلطان محمود انشا وخواند سه دفعه سلطان دهن اورا پر از مروارید کرد وهمین عنصری مالک چهارصد غلام زرین کمر بوده وچهارصد اشتر اثاثالبیت واشیای سیمین وزرین اورا حمل ونقل می نمودند وخاقانی درقصیده گوید که عنصری صاحب دیگدان های نقرگین وظروفش ازطلا ساخته شده بود .

وهمچنان به غضائری رازی هزار دینار زر سرخ صله وجایزه داده می شد وهمین توجه ونوازش سلاطین ورؤسا بود که فارسی را از وضعیتی که همه پیشتر به [illegible] رسانید که همه می بینیم .

مگر پښتو که قبل از ین از هیچ رهگذری نوازش ندیده و [illegible] باز هم علاوه بر اینکه خودرا حفظ نمود درمعارف متداول یکنان رواج یافت [illegible] از زبان پرورش شده نبود وعلم ودانش یک قسمت بزرگ اولاد وطن محروم ماند وتفصیل آن چنین است که : از ظهور دین مبین اسلام تا این وقت علوم قدیمه منقول ومعقول بزبان عربی درافغانستان متداول وعلمای با نام ونشان از همین سرچشمهٔ پرفیض وبرکت سیراب شده اند .

از جملهٔ این عدما آنکه پښتو زبان بوده اند [illegible] آموختند یا بعبارت دیگر همین زبان پښتو بود که واسطهٔ [illegible] گردید وبالاخر [illegible] زبان پښتو [illegible] ونا توان می شماریم (۱) [illegible] وسخت موافق [illegible]

[illegible]

[illegible]

---

(۱) [illegible] ملاحظه شود .

اشخاص عاقل همیشه عفیف، متواضع وبی‌مدعا هستند واخلاق وصفای خویش را در اعمال وافعال خود ظاهر می‌سازند نه در رجز خوانی . «اسمایلز»

روسی برای اولین بار گولدن شتت المانی کتابی نوشته ودران یك دسته لغات پښتو را درج نموده که این کتاب در ۱۷۹۱ع یعنی یکصدوپنجاه ودو سال قبل در سینت پترزبورگ طبع شد بعد ازان در ۱۸۱۰ع کلاپ روت درباب نشئت پښتو ن ها کتابی نوشته که نسبت به کتاب اول درباب زبان پښتو تحقیقات بیشتری را حاوی بوده واین کتاب نیز در سینت پترزبورگ بطبع رسید که متاسفانه هر دو کتاب مذکور بواسطهٔ طول مدت طبع آن کمیاب وبدست نمی آیند واضافه از نام این دو کتاب تفصیل بیشتری در اطراف آن داده نمی توانیم .

بعد ازان برنارد دورن مستشرق روسی که در قسمت شرق شناسی از اشخاص مشهور ومهمی بشمار میرود وآثار گرانبهائی درین باب دارد واولین شخصیست که اثبات زبان پښتو را از شعبهٔ هندو اروپائی میکند یك لغات پښتو نیز نوشته که در ۱۸٤۵ در پترسبورگ بطبع رسید واین کتاب لغات چون تا هنوز بمن نرسیده درباب چگونگی آن معلومات مفصلی ندارم .

دیگر کتاب ضخیم لغات لفتنت ایچ جی راورتی انگلیس استنت کمشنر ملتان است که در ۱۸۵٦ع بار اول ودر ۱۸٦۰ع باردوم در لندن طبع گردید . وراورتی علاوه بران در ۱۸۵٦ع صرف ونحو مفصل پښتو را در کلکته بطبع رسانید که در ابتدای این کتب مقدمهٔ مفصلی درباب ماهیت وچگونگی زبان وقومیت پښتونها نیز نوشته است گرچه حصهٔ تاریخی این مقدمه خالی ازغرض نبوده وما نمی توانیم آنرا در مورد پښتونها بحیث تاریخ یك مورخ لا غرض ومحقق بشناسیم ویا آنرا ثقه بدانیم مگر در مورد جمع آوری لغات وتدوین صرف ونحو زبان پښتو مرهون این شخص زحمت کش بوده وبرایش در این راه حق بزرگی را قایلیم .

راورتی علاوه بر این دو آثار گرانبها کتاب دیگری نیز از کتب قدیمه ودواوین شعرای نامدار باسم گلشن روه منتخب نموده ودرلندن طبع نموده است که این کتاب قیمتدار ترین نمونهٔ نثر ونظم پښتو بوده که اصل نسخه های آن نادر وکمیاب است وفقط راورتی بعضی حصهٔ آنرا از دست یغماگر زمانه به نسبت کوششهای مردانهٔ خود حفظ وبما تقدیم کرده است برای اینکه نظریات او نسبت به اصالت پښتو وزحمتش درین راه بر همگنان روشن وواضح شود چند سطری را از مقدمهٔ کتاب منتخبهٔ او می نگاریم بدینقرار :

درینوقت کتب قدیمهٔ پښتو نهایت کمیاب بلکه بین خود افغانها که گویندگان این زبان اند موجود نیست چه از یکطرف هرج ومرج وازطرف دیگر کم توجهی افغانها بهزبان شان نسبت به پیش آثار گرانبهاوقدیمه را از بین برده وبدون بعضی کتب مشهور ونادریکه در کتابخانهٔ سرکار انگلیس درلندن موجود است درخود افغانستان پیدا کردن آنقسم کتب خیلی مشکل است . لهذا من تصمیم کردم که باید کتابی ازین کتب نادره منتخب فرد منتخب وبمیان آورم اینك با ین مطلوب کتابی که بحروف سربی طبع ودر زیبائی نظیر ندارد مهیا نمودم .

مقصد کلی من از انتخاب این کتاب آسان کردن زبان پښتو است برای کسانیکه آرزوی یاد گرفتن آن را دارند و این کتاب باعث خواهد شد که بمدد رهنمائی دو کتاب دیگر من یعنی قواعد و لغت پښتو در چند روز زبان را بیاموزد و انگلیس ها می توانند که در خانه های خود در دریای زبانیکه دارای مروارید آبدار و جواهر قیمت دار است بدون مدد ملاح آب تنی نموده و ذریعهٔ کشتی مطالعه خود را بکنار مطلب برسانند .

این کتاب، منتخب ده دیوان نظم و شش کتاب نثر است که هر کدام در حد ذات خود نسخهٔ یگانه است و صرف برای دیگران نام آن رسیده نه خود کتاب بقرار ذیل : ـ تاریخ مرصع افضل خان ختك، فوائد الشریعهٔ آخوند محمد قاسم، ترجمهٔ کلیله و دمنه یا علم خانه دانش، افضل خان ختك، کتاب بابو جان، مخزن الاسرار آخوند درویزه، ترجمه گلستان سعدی یا گلدستهٔ عبدالقادر خان ختك،

دیوان عبدالرحمن، دیوان عبدالحمید، دیوان خوشحال خان، دیوان خواجه محمد، دیوان میرزا خان انصاری ،دیوان کاظم خان شیدا، دیوان اشرف خان ختك ، یوسف و زلیخای عبدالقادر خان ختك، دیوان عبدالقادر خان ختك، دیوان احمدشاه بابای ابدالی .

راورتی یك مجموعه اشعار انگریزی را نیز بزبان پښتو ترجمه نموده و وعدهٔ طبع آن را داده مگر معلوم نیست که باین مقصد خود کامیاب شده است یا خیر .

راورتی در مقدمهٔ کتاب گرامر خود از چهار اثر دیگر هم که در آن زمان در پښتو بوده یاد آوری میکند و ... گرامر پښتو است و قبل از و نوشته شده معلومات میدهد و میگوید قبل از ... و گرامر مؤلفهٔ من یك کتابچه کوچك گرامر مؤلفهٔ لیج میجر فوج بمبئی موجود بوده و در این اواخر ... و گرامر ... فوج بنگال نیز گرامر کوچك زبان پښتو را نوشته است و دو کتاب قاموس موجود دارند که یکی از آنها موسوم بریاض المحبت و تالیف نواب محبت خان است که در سال ۱۸۰۶ ع ... [illegible] ... دارد و در ۷۰۰ صفحهٔ ... [illegible] ... موسوم به عجائب اللغات است که در سال ۱۸۰۸ ع ... [illegible] ... ۱۷ سطر است تالیف کرده است ... [illegible] ... اشخاص دیگر ... [illegible]

[illegible] ... داشت ... [illegible] ... اودر ... [illegible] ... ۱۸۲۷ ... [illegible] ... مقدمه های ... [illegible] ... تبصرهٔ مختصری ... [illegible] ... انجامد ... [illegible] ... و امثال ... [illegible]

بعد از آن بیلو از شعرا نام می برد و بر هر کدام تبصره نموده از آثار شان ذکری می کند من صرف گفتار او را که درباب دو نفر ذیل نموده طور نمونه خلاصه میکنم او میگوید «افضل خان پسر (خوشحالخان) چهار پسر گذاشت که از جملهٔ آنها کاظم خان به تخلص شیدا معروف است صاحب دیوان بوده و دیوان اصلی او که جا بجا حاشیهٔ آن بخط خود مصنف است نزد من موجود و سبك آن مثل عموم شعرای پښتو ساده نیست بلکه رتبهٔ بلندتری را دارا است.

شاعر دیگر قابل ملاحظه عبدالحمید میباشد که در زمان تیمورشاه میزیسته در غزلیات او که زیاده تر ادبیات اخلاقی اند حسیات قابل توصیف را نیز دارا بوده و باعث دلچسپی هر مصنف اروپائی میشوند - در پخته گی کلام حمید شیخ سعدی زبان پښتو است و وجداناً گفته می توانم غزلیات او نسبت بدیگر شعرای پښتو به استثنای خوشحالخان که دارای سبك جداگانه ایست در درجهٔ اول قرار میگیرد وتا امروز محسنات شعری او حتی در بین شعرای فارسی که تعداد شان از نقطهٔ نظر ادبیات فارسی نهایت زیاد است نیز تا حال نامعلوم ومجهول مانده است اقتباسات زیاد اثرات او را که بالخاصه در حصهٔ گرامر این کتاب درج کرده ام تمام مزایای آنرا یکایك نشان میدهد درخصوص غزلیات او یك فکر درست به ذهن مامی آورد - غزلیات او مسمی به درو مرجان اند و همچنین اثر دیگری بنام نیرنگ عشق دارد که غالباً این کتاب ترجمهٔ نیرنگ عشق فارسی است که مصنف آن اصلا باشندهٔ پنجاب است.

وقتیکه من در پښتو ټولنه مدیر شعبهٔ زبان بودم گرامر بیلو ترجمه و بمدیریت شعبهٔ گرامر موجود است. اثر دیگر پښتو گرامر و فرهنگ مؤلفهٔ تومانوویچ است که بزبان روسی نوشته شده و در (۱۹۰۸ع) در تاشکند بطبع رسیده است مارکن سترن مستشرق معاصر نارویژی نیز کتابی درباب ایتمالوجی زبان پښتو به زبان انگلیسی نوشته که در پښتو ټولنه موجود و کتاب مذکور در ۱۹۲۷ع در اسلو طبع شده است. از آثار و رابطهٔ او با پښتو ټولنه معلوم می شود که این مستشرق با پښتو دلچسپی زیادی داشته و می خواهد تحقیقات خودرا درین زمینه ادامه داده و بغوامض و چگونگی زبان پښتو پی ببرد و من نظریات او را قبلا درسالنامهٔ ۱۳۲۱ کابل نوشته ام.

دیگر از مستشرقین گلبرسن است که لغات محاوره پښتو را جمع و تدوین نموده و در هرت فورد به ۱۹۲۹ع بطبع رسانیده است.

کایگر المانی نیز که در علوم السنه لیاقت و کفایت بسزائی داشته و از علمای السنه بشمار میرود و در شرق شناسی ید طولائی دارد رسالهٔ در فیلولوژی زبان پښتو در ۱۸۹۳ع نوشته که این رساله در حد ذات خود دارای اهمیت زیاد است در این رساله لغات زیاد پښتو به ترتیب حروف تهجی با سنسکرت اوستاء فارسی قدیم و جدید مقابله شده است که اصالت زبان پښتو و قرابت آن با السنهٔ مذکور ثابت و مبرهن میشود و برای کسانیکه میخواهند در قسمت فیلولوژی زبان مطالعات کنند راهنمای خوبی شده می تواند.

علاوه بر نفری فوقیکه نام شان برده شد کوکس، لاریمر، واهن، وارنست ترومپ که سه نفر اول الذکر انگلیس ونفر آخر الذکر آلمانی است گرامر های مفصلی نوشته اند. گرامر مولفهٔ کوکس به ۱۹۱۱ ع درلندن ونحو لاریمر به ۱۹۱۵ دراکسفورد و گرامر واهن درلندن وگرامر ارنست ترومپ به ۱۸۷۳ ع نیز در لندن بطبع رسیده اند دو اثر اول الذکر کوکس ولاریمر در پشتوتولنه موجود وحینیکه من مدیر شعبهٔ زبان بودم ترجمه شده است وگرامر ارنست ترومپ را چون تقریبا هفتاد سال قبل بطبع رسیده بمشکل می توان بدست آورد مگر طوریکه دیگر مستشرقین ازارنست ترومپ نام می برند وبه نظریات او استناد می نمایند معلوم می شود که ترومپ شخص نهایت فاضل ودر شرق شناسی وخصوصا در ایتمالوژی وفیلولوژی زبان پشتو دست قوی داشته واز نظریات او که بالواسطه تااندازهٔ بمن رسیده است تحقیقات محققانه و تبحر علمی او بخوبی ظاهر میشود واو اولین کسی است که باصالت واستقلال زبان پشتو اظهار نظریه نموده ومیگوید که زبان پشتو زبان آریائی اصلی افغانستان بوده از کدام شق دیگری منشعب نشده است ودر جملهٔ کسانیکه کلمهٔ پکهت ریگویدرا پشت وپشتون دانسته وتصدیق کرده اند ترومپ حق اولیت دارد. ونیز ناگفته نماند که لاریمر نیز طوریکه از آثار او دیده می شود عالم زبان پشتو بوده نحو زبان پشتوی او قابل اعتنا است وعلاوه بران یك گرامر دیگری پشتوی لهجهٔ وزیری ها رانیز نوشته وتغیرات لهجوی آنهارا حل کرده است که این اثر او نیز در ۱۹۰۲ ع درلندن طبع شده است.

علاوه بر کتب لغت وصرف ونحوبکه بالا ذکر کرده شد بعض کتب قرائتی و درسی وغیره نیز ازطرف مستشرقین نوشته وطبع شده است از انجمله است :

[illegible]

سی ، ای بیدولف انگلیس که قسمتی ازاشعار خوشحال خان را منتخب نموده وبنام اشعار قرن ۱۷ تدوین وبه ۱۸۹۰ در لندن طبع کرده است این کتاب منتخب او حاوی سه قسمت بوده که قسمت اول آن دارای گرامر مختصر زبان و قسمت دوم آن مقدمهٔ مفصلی در باب چگونگی ادبیات پښتو است و قسمت سوم ترجمهٔ آثار منتخبه است و در اخیر اصل اشعار خوشحالخان را نیز بحروف زیبا و سلیقهٔ مرغوب ومخصوص طبع کرده است .

او دو قسمت عمدهٔ حماسه وعشق را اساس شعر پښتو دانسته ومیگوید دیگر قسمت های شعری از قبیل فلسفه ، اخلاق ، دیانت، حسیات ملی و غیره طوری درین دو قسمت مخلوط و مزج شده اند که بین اصل وفرع تمیز نمی شوند واینکه دوجنس متضاد را مثل غم وشادی قهرورحم دوستی و دشمنی یکجا برشتهٔ نظم میکشند ودرعین خلطیت باز هم یکی ازدیگر متمایزدیده میشود تنها قوت وقدرت شاعر پښتون است وبس .

بیدولف این مجمل را تحت عناوین حماسه وعشق تفصیل دور ودرازی میدهد که عباره اش بقرار ذیل است :

تحت عنوان حماسه میگوید . « افغانستان مملکتی است که همیش بسی از شعرای ملی را در آغوش خود پروریده واز آنها مملواست درین مملکت کوهستانی دست قدرت شاعرانیرا تربیه کرده است که تمام اشعار اوشان پراز شور و جذبات بوده و برای همیش نسخه های حظ وذوق آور اخلاقی وتاریخی دانسته میشوند .

این اشعار پر از افتخار وکامیابی او شان نمایندهٔ عظمت و شکوه باستانی شان بوده و ممثل احساسات وعواطف هر فرد افغان شمرده می شود واز جلال سابقهٔ ایشان یاد آوری می نماید واز عشق وجنگ علی السویه حرف میزند این اشعار بقدر طبیعی ومؤثر اند که بی اختیار شنوندهٔ خود را متحسس می سازد مثلا موقعیکه از جنگ حکایت میکند چشمان شنونده بر می افروزد وحسیات جنگجویانه اش تحریک میشود و در حالیکه از عشق بیان میدارد عواطف سامع را بحدی زیر تاثیر میگیرد وباندازهٔ رقیق می سازد که آه های پیهم قلبش ازان نمایندگی میکند چه احساسات رقیق وجنگجویانه درقلب هیچ قومی بمثل افغان ها عمیقانه ریشه ندوانیده است وباوجودیکه افغان ها دارای خون سرد ودر امور حیاتی زحمت کش و سخت سراند بازهم مادهٔ عشق و دوستی نسبت بهمه در آنها بیشتر است وقومیکه مانند افغان ها دارای ملایمت و شجاعت بوده درس اخلاق ودلاوری بهمه وجودندارد واین قوم باحفظ حسیات عالی خود بین بشر درحیات یکدست ومتحد ویکسان زندگی میکنند .

افغان حقیقی که قدرتدار ترین نوع انسان میباشد دیده میشود که از طرف طبیعت استیلا ومحصور گردیده است واین طبیعت بامناظر وتشکیلات ارضیه مقبول وسادهٔ شاعرانه، زیباومخلوط شده روح مردانه ازان دیده می شود که درعین زمان ازعیش وعشرت وآرامش درزندگی بحث میکند .

علم، باعفت، حلم، حجب، احتیاط وصفائی توام است ، جهل، درشتی ، لاف وگزاف ، فریب کاری پستی وغش ثمر میدهد . «۰»

بعدازان تحت عنوان عشق میگوید : «غزلیات عشقی افغانها ازخوبی‌ها مملو است و بعضی پارچه‌های آن درصفت دین اسلام گفته‌شده وعشق ومحبت انسان واعتقاد بخداوند دران یکجا مختلط بیان شده که بسا اوقات نمی‌توان یکی را ازدیگر تمیز وتفریق کرد ویا نالیدن‌های شاعر مریض عشق را از تصوف وعقیدهٔ دینی که درپرستش خالق اقدس گفته ازهم جدا نمود. فرق مخصوص شعر پښتو ازشعر گوئی که درشرق بعمل می‌آید درین است که درپارچه‌های اشعار پښتو موجودیت هردو نوع تخیل یعنی عشق وبندگی دیده میشود وآن قصیکه درسمع عاشق دل شکسته ، صدمهٔ وارد نماید ویا حس خوش بینی خوانندهٔ مجذوب را زائل کند وجود ندارد . اگر غزلیات غنائی وعشقی ساده وبسیط پښتو خوانده شود دیده می‌شود که تماما ازشکیبائی ذاتی وفطری که دروجود شاعر ملی تولیدشده پر ومملو است ودران حسیات وافکار طبیعی خویش را بمحبوبه‌اش درهوای آزاد کوهستانی مملکتش اظهار داشته است .

اگر از جملهٔ غزلیات بعضا بصورت مناجات وتقریب جستن بخالق یگانه ذکر گردیده باشد دران چیزی وجود ندارد که یك مرد محترم راست کار را ازمطالعهٔ آن بازدارد . تشبیهاتی که درین سرودهای عشقی داخل گردیده دربسا حالات آنقدر پر ازتخیل است که گوئی بحقیقت در چشمان نویسندهٔ آن تجسم کرده مثلا عاشق خیالا بشبنم تشبیه گردیده ومعشوقهٔ خویش که بوی گلاب است بادل شکسته وخاطر پریش [illegible] آفتاب دریمهٔ روز باحرارت خود شبنم را بخود جذب میکند [illegible] بصورت معشوق خویش [illegible] میگردد وباز مانند شبنم که در [illegible] آفتاب می درخشد [illegible] بآمدن معشوقه‌اش [illegible] میباشد که این خیال درنظرها [illegible] تجسم میکند .

باملا : چنانکه آفتاب روشنی خود [illegible]

[illegible]

غضب شوهر منزل را بی‌سر انجام ودور از آسایش میگرداند.»

دیگر از اشخاصیکه درین راه رنج برده وگنج نهاده اند جیم دار مستتر فرانسوی است که یکی از فضلای درجه اول ومقتدر بشمار رفته تحقیقات محققی نسبت به پښتو نموده اثر نفیس وگرانبهائی در ادبیات پښتو بنام ترانه های ملی افغان از خود بیادگار گذاشته‌است که این اثر او مبنی بر دو قسمت مهم زبان ونژاد افغان بوده وهر قسمت مشتمل بر چند فصل ودارای ۵۲۷ صفحه به ۱۸۸۸ ع=۱۳۰۳ ه در پاریس طبع شده است.

این فاضل ومحقق علاوه بر تحقیقیکه در ریشه وماهیت زبان واصل افغان نموده نمونه ها ئیکه از اشعار پښتو جمع وتدوین نموده هر قطعهٔ آن بذات خود در یکتا وآئینهٔ مفاخر تاریخی ما شمرده می شود که فقط بحمایت این مرد بزرگ از حوادث دهر مصئون و بما رسیده است.

دار مستتر از ان اشخاص محقق ومنصفی است که ماهیت وحقیقت افغان وافغانی را از پرده‌های ظلمت بیرون کشیده ومیگوید زبان پښتو از فارسی وپهلوی مشتق نشده بلکه درین دسته یک زبان مستقل است زبان پښتو بازند یا زبانیکه بازند شبیه است مشابهت بهم میرساند.

واو اولین کسی است که این نظریه‌اش پابرجامانده وتاحال کسی نتوانسته‌است آنرا نقض کند.

دار مستتر وقتیکه اصالت زبان پښتورا بیان میکند واز جنبه‌های مختلف آن سخن میراند در قسمت ادبیات آن میگوید شعر پښتو بواسطهٔ سادگی وطبیعی بودن امتیاز خاصی دارد، صنعت بدیع ونازک خیالی آن مانند طفل، معصوم وبی آلایش است واز نازک خیالی واستعارات تنزل یافته وتمام شده پاک ومبر است.

درجای دیگر وقتی که از قوت شعری زبان پښتو حرف میزند میگوید افغانها اخبار ندارند غزل جای اخبار را اخذ کرده همه افکار وخیالات وواقعات روز مره در شعر گفته میشود وبین عوام منتشر میگردد تاریخ افغان ها از اشعار شان می توان ترتیب وتدوین شد اگر چه این تاریخ باتاریخ اروپائیان تفاوتی خواهد داشت مگر یک فکر پسندیدهٔ عمومی به نسبت ذهنیت افغانان برای انسان حاصل میشود و واقعات راطوری خاطر نشان میکند، گوئی انسان در دل آنها جادارد واز مرکوز ضمیر شان مطلع است چنانچه ماخذ عمدهٔ مؤلف حیات افغانی نسبت به جنگ انگلیس وافغان همین اشعار پښتو است.

دار مستتر درضمن ادبیات از یک تعداد شعرای نامدار کلاسیک وشعرای ملی که آثار شانرا خود اودر کتاب خود جمع کرده است نام میبرد وشرح حال مختصر شانرا بیان نموده وبر قوهٔ شعری شان قضاوت می نماید از انجمله است این دونفر شاعر ملی ویکنفر شاعر کلاسیک که قضاوت اورا دربارهٔ شان طور نمونه نشان میدهیم تا دانسته شود که قوت شاعر افغان بچه پایه ومحققین دربارهٔ اوچه نظر بیدار اند.

دار مستتر گوید محققاً کلیه اشعار عشقی که درین چهل وشش سرود جمع اند بی اهمیت بوده غزل یا اشعار محمدجی شاعر دیوانه (نمبر ۷۷) نه تنها در اشعار افغانی بلکه در تمام

ادبیات عشقی یگانه اثر یست که من آنرا بسبک مخلوط درین سبک (بودلیر) و قسمتی از اشعار قدیمه و باستانی که مملو از تخیلات و اغراقات شاعرانهٔ شرقی اند یافته ام.

در باب شاعر دیگر ملی گوید:

میرا یک شاعر نو و مرغوب ملی است وبالاتر ازو درخون افغان شاعر ملی سراغ نداریم.

در باب شاعر کلاسیک گوید:

اگر ویکتور هوگو هم افغان می بود مانند این شعر خوشحال خان که میگوید:

(اگر شاعر نمی بودم سپاهی می شدم)

چنان شعر غرا وجذاب معنی دار گفته نمی توانست.

سر جارج ابراهام گریرسن نیز از علمای زبان بوده در کتاب بزرگ خود بنام راپور هیئت تحقیق زبان های هند (لنگوستک سروی آف اندیا) که در دو جلد ضخیم در ۱۹۲۷ در کلکته شعبهٔ مرکزی نشریات حکومت هند نشر شده است قسمت [illegible] و قسمت زبان پښتو نموده اول یک مقدمهٔ تاریخی وجغرافیائی مفصل در باب افغانها نوشته و بعد از آن نمونه های مختلف زبان پښتو را نشان داده است او تمامیت واصالت زبان پښتو را درین یک جمله ادا میکند ومیگوید: هرچند زبان پښتو دارای صوت خشن ودرشت گمان کرده میشود مگر یک زبان قوی ومردانه ایست که باصفائی وصحت تمام برای ادای [illegible] است.

موسیو [illegible] مستشرق معاصر روسی [illegible] وقتیکه بر وضعیت عمومی زبان پښتو بحث میکند میگوید: [illegible]

[illegible]

به شاخهٔ ایرانی به شاخهٔ هندی نزدیک‌تر است و این نظریهٔ تر ومپ اپروفیسر فون سپیگل وداکتر هارنل نیز تائید میکنند گریرسون ودکتور پال تیدسکوی اطریشی نیز درینباب نظریات داشته و تحقیق کرده‌اند.

گرچه بنظر سطحی بین این دوفریق اختلاف جزئی دیده میشود مگر بر قدامت زبان پښتو همه متفق بوده واگر دقیق شویم این اختلاف نظریه هم ناشی از قدامت پښتو است چه با هر دو شاخه نزدیکی پښتو ثابت شده و این قرابت مساوی نتیجه میدهد که با این هر دو شاخه مثل برادر و یا نسبت به آنها بمنزلهٔ کاکا و پدر است نه پسر و برادرزاده وهمین قرابت مساویست که اختلاف نظریه مذکور شده است.

این بود تعلق ورابطهٔ بین زبان پښتو ومستشرقین که شمهٔ از آن گفته شد ونمی‌شود تعداد مستشرقین وعلمائیرا که درین راه زحمت کشیده ورنج برده اند باین چندنفر منحصر نمود شاید بسا اشخاص دیگری هم باشند که هنوز از نظریات وآثارشان بما اطلاعی نرسیده واز آن‌ها واقف نباشیم وهم باید این کار راختم شده نه پنداریم چه این موضوع مهم ودلچسب هنوز درمرحلهٔ شباب وجوانی بوده می‌تواند برای مدت درازی علما وفضلای محقق را چه ازحیث تحقق علمی وچه ازنقطهٔ نظر اهمیت خود موضوع بخود مشغول نماید.

وهم ممکن است این نهضت موجودهٔ زبان پښتو که درین دورهٔ درخشان شاه جوان ودیگر وطن خواهان ملت دوست ماروی کار است زیاده تر عطف توجه محققین وفضلای ملی رابخود معطوف نموده وممد شود که هر شخصی درین راه زحمت کشیده ودامنهٔ این کار رامطابق بحسیات ونیات خود وسعت دهند و بسوی پیشرفت این نهضت ملی به‌نهایت بی‌صبری نگران باشند چنانچه از یک مقالهٔ موسیو برتلز مستشرق معاصر روسی پروفیسر انجمن تحقیق زبان شناسی روسیه که در ۱۹۳۵ع بر یک مقالهٔ ابتدائی وسطحی من که درسالنامهٔ ۱۳۱۱ نشر شده تبصره نموده این مطلب بخوبی ظاهر می‌شود او میگوید:

لازم است درنظر گرفته شود که افغانستان هم شروع کرده است به گذاشتن قدم اول درزمینهٔ زبان شناسی وآغاز نموده است به نشان دادن دلچسپی روز افزون به تحقیقات زبان شناسان اروپای غربی راجع بزبان پښتو. درسالنامهٔ مجلهٔ کابل (۱۳۱۱) که بتازگی درلیننگراد رسیده مقالهٔ مفصلی از قلم امین الله خان زمریالی درج شده که راجع بزبان پښتو ودر زبان پښتو میباشد درین مقاله که باید در بحث مفصلی عمیقانه تحت تدقیق گرفته شود نویسنده راجع به تحقیقات علمای اروپائی راجع بزبان پښتو بحث نموده تنقیدات شدیدی بر تحقیقات مزبور کرده وتنها دورن (۱) را تنقید نموده است راست است که نویسنده را درین مقاله تنها نظریات علمی راهنمائی نکرده بلکه دربسا نقاط غرور ملیکه تحقیر شده اززبان او سر قسمیزند با وجود این دربسا نقاط تبصره‌ها وملاحظات او کاملاً حقیقی بوده ومی‌توان با او در آن نکات متفق شد. این مقاله یک دلیل دیگری است برای اینکه کار کردن درین زمینه برای ما بکلی بی فائده نبوده ونمی‌توان تحقیقات مربوط به این زبان بسیار دلچسپ را ختم شده دانست.

موسیو اونی دو ابو فرانسوی وزیر مختار سابق فرانسه در کابل نیز درین تازگی‌ها کتابی

(۱) نویسندهٔ مقاله اشتباه کرده — بعضی تنقیدات بر دار کیستر بوده نه بر دورن.

بنام افغانستان نوشته درصفحهٔ ۲۵۹ کتاب خود بعد از انکه بروضعیت وحالات سابقه وحالیهٔ افغان‌ها تبصره می‌نماید . از ادبیات وزبان پښتو نیز یادی نموده میگوید : « از ین جهت اشعار خوشحال‌خان که تقریبا سه صد سال از ان میگذرد باجنبهٔ وطن خواهی ووحدت پسندیکه دارد نسبت باافغانستان دیروز بحال افغانستان امروز موافق تر است .

این احساسات ملی وغرور زبان مادری امروز در اشعار امین‌الله زمریالی «عضو انجمن ادبی کابل» که ازان بعدها سخن خواهیم راند دیده می شود. چون این اشعار برای احیای افتخار پښتو وقف شده بنظر ما بوجه نیکو شرح مختصر [illegible] تاریخ زبان ملی افغان را مکمل میکنند .
این بود نظریات مستشرقین که بطور مختصر یعنی مشتی از خروار در باب اصالت واهمیت زبان پښتو عرضه شد وهم نا گفته نماند که تحقیق وجستجوی ما در باب اصالت این زبان مهمتر وسهلتر است نسبت به نظریات وتحقیقات مستشرقین اروپا . واگر ما [illegible] دیگران [illegible] از ما استفاده میکردند از این زمینهٔ مساعد که [illegible] وازین عصر طلائی ودر فضا نیکه بتوجه [illegible] فراهم است استفاده نمیکنیم گویا با طبیعت ستیزه میکنیم [illegible] طبیعت بر هر گونه مقاومت غالب است ودر نتیجه یقین است که پشیمان بوده وخساره خواهیم دید وازینجاست که شاعر حساس ما میخواهد بصریح‌ترین کلمات [illegible] میگوید :

ای پښتو نه خپله [illegible] [illegible]
و [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

در اخیر [illegible]
[illegible]

گرانبهاترین کتب پښتو «پټه خزانه»

درسالنامهٔ ۱۳۱۹ موقعیکه «تاریخچهٔ سبکهای اشعار پښتو» رامی‌نوشتم، درآنجا در قسمت اشعارقدماء بچند صفحه کتابی‌حواله داده شده بود که بنام تذکرهٔ اولیا بزبان پښتو بعد از (۶۱۲هـ) از طرف سلیمان ماکو درارغسان قندهار ، همان اراکوزی تاریخی نوشته شده واثربس مهمی بود ، کهاشعار وسرودهای باستانی زبان را بدست ماداد ، صفحاتیکه از کتاب مذکور بدست افتاده بود ، عیناً عکس گرفته شده ، وضمیمهٔ همان کتاب کوچك گردید .

شاید خوانندگان محترم ، و کسانیکه به آثار ادبیهٔ باستانی وطن علاقه دارند ، ازمطالعهٔ آن دریافته باشند که زبان ملی‌ما ازنقطهٔ‌نظر ادب دارای بهترین وبرجسته ترین آثار است وشعرای قدیم این زبان هم خیلی سنجیده گوی ومتین و بدرجهٔ اول نمایندگان ذوق ملی وکلتور ماهاند .

درین سالنامه همیخواهم ، راجع‌بیك گنجینهٔ گرانبهای‌زبان‌ملی ، که‌صفحات تاریك ادب مارا روشن ونفایس ادبی آثار گذشتگان رابه نسل جدید می‌سپارد . چیزی بنگارم ، چون دروقت کشف این کتاب قیمت‌دار اکثرصفحات سالنامهٔ کابل بطبع رسیده ، ودرشرف نشر وتعمیم است ، بنابران این مضمون من کوتاه‌تر ومختصر خواهد .

ممکن است اصل کتاب بزودی ازطبع برآید وبمطالعهٔ شوقمندان ادب ملی برسد، که اهمیت وچگونگی کتابرا عندالمطالعه تخمین کرده میتوانند .

این کتاب‌بعد ازاوراق تذکرهٔ سلیمان ماکو ، که‌چند سال‌پیش به کشف ونشرآن موفق گردیده بودم ، مهمترین کتب‌ادبیهٔ پښتو اشت ، که‌بنام‌پټه خزانه (گنج‌پنهان) بسال ۱۱۴۱ـ ۱۱۴۲هـ درقندهار ازطرف محمدبن داؤدخان بن‌قادر خان هوتك ، بامرواشارهٔ پادشاه‌جوان ومعارف‌دوست اعلیحضرت شاه‌حسین بن‌مرحوم‌حاجی میرویس‌خان نگاشته‌شده، محمد که‌نویسندهٔ درباروشخص ادیب وعالمی بود . کتاب خودرا بریك مقدمه وسه‌خزانه ویك‌خاتمه بنا نهاد ، در مقدمهٔ کتاب گوید ، که ازمدتی به‌تحقیق وکنجکاوی احوال‌شعرای پښتومشغول بودم ، چون اعلیحضرت شاه حسین ازین مقصد آگهی‌یافت ، تشویقم فرمود ، وباتمام کارم ترغیب داد ، همان بود که‌در مدت‌یکسال‌کتاب خودرا درسه خزانه‌نوشتم :

خزانهٔ اول : مشتمل برشرح حال واشعار قدما که‌بعد ازسنه (۱۰۰هـ) تاسال (۱۰۰۰هـ) گذشته اند .

خزانهٔ دوم : شرح حال واشعار معاصرین مؤلف .

خزانهٔ سوم : شرح حال‌واشعار نسوان شاعره .

نسخهٔ این کتاب دارای (۱۱۲) صفحه بوده ، که بسال ۱۳۰۳ه بخط محمد عباس کاسی درشهر کویته بامر مرحوم حاجی محمد اکبر تاجر قندهاری از نسخهٔ استنساخ شد که برای سردار ادیب وعلمدوست مرحوم سردار مهردل خان مشرقی درسنه ۱۲۶۵ه نوشته شده بود .

خزانهٔ اول

در خزانهٔ اول مؤلف مدقق مابحوالهٔ کتب واسنادموثوقه احوال واشعار سخنوران ذیل را آورده :

(۱) باباهو تکک ولدبادرو متوفی ۷۴۰ه (۲) ملکیار ولد هوتکش (۳) اسمعیل پسر بیت نیکه که در حدود ۴۰۰ه حیات داشت واشعاروی راسلیمان ما کو هم می آورد (۴) خرشبون ولدسړبن متوفی ۴۱۱ ه (۵) متی ولد عباس متوفی ۶۶۸ ه مولف کتاب دخدای مینه یعنی (عشق خدا) (۶) امیر کروړ جهان پهلوان ولدامیر پولاد سوری غوری : که بسال (۱۳۹ه) در مندیش غور پادشاه شده بود . وقدیمترین شعرپښتو است که تاکنون بدست آمده (۷) اسعد بن محمد سوری متوفی ۴۲۵ه دربغنی زمینداور ، مرثیهٔ امیرمحمد سوری را گفته . (۸) شکارندوی ولد احمد کوتوال فیروز کوه در مدح سلطان معزالدین محمدسام غوری قصیدهٔ دارد (۹) ابو محمد هاشم بن زید السروانی البستی متوفی ۲۹۷ه (۱۰) شیخ بیتن ولد [illegible] در حدود ۵۰۰ه میزیست (۱۱) شیخ بستان مؤلف بستان الاولیاء در ۹۹۸ه (۱۲) امیر [illegible] شیخ رضی لودی برادر زادهٔ شیخ حمید لودی که بعد از ۳۰۰ه درملتان حکمرانی داشت . (۱۳) نصر بن شیخ حمید مذکور (۱۴) شیخ عیسی معاصر شیر شاه سوری (۱۵) سلطان بهلول لودی متوفی ۸۹۴ه (۱۶) خلیل خان نیازی معاصر سلطان موصوف (۱۷) خوشحال خان ختک معروف (۱۸) زرغون خان زمینداوری نورزئی متوفی ۹۳۱ه (۱۹) [illegible] در ۹۳۹ه (۲۰) [illegible] متوفی ۱۱۲۸ه (۲۱) [illegible] حدود ۹۰۰ه (۲۲) علی سرور لودی حدود ۱۰۰۰ه .

خزانهٔ دوم

[illegible]

[illegible]

عالم دربار شاه محمود . (۳۲) الله یار افریدی صاحب دیوان شعر (۳۳) صدر دوران با بوجان بابی ناظم قصص العاشقین . (۳٤) ریدی خان مهمند ولدغیاث خان ناظم محمودنامه درشرح حال مرحوم حاجی میرویس خان وفتوحات شاه محمود (۳٥) محمد عادل مؤلف روضهٔ ربانی (۳٦) محمد طاهر جمریانی (۳۷) محمد عمر خان (۳۸) محمد ایاز نیازی (۳۹) محمد حافظ مؤلف تحفهٔ واعظ (٤٠) نصرالدین خان اندر صاحب دیوان اشعار (٤١) ملا نورمحمد توخی استاد دودمان میرویس خان مؤلف نافع مسلمین (٤٢) عبداللطیف اشکزی (٤۳) سپه سالار سیدال خان ناصر .

خزانهٔ سوم

خزانهٔ سوم شامل شرح حال واشعار شاعرات ذیل است : (٤٤) نازو توخی : دختر سلطان ملخی معروف که درعصر خود حکمدار بوده، ونازو درنسوان افغانی دارای شهرت ومقام بلندیست ، وی مادر قاید معروف حاجی میرویس خان مرحوم است . (٤٥) حلیمه : دختر خوشحال خان معروف (٤٦) بی بی نیکبخته : که کتاب ارشاد الفقراء را (۹٦۹هـ) بزبان پښتو منظوم داشت (٤۷) بی بی زینب : دختر حاجی میرویس خان، که مرثیهٔ برادرش شاه محمود را گفته (٤۸) زرغونه : دختر دین محمد کاکړ ، خطاطه وعالمهٔ خوبی بود ، که بوستان سعدی رابسال (۹٠۳هـ) ترجمه ومنظوم داشت (٤۹) رابعه : معاصره بابرشاه درقندهار .

❀ ❀ ❀

این بود نمودار مختصر مضامین کتاب که مؤلف دانشمند ، درسه خزانه بسی از جواهر زواهر زبان ملی را نگهداشته، ودرخاتمهٔ کتاب به شرح احوال دودمان وپدرادیب و دانشمند خویش می پردازد ، وضمناً هم شرحی از گذارشات حیات خود میدهد . که بصورت مجموع درین کتاب احوال (٥١) نفراز سخنوران زبان ملی درج است .

علاوه برانکه این کتاب نفیس شرح حال بسی ازسخنوران گمنام زبان ملی رابدست میدهد وسرودهای باستانی این زبان را بما میسپارد ، ومارابه آثار اجداد وسلف نامور خویش رهنمائی میکند ، مزایای دیگری هم دارد که بصورت مختصر درینجا گذارش می یابد :

کتاب از نقطهٔ نثرزبان :

مؤلف کتاب محمد هوتک یکی از نویسندگان زبردست پښتو است که نثر وی درین کتاب ، سخت روان ودلچسپ وسلیس است ، درنثرهای قدیم پښتو ، قدیم ترین نثرها همان نگارش سلیمان ماکو است درتذکرة اولیاء . ولی این نثربمراتب ازان رواتر وشیرین وهمچو آب زلال است . مدت دوسه صد سال پیش از عصر مؤلف در زبان پښتو سبك نگارشی موجود بود که آنرا سبك خیر البیان گوئیم ، زیرا نویسندهٔ اولین ومعروف این سبك

پیر روشن مؤلف خیرالبیان است . این سبك نیم منثور که ازطرف اخوند درویزه واتباعش اقتفا گردید ، عین تاعصر مؤلف ماموجود بود ، ولی چون خالی ازتعقید وتکلف نبود ، ذوق سلیم مؤلف آنرا قبول نکرد ، ودرکتاب خویش نثر روانی را مطابق به محاوره وگفتار عمومی زبان نوشت که خیلی پسندیده وروان ومحمود است .

درحقیقت نثر محمدهوتك مبدأ سبکی است که اکنون هم مادران مینویسیم ، وازنثر های سابقهٔ خوشحال خان وپیرمحمد کاکړ ، وافضل خان وعبدالقادر خان که درعیار دانش ، ومعرفةالافغانی وتاریخ مرصع وگلستان پښتو نوشته اند ، بمراتب بهتر وسلیس تر است .

مزایای لغوی کتاب :

گنجینهٔ ما از نقطهٔ نظر لغت پښتو هم بسیار وبسیار غنیمت وقابل استفاده است ، زیرا درسرود های قدیم بسی ازلغات وکلماتی آمده ، که اکنون بمرور دهور از میدان تداول دور رفته ومرده است . این کتاب مراتب تقلب السنهٔ دیگر را بزبان ملی دوره بدوره نشان میدهد ومی بینیم که درهر دوره لغات وکلمات اصلیهٔ زبان ازبین میرود ، وعوض آن کلمات زبانهای دیگر می آید ، وجای اصلی را فرعی میگیرد . سرودهای کتاب که بما قدما شعرای زبان منسوبست دارای بسی ازمواد غنیمتی است که درمرحلهٔ تکمیل زبان ما اکنون بس برنده گانی دادن همین کلمات احتیاج شدیدی داریم ، وباید زنده سازیم ، برای مثال بعضی ازدرر گرانبهای لغوی این خزانه را ذکر میکنیم :

چندی = شاعر	خاتیخ = مشرق	لویدیځ = مغرب
برمل = پیشین	ارمل = نماز دیگر	ترمی = شام
[illegible]	[illegible]	واکوی = [illegible]
هسك = آسمان	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

قدیم ازخودمصدر ومشتقاتی داشت ، وهم مصادری درین اشعار آمده ، که بصورت مصادر وضعیهٔ زبان درقدیم وجود داشت ، ولی اکنون ماهمان مصادر وضعی را طور ترکیبی استعمال میکنیم *.

مثلاً گاڼل (آراستن) وافعال آن مانند وگاڼل (آراست) که اکنون گاڼه (زیور) موجود ، ولی مصدر ومشتقات آن ازبین رفته ، کذا ښکلل (تزئین) وافعال آن مانند وښکلل (آراست) که اکنون ریشهٔ آن درصفت ښکلی (مزین ، قشنگ) موجود ، ولی مصدر باافعال خودمرده .

کذا یرغالل (تاختن) یونل (سفرکردن) رپل (اهتزاز) که تنها یرغل (تاخت) ویون (سفر) ورپ (تپش) مانده ولی مصادر باافعال آن ناپدید شده است .

همچنین بسی ازمواد غنیمت وکار آمد زبان را که اکنون ازمحاوره مهجور افتاده این کتاب برای ما حفظ کرده است .

کتاب از نقطهٔ تاریخ وطن:

علاوه برانکه سخنوران ومشاهیر ادبی وعلمی وطن را این کتاب بما نشان میدهد ازنقطهٔ نظر تاریخ مزایای مخصوصی دارد ، که بسی ازوقایع وقضایای مجهول را کشف وبسی ازحقایق مشتبه را واضح میکند . نقاط تاریك ومجهول تاریخ وطن را ازاوایل استقرار اسلام تاعصر خود مؤلف ، بحواله وسند تشریح میکند . مثلا

یك حصهٔ تاریك وحلقهٔ مفقودهٔ تاریخ دودمان سلاطین غور را که مقارن سنهٔ (۱۰۰ ه) است روشن می سازد ، وثابت میکند : که دران عصرها زبان دودمان سلاطین غور پښتو بود ، چنانچه امیرکروړ پسر امیرپولاد معروف بزبان پښتو شعر میگفته ، و مؤلف به حوالهٔ مصادر مهمهٔ تاریخی آنرا نقل کرده . ازشعر مذکور جغرافیای سلطنت آن پادشاهان نامدار وطن معلوم میگردد ونقاط نفوذشانرا نشان میدهد ، بسی ازمراکز مدنیت رادران عصرها ذکرمیکند ، درقسمت تاریخ شاهان لودی ملتان که مؤرخین جدید در افغانیت آنها مشتبه بودند ، این کتاب واضح میکند که سلاطین آل حمید لودی ملتان پښتو زبان بوده ، وافغانان صاقند چنانچه مؤلف اشعار دونفر شانرا باوثق روایات نقل کرده کذا اوضاع دربار وحکمرانی شاهان هوتکی را خوب شرح میدهد مجهولات این دورهٔ نزدیك تاریخ وطن را که تاکنون بما مکشوف نبوده ، تفصیل و توضیح میدهد مثلاً شرح وتاریخ اقدامات آزادی خواهانهٔ مرحوم حاجی میرویس خان را مفصلاً مینگارد شرح حال وسوانح آن مرحوم را بما میدهد ، و بسی ازناموران علمی وادبی وحربی دورهای متعدد تاریخ وطن را بما معرفی میکند . وبسی ازکتب نادریکه تاکنون نام آنرا نشنیده بودیم اسم می برد وازان اقتباس میکند ، حواله میدهد مثلاً :

تاریخ سوری محمدبن علی البستی . دخدای مینه مجموعهٔ سرودها ومناجات شیخ متی خلیل ارغونی پښتانه تالیف شیخ کته متی زی اخبار اللودی شیخ احمد بن سعید اللودی . غرغښت نامه

دوست‌محمد محمودنامه یاشهنامهٔ محمودی ازریدی خان مهمند . کلید کامرانی کامران خان ازسلسلهٔ اسلاف احمدشاه‌بابا وغیره کتب مهمی که درتاریخ ادب‌وعلم گرانبهاترین آثار ملیهٔ‌ما شمرده میشود . کذا درخزانهٔ سوم درشرح احوال واشعارنسوان شاعره ثابت‌میکند که زنان معصوم وعفیف افغانی‌هم دارای علم بودند ، ودرتاریخ ادب‌ملی موقعی ونامی‌دارند .

وثوق روایت وعنعنه :

مؤلف دانشمندما برویهٔ اساتید واسلاف همواره سند اقوال ونگارشات خودرا نشان میدهد ، یا ازکتابی نام می‌برد ، یا روایت شخصی را مدار تحریر میگرداند یا از مشاهدهٔ خود حکایه میکند .

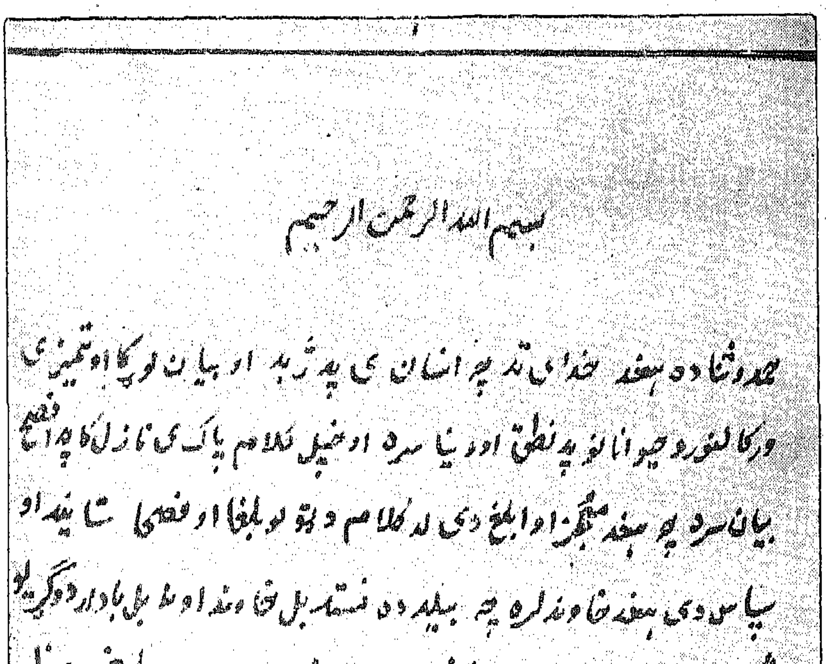
درجملهٔ مآخذ واسناد کتبی‌مؤلف آثاری‌است که‌مابطور نمونه دربالا بعضی ازان‌را نام بردیم وبسی ازاشعار واحوال سخنوران‌را ازپدرخود روایت‌میکند ، که‌اوهم‌شخص دانشمند وفاضل وادیبی بود .

چون مؤلف فاضل ، سخنی‌را بدون نشان‌دادن مأخذ وسند نیاورده ، واگر آورده هم مشاهدهٔ اوست ، بنابران گنجینهٔ ملی‌ما ازحیث وثوق عنعنه هم‌خیلی قوی‌است ، ونگارشات مؤلف مرحوم ، مناط اعتبار شده میتواند .

این‌بود خلص معرفی کتاب که‌دربالا نموده شد چون فرصت کم وسالنامهٔ کابل هم نشر شدنی است ، بنابران از تفاصیل و آوردن نمونه های کلام شعراء وتشریح مفصل مزایای کتاب خود داری‌شد ، انشاءالله کتاب بزودی باحواشی وملحقات وترجمهٔ پارسی نشر ومورد استفادهٔ دوستداران ملیت قرار خواهد گرفت .

درینجابرای نمونه ، چهارصفحه ازاصل نسخهٔ کتاب ، گراورشده تاخوانندگان محترم آنرا از ملاحظه بگذرانند .

عبدالحی « حبیبی »

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد وثنا ده هغه خدای ته چه انسان ئې په ژبه او بیان لوی کا او تمیز ئې
ورکا له نورو حیوانانو په نطق او د بیان سره او خپل کلام پاک ئې نازل کا په ژبه فصیح
بیان سره په هغه معجز او بلیغ دی له کلام د ټولو بلغا او فصحا ستاینه او
سپاس دی هغه خاوند لره چه بیله ده د نشته بل حق ونه او نه بل یادوړ د وګړیلو
ښېګړې دی دی چه انسانان پخوی په ضرو پالی او د سری ئې بلیغ دنیا
ملهم دی درود نا محمد ته په هغه پیغمبر دی علیه الصلوات والسلام
چه موبېتی راوښوله سمه لار او روده

بیت

دی دی رهبر د ونا تو تره جا رسم
دی دی نا مور د مخلوقا تو ترده جا رسم

د خدای رحمتونه دی وی د ده پر اولاد او اصحابو چه پر اصحاب دی ئې

عکس صفحهٔ اول نسخهٔ قلمی کتاب پټه‌خزانه تالیف محمد هوتك درسال ۱۱۴۱ - ۱۱۴۲ ه

ذکر شیخ اسعد سوری علیه الرحمه   شیخ کته په کتاب کی د لرغونی پښتانه تاریخ سوری سی نقل کا چه اسعد سوری په غور کی اوسیدی او هلته د سوری خاندان پیاوړتیا کی ډیر خدمت و شیخ اسعد د محمد زوی و چه په کال ۴۲۵ هجری په بغنین کښی وفات سو شیخ اسعد علیه الرحمه د بیرته اشعار ویل نقل کا چه سلطان محمود غازی پر غور باندی دامیر محمد سوری رحمة الله علیه سره جګړه وکړه او په آهنګران کی ی محصور کا پدی وقت شیخ اسعد هم د آهنګران په لوټ کی و بنده په سلطان محمود علیه الرحمه امیر محمد سوری ونیو او بندی ی بوت غزنی ته نو امیر محمد سوری چه ځوراز ږه ور او عادل او ضابط امیر و له غیرته د بند مړ سو ا شیخ اسعد چه دوست و د امیر محمد سوری په مرګ ی داسی ساندی وویلی چه یوه بولله کی چه قصیده په عربی ده .

ولهٔ فی القصیده

د فلک له چارو څه وکړم کوکار
زموږ پر ګل چه ښاندی په بهار

هر غوټول چه په موسکا غوړیدو وکا
رژوی یې پاڼی پاڼدی نار پیار

د بیر ځوانه د نیستی تیږه شنه کا
د پیر سره یې ناسته داوړندی زار

د والمن سره غول په بیاسی ګرځی
د پلی وټلو یې لوی کاندی خوار

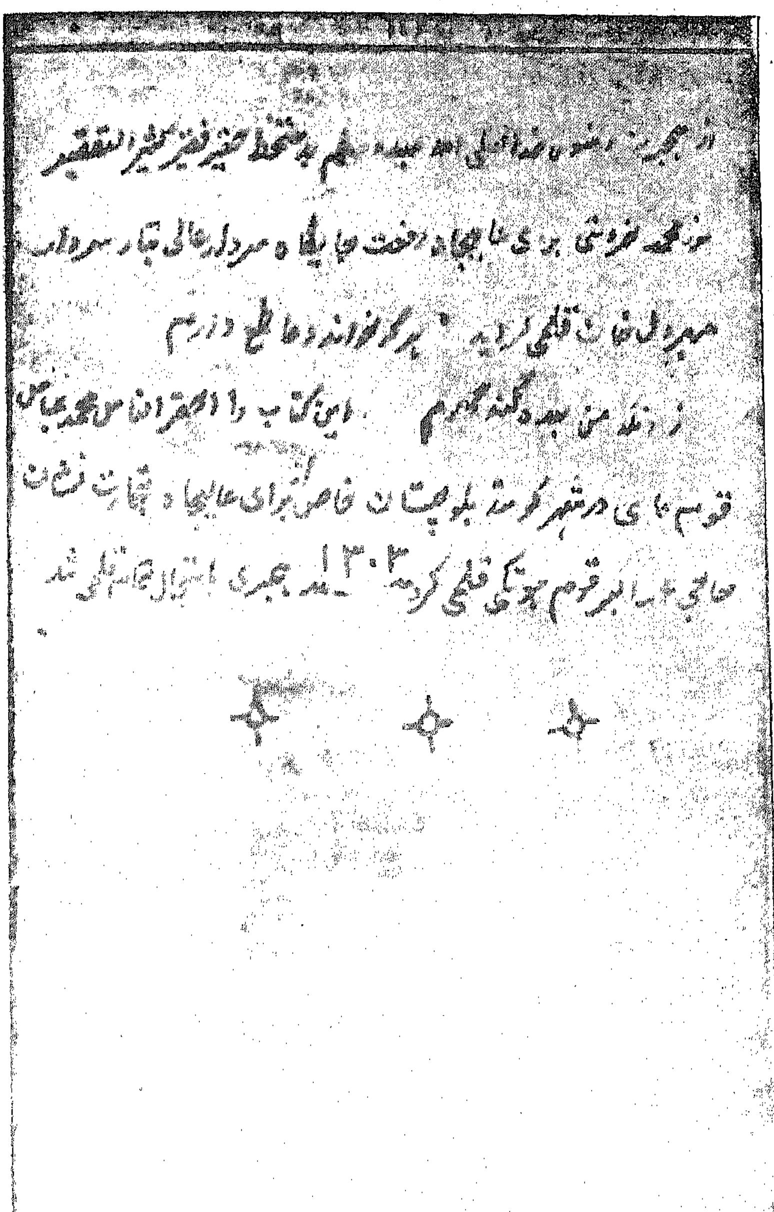
چه غښی د زړه زړی زنګلوی
لا د اوبه یې داری تیږ د عیار

هم یې منشی سکوی دال ژوبلوه
مستان ځی خندا کاندی پهار

د پادشاه عالم پناه د دربار کښې ټول علما او صالحان لا دلته افضل العلما ملا یار محمد هوتک
چه د پادشاه استاد دی لوی عالم دی په فقه کښې یو کتاب مسایل ارکان خمسه کښلی
دی بل لوی عالم د دې عصر په د پادشاه ظل الله تر ظل لاندې شوند کا د قندهار په جامع
امام ملا محمد یونس توخی دی چه د ملا محمد اکبر زوی دی او د علومو تدریس کا او کتاب
د جامع فرایض ئې کښلی دی په پښتو او بل عالم جامع الکمال ملا زعفران ترکی دی چه
مدار المهام او صدر الافاضل دی او د پادشاه ظل الله کښې لاس دی او د محمد چه د
پادشاه زوی دی استاد هم دی ملا زعفران په حکمت او ریاضی او طب کښې استاد دی
او گلدسته زعفرانی ئې په حکمت او طب کښې کښلی ده او کتاب هم لیکی ... او مطالعه کړی
د پادشاه ظل الله شاه حسین په جنگ کښې مرستی دی او په مشوره ... گرندی د
غلجو طوایفو تر غزنی لیږدی د د پادشاه مرستی او په ایلیو کې ... او مرات
حکم یې په ۱۱۳۸ هجری شاه حسین لښکر ... د پادشاه په سالاری ...
د شال او سیوی ولایت فتح کا او په کال ۱۱۳۹ هجری پادشاه ظل الله
دیره جات فتح کړل او تر ... ضبط کړل او ... ده سکه
ده او حکم یې ساری پادشاه عالم پناه په ارگ کښې د قندهار ... بالله

عکس صفحهٔ (۵۵) پټه خزانه

از محبت [illegible] تعالی الله علیه وسلم بدستخط حقیر فقیر کثیر التقصیر
نور محمد نورزئی بدی عالیجاه رفعت جایگاه سردار عالی تبار سردار
محمد [illegible] خان قلمی گردید هر که خواند دعا طمع دارم
زانکه من بنده گنهکارم این کتاب را [illegible] محمد عباس
قوم [illegible] در شهر کوئته بلوچستان خاص برای عالیجاه تجارت نشان
حاجی [illegible] اکبر قوم [illegible] قلمی کرده ۱۳۰۲ سنه هجری [illegible] شد

(بقیه از صفحه ۱۲۸)

طیور خانه ها : ـ

در آخر سال ۱۳۱۸ تشکیل ودرسال ۱۳۱۹و۱۳۲۰ درصدد پیدایش طیور اقدامات وبالاخره در سال ۱۳۲۱ کار آن وسعت یافته ومتخصصین و عمله وماموریین کافی دران تعین شده است : ـ

احداث طیور خانه ها : ـ

۱ ـ طیور خانهٔ بینی حصار که سابقاً ساخته شده بود برای طیور موجوده غیر مکفی بوده وبالاخره حسب نقشهٔ تربیه خانه در جوار آن یك طیور خانهٔ جدید احداث و کار بزرگ آن بپایهٔ تکمیل رسیده است.

۲ ـ طیور خانهٔ چمن میرواعظ که سابقاً ساخته شده بود وثانی متروك وبیکار مانده و ترمیم طلب شده بود ترمیمات لازمهٔ آن تکمیل وبرای رهایش مرغ آبی ها تخصیص داده شده درامسال بمواضع مذکور نتیجهٔ خوبی گرفته شده است.

۳ ـ طیور خانهٔ مبدا لخیل مشرقی که ازحیث آب و هوای تربیوی مفید بوده یك تعداد قازها ازمرکز درآنجا اعزام ویك طیور خانهٔ عصری مطابق نقشهٔ مرتبه تعمیر وکار آن بپایهٔ تکمیل رسیده ودرنظر است که یك اندازه فیل مرغ هم ازمرکز بموضع مذکور نقل داده نگهداشت طیور درآنجا وسعت داده شود.

قراریکه تجویز شده درموضع باریکاب سمت مشرقی نیز نگهداشت وتربیهٔ طیور درنظر بوده بموقعش اقدامات لازمه خواهد شد.

ولایت مزار شریف

الف: قوماندانی کوتوالی

۱ : ـ حمام محبس جدید که ناتکمیل بود قرار نقشه درسال جاری اکمال گردیده.

۲ : ـ منزل اول وچهاربرج پهره دارخانهٔ خارج محبس طور پخته کاری تکمیل شده.

۳ : ـ احاطهٔ اطراف محبس که به حدود(۵۰)جریب مربع زمین است دیوار آن بارتفاع سه متر بلند شده.

٤ : ـ امور صناعتی محبس ازقبیل سترنجی بافی، نجاری، سراجی، کرباس بافی، آهنگری بکار انداخته شده و کار آن رو به توسعه میباشد.

ب: مدیریت زراعت

اجراآتیکه به شعبهٔ زراعت درسال جاری بعمل آمده عبارت ازغرس «۵۵۲۰٤» نهال مثمر وغیرمثمر درباغ های ذخیره مربوط ولایت بوده.

ج: ماموریت معادن

۱ :ـ علاوه بر معدن های مکشوفهٔ سال گذشته چندی قبل یك معدن نمك در چهار بولك کشف شده .

۲ :ـ درفروش‌نمك نظر بهسال گذشته مقدار «۱۷٦۸۲» سیر تزئید بعمل آمده .

د : ریاست بلدیه

۱ :ـ پخته کاری سرك دورهٔ جنوب‌غرب روضهٔ‌شریف طول ۲۰۰/۱۰ متر عرض ۲۵ متر جمله ۵۰۰۲/۵۰ مربع متر .

۲ :ـ پخته کاری جوی دورهٔ جنوب‌غرب روضهٔ‌شریف‌طول ۲۰۰/۱۰ متر عرض ۱/۳۰ متر

۳ :ـ کانکریت پیاده روها دورهٔ‌جنوب‌غرب روضهٔ‌شریف‌طول ۸۰/۵۰ متر عرض ۱/٦۵ متر جمله ۱۳۲/۸۲ مربع متر

٤ :ـ ریگه اندازی جادهٔ کابل دورهٔ جنوب غرب روضهٔ شریف طول ۱٦۵/۰۰ متر عرض ۸/۰۰ متر جمله ۱۳۲۰/۰۰ مربع‌متر

۵ :ـ پخته‌کاری سرك‌سمت‌شمال باغ تفریحی که‌متصل‌بجادهٔ بیجاست طول ۱۲۵/۰۰ متر عرض ۱۰/۱۵ جمله ۱۲٦۸/۷۵ مربع متر

٦ :ـ استر وسفیده کاری ورنگمالی مقبرهٔ سلاطین [illegible] آهن‌پوش‌بام مذکور باسطح سقف .

۷ :ـ ترمیمات وسفیده کاری مدرسهٔ مسجد [illegible] .

۸ :ـ [illegible] سرك جدید [illegible] طول [illegible] متر عرض ۲۵/۰۰ متر جمله ۲۰۰۰۰ مربع متر .

۹ :ـ [illegible] کاری سرك که در سمت شمال [illegible] طول ۱٦٤/۵۰ متر عرض [illegible] متر جمله ۱۳٤۷/۹۰ مربع‌متر .

۱۰ :ـ [illegible]

۱۱ :ـ [illegible]

۱۲ :ـ [illegible]

۱۳ :ـ [illegible] کاری جوی [illegible]

ه : ریاست روضهٔ شریف

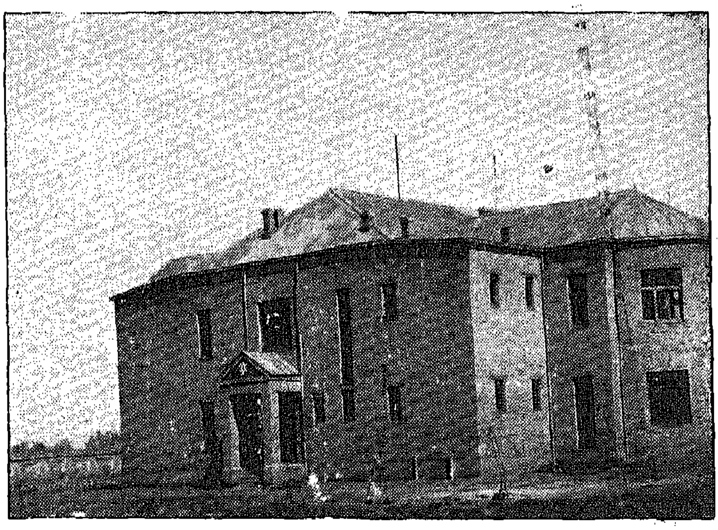
[illegible]

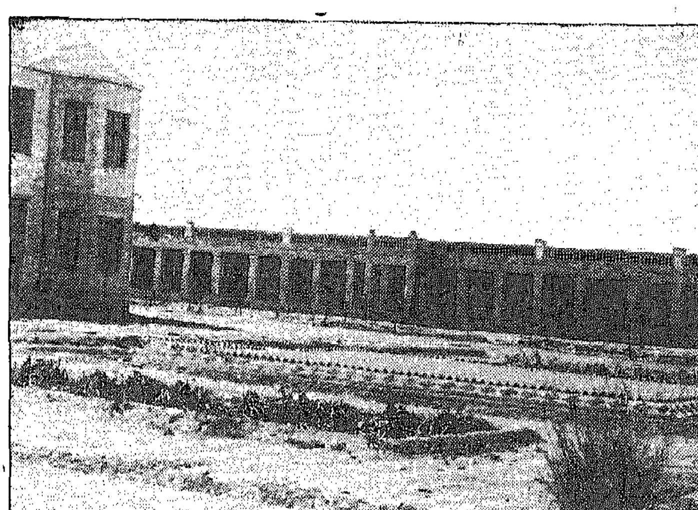
دا عکس دمزار شریف د عسکری قوماندانئ نوی ودانئ له امرخانه خواخخه ښئی چه د قرقی د قرارگاه ځینی ملحقات او د ارکان د دوائرو یوه برخه ودانئ هم دشاله خوامعلو میږی

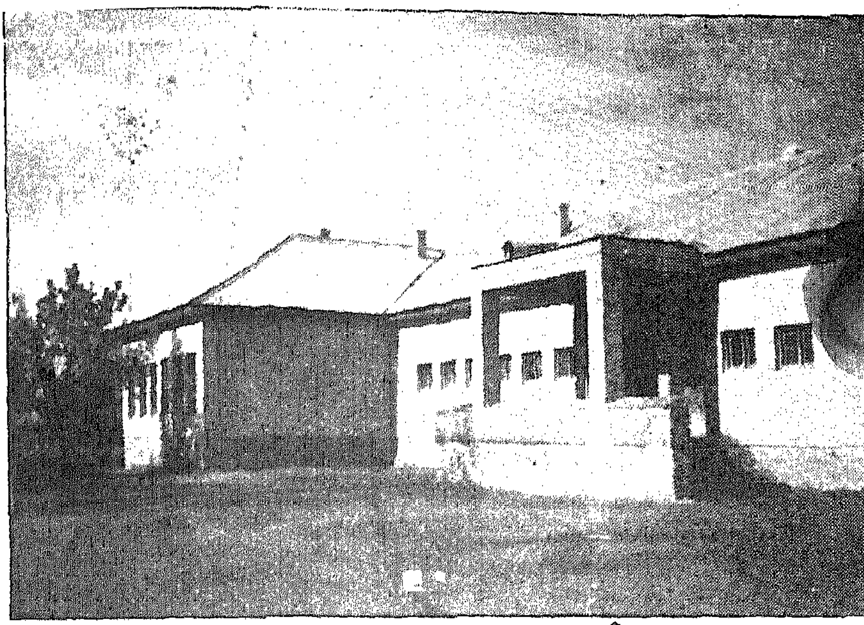
دا عکس د مزارشریف د عسکري قوماندانۍ نوې ودانۍ منظره د شمالي او شرقي خوا څخه ښئي او کلوب هم سره له ځينو ودانيو چه
له قرارګاه سره ارتباط لري ښکاره کيږي

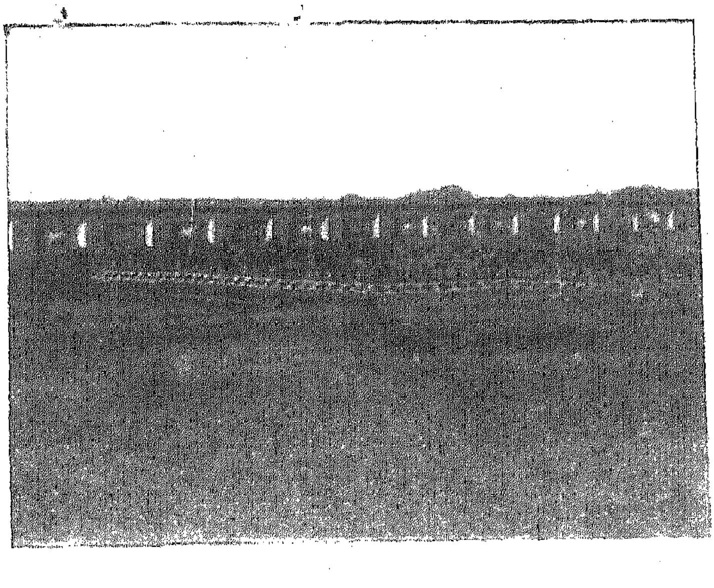
دمزار شریف دعسکری قوماندانۍ نوی ودانۍ چه ضمناً دعسکری قوماندانۍ دقرارګاه
دودانۍ یوه خواهم لیدل کېږي ،

دمزارشریف دعسکری کلوب او دقوماندانۍ د شمالی خوا د دېو اله منظره چه ضمناً
دیوی صفۍ (تنګ‌ماچی) منظره هم ښئی

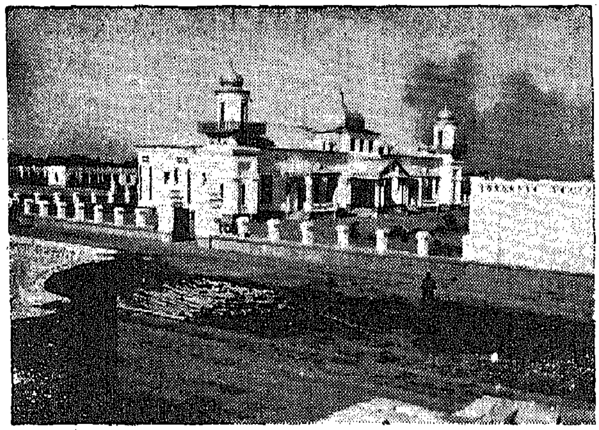

دسمت شمالیدنبو ودانیو خده سرای خواجه جبوانجی

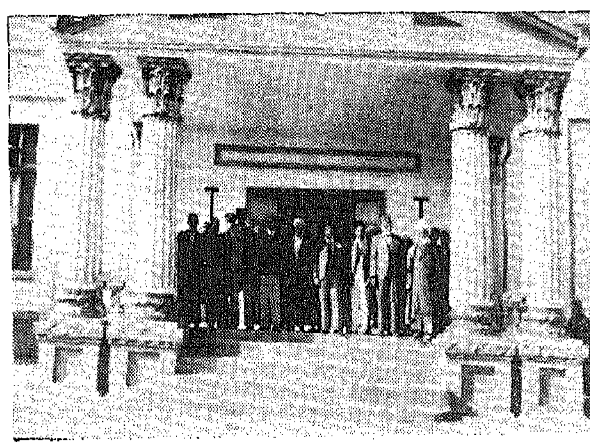

[illegible]

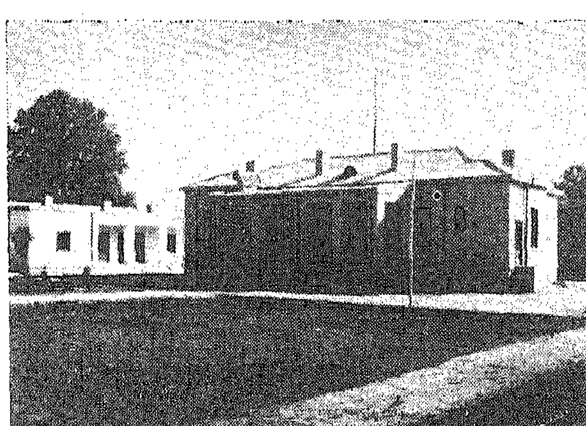
[illegible]

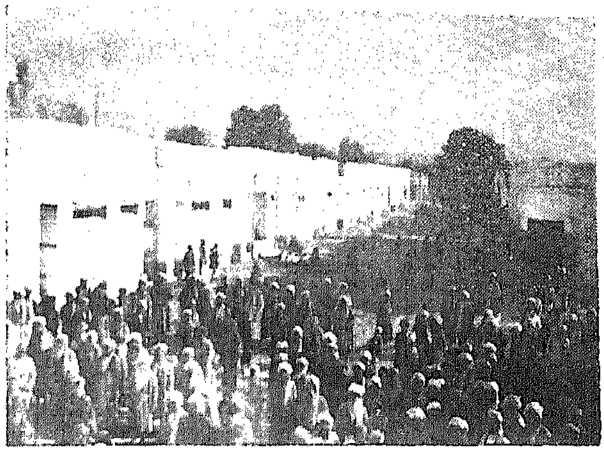
د شبرغان جامع
مسجد چه د جنوب
له خوا ئي عکس
اخيستل شويدى.

دشبرغان دجامع
مسجدمنځنى دروازه.

د مزار شريف
د دار الحکومگى
له نوو ودانيو څخه.

د سرپل د نوی بازارونو برخه

شبرغان شاهي باغ او ودانۍ

۲:ـ کار ترمیم کاشی کاری های اطراف روضهٔ شریف که بعضی حصه های آن که خراب شده ترمیم گردیده .

و : مدیریت فوایدعامه :

۱:ـ تعمیر هوتل جدید که امر ساختمان آن قبلاً از مقامات صلاحیت دار با نقشهٔ مرتبه واصل ودرجادهٔ بلخ موضع آن تعیین گردیده بود . بتاریخ ۱۸ اسد سال جاری کار مذکور شروع وتا ۱۹ قوس کار سنگ کاری آن تمام ونسبت به حلول زمستان باقی کار آن ملتوی گذاشته شده .

۲:ـ تعمیر شفاخانهٔ مستورات نیز که یکی از تعمیرات مهم وعصری بوده نقشه وبرآورد آن از مقامات ذی صلاحیت واصل وتعمیر مذکور متصل شفاخانهٔ ملکی تعین وبتاریخ ۱۰ اسد سال جاری امور تهداب گذاری آن افتتاح وشروع بکار شده که الی برج قوس کار سنگ کاری مذکور تمام وعلاوه باندازهٔ چهل وپنج الی پنجاه سانتی حصهٔ خشت کاری آن نیز کار کرده شده باقی کارات تعمیر مذکور بواسطهٔ حلول سرما معطل گردید .

۳:ـ تعمیر یک گدام برای تقریباً دو هزار خروار غله که موضع آن به چهار سرک مرکز ولایت میباشد کار آن از برج اسد سال جاری شروع والی برج قوس حصهٔ کار سنگ کاری تعمیر مذکور بالکل تمام وحصهٔ خشت کاری آن تا به کرسی تکمیل وبعضی جا ازچهل وپنج الی شصت سانتی بالای کرسی خشت کاری هم شده متباقیهٔ کار آن از حیث رسیدن ایام سرما معطل گذاشته شده .

٤:ـ در ارض راه بین مزار وتاشقرغان ، ایبک هشت باب کوته های معابر نیز برحسب نقشهٔ مهندس تعمیر ومکمل گردیده .

ز : حکومت کلان شبرغان :

۱:ـ تعمیر مسجد جامع شهر نو شبرغان که دوسال قبل تحت تعمیر گرفته شده بود درهذه السنه باتعمیر حجره های الحاقیه واحاطهٔ آن بپایهٔ تکمیل رسیده .

۲:ـ درجاده های سمت غربی وشرقی وجنوبی وشمالی شهر جدید شبرغان برعلاوهٔ «۱۵۵» باب دکانهائیکه درسال گذشته آباد شده بود «۱۲۷» باب دکان دیگر مطابق نقشهٔ مهندسی تکمیل وآباد شده وبه تعداد پنجاه باب دیگر بدرجهٔ خرند وپرکاری رسیده بواسطهٔ حلول زمستان فعلاً کارات آن معطل است .

۳:ـ درجادهٔ سمت غربی شهر نو شبرغان دو دربند حویلی عصری بهمه سراچه مطابق نقشهٔ مهندسی که درسنهٔ گذشته تحت تعمیر گرفته شده بود در سال جاری باقیماندهٔ کارات آن تکمیل شده است .

٤ :- در جادهٔ سمت غربی شهر نوشبرغان که یك باب سرای تجارتی مطابق نقشهٔ مهندسی تحت تعمیر گرفته شده بود کارهای عمدهٔ آن باتمام رسیده بقیهٔ کارات آن بواسطهٔ سردی هوا فعلاً معطل است .

٥ :- تعمیر جدید حکومتی کلان شبرغان که برطبق نقشه مهندسی تحت ساختمان گرفته شده بود درهذه السنه ١٣٢١ کارات عمدهٔ آن تمام شده برخی کارات معماری آن ازقبیل استر وسفیده کاری که باقیمانده بواسطهٔ سردی هوا فعلاً معطل است و کارهای نجاری آن مثل چپ دروازه ها وغیره تحت جریان است .

٦ :- در حکومتی سرپل ، تعمیر بلدیهٔ آنجا که در سال گذشته مطابق نقشهٔ مهندسی بطور آهن پوش تحت ساختمان گرفته شده بود بدون کار نجاری مسطح اطاق ها و دهلیز دیگر کارات آن درهذه السنه ١٣٢١ تمام شده است .

٧ :- تعمیر الحاقیهٔ عمارت بلدیهٔ مذکور که درین اواخر شروع شده بود الی درجهٔ خرنده کارشده فعلاً کارات باقیماندهٔ آن بواسطهٔ سردی هوا معطل است .

٨ :- در بازار جدید شهر سرپل به تعداد ٥٩٥ باب دکان مطابق نقشهٔ مهندسی در سال جاری تحت ساختمان گرفته شده بود بالکل کارات آن تمام وموردِ استفاده واقع شده است .

٩ :- در حکومتی آقچه بموضع چکشی [illegible] یك بند آب [illegible] کاری ساخته شده و کار آن بالکل تمام شده که تعمیر بند مذکور باعث استفادهٔ اهالی گردیده واکنون تقسیمات حق آبهٔ اهالی [illegible] حکومتی مذکور [illegible] صحیح تعیین و حصهٔ هر کدام [illegible] در جریان افتاده [illegible] دیگر شکایات [illegible] گردیده است .

١٠ :- در حکومتی [illegible] مطابق نقشهٔ مهندسی [illegible]

[illegible] مطابق نقشهٔ [illegible] شروع و پایهٔ [illegible]

خلاصه [illegible]

[illegible]

١ :- [illegible] پل سیاه .

٢ :- [illegible] الی مقابل حکومت .

٣ :- [illegible] بالا دوری .

٤ : ـ خامه وسنگ کاری سرك افقی کوتی ازسرك خان آباد الی نهر بالا دوری
٥ : ـ » » » بین » ازحدنهر الی راه روباغ هوتل .
٦ : ـ » » » میانه » » » » کوتی
٧ : ـ » » افقی دوم ازسرك خان آباد الی سرك میانه دوصد کوتی.
٨ : ـ » » مشرقی دوصد کوتی ازسرك بندبرق الی نهر بالادوری .
٩ : ـ سنگ کاری لب دریا ازحد صفحهٔ مربع الی صفحهٔ مدور اخیر باغ ذخیره .

نهال شانی :

١ : ـ غرس یك تعداد نهال به خندق متصل برقی خانهٔ سابق .
٢ : ـ غرس نهال وتشکیل یك جنگل وسیع ازحدقوریه خانهٔ اشجارالی قریب کافرقلعه .
٣ : ـ احداث یك جنگل وسیع ازحد بند برق الی سرك سابق پلخمری ومتصل باغ ذخیره .
٤ : ـ قوریهٔ اشجار مثمروغیر مثمر وبته های مختلف به اندازهٔ شش جریب زمین .
٥ : ـ زرع تر کاری به اندازهٔ کفایت .

عمرانات :

١ : ـ تعمیر یك مسجد جدید طور پخته کاری بسمت غرب جنوب فابریکه توسط شعبهٔ تعمیرات.
٢ : ـ ترمیم مسجد جامع بازار وساختمان کوته های نشیمن امام وغیره .
٣ : ـ تعمیر یك تحویلخانه وطویله جهت حیوانات .
٤ : ـ نصب پایه های سمنتی لین برق در جادهٔ بندبرق ازحدفابریکهٔ برق الی بازارودوسرك مزارشریف ازحد فابریکهٔ برق الی فابریکهٔ نساجی وسرك سمت چپ دریا وسرك های بین کوتی های سمت چپ دریا .

ریاست تنظیمهٔ ولایت جنوبی

١ : ـ در حصهٔ جنوب شرقی شهر گردیز وحدود تپهٔ بادآسیا وتپه ریگ یکباغ عمومی بنام (نوموړی باغ) که تقریباً (٤٠) جریب زمین میباشد احداث ودرباغ مذکور یك تعداد نهال غرس ودرآن میدانهای سپورت ومیدانهای اتن ملی وغیره ترتیب وسرکها و خیابانها به آن ساخته شده است .

٢ : ـ دربین باغ مذکور یك چشمه که بنام چشمهٔ ماران معروف بود ، چشمهٔ مذکور را بصورت یك حوض بسیار خوب برای شناوری ساخته وبنام (دکباتو چینه) مسمی شده است .

٣ : ـ دربین تپه ریگ وتپهٔ باد آسیاب طرف جنوب شرق (نوموړی باغ) در سر یك تپهٔ دیگر که آثار یك مسجد قدیمی معلوم می شد در سال جاری یك مسجد پخته کاری بسیار

اعلی ساخته‌وبنام (جبین جماعت) موسوم شده است .

٤ :ـ طرف شمال غرب تعمیر نایب الحکومگی یك میدان سپورت اساسی با میدان تینس پخته کاری ومیدان‌رنگ تینس احداث وهم‌بست شمال‌تعمیر مذکور یك‌میدان بسیار کلان برای هاکی ، فت‌بال ، والی‌بال ودیگر بازیها واتن ملی ساخته شده .

٥ :ـ تعمیر ستیشن رادیوی گردیز که‌طرف شمال شرق تعمیرولایت واقع ودر سالهای گذشته بنا گردیده بود درسال حاضر کار آن بهپایهٔ تکمیل رسیده است .

٦ :ـ تعمیر یك‌حمام در گردیز که‌در سال گذشته بناء ودر هذه‌السنه کار آن قریب بپاختتام است .

٧ :ـ درحکومت ارگون یك‌مسجد جامع بناء ویك حصهٔ کار آن تمام‌شده است .

٨ :ـ باغیکه قبلاً بحوزتعمیرنایب‌الحکومگی احداث گردیده‌بود بنام (مینوی باغ) مسما ویك‌اندازه کار آن ازقبیل نهال شانی و گل کاری‌وساختن خیابانهاوغیره در آن‌عمل آمده‌است .

٩ :ـ باغ ولایت که‌خیلی خورد ودیوار های آن نسبتاً معمولی ساخته شده‌بود درهذه‌السنه یکحصه زمین طرف جنوبی آن‌در وسعت باغ مذکور درآورده شده ودیوار های آن طور عصری تکمیل ودر بین آن‌دو حوض پخته کاری نیز ساخته شده است که حوض های مذکور دارای فواره‌هانیز بوده وخیابانهای آن‌درسال جاری‌بپایهٔ تکمیل‌رسیده وباغ مذکور بصورت کلی یك رونق خوبی رابخود گرفته است .

١٠ :ـ چون‌درسابق جای‌انعقاد محافل‌عمومی ومجالس اعیاد وجشن‌ها وغیره جای لازمه موجود نبود [illegible] باغ ولایت [illegible] بعمل می‌آید بصورت [illegible]

١١ :ـ تعمیر [illegible] نایب‌الحکومگی که [illegible] هذه‌السنه تمام نواقص آن تکمیل [illegible] و علاوه آ یك حوضچه [illegible] که آب آن [illegible]

١٢ :ـ [illegible] آن [illegible] مذکور [illegible]

١٣ :ـ سطح [illegible] است .

١٤ :ـ باغ عمومی خوست که در سنه ١٣٣٢ احداث شده بود در هذه‌السنه تهداب دیوار های آن سنگ کاری وهم بعضی [illegible] در باغ مذکور بعمل آمده است .

۱۵ :ـ دوتهانه درحصهٔ درنگ ودولت خان جهت بودوباش نفری تهانه داران تعمیر شده است .

۱۶ :ـ طرف شرق نوموی باغ ازبرای آبیاری باغ مذکور یك کاریز شروع وکار آن قریب الاختتام است .

۱۷ :ـ لین تیلفون بندر پتان ، چمکنی ، وپیواد ، جاجی ، ومیدان خوله ، منگل جدید تمدید گردیده است .

امور حکومت اعلای میمنه

۱ :ـ از مربوطات حکومت اعلای میمنه نفری که از قلم مانده بود وداخل احصائیه شده (۲٤۰۰) نفر .

۲ :ـ در شق عدلیه : محصول وثایق محکمهٔ ابتدائیه ومرافعهٔ مرکز ومحکمهٔ ابتدائیهٔ اندخوی وپشتونکوت وبلچراغ وتگاب وقیصار الی ۱۵ برج قوس مبلغ (۷۵۲۱۲) افغانی .

۳ :ـ در شق مالیه : به نسبت عمل ۱۳۲۰ در عایدات مواشی سال جاری مبلغ ۵۵۸۹۳/۳۹ افغانی افزود بعمل آمده .

٤ :ـ نظر به سال گذشته در سال جاری به محصول خانواری وجوازی واصنافی مبلغ ۲۱۹۲/۹٤ افغانی تزئید بعمل آمده .

۵ :ـ شق فوائد عامه : ازسرك میمنه حد بخش مزارشریف الی سرك حد بخش ولایت هرات برای نفری معابر بیست وسه اطاق تعمیر وهفت چاه حفر گردیده .

٦ :ـ درحصهٔ حکومت پشتونکوت بسرك عمومی ده پل آباد وپخته کاری شده .

۷ :ـ شق معدن : درهذه السنه به تعداد دولك خشت نمك ازمعدن اضافه استخراج وبه عایدات آن نظر به سال گذشته از ابتدای سال جاری الی ۲۰ برج جدی مبلغ ۲۰۰۷۰۳ـ افغانی تزئید بعمل آمده .

۸ :ـ شق زراعت : دراجارهٔ زمین های لامالك اندخوی در سال جاری ۱۰۷۰۱٦ ـ افغانی افزود بعمل آمده .

۹ :ـ یك مقدار تخم پیله ازولایت هرات وارد وبرای تربیه وترویج بین اهالی تقسیم ونتیجهٔ خوبی گرفته شده .

۱۰ :ـ یك اندازه تخم بلوط وارچه که ازمرکز برای بذر فرستاده شده بود درمواضع لازمهٔ جنگلات قیصار وبلچراغ افشانده شده .

۱۱ :ـ بمواضع لازمهٔ جنگلات یکمقدار مکفی پسته بذر گردیده .

۱۲ :ـ یك مقدار تخم ناجوازهرات خواسته وجهت افشاندن بحکومات مربوطه تقسیم گردیده .

سعادتمند کسی است که درهجوم ومقابله بامصائب خودرا نبازد . (پاسکال)

۱۳: ـ باندازهٔ (۴۶۱۳۱)جریب زمین زه ملخ کشف و(۳۲۱۶۱) جریب زمین تحت عملیات وخاک پوشی آورده شده .

۱۴: ـ درسال جاری بمربوطات حکومت اعلای میمنه (۱۷۶۳۷۲۹) اصله نهال مثمر وغیرمثمر غرس گردیده .

۱۵: ـ شق معارف : در مکاتب مربوط حکومت اعلای میمنه در هذه السنه (۳۷۸) نفر طلبهٔ جدید گرفته شده .

۱۶: ـ تعمیر یك مکتب در حکومتی گرزیوان برای طلاب معارف .

۱۷: ـ درمحصول گمرکی میمنه نسبت بسال گذشته درهذه السنه(۲۷۷۵۷)افغانی ترئید بعمل آمده .

۱۸: ـ شق حمل و نقل : در عایدات محصول حمل و نقل نسبت بسال گذشته در سال جاری الی اخیر برج قوس (۳۵۱۷) افغانی ترئید بعمل آمده .

ریاست شورای ملی

الف : ـ تصویب موازنهٔ بودجهٔ سال ۱۳۲۱ .

ب ـ تصویب اصولنامه ها :

۱ـ اصولنامهٔ تجارتی .

۲ـ [illegible]

۳ـ [illegible]

۴ـ [illegible]

۵ـ [illegible]

ج ـ [illegible]

[illegible]

۸ـ ضمیمهٔ اصولنامهٔ حاضری ورخصتی مأمورین تبدیل حصهٔ (ب) اصل ۱۷ راجع برخصت تفریحی مامورین .

د :ـ مادهٔ واحده درممنوعیت صدور اتومبیل ولوازم آن ازداخل مملکت بخارج .

ه :ـ درموضوع تحت چلند گذاشتن یك اندازه ازنوت‌های رقم یکصد افغانی ، پنجاه افغانی وده افغانیگی خزینهٔ پس انداز .

ریاست اعیان

الف ـ اصولنامه ها :

۱ـ لایحهٔ اصولنامهٔ تجارت .

۲ـ « « ثبت تجارت .

۳ـ « « دفاتر تجارتی .

٤ـ « « دلالی .

۵ـ « « افلاس وورشکست .

٦ـ « راجع به‌تزئید معاش پسته ر سانها .

ب ـ ضمایم :

۱ـ ضمیمهٔ اصولنامهٔ اطاق های تجارت تبدیل حصهٔ الف اصل ۱۷ .

۲ـ « « محصولات بلدیه .

۳ـ « « حاضری ورخصتی مامورین .

٤ـ « « مکلفیت عسکری تعدیل اصل (۲۲) اصولنامهٔ مذکور .

۵ـ « « مدیریت های مامورین تبدیل اصل (۱۰) اصولنامهٔ مذکور .

٦ـ « « تعرفهٔ گمرك راجع به‌محصول پوستین و پوستینچه .

۷ـ « « « « « « شیرین بویه .

اعطای نشان

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۲۵۳ مورخهٔ ۷ جوزای ۱۳۲۱ یکدانه‌نشان خدمت برای ب ، فضل محمد خان بلو کمشر غند سوار فرقهٔ شاهی .

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۳۰۱ مورخهٔ ۱٤ جوزای ۱۳۲۱ یکدانه‌نشان دوم معارف برای داکتر گریفه مدیر سابق مکتب نجات .

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۱۳۱۷ مورخهٔ ۲۳ عقرب ۱۳۲۰ یکدانه نشان درجه اول استور برای ع ، ش محمد احسانخان قوماندان قوای هوائی .

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۱۳۱۸ مورخهٔ ۲۳ عقرب ۱۳۲۰ یکدانه نشان درجه دوم استور برای ح ، غلام دستگیر خان مدیر مکتب هوابازی .

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۱۷۵۶ مورخهٔ ۱۵ قوس ۱۳۲۱ یکدانه نشان استور درجه سوم برای مسترویست سر گردهٔ هیئت اعزامی ژئولوژیکل سروی آف اندیا در افغانستان ا

اجراآت بانك ملی افغان

درجریان سال ۱۳۲۱ محاربهٔ اروپا نه تنها قطع نگردید بلکه درحصص مختلف دنیا روز بروز توسعه یافته وتقریباً شکل جنگ بین المللی رااختیار نموده ـ بعضی ممالك امریکای جنوبی عراق وحکومت نانکینگ نیز بتدریج داخل محاربه گردیده ملل مختلفهٔ عالم دراین جنگ خانمانسوز اشتراك ورزیده اند ـ طبیعی است که وضعیت اقتصادی ممالك بیطرف مخصوصاً افغانستان ازاین اوضاع خیلی متأثر گردیده وبسبب مسدود گردیدن طرق مواصلات رفت وآمد مال التجاره تقریباً مسدود وممتنع میگردد .

در مقابل این اوضاع ومشکلات روز افزون ازقبیل قلت وسایل حمل ونقل ـ انسداد طرق ووضع قیود مؤکد بر واردات وصادرات درممالك مختلفه ـ صادرات بما وار افغانی وواردات ما یحتاج مملکت ازخارج بمشکلات بیشتری نسبت بسال های گذشته دچار گردید .

درعین حال درتابستان امسال بحرانی درتجارت قره قلی (که اکنون بازار آن منحصر بامریکا گردیده) رو داد ـ اگرچه بانکهای دراثر تجارب [illegible] اینگونه بحرانهای قره قلی اطلاع داشته [illegible]

[illegible]

بسته کاری فابریکهٔ نساجی پلخمری در سال ۱۳۲۱ بپایهٔ تکمیل رسیده و تنها چیزیکه بکار انداختن آنرا تا این اواخر بتعویق انداخته بود قلت عمله بوده که از طرف شعبه صناعتی بانکملی اقدامات جدی گرفته شده و همه روزه یکعدهٔ زیاد عمله با معاشات خوب و شرایط مناسبی استخدام و به پلخمری اعزام میگردد از قرار معلوم فابریکهٔ مذکور تکمیل وحصهٔ نختابی آن که عبارت از ۱۵۰۰۰ دوك است بکار افتاده حصهٔ بافت آن که در حدود ۵۰۰ دستگاه میشود نیز متدرجاً بکار آغاز نموده وامید میرود که قسمت مهم احتیاجات پارچهٔ نخی را که قلت آن محسوس است از ین رهگذر رفع نماید - تولید فابریکهٔ نساجی جبل السراج وفابریکهٔ پشمینه بافی کابل نیز در افزایش میباشد خوشبختانه مملکت ما اگر چه درین اواخر از حیث تولید صنعتی دچار انحطاط گردیده اما در حصص مختلف مملکت یکسلسله صنایع دستی وطنی وجود دارد که برای احیاء وتوسعهٔ این صنایع سرمایهٔ کافی پنبه واقدامات جدی از طرف وزارت اقتصاد ملی و بانکملی بعمل آمده وشرکت کمك صنایع دستی برای همین مقصد تشکیل گردیده ودرهذه السنه در ولایات کابل وسمت مشرقی نتائج رضائیت بخشی حاصل نموده .

بانکملی در این موقع که سرمایهٔ شرکتها باموال خریداری سنوات گذشته مصروف بوده بازهم در سال ۱۳۲۱ برای موفق ساختن شرکت ها جهت خرید مواد خام داخلی از معاونت بانها بصورت اعطای قرضه وکریدت خود داری ننموده وحتی الامکان کمك مالی با مؤسسات بعمل آورد .

تجارت : دراثر توسعهٔ محاربهٔ دنیاو مسدود گردیدن طرق ارتباطی صادرات افغانستان نسبت به سال ۱۳۲۰ تقلیل یافته چنانچه صادرات پوست قره قل نظر بمشکلات حمل ونقل وکساد بازار امریکا بسیار کم وقسمت اعظم پیداوار امساله درداخل مملکت ذخیره شده وصادرات پشم وپنبه نیز تقریباً بهمین حالت بوده تنها صادرات میوهٔ تازه وخشك ادامه داشته بنرخ های مناسب درهند بفروش میرسد - درمقابل این اوضاع که درتجارت صادراتی مملکت لطمهٔ سختی وارد نمود بانکملی وسایر شرکتهای ملی جهت جلوگیری از بعضی جریانات سوء دراوضاع تجارت داخلی وکمك به مولدین مواد صادراتی دراثر هدایات وارشادات حکومت (برای اینکه طبقهٔ زارع ومالدار از این اوضاع متأثر نشده ودر ازدیاد تولید مواد خام که سرچشمهٔ فعالیت وسرمایهٔ ملی است سکتهٔ وارد نشود) ازهیچگونه فداکاری دریغ نکردند - شرکتها با اینکه قسمتی از اموال خریداری سال گذشتهٔ شان همانطور موجود ومعطل مانده بود درسال جاری یك حصهٔ مهم ویا تمام حاصلات قره قل - پنبه - پشم - تریاك وپسته را خریداری نمودند وتصمیم گرفتند که

تاموقع مساعد آنرا محفوظ نگاه داری نمایند ـ وطبقهٔ مستحصل که زارع ومالدار است ازعسرت وپریشانی نجات داده شدند .

امور بانکداری : مسلم است که منشأ و مبدأ تولید اسعار خارجه فروش اموال صادراتی دربازارهای خارج است متأسفانه بنسبت اوضاع حاضرهٔ جهان صادرات افغانستان درهذه السنه تنزل نموده وحصهٔ مهم اموال سنوات گذشته هم یادرداخل مملکت عزیز ویادر بازار های خارج گدام وبدون فروش مانده وازطرفی چون تجارت باپول وتداول آن رابطه وپیوستگی تام داشته وتجار وارداتی مجبورند که برای رفع حوائج ضروری توده اسعار خارجه خریداری نمایند طبعاً می‌بایست که قلت اسعار محسوس ونرخ آن بر طبق [illegible] و تقاضا خیلی بالا میرفت ـ اما با وصف مشکلات [illegible] بانکی [illegible] تدابیر لازمه [illegible] اسعار را طوری اداره نمود که ازیکطرف [illegible] وتماماً سرمایهٔ شان باموال فروش [illegible] نموده و بکریدت شان افزوده وازطرفی [illegible] اسعار [illegible] را در حدود قوانین موضوعهٔ بانکی [illegible] در این عملیات خود برخلاف آنچه انتظار [illegible] مملکت جلوگیری میشود .

[illegible] و اجتماعی [illegible] مفیدرا [illegible] تلف نگردد [illegible] مملکت دچار [illegible]

[illegible] خواهد [illegible] در سقوط اوضاع اقتصادی مملکت [illegible] سقوط اوضاع [illegible] خواهند [illegible]

احصائیه خریداری اشیاء صادراتی شرکتهای سهامی در ش...

شمالی						ولایت...
شرکت اقدام	شرکت نهضت	شرکت صادرات پشم	شرکت قره قل	تجارتیه ...	شرکت توکل	...
۳۱۰۸۳	۱۵۴۶۰	-	۶۷۰۵۳۱	۱۸۱۱۳۳	۳۳۵۴۳	۹
-	-	۱۵۶۲۵۳۹	-	۷۳۲۹۵۷	۱۵۲۵۷۵	۹
-	-	-	-	۵۶۴۹	۹۸۱۶	-
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	۵
۱۳۲۹۳۰	-	-	-	-	-	[illegible]

... ماه اول سال ۱۳۲۱

هرات				ولایت قندهار	جمع کل
...رکت توفیق	شرکت کلیمان	شرکت ترکیب	شرکت خندان	شرکت وطن	
۴۴۱۳...	۵۸۰۸۷	۳۵۰۰۰	-	-	جلد ۱۱۴۲۲۰۷
۱۸۷۹۲۰...	-	-	-	۲۶۰۱۵	تن ۲۶۳۱/۷۰۴
	۸۹۶	-	-	-	تن ۱۹۰۴۳۱
-	-	-	-	-	-
[illegible]	۳۲۵۷	-	-	-	۳۲۵۷ جلد
[illegible]	-	۱۰۱۰۴	-	-	۱۰۱۰۴ کیلو
۱۶...	-		[illegible]	-	[illegible] کیلو
[illegible]	-	-	-	-	۱۲۳۱۰۲ قطعه

احصائیهٔ صادرات قره‌کلی و پنبه در سال های ۱۳۲۰ و ۱۳۲۱

تاریخ	صادرات قره کلی بحساب جلد		صادرات پنبه بحساب کیلو	
	۱۳۲۰	۱۳۲۱	۱۳۲۰	۱۳۲۱
حمل	٥٧٩٢٨	٥٠٠٥٦	١٦٤٣٩٠٧	٦٧١٩٦٨
ثور	٠	٤٣٥٠١	٩١٧٥٢٨	١٠٨٢٥٦٠
جوزا	١٢٣٢٩٩	١٦٨١٩٤	١١٩٤٣٠٨	٣٣٧٥٧٥
سرطان	٢٦٢٢١٥	٠	٨٩٦٣٢٧	١٣٥٥٤
اسد	١٨٠١٩٢	٠	٧٧٦٠٨٤	١١٩٧٢٣
سنبله	٣٢٢٧٧٨	٠	٠	١٨٣٦٧
میزان	٣٤٣١٥٠	٠	٠	٠
عقرب	٣٣٣٤٤٥	٠	٥٣١٥٦	٠
قوس	٣٥٠٨٤	٠	٢٧٤٢٠٢	١٩٤٠٦
جدی	١٠٠٠٤٤	٠	١٥٩٥٩٣	٤٧٥٣٧
دلو	٨٥٣٨٣	٠	٤٤٠٥٤٣	٠
حوت	٣٧٧٥٢	٠	٤٧١١٢٨	٠

احصائیهٔ قرضهٔ بانک ملی (بافغانی)

تاریخ	سنوات ۱۳۲۰	۱۳۲۱	
حمل	۱۲۱۷۲۱۷۵	۱۶۹۵۲۴۱۲	
ثور	۵۸۰۱۶۲۵	۶۶۹۳۱۱۰	
جوزا	۲۳۵۸۰۷۴۹	۶۴۹۷۳۲۵	
سرطان	۷۹۴۲۴۵۹	۵۱۳۹۶۰۸	
اسد	۱۶۳۰۲۷۴۲	۳۸۴۹۱۲۸	
سنبله	۵۸۸۰۶۱۳۷	۳۷۴۰۹۷۳	
میزان	۳۲۲۴۸۶۷	۶۹۶۸۸۸۲	
عقرب	۱۷۵۴۳۵۰۳	۳۸۱۱۵۰۳	
[illegible]	[illegible]	.	
[illegible]	[illegible]	.	
[illegible]	[illegible]	.	
[illegible]	[illegible]		

احصائیه حسابجاری اشخاص و مؤسسات در بانک ۱۳۲۰ بافغانی

تاریخ	نماینده گی کابل	بناری خانگه	نماینده گی قندهار	نماینده گی اندخوی	نماینده گی هرات	نماینده گی مزارشریف
حمل	٦٠٠٤٣٠٩٤	٥١٧٥٧٦	٣٩٣٤٨٩٥	١٩٥٠٠٠٠	٢٨٧١٨١٣	١٠٧٣٥٧٥٣
ثور	٥٥٢٠٧٧٢١	٥٧٣٩٠٣	١٧٧٩٠١٤	١٧٢٠٠٠٠	٢٩٦١٥٠٩	٥١٦٠٤٢٨
جوزا	٦٦٨٧٣٣٩٢	٧٦١٦٥٦	١٦٧٥٠٤٢	١٧٥٠٠٠٠	٣١٤٢٥٦٧	٤٥٢٨٧٠٧
سرطان	٨٨٣٥٦٧٨١	٦٥٨٥٩٣	٥٥٣٩٤١٥	١٩٢٣٦٦٣	٤٨٢٩٠٢٤	٧٩٥٦٤١٠
اسد	١٠٦٧٧٣٠٤٨	٥٥٨١٦٥	٣٦٦١٢٤٨	٤١٨٨١٠٨	٣٧٩٥٢٠٩	٤٠٥١٦١٧
سنبله	١٠٤٠٢٧٦٢٩	٤٨٦٩٠٦	٢٠٢٦٣٨٧	٥٣١٥٥٩٤	٤٣٣١٥١١	٤٣٣٨٥٨٧
میزان	١٠٠٨٤٢٦٠١	٥١٥٣٨٣	١٨٢١٤٢٨	١٩١٤٦٧٢	٣٠٥٧٨٣٥	٢٩٢٣٠٢٣
عقرب	٩٩٠٢٢٩٥٠	٤١٤٠١٠	٣٠٠٨٦٢٦	١١٦٧٠٢٧	٣٢٧٥٥٣٤	٣٥٤١٥٧١
قوس	١٢١٩٠٥٢٨٢	٥٧٦٤٦٢	٣٤٣٩٣٩٩	١٠٠٥٧٣٩	٢٣٥٦٧٦٤	٣١٠٨٣٩٣
جدی	٩٨٣٠٦٧٠٠	٤٨١٢٠٣	٢٦٩٥٦٤٢	١٤٠٠١٥٣	٢٣٠٨٦٢٤	٢٢٢١٨٦٣
دلو	٥٤٣٧٤٤٥٨	٤٦٣٠٧٦	٣٢٤٦٩٢٧	١٦٦٧٠٦٩	١٨٣٨٣٩٦	٤٠٦٤٤٢٦
حوت	٥٦٩٤٩٠٠٣	٣٥٥٧٢٠	١٧٠٨٧٨٩	٣٦٣٧٣٠٠	١٠١٨١٧٣	٧٤٤٣٨٤٤

احصائیهٔ حسابجاری اشخاص و مؤسسات در بانک ۱۳۲۱ بافغانی

تاریخ	نماینده گی کابل	شاری خانگه	نماینده گی قندهار	نماینده گی هرات	نماینده گی مزار شریف	نماینده گی اندخوی
حمل	٦٧٧٠٥٤٩١	٥٢٧٠٠١	١٥٦٤٤٤	١٢٩٤٧٣٥	٢٨٥٤٩٧٧	٥٩٠٧٣٨
ثور	٦٥٥٧٩٦٣٩	٥٨١٢٦٨	٢٨٣٩١٧٦	١١١٥٦٦٠	٦٥٩٠٤٧٦	٦٧٥٠٧٤
جوزا	٧٣٥٠٧٧١٤	٦٣٨٤٤٥	١٣٤٤١٣٥	١٠٤٨٧٠٦	٤٥٩٨٩٧٤	٣٠٨٥٤٩
سرطان	٦٩٦٣٣٥٠٠	٧٩١٦٧٥	٣٠٥٨٦٢٢	١٥٥٠٥٢٠	٣٥٤٣٣٤١	٥٢٧٩٤٣
اسد	٦٧٥٨١٤١٢	٧٣٨٨٠٣	٣٥١٧٢٨٥	١١٠١٢٥٣	١٣٩٤٩٩٣	٣٢٢٥٧١
سنبله	٦٦٥٦٤٢١٨	٧٩٣٧٥٨	٣١٦٣١٥٩	١٢٢٠٤٣٤	٣٨٣٧٢٥٣	٢٣٢٥٩٧
میزان	٦١٦١٧٣١٢	٧٤٤٣١٨	٢٣٥٨٦٢٨	١٢٧٠٩٨٧	١٥٨٦٠٦٤	٧٨٤٤٨٦
عقرب	٥٧٩٢٣٠٩٥	٥٧٦٩٣٦	٣٠١١٥٨٨	١٤٨٩٧١٢	١٢٥٣١٩٦	٨٣١٣٩٣
قوس	٥٧٦٤٣٦٤٣	٣٠٠٥١٢٩	٣١٠٩٨٦٣	١٤٠٥٧٩١	٩٦٣٣٣٤	٨٥٧٦٢٢

فهرست مندرجات سالنامه

۱۳۲۱

الف : مضامین

مقالات :